

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

МАТЕРІАЛИ
студентської наукової конференції
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
25-27 квітня 2023 року

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2023

*Друкується за ухвалою Вченої ради
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (25–27 квітня 2023 року). Філологічний факультет. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 282 с.

До збірника увійшли матеріали студентів філологічного факультету, підготовлені до щорічної студентської наукової конференції університету.

Молоді автори роблять спробу знайти підхід до висвітлення й обґрунтування певних наукових питань, подати своє бачення проблем.

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2023

Тетяна Бабина

Науковий керівник – доц. Шутяк Л. М.

КОНТЕНТ АКАУНТІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК ФАКТОР ВІРУСНОСТІ SMM

Класичний маркетинг потрохи втрачає свої позиції. Йому на зміну приходить більш потужний та сучасний цифровий маркетинг. Соціальні мережі – це та платформа, що нині активно розвивається і стає істотним елементом в просуванні себе, власних ідей та бізнесу. Відповідно зростає і необхідність пошуку ефективних засобів комунікації зі споживачами. Серед них вагоме місце займає Social media marketing (далі – SMM).

В сучасному світі соціальні мережі майже повністю заповнили наш життєвий простір. Люди проводять в них все більше часу. Результати дослідження, проведеного маркетинговим центром Mediakix, показують, що «середньостатистична людина витрачає на соцмережі місяць щороку та 5 років і 4 місяці протягом усього життя» [2].

Соціальні мережі дали поштовх для створення каналів комунікацій із покупцем в сфері продажу товарів і послуг. Facebook, Instagram, YouTube, Twitter швидко перетворилися з простої комунікаційної платформи на прогресивний інструмент для ведення бізнесу.

SMM – це соціальний медіамаркетинг, який полягає в проведенні комплексу заходів на різних майданчиках. Він описує просування сайтів у соціальних мережах, на форумах, порталах, блогах тощо. Таким чином, «SMM – це метод залучення трафіку користувачів на сайт, що просувається напряму, а не через пошукові машини» [1, с. 76].

Нині через соціальні мережі великий бізнес може вирішувати стратегічні завдання. Серед них, зокрема: «брендинг, підвищення поінформованості цільової аудиторії, збільшення лояльності й довіри до продуктів бренду, відстеження думок і настроїв серед цільової аудиторії» [1, с. 76] тощо.

Контент – це комплексна стратегія маркетингу в соціальних мережах. Саме контент є головним ключем до побудови відносин

з цільовою аудиторією. Тож, «для того, щоб споживач довіряв нам, ми повинні гарантувати йому, що контент, який розповсюджується компанією, відповідає його фактичним очікуванням» [1, с. 92].

Для того, аби зрозуміти, на яку цільову аудиторію компанії спрямовувати свій контент, потрібно скласти її портрет за допомогою анкетування, опитування та інтерв'ювання. «За видами цільова аудиторія поділяється на основну та непрямую, широку та вузьку, B2B та B2C» [1, с. 93].

Вважаємо, що соціальний медіамаркетинг – це те, без чого будь-який бізнес у сучасному світі не зможе розвиватися. Соціальні мережі допомагають створити нові бізнес-проекти й підтримувати увагу до вже існуючих, а також розвивати й заробляти на них.

Цільова аудиторія в цьому процесі відіграє першочергову роль. Контент, що поширюється брендом, описує перспективи співробітництва та відповідність очікувань клієнта обіцянкам компанії. Це найвірніший шлях побудови відносин зі споживачами і створення високого рівня довіри цільової аудиторії.

Список літератури

1. Шестакова А.В. SMM та аналітика ринку : навч. посібн. [Електронне видання]. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2021. С. 76-93.
2. Ого! 5 років життя ми проводимо в соцмережах – в 4 рази менше, ніж у реальному спілкуванні! 2016. веб-сайт. URL: <http://surl.li/dxvfk> (дата звернення 04.12.2022).

**ПІДМЕТ З КІЛЬКІСНИМ ЗНАЧЕННЯМ
В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ
МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО)**

Центральне місце в синтаксичній системі української мови посідає речення в цілому і його члени зокрема. Опрацювання критеріїв розмежування членів речення стало актуальним завданням сучасного мовознавства. Підмет вважають одним з головних членів речення. Значне місце у випрацюванні теорії підмета посідають праці українських мовознавців І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, Н. Л. Іваницької, А. Загнітка та ін.. Встановлено, що однією з найвиразніших диференційних ознак підмета є спосіб його вираження, залежно від якого підмет буває простим і складеним. Простий підмет виражається синтетично, а складений аналітично. Основним засобом вираження синтетичного підмета є іменник або займенник в називному відмінку. Окрім самого іменника виконувати роль підмета можуть й інші субстантивовані частини мови, зокрема числівники – власне кількісні, збірні, дробові, неозначено-кількісні.

Серед субстантивованих підметів чільне місце займають саме числівники. В українській мові є чимало слів, що означають кількість, проте не всі вони належать до розряду числівників. Окремо стоять іменники з кількісним значенням: *пара, дюжина, десяток, сотня* та ін. Також можна виокремити іменники зі значенням міри, наприклад: *купа, мішок, море, сила* [1]. Зауважимо, що слова з кількісним значенням часто займають позицію підмета, зокрема це добре помітно у мові творів М. Коцюбинського, наприклад: *Мчали обурені юрми, чорні од гніву, грізні, з риком, з громом рушниць, з вогнями бомб, з червоними прапорами* (4, с. 364); *Греблю йшла череда і, здіймаючи куряву, ревла та мекала* (5, с. 47).

Субстантивація збірних числівників має виразно синтаксичний характер, оскільки такий перехід можливий лише на рівні контексту, напр.: *Вже можна було розібрати, що там сиділо четверо – двоє на веслах, а двоє – один проти одного* (4, с. 243).

До збірних числівників належать також слова, що означають парність: *обидва, обидві, обоє* [2], напр.: *Посліпли обоє од хвилі гарячої крові, що заливала їм очі, а все ж кресали бартку об бартку, усе гатили один одному в груді* (4, с. 480); *Обоє змішалися* (4, с. 179).

Найчастіше у структурі речення позицію складеного підмета займають числівниково-іменникові словосполучення, напр.: *Дві стіни, як почесна сторожа, мовчки пропускають мене вперед, над головою часом блимне ліхтар* (4, с. 522); *); Кілька молодих акацій цвіли перед вікнами, кидаючи густу тінь на ганок* (5, с. 55); *Попід стіною, за столом, сиділо кілька чоловіків та кругловида гладка жінка* (5, с. 40). А. Загнітко також виділяє складений підмет, що реалізує в собі семантику сумісності та вибірконості [3], напр.: *Оден (чи один) із робітників метнувся до коновки, а Маріора, спостерігши той рух, зірвалась на рівні ноги і блиснула на Тиховича повними гніву чорними очима* (4, с. 88); *Коли одна з них падала, друга підхоплювала її, здіймалась догори і бистро ламала лінію блискучих визубнів* (4, с. 216).

Отже, на основі опрацьованого матеріалу була здійснена класифікація підметів за їх будовою та морфологічним вираженням. Серед субстантивованих слів, що виконують роль підмета, особливої уваги заслуговують числівники. Найчастіше у ролі простого підмета у мові творів М. Коцюбинського виступають збірні числівники, іменники з кількісним значенням та неозначено-кількісні числівники.

Список використаної літератури:

1. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Київ: Либідь, 1993. 334 с.
2. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ: Пульсари, 2004. 398 с.
3. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2001. 662 с.
4. Коцюбинський М. Повісті та оповідання. Харків: Фоліо, 1994. 536 с.
5. Коцюбинський М. Твори в семи томах. Київ: Наукова думка, 1973. Т.1 Повісті та оповідання. 408 с.

Юлія Бабюк
Науковий керівник – асист. Тесліцька Г. І.

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЙ ОЛЬГИ КРИШТОПИ)

Синтаксис як найвищий рівень мовної системи показовий тим, що реалізує потенційні можливості в комплексі всіх інших одиниць. Аналіз синтаксичної організації поетичної творчості важливий, оскільки допомагає пізнати специфіку словесного мислеоформлення, особливості його мовної/мовленнєвої репрезентації.

Поетичний синтаксис становить особливу царину художньо-інтелектуальної творчості митця, оскільки відтворює «іншу реальність», пов'язану з довколишнім світом багатьма асоціативними каналами [1, с. 76].

Дослідження синтаксичної організації поетичних творів зумовлює визначення стану розвитку мислетворчої, мовотворчої думки та способів її реалізації, дає змогу схарактеризувати сучасний стан розвитку мовно-художньої системи.

Спостережено, що синтаксичне оформлення поетичного доробку Ольги Криштопи ґрунтується на використанні загальномовних засобів, які в авторській інтерпретації постають як індивідуалізовані одиниці з притаманним їм стилістичним навантаженням, емоційно-експресивним забарвленням тощо.

1. Звертальні конструкції у віршових текстах створюють ефект живої, безпосередньої динамічної оповіді-розмови, напр.: *Чого ти, дурненька, плачеш?* Поетеса вдається до різноманітних зі стилістичного погляду звертальних структур, як-от: *Шаленій, моя хороша, шаленій! Краще мовчи, моя люба, мовчи, це твоя асана.*

2. Активізація ускладнювальних компонентів у структурі речення, зокрема:

- однорідних членів *Ніколи не буде ні дзвінків, ні послань, ні візитів в суботу вночі; На вулицях пустих її шукав, в нічних кафе і на автозаправках;*

- відокремлених означень, напр.: *А це була любов – поранена в бою, розтерзана вночі здичавілими псами*; обставин, як-от: *Розбігалися тіні, сховавшись за маски облич,*

- вставних компонентів, напр.: *З одного боку, краще б не повертатися ніколи зі смертельних боїв. Може, просто, помилково обрала не свою висоту.*

3. Повторювані конструкції – органічні складники поетичного тексту Ольги Криштопи, яка використовує найрізноманітніші типи повторів, як-от: *Цей лютий люто притиснув до dna і запускає пазурі в печінку; Виявляється, можна так, можна так, знаєте, можна.*

4. Різноманітними за способом вираження є порівняльні конструкції. У поетичному доробку фіксуємо порівняльні конструкції, представлені: 1) орудним відмінком *Золотим горобчиком відлітає день*; 2) зворотами з різними сполучниками: *Уже весна гуде, немов бджола; Ми такі дуже різні, як картини Рембрандта і Босха*. Поряд із простими порівняннями поетеса вдається до розгорнутих порівняльних структур: *Безмежно немислиме небо останнього лютого лякає і манить до себе, як чайку до скель; Я в кишені загубила лютий, немов холодні несвої ключі.*

5. Доволі своєрідне явище експресивного синтаксису, що його активізує поетеса, – парцельовані речення: *А люди ж чують... Чують, бо живі! Нехай нещасні, втрачені і грішні.*

Отже, синтаксис поетичних творів Ольги Криштопи – різноманітний, неоднорядковий. Синтаксична організація підпорядкована авторському задумові: показати в подробицях, докладно масштабність і конкретику описуваних подій, почуттів, вражень, емоцій та переживань (тому така значна кількість порівняльних структур, однорідних членів, відокремлених одиниць).

Список використаної літератури:

1. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. К. : Наук. думка, 1982. 210 с.
2. Криштопа О. Персональна сторінка. Режим доступу: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100001919743867>

Анастасія Баланюк
Науковий керівник – доц. Антофійчук А. М.

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ ІВАННИ СТЕФ'ЮК

Поетичне мовлення Івanni Стеф'юк, сучасної самобутньої письменниці має низку лексичних і синтаксичних особливостей, що вирізняють її поезію з-поміж інших, презентують багатий духовний світ мисткині, що майстерно вербалізований в авторському поетичному тексті.

Інтимна лірика Івanni Стеф'юк вирізняється своєрідністю й багатством метафор (*кінь життя, життя біжить, ніч плаває брасом, звук дροжить, мереживо з риб, годинник тріскаче, світ бородатий* та ін.), які творять неповторне, глибоко символічне поетичне плетиво: *За стукотом серця, за цокотом часу, / Життя мого коню – біжи! / По чорному дереві плаває брасом / Захмарена ніч – звук дрожить. / Між лусками риби і перами птаха / Мій спогад, затиснений вглиб – / Народжений пагін, личинка комахи, / Підводне мереживо з риб...* («За стукотом серця, за цокотом часу»).

Своєрідністю лірики, власне, як і загалом творчості письменниці, є вкраплення в художній текст народно-розмовних, діалектних елементів, що робить ці тексти живими, такими, що реально відтворюють справжні почуття носія говірки. Зокрема виразною є поезія «Йой! Ніч крадеться звіром...», у який використано діалектні вигуківі елементи (*йой, мой*), що характерні для буковинського регіону. Авторка ототожнює ніч зі звіром – неприборканим конем, – і намагається увійти з нічю в контакт, знайти спосіб довірливого спілкування, використовуючи вигуки, за допомогою яких зазвичай звертаються до коней: *Йой! / Ніч крадеться звіром, / Йой – / Шерсть припало білим, / Мой – / Тихо так ступає, / Мой, / Хиже поглинає... / Гай, / Не страшиси звіра, / Гай, / Ну прийми на віру – / Він / Не кусає дурно, / Йму / Аж самому журно...* («Йой! Ніч крадеться звіром...»).

Вірші про природу – «немов та павутинка, що на останньому передзимовому сонечку летить собі кудись у височину» [2]. Цікава й мова цих оригінальних віршів: авторка поєднала й

Буковину, де живе поруч, й рідну Гуцульщину, звідки родом. Вкраплення діалектних елементів («**вуйко**», «**відтак**») додають мовно-поетичному мереживу регіонального колориту: *Не лізь руками – / Спечеш долоні, / По краплі осінь / В листку холоде, / І дим – чи пару – / Здіймає вгору / Листопад-вуйко, / І вітер впору – / Закрутить листом, / Відтак завіс – / І кроком скритим / Ніч снігом сіє...* («Не лізь руками...»).

Любов поетки до рідної землі, до природи, до життя презентують зменшувально-пестливі назви, якими вона звертається до природи, її діалоги з оточуючим світом: *Травичка-гривка, роса-лелітка / Гора застелит довгу верітку – / Сідай і слухай: земля говорить, / Сідай і слухай – а хто боронит? / Стікає соком, пристиглим плодом / Ця осінь-любка – а тихим ходом / Ступає вечір і світить свічку / Та й хоче спати вже осінь-чічка / І снити любість...* («Травичка-гривка, роса-лелітка...»).

Щодо синтаксичної організації поетичного мовлення, то варто відзначити, що поезія Іванни Стеф'юк вирізняється оригінальністю синтаксичного оформлення. До прикладу, поетеса вдається до прийому побудови вірша у формі умовного діалогу з коханим: *– Ти снишся? / – Снюся, зажмурюю очі... / – Коли здійснишся? / – Коли захочеш...* («Ти снишся?...»).

Нерідко поетеса використовує незакінчені речення, якими ніби недоговорює, дає можливість читачеві домислити, уявити описуване, як у вірші «Ріка вихлюпує дощі»: *Ріка вихлюпує дощі – / Ні дна, ні краю... / Поміж ожинові куці – / Зірки збираю...* («Ріка вихлюпує дощі»).

Список використаної літератури:

1. Блог Іванни Стеф'юк. Режим доступу <http://i-stefyuk.vkursi.com>
2. Гольберг Л. Золотопекторалівка Іванна Стеф'юк почала писати добрі вірші. *Золота пектораль*. Режим доступу <http://zolatopektoral.te.ua/zolotopektoralivka-ivanna-stefyuk-inkoly-pyshe-virshi/>
3. Поезія Іванни Стеф'юк. Інтернет-портал «Жінка-українка». Режим доступу <http://ukrainka.org.ua/node/1084>

Інна Балахтарь
Науковий керівник – доц. Костик В. В.

НАРИС ЛЕСІ УКРАЇНКИ «КУПАЛА НА ВОЛИНІ»

Відома українська письменниця Леся Українка змалку була причетна до рідномовного фольклору Волині. Вона любила бавитися з простими селянськими дітьми-пастушками, співати, водити великодні весняні хороводи, ходити з різдвяним вертепом, колядувати, спостерігати за пусканням купальських вінків дівчат на виданні тощо. Одночасно із цим поетеса розпочала записування фольклорних текстів календарно-обрядової поезії: колядок і щедрівок, веснянок і гаївок, русальних, купальських і петрівчаних, жнивварських пісень. Відомо, що вона наспівала чимало народних творів для запису М. Лисенкові й К. Квітці, які згодом здійснили нотацію мелодій із її голосу. К. Квітка свого часу згадував таке: «З початку знайомства Леся Українка повідомила мене, що давно вже співає волинські пісні для запису М. В. Лисенкові і віддала йому зошит із зробленими нею ж самою записами текстів цих пісень» [1]. Згодом, втративши певність у тому, що ці матеріали знадобляться композиторові, Леся Українка наспівала подібні та інші пісні К. Квітці, які раніше озвучила М. Лисенкові.

Восени 1893 року Леся Українка скомпонувала фольклорно-етнографічний нарис «Купала на Волині». До нього увійшло 49 текстів купальських пісень та варіантів. Частина матеріалів була записана у селах Колодяжному та Білінь Ковельського, селі Жабориця і містечку Миропілля Звягельського повіту. У праці вказано на варіанти подібних творів зі збірників І. Гальки, П. Чубинського, З. Радченка, М. Терещенка. У листі до І. Франка від 11 жовтня 1893 року з Колодяжного вона писала: «З Вашого листа до мами... я знаю, що Ви маєте видавати новий журнал і бажаєте від мене деяких матеріалів. З великою охотою послала б я Вам їх тепер, але вони ще потребують хоч якого-небудь впорядкування або хоч переписки, а я тепер зовсім не маю часу на таку роботу, бо, власне, вибираюся в дорогу, – днів за два, за три маю виїхати до Києва... Оселившись в Києві, я зараз візьмуся до впорядкування жаданих Вами матеріалів... Не знаю, чи влад Вам

така робота? Я, бачте, думаю, що пісня без мотиву тільки наполовину жива. При друкуванні тут не буде великої невідгоди, бо ноти будуть в одну стрічку, самий мотив без гармонізації (вона ж бо до етнографії не належить), і се може кожний літограф справити таку роботу. Врешті, коли для Вас мотиви зайві, то я можу прислати самий текст пісень, тільки хотіла б знати, якої правописі хочете Ви триматись при записах етнографічних, – так званої фонетики чи т. зв. правописі радикальної (йотованої), бо у мене записані пісні і так, і так наполовину».

Через півтора місяця, 30 листопада 1893 року Леся Українка повідомляла своєму брату Михайлу Косачу в листі з Києва про таке: «Журнал Франка зватиметься “Житє і слово”, сировий матеріал етнографічний там приймається, – я послала туди купальські пісні з мотивами...». Однак в журналі «Житє і слово» з'явилися з передмовою Лесі Українки самі тільки тексти пісень, без мелодій. У результаті тільки до шести пісень було подано нотний стан (розшифровано мелодії). Сама записувачка намагалася при піснях подавати мотиви, бо вважала, що записати пісню без мотиву – значить зробити тільки половину справи, тим більше, що за мелодіями обрядових пісень можна часом визначити наскільки пісня є стародавньою.

У своїх фольклорних записах Леся Українка зберігала діалектні форми і характер вимови певних слів та виразів, хотіла наблизитись якомога більше до фонографічної достотності, щоб удати якнайвірніше всі найдрібніші відміни вимови і всі модуляції мотиву, бо вважала це ідеалом усякого збирача усних народних матеріалів.

Список використаної літератури:

1. Відділ рукописів ІМФЕ ім. М. Рильського. Ф. 14-2. Од. зб. 195. Арк. 19-20.
2. Українка Леся. Купала на Волині. Леся Українка. Зібрання творів: У 12 томах. Т. 9: Записи народної творчості. Пісні, записані з голосу Лесі Українки. К.: Наукова думка, 1977. С. 9-29.

О. ПОТЕБНЯ ПРО ВПЛИВ БІЛІНГВІЗМУ НА ФОРМУВАННЯ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ

Мова – невіддільний атрибут держави та нації, вона відіграє важливу роль в інтелектуальному, емоційному та соціальному розвитку її носіїв. Український мовознавець та філософ *Олександр Потебня* вказує на духовну значущість та цінність рідної мови для становлення людини [1]. Він підкреслює важливість рідної мови для формування мислення дитини та застерігає щодо негативного впливу такого явища як *білінгвізм* (двомовність).

Для дитини характерні свої особливості розвитку, їй легше та скоріше дається навчання, ніж дорослому. У період становлення дитини важливо, щоб родина пробудила та підтримала зростання її духовних сил, що стануть надалі основою особистісного розвитку. Досліджуючи, як мова впливає на людину, Потебня приходить до висновку, що навчання дитини змалку іншої мови (окрім рідної) є шкідливим для її загального розвитку. У дитячому віці важливо сприяти формуванню таких навичок як спостереження, пам'ять, комбінування, узагальнення, виокремлення власних спостережень тощо. Розвиток цих здібностей неможливий без мови, опанування та володіння якою є важливим показником розумового розвитку. На думку мовознавця, синхронне вивчення з раннього віку двох мов є таким самим нерозумним, як і навчання одночасної гри на кількох музичних інструментах. Дитина не може бути одночасно вправним скрипалем та віолончелістом, а різні мови уявляються ним як різні інструменти [2]. Таке порівняння є наочним прикладом того, що для розумового розвитку дитини найкраще обирати мову матері. Білінгвізм, на його думку, може негативно позначитися на подальшому житті дитини, адже знання двох мов не є опануванням двох систем передачі одних і тих самих думок, це лише їх роздвоєння. Через це дитині важко сформувані свій власний світогляд. Здорове засвоєння чужої мови має впливати з певних практичних корисливих потреб, або за необхідності

поширення границь думки. Проте, дитина таких цілей не може переслідувати, а тому чужа мова витісняє її рідну мову та не дає ніякого нового знання. На підтвердження своїх міркувань щодо шкідливості білінгвізму в дитячому віці, Потебня ділиться власними спостереженнями, згідно з якими значна частина дворянських дітей, яких із ранніх років навчали та виховували двомовними – «тупоумні». На його думку, діти із гарними задатками стали «живими пам'ятниками безглуздя і душевного рабства родичів» [1, с. 102]. Вивчення дитиною у ранньому віці іншої мови, на його думку, можна порівняти з чужорідним тілом в організмі, яке втручається в його діяльність, створюючи перешкоди нормальному функціонуванню. Обов'язком матері, як вважав мислитель, є постійне спілкування з дитиною рідною мовою, щоб це стало найвдалішою підготовкою майбутнього мислителя, вченого, практика чи державного діяча. Найкращий інструмент для думки – рідна мова, а швидкість думки безпосередньо пов'язана із вправністю застосування цього інструменту (як і добра музична гра) [1, с. 104]. Кожен здобуток дитини в царині рідної мови відповідає здобуткам в царині думки і навпаки, оскільки від багатства думки залежить багатство мови.

Досліджуючи зв'язок між мовою та духовним життям людини, Потебня робить висновок, що «дух без мови неможливий, тому що сам він утворюється за допомогою мови, й мова в ньому первинна» [3, с. 37]. В Україні поширення білінгвізму значною мірою є результатом радянської антиукраїнської політики. Навіть після здобуття Незалежності мовне питання для певної частини українського суспільства залишалося особливо чутливим. Сьогодні вибір за найменших українців продовжують робити їх батьки, а саме: їм «жити життям слабо розвинених духовних калік» [1, с. 104] чи життям високодуховних представників української нації.

Список використаної літератури:

1. Чехович К. Олександр Потебня : український мислитель-лінгвіст. Варшава, 1931. 185 с.
2. Листи О. О. Потебні до О. Ф та В. І. Штейн // Україна. Науковий двохмісячник українознавства / ред. М. Грушевський. Державне видавництво України, 1927. Кн.1-2. С. 176-177.
3. Потебня А. А. Мысль и язык. Киев : СИНТО, 1993. 192 с.

ДОЗВІЛЛЯ ЯК СФЕРА СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Упродовж життя людини якість вільного часу змінюється відповідно до обов'язків, які вона виконує. Як правило, молоді та літні люди мають більше вільного часу, ніж люди працездатного віку. Проте робота не є єдиним фактором, який впливає на якість і обсяг дозвілля людини. Досліджуючи тему дозвілля, науковці серед факторів, що впливають на суть та характер дозвілля виділяють: соціальні фактори, особистий вплив, вплив сім'ї, можливості та різні ситуаційні обставини [1].

Особистісні фактори, на нашу думку, найбільше впливають на те, як людина сприймає дозвілля. Важливими у цьому виборі є також фактори, такі як вік, стать, культура та освіта. Очевидно, що кожна людина обирає і має свій власний певний вид дозвілля, який змінюється залежно від індивідуальних уподобань. Тут спостерігаємо різні варіації у видах рекреаційної діяльності, яку обирають індивіди. Незважаючи на те, що вид відпочинку обирається на основі конкретних інтересів людини, вважаємо, що домінуючими соціально-культурними факторами, що позначаються на дозвіллі, є вплив освітнього та економічного факторів, а також особисті уподобання.

Швидкий темп ХХ століття диктує нові глобальні соціокультурні тенденції у питаннях дослідження дозвілля як феномену. Серед найвагоміших можна назвати: зростання вільного часу та обсягу дозвілля, яке сприймається, особливо молодими людьми, як елемент способу життя. Окрім того, спостерігаємо швидке опанування населенням нових віянь у дозвіллевому просторі, зміну ціннісних орієнтацій щодо осмислення вільного часу. Попри це помічаємо, що відбулися зміни також у розумінні людьми співвідношення праці і дозвілля.

Досліджуючи питання дозвілля, можна зауважити, що основним завданням дозвіллевої діяльності є підвищення якості життя людини. А механізмами в досягненні цієї мети повинні стати позитивні емоції, благополуччя, самооцінка, гармонія, які

розвиваються через дозвіллеву діяльність, а також соціально-культурні зв'язки, яких людина набуває під час цього процесу. Однак, не слід забувати про такі важливі фактори формування дозвіллевої діяльності, як соціальна нерівність суспільства, яка формує її соціально-культурну складову. Це питання повинно бути вирішене державою соціально, культурно і політично для того, щоб уникнути вищезазначеного дисбалансу.

Дозвілля у рамках сучасної та постмодерної логіки, якщо брати до уваги ціннісний аспект, йде від відпочинку, щоб відновитися від втоми після праці, частково через споживацькі моменти, через досвід людського розвитку, через соціальний тиск, – може вимірюватися через логіку задоволення, особистої зреалізованості задоволення від вільного часу конкретно для себе. Економічні та соціокультурні трансформації, які ми переживаємо на сучасному етапі і які відображені у досвіді дозвілля, можливо, ми ще не спроможні витлумачити. На це усвідомлення потрібний час для інтерпретації нових категорій у розумінні дозвілля як соціокультурної діяльності.

Проте, ми можемо стверджувати, що відбуваються глибокі зміни у розумінні поняття вільного часу і дозвілля. Однак, є чітке розуміння того, що індивід і суспільство взаємодіючи між собою через дозвілля ведуть нас до появи нових цінностей.

Сфера дозвілля – складова соціального простору, в якій створені умови для задоволення дозвіллевих потреб, що сприяє вільному виявленню прагнень до просоціальної діяльності особистості і групи. Отже, соціально-культурна цінність дозвілля є надзвичайно важлива як в суспільстві, так і в житті кожної людини зокрема. Адже завдяки дозвіллю кожна людина прагне об'єднуватися з іншими, висувати й реалізовувати соціально корисні пропозиції, долучатися й залучати інших до культурних надбань.

Список використаної літератури:

1. Філімонов С. Аналіз понять «дозвілля» в сучасній науковій літературі. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки. 2013. Вип. 121(2). С. 188–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121%282%29__47

Олег Барасій
Науковий керівник – доц. Пазюк Р. В.

**FROM UKRAINE TO THE WORLD:
ПОДКАСТ «EXPLAINING UKRAINE» ЯК ЗАСІБ
ІНФОРМУВАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ АУДИТОРІЇ**

Повномасштабне російське вторгнення знову й надовго помістило Україну в центр світових новин, а реакція міжнародної спільноти довела, що вона все ще мало знає про нашу країну, а відтак не завжди розуміє її боротьбу з Росією. Тому зарубіжні журналісти та журналістки тепер тут постійно, «The New York Times» і «The Washington Post» відкрили в Києві свої бюро, а вітчизняні медіа інтенсифікували роботу з інформування іноземців й іноземців про Україну та цю вже дев'ятирічну війну.

Подкастинг також може стати відчутним голосом України у світі, бо володіє потужними інструментами впливу. Як підкреслюють науковці Д. Лінарес, Н. Фокс і Р. Беррі, його продукт «доставляється безпосередньо у вуха, сприяє глибокому зв'язку з аудиторією». Дослідники називають це «глибокою звуковою близькістю»: «Бути безпосереднім, мовчазним учасником інтересів, розмов, життя та досвіду інших людей, пов'язаних із темою, що вас захоплює, породжує глибоке відчуття зв'язку» [1]. Можливість хоч аудіальних, близькості та зв'язку ключова для емпатії, порозуміння та залученості.

Це та відчутний ріст глобального інтересу до подкастингу, зафіксований у звіті «Тренди та прогнози в журналістиці, медіа та технологіях на 2023 рік» [2] від Інституту Reuters, змушують задуматися про українські подкасти для іноземної аудиторії.

Серед них: «Explaining Ukraine», «Power Lines: From Ukraine to the World», «UA: The day that we survived», «Ukrainians: Identity in Dignity», «#UkrainianSpaces». Ми сфокусуємося, на нашу думку, на найбільш різнобічному та послідовному – «Explaining Ukraine» [3].

Це регулярний англійськомовний розмовний подкаст від медіа «UkraineWorld», який ще з 2017 року пояснює українську політику, суспільство та культуру, а після 24 лютого 2022 року став «воєнним щоденником». Його ведучі – філософ В. Єрмоленко та літературознавиця Т. Огаркова, залишившись в Україні, діляться

побаченим та пережитими подіями, історіями людей, проблемами країни, а також висвітлюють історичний контекст нападу Росії на Україну. Згодом цей формат урізноманітнили рубрики «Thinking in Dark Times» (філософський вимір війни), «Discovering Ukrainian culture», «Around Ukraine» (події у світі, спричинені війною), «Propaganda Diary». У подкасті з'являються інтелектуали та інтелектуалки: Н. Гуменюк, Е. Епллбом, Дж. Літтел, О. Матвійчук, О. Островська-Люта, П. Померанцев, Т. Снайдер та ін.

Про один із перших епізодів «Explaining Ukraine» оглядачка подкастів «The Guardian» М. Соєр написала: «Це важко слухати, як зі звукових, так і з фактичних причин, але це повідомлення про те, що відбувається, як це відбувається» [4]. Такий відгук, на нашу думку, потверджує тезу Д. Лінареса, Н. Фокса та Р. Беррі та навіть, з певним скепсисом, дозволяє говорити про подкаст як про цифровий інтелектуальний простір близькості там, де фізична близькість неможлива. Він твориться голосом, інтонаціями та фоновими звуками. Уже 136 (станом на 03.03.2023) «воєнних» епізодів «Explaining Ukraine» В. Єрмоленко та Т. Огаркова творять цей аудіальний простір, транслуючи інтелектуальний, часто імерсивний досвід українців та українок у війні, який, по-іншому, та все ж переживають їхні слухачі та слухачки.

Список використаної літератури:

1. Llinares, D., Berry, R., Fox, N. and Llinares, D. (Editors), 2018. New Aural Cultures and Digital Media. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, pp. 15-34.
2. Newman, N. Journalism, Media, and Technology Trends and Predictions 2023. Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023. URL: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/journalism-media-and-technology-trends-and-predictions-2023#header--0> (дата звернення: 03.03.2023).
3. Explaining Ukraine. URL: <https://ukraineworld.org/podcasts> (дата звернення: 03.03.2023).
4. Sawyer M. The week in audio: the best podcasts on the conflict in Ukraine. The Guardian, 2022. URL: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2022/mar/19/the-week-in-audio-the-best-podcasts-on-the-conflict-in-ukraine> (дата звернення: 03.03.2023).

ФУНКЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ ВТОРИННИХ АД'ЄКТИВНИХ ПРЕДИКАТИВ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ М. МАТІОС)

Творчий доробок Марії Матіос, сучасної української письменниці, визначний не лише в літературознавчому, а й лінгвістичному аспекті, оскільки оригінальність мови, великий обшир мовних засобів, зокрема різноманітність синтаксичних конструкцій, стимулюють дослідників до наукових пошуків та заглиблення у сутність кожного явища.

Об'єктом дослідження були прості речення, ускладнені напівпредикативними ад'єктивними компонентами (відокремленими дієприкметниковими та прикметниковими зворотами)), наприклад: *За що не раз діставав потиличника від іншого шкільника, трохи розумнішого від себе.... // За що не раз діставав потиличника від іншого шкільника, оскільки інший шкільник був розумнішим.*

Завдання нашого дослідження – схарактеризувати основні типи реалізацій семантико-синтаксичних відношень між реченнєвооформленою та згорнутою пропозиціями.

У семантико-синтаксичній організації простого ускладненого речення ад'єктиви зазвичай виражають атрибутивно-предикатні ознаки субстантивного компонента, виконуючи репрезентативну функцію, маркують бічну ситуацію та згорнуту пропозицію, наприклад: *Ось і тепер стоїть Даруся у холодній купелі осені і бореться із цвяхами, забитими в голову чийсь важким, безсердечним молотом.... // Ось і тепер стоїть Даруся у холодній купелі осені і бореться із цвяхами, що забиті в голову чийсь важким, безсердечним молотом.*

До того ж відокремлені ад'єктивні компоненти в умовах конкретних мовленнєвих реалізацій є морфолого-синтаксичними засобами вираження адвербіальної семантики: причини, допусту, часу, мети, умови, наприклад, допустове значення: *Катрінка, кілька місяців виношена в зубах непорочних сільських молодниць, як здобич у пащі яструба, а по всьому — очищена та висповідана в церкві, ...найперше охрестила дівчинку...*

Севериною... // Катрінка, попри те, що була кілька місяців виношена в зубах непорочних сільських молодичь, як здобич у пащі яструба, а по всьому — очищена та висповідана в церкві, ...найперше охрестила дівчинку... Севериною.

Просте ускладнене речення репрезентує поєднання двох і більше ситуацій дійсності, з яких основна – оформлена як предикативна одиниця, а вторинна – як напівпредикативний компонент, що імпліцитно виражає ситуацію [2, с. 192].

За функційним потенціалом вторинні ад’єктивні компоненти у структурі поліпропозитивного речення можуть бути поширювальні та обмежувальні.

Поширювальні вторинні ад’єктивні компоненти не є обов’язковими у структурі речення, якщо виконують означальну функцію при опорному субстантиві та посідають синтаксичну позицію атрибута до нього, напр.: *І витягнув з-під скатертини кожному документ, **посвідчений нотарем у Вижниці**, про розподіл свого майна між синами.* Поширювальну функцію щодо основного складу речення виконують напівпредикативні ад’єктивні компоненти, що: 1) визначають предмет, називаючи його сталою ознаку: *І так само раптово вогонь охоплює білі патли його волосся, **відрослого за роки небуття**;* 2) увиразнюють нові ознаки предмета чи явища, напр.: *Дмитрик не Дмитрик — лише тіль його біла, ніби повісмо, **обчухране вітром.***

Отже, мовна палітра творів Марії Матіос слугує матеріалом різнобічного вивчення синтаксичних явищ, зокрема дослідження напівпредикативних ад’єктивних компонентів та їхніх функцій у простому реченні: уточнення інформації про предмет мовлення, конкретизацію, надання реченню експресивного забарвлення.

Список використаної літератури:

1. Матіос М. Повні тексти творів. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/author.php?id=491>
2. Мірченко М. Категорійна типологія синтаксичних одиниць. *Типологія та функції мовних одиниць*. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 1. С. 187–199.

Анна Беженар

Науковий керівник – доц. Василик Л.Є.

АСПЕКТИ АДВОКАЦІЙНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році спричинило багато проблем у суспільстві, у тому числі із захистом прав людини. Минулого року журналісти сконцентрували всі свої сили на подієвій журналістиці задля швидкого інформування суспільства. Але журналістика захисту прав людини є також важливою складовою воєнного часу. В першу чергу тому, що адвокаційна журналістика націлена на захист прав людини, особливо незахищених прошарків населення. Війна порушує права людей: переселенців, вимушено мобілізованих чоловіків та жінок, дітей, військовополонених, мешканців окупованих територій, бізнесу, що змушений релокуватися в безпечні місця... Військове вторгнення РФ порушує головне – право на життя, як і права на охорону здоров'я, вираження своїх поглядів, на гідність та інші. Тому права людини наразі є важливим тематичним аспектом у ЗМІ. Журналіст, вбачаючи проблему, наприклад, в захисті прав переселенців на працевлаштування, використовує не лише новинну журналістику, а й намагається привернути увагу читачів до проблеми завдяки аналітичним матеріалам, життєвим історіям, в тому числі створює адвокаційні кампанії. Основна мета адвокації – «зміни у соціальній, політичній, економічній сферах», вона «має на меті розв'язання масової важливої проблеми і активно залучає цільову аудиторію» [1, с. 12]. В окресленій ситуації журналіст виступає одночасно як і правозахисник, виконує функцію «guard dog» – охороняє порядок та суспільні цінності, загальнолюдські інтереси.

«Адвокація – це про зміни, про те, що ми хочемо змінити, запропонувати та як ми бачимо вирішення тієї чи іншої проблеми», – розповідає правозахисниця Олена Матвійчук, координаторка Менторської програми ЦЕДЕМ [3]. Важливим прикладом для поширення адвокаційних кампаній під час воєнного стану є досвід ГО «Дамо дітям рухатись». Як розповідає координаторка кампанії Тетяна Кочірко: «Ідея створити рухливі парти була ще у 2018 році, але вже у 2021 році ми запустили

пілотний проєкт у трьох львівських школах: обладнали кілька перших класів партами, за якими діти можуть стояти. Спочатку був шок, але згодом батьки, дирекція, самі діти та управління освіти були задоволені, й ми отримали позитивні відгуки. На жаль, згодом почалася повномасштабна війна. Діти до школи не пішли, й ми не знали, як продовжувати цей пілотний проєкт. Але наразі ми продовжуємо працювати, адже маємо позитивні відгуки батьків та учителів» [3]. На думку правозахисниці, позитивні зміни потрібні навіть під час війни. Журналісти, висвітлюючи та захищаючи права кожного, допомагають у створенні нового інклюзивного суспільства.

Також вагомим аргументом поширення української медійної адвокатури є запит на неї в Україні. Вперше правозахисні матеріали були опубліковані у ЗМІ в 2013-2014 роках під час Революції Гідності. Тоді журналісти писали про зміни в політиці та практиці захисту прав. Далі події в Криму та Донецькій і Луганській областях привернули увагу журналістів до захисту прав переселенців, біженців [2, с. 16]. Хоча це були малі спроби в адвокатури, але вони показують важливість розвитку журналістського правозахисту наразі. Воєнний час змінює стандарти роботи кожної людини. У журналістів війна частково забрала оперативність та збалансованість у висвітленні поглядів, але надала набагато більше простору в питанні захисту прав людини: від розв'язання прав ветеранів, військових людей з інвалідністю – до проблем людей на тимчасово окупованих територіях, військовополонених, примусово переміщених у РФ. Тож війна, на жаль, актуалізувала потребу в адвокатській журналістиці. Зараз вона як ніколи «на часі» та потребує включення українських медійників.

Список використаної літератури:

1. Виртосу І., Бацюкова С. Адвокатська журналістика: світовий та український досвід : посібник. Луганськ : Поступ, 2013. 72 с.
2. Права людини та мас-медіа в Україні : збірник конспектів лекцій / за ред.: Виртосу І., Шендеровського К. Київ : Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, 2018. 260 с.
3. Успішна адвокатура під час війни – це можливо? URL: <https://cedem.org.ua/news/advokatsiya-pid-chas-viyny/> (дата звернення 26.02.2023).

НЕВЕРБАЛЬНІ ПАТЕРНИ УКРАЇНСЬКОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ОМОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ В. ВИННИЧЕНКА «ЗАПИСКИ КИРПАТОГО МЕФІСТОФЕЛЯ»)

Розробники комунікативної теорії все частіше говорять про позамовні засоби спілкування як взаємозалежну парадигму, що відображає особистісні, культурні та загальнолюдські характеристики. Серед їх базових функцій – визначення комунікативної мети, соціальних статусів співбесідників, властивостей ситуації тощо [3, с. 28].

Ф. Бацевич вирізняє такі характеристики невербальних повідомлень, як неподільність і неструктурованість; зв'язок з конкретною комунікативною ситуацією; раптовість; «невідпрацьованість» та вроджену природу [1, с. 65].

У досліджуваному матеріалі ми виокремили вісім видів невербальних сигналів, характерних для української комунікативної поведінки:

- 1) візуальний контакт: *Усміхаюсь не відриваючи від неї очей* [2, с. 17]; *Покоївка здивовано поглядає на нас* [2, с. 17];
- 2) жести: *Я мимоволі розводжу руками* [2, с. 40];
- 3) екстралінгвістичні компоненти: *Клавдія Петрівна глибоко [...] зітхає* [2, с. 54]; *Соня вибухає плачем* [2, с. 69];
- 4) міміка: *І довго дивиться в одну точку з застиглою іронічною посмішкою* [2, с. 60];
- 5) тактильні сигнали: *Соня [...] обхоплює мою шию руками і пригортається головою до моїх грудей* [2, с. 69];
- 6) хода та пози: *Вона [...] спирається рукою на тинок і стоїть так деякий момент, не рухаючись* [2, с. 17];
- 7) зовнішній вигляд: *Його волосся [...] лежить на чолі неохайними, злиплими від поту кільцями* [2, с. 25];
- 8) запахи: *Він нюхає повітря, що пахтить рестораном...* [2, с. 120].

Важливим є національно-культурний компонент невербальної поведінки, адже ментальні особливості кожного народу визначають характеристики позамовних патернів спілкування. Так, наприк-

лад, для українців типовою є яскраво виражена емоційність, що зумовлює активне використання жестів і тактильних засобів.

У досліджуваному тексті особливості невербальних сигналів презентовані одиницями різних рівнів мовної ієрархії. Однак варто наголосити: для тих чи тих видів позамовних кодів характерне відтворення окремими мовними одиницями більшою чи меншою мірою. Наприклад, вигуки є традиційним засобом вербалізації акустичних параметрів спілкування: – *Гм! А як не поверне?* [2, с. 39]; – *Ух, які у вас довгі ноги!!* [2, с. 53]. Тактильні сигнали, фізіологічні зміни, пози та жести частіше за все передані дієслівними конструкціями: *Сосницький [...] хляпає мене по плечах* [2, с. 49]; *...його лице багровіє, чоло стає рожевим; Соня [...] нервово чепурить волосся* [2, с. 10]; *Коли Сосницький зривається згори й потім понуро сидить* [2, с. 3]. Для омовлення візуального контакту й сигналів міміки часто використовуються іменниково-прикметникові форми: *Його обличчя [...] непорушне й серйозне* [2, с. 4]; *Коли вертається, виразу напруженості вже нема ні в лиці, ні в рухах* [2, с. 53].

Отже, здійснений аналіз дозволяє стверджувати, що невербальна комунікація має свої характерні ознаки та функції, а головною властивістю комунікативного акту є взаємозв'язок мовної і позамовної систем. Невербальний складник комунікативної поведінки українців включає різноманітні засоби, використання яких зумовлене ментальними особливостями народу. У художньому тексті позамовні компоненти спілкування найчастіше відтворені на морфологічному рівні.

Список використаної літератури:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Вид. 2-ге, допов. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
2. Винниченко В. Записки Кирпатого Мефістофеля : роман. Харків : Фоліо, 2014. 259 с.
3. Осіпова Т. Ф. Невербальна комунікація та своєрідність її омовлення в українському дискурсі: феномен *вербалізації невербаліки* : монографія / наук. ред. проф. Т. А. Космеда. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2019. 388 с.

Максим Берник
Науковий керівник – доц. Гринівський Т. С.

СТАН СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДОКУМЕНТАЛЬНОГО КІНО ТА ЙОГО СВІТОВЕ ВИЗНАННЯ

Документально кіно українського виробництва є чи не єдиним жанром, що розвивається та гідно показує себе на міжнародній арені. Індустрія створює сприятливе середовище, у якому все частіше з'являються молоді автори, що висвітлюють у своїй творчості нові та цікаві теми. До прикладу, в національний прокат у 2009 році вийшло всього 2 документальні стрічки. Через 10 років, у 2019 році вийшло цілих 15 повнометражних документальних фільмів [5].

Майданчиком для творчих дебютів є кінофестивалі, що присвячені документалістиці. Одним з таких є найбільший в Україні міжнародний фестиваль «Docudays UA». Саме тут презентували найвідоміші сучасні документальні стрічки українського виробництва: «Земля блакитна, ніби апельсин» Ірини Цілик, «Какафонія Донбасу» Ігоря Міняєва, «Перша Сотня» продюсерської компанії «Вавилон 13» та безліч інших. Фестиваль також дає можливість побачити і роботи зарубіжних митців, а молодим режисерам-документалістам – обміняти досвідом з іноземними колегами. Кінопродюсер та один із засновників українського документального кінофестивалю «Docudays UA» Геннадій Кофман називає одну з можливих причин розвитку документалістики: «Вперше за всі роки незалежності існує прозора система захисту кінопроектів, українське кіно представлене практично на всіх найбільших світових кінофорумах. Україна вже стала об'єктивною реальністю, повноцінним і повноправним гравцем на міжнародному ринку. В копродукції з Україною знімають свої фільми провідні європейські режисери та продюсери» [2].

Українська документалістика також посіла своє місце і на міжнародній арені. З 2014 року, українські представники лише у неігрових категоріях були представлені на Каннському кінофестивалі («Майдан» 2014 року; «Бабин Яр. Контекст» 2021 року),

на фестивалі у Венеції («Зима у вогні» 2015 року) [4]. Також за цей час українська документалістика тричі їздила на «Берлінале», чотири фільми побували на фестивалі у Карлових Варах, а 5 стрічок стали лауреатами кінофестивалю «Санденс» у різних номінаціях. Серед них і фільм знятий у копродукції з Данією, Швецією та Фінляндією «Будинок зі скалок», який розповідає про дитячий притулок у Лисичанську [1]. Він отримав приз за найкращу режисуру. Крім цього фільм потрапив і до списку номінантів на премію Оскар у 2023 році [3].

Підсумовуючи, можна зазначити, що українське документальне кіно є одним з провідних жанрів вітчизняного кінематографа в цілому, що видно з кількості номінацій на європейські та американські кінопремії. Причиною цього є спільна робота з іноземними творцями, велика кількість молодих та амбітних кінематографістів та сприятлива для виробництва документалісти індустрія.

Список використаної літератури:

1. Фільм «Будинок зі скалок» про події на сході України отримав нагороду на Göteborg Film Festival у Швеції URL: <https://usfa.gov.ua/press-center/film-budynok-zi-skalok-pro-podii-na-skhodi-ukrainy-otrymav-nagorodu-na-goeteborg-film-festival-u-i11888>
2. Три роки за сто: Як в Україні стало цікаво дивитися документальне кіно URL: <https://delo.ua/lifestyle/gremmi-350093/>
3. Як зняти фільм у Лисичанську і потрапити на Оскар: Інтерв'ю з режисером «Будинку зі скалок» Сімоном Леренгом Вільмонтом URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/03/8/253250/>
4. Semaine de la critique. Cannes 2021. URL: <https://web.archive.org/web/20210815194102/https://www.semaine-edelacritique.com/en/edition/2021/prizes-and-awards-winners>
5. Ukrainian films 2008-09. Щорічний каталог кінопродукції / Ukrainian Cinema Foundation.

СИМВОЛІЧНЕ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ ВІЙНИ У ЗБІРЦІ БОРИСА ГУМЕНЮКА «100 НОВЕЛ ПРО ВІЙНУ»

У сучасному українському мовознавстві актуальні дослідження, присвячені вербалізації образу війни і мовним засобам її зображення. У цьому аспекті для вивчення цікаві авторські інтерпретації образів, які виникають у митця як безпосереднього учасника воєнних подій. Б. Гуменюк одним із перших у літературі зафіксував події, які розділили життя українців на «до і після», – з 2014 року відтворює реалії російсько-української війни.

Б. Гуменюк характеризує війну як випробування, пошук справжніх цінностей у житті: *Страх, героїзм, відвага, зрада, втрата, кров, кров, кров, Вітчизна. Смерть. Це – справжній пошук. Шлях вартий того, аби його пройти. Вартий того, аби про це ще комусь розповісти. Це – випробування. Ти випробовуєш себе. Вітчизною, кров'ю і – смертю* [1, с. 7].

Війна – це страшний життєвий досвід, пов'язаний із смертю, знищенням, розпадом фізичним і душевним. Смерть у творах Б. Гуменюка пов'язана із символом крові: *Лише кров і трохи неба. Але неба кожного разу менше. Кров розтікається. Поглинає небо. Кров заливає все* [1, с. 52]. Автор використовує відмінність у наголошуванні форм слова *кров* в українській і російській мовах, щоб відрізнити свою кров від чужої, ворожої: *... війна, сепари, мордор, Піски, бойня, в одних руки по-лікті в крові, інші по-коліна в крові* [1, с. 75].

Продуктивний у відображенні війни символ-архетип *земля* із значенням життя, захисту, батьківщини: *Земля. Мама. Мати. Вона тебе на дотик знає, на запах, впізнає серед тисячі, вилизує, як звірина з малюків* [1, с. 70]; *...не знаю, як там люде, але українець на вісімдесят відсотків складається із землі* [1, с. 71]. Асоціативно із землею пов'язаний символ-архетип *хати*: *Чи йому землі мало, аби нині за землю убивати? Та ж Сибір безкрайня! Чи він конче мій город хоче, а на додачу би я віддав йому за «здрастє» батьківську хату?* [1, с. 93]. У знищених ворогом хатах немає життя, там навіть не може жити *Бог: І людей тут –*

більше немає. Навіть небу тут незатишно. І Бог наразі також тут не живе [1, с. 44], а символом надії на повернення життя є ікона: *І от – все. Хати немає. Тих людей немає теж. Від їхнього життя залишилась дивом ціліла ікона, згарище, сміття, якісь недоїдки і пил, пил, пил* [1, с. 43].

Втрачені кінцівки – трагічний атрибут війни. Б. Гуменюк описує дівчину, що втратила ноги, використовуючи біблійні образи: *Кажуть, Христос у свої останні дні помив своїм учням ноги. Цікаво, що він зробив би у цій ситуації? Щоб помити ноги цій дівчині, треба, аби сто років плакали всі українські поети. І ані пари з вуст. Її ноги стали образом війни, метафорою і символом української культури* [1, с. 63].

Для відтворення образу війни автор застосовує традиційну українську рослинну символіку: *клен*, з якого замість скрипки роблять держак для зброї: *Він порушив заповіт прадіда і зробив із неї держак для саперної лопатки, а не скрипку, бо настали нині такі часи <...> Лихі часи настали. Нині – час воїнів* [1, с. 51]; *вишня* як символ зв'язку поколінь, надії на щасливе майбутнє: *Вишня для нас особливе дерево <...> Вона проростає до нас із цього світу на той світ. Повідомляє тамтешнім людям, що наш світ живий. І все буде гаразд* [1, с. 91], *тополя* як символ жінки у воєнних реаліях: *Ой, не висаджуйте мене, будь ласка, бо я край дороги тополею стану! Ой, візьміть мене на війну, будь ласка...* [1, с. 137].

Українських воїнів Б. Гуменюк асоціює із *Мамаєм* – символом непереможності, величі духу й оптимізму українця [2, с. 476]: *Це сьогодні усі ми хоробрі вояки, загартовані втратами, поразками, боями і війною, – солдати, бійці, козаки, самураї, чи, сказати б, – мамаї. Усі пройшли випробування вогнем* [1, с. 13]; *Дурні ми тоді були, як усі цивільні. Як усі цивільні, не тямали жорстокої краси війни. То вже потім бій перетворюється на медитації, то вже потім козак стає мамаєм* [1, с. 14].

Проаналізований матеріал засвідчує широке використання загальнокультурних і національних слів-символів для творення образу війни у прозових творах Б. Гуменюка.

Список використаної літератури:

1. Гуменюк Б. 100 новел про війну. Київ : «ДіПА», 2018. 192 с.
2. Енциклопедичний словник символів культури України. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В.М., 2015. 912 с.

ІНКЛЮЗИВНІ ТЕРМІНИ В САКРАЛЬНОМУ СПЕКТРІ

Сакральну тему розглядають науковці різних царин, зокрема, з галузі філософії культури, історії України, пам'яткознавства, мистецтвознавства, мовознавства, літературознавства, а саме: М. В. Скаб (2009), О. А. Наумова (2006), Л. М. Андрушко (2009), Т. П. Вільчинська (2009) та багато інших [1, с. 171]. Нація, що зберігає тісний генетичний зв'язок на основі сакрального, здатна чинити опір масовій ентропії, втраті ідентичності, унікальності, розмаїтості. Протистояти інформаційним війнам, застосованих державами-агресорами, які прагнуть поневолення через посередництво ментального простору, шляхом нав'язування узурпованих стереотипів, можна тільки тоді, коли на фундаменті сакрального виростає духовна національна традиція унікальної належно розвиненої культурної етномоделі [1, с. 173]. Сакральне здатне створити аксіологічний тип релігійної свідомості народу, що стало особливо актуальним в сучасному українському суспільстві. Війна, розпочата країною-агресоркою з 2014 року, забирає життя багатьох героїв України, та ще більше захисників зазнають каліцтв. Рівень соціалізації людей з особливими потребами в майбутньому повинен бути на належному рівні, з уникненням незручних ситуацій під час інклюзивної комунікації.

З метою дослідження термінів на позначення людей з особливими потребами, ми проаналізували Новий Заповіт (у перекладі Івана Огієнка) та виокремили поняття, що стосуються інклюзії. За структурою інклюзивні поняття ділимо на 2 групи: **однослівні поняття** (здебільшого це елементи ад'єктивного типу, які набули своєю семантикою субстантивного значення, напр.: «5 *Сліпі* прозрівають, і *криві* ходять, стають чистими *прокажені*, і чують *глухі*, і померлі встають, а вбогим звіщається Добра Новина» [2, с. 20]; «9 І три дні *невидючий* він був, і не їв і не пив» [2, с. 198]) та **поняття-словосполучення** (дієслово, іменник або прикметник з прийменником та іменником, на позначення захворювання, пов'язані за допомогою знахідного відмінка, напр.: «8 А в Лістрі сидів один чоловік, *безвладний на ноги*, що *кривий був з утроби*

своєї матері, і ніколи ходити не міг» [2, с. 208] тощо). У сучасному комунікативному процесі деякі словосполучення використовує старше покоління, наприклад: «*слабий на ноги*», «*дурний на голову*» та ін. Проте трапляються й стилістичні трансформації, зокрема багато понять, використаних у Новому Заповіті як нейтральні номінації для певної групи людей, у наш час набули зневажливого характеру: *немудре, немічне, спіне* та ін. На нашу думку, використання понять з елементом семантики тавруючого типу під час інклюзивної комунікації є недоцільним.

Розвиток тогочасної медицини не міг пояснити психологічні та фізичні процеси, які впливають на поведінку, зовнішній вигляд, внутрішній стан і т. д., тому причини того чи того явища потрібно було надати божественного чи демонічного характеру. Релігія трансформує негативні чинники в злих духів, що впливають на людину, використовуючи символізм у своїй природі, наприклад: «2 І як вийшов Він із човна, то зараз Його перестрів чоловік із могильних печер, що *мав духа нечистого*» [2, с. 61], «17 І Йому відповів один із натовпу: «Учителю, привів я до Тебе ось сина свого, що *духа німого він має*»» [2, с. 70].

2 червня 2021 року на пресконференції в агентстві Інтерфакс-Україна були презентовані результати опитування, проведеного за участі Інтерфакс-Україна, спільно з «Active group» та аналітичним центром «Клуб експертів», за яким 67% українців вважають себе вірянами [3]. Отже, більшість населення України, безпосередньо чи опосередковано, – це споживачі інформації зі Святого Письма, яка певним чином впливає на їхню свідомість. Відповідно номінативні терміни з сакральних текстів переходять до різних царин суспільного / побутового життя та впливають на інклюзивну комунікацію.

Список використаної літератури:

1. Горбань Р. А. Актуальність етнорелігійного дослідження сакрального в контексті викликів сучасної історії України // Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2017. № 33. С. 169–179.
2. Новий Заповіт І Книга Псалмів. Фінляндія : ГЕДЕОН, 2010. 505 с.
3. 67% українців вважають себе віруючими людьми, але лише 10% з них є членами релігійних громад – дослідження. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-conference/753386.html> (дата звернення: 21.08.2022).

Юлія Боднар
Науковий керівник – проф. М. С. Скаб

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МОВНОГО ЖАНРУ

Одним із мовних жанрів є державний гімн – офіційний урочистий твір, у якому відображені головні історичні події, цінності, звичаї певного народу. У 1862 р. П. Чубинський написав вірш «Ще не вмерла Україна», який був покладений на музику М. Вербицьким. Як державний гімн України цей твір був затверджений 2003 р. (взято лише перший куплет та приспів твору П. Чубинського) [3, с. 26].

Аналіз тексту «Ще не вмерла Україна» (для наведення прикладів узято один із його повних варіантів [2, с.16-17]) дає підстави виокремити в ньому такі основні ознаки особливого мовного жанру: 1. Невеликий за обсягом твір та вдалий його музичний супровід. Текст зазвичай легкий для запам'ятовування, а урочиста мелодія впливає на слухачів, викликаючи в них гордість за свою державу. 2. Зосередженість уваги на образах держави й народу (*«не вмерла Україна», «браття українці»*). У гімні є чимало лексем, які відображають духовну, історичну та національну гордість країни, її цінності (*«козацький рід, слава, свобода, доля»*). У ньому окреслені кордони держави (*«від Сяну до Дону»*), є вказівки на найважливіші для українців географічні об'єкти (*«Чорне море, Дніпро»*). Також часто вживано дієслова в першій особі множини, що уособлює відповідальність усіх громадян за долю держави (*«душу й тіло ми положим за нашу свободу»*). 3. Урочистість, патріотичність (гімн призначений для виконання під час державних свят, офіційних зустрічей, культурних заходів, спортивних змагань тощо), використання метафоричних художніх засобів (*«усміхнеться доля», «дід Дніпро зрадіє»*).

Упродовж останніх років з'явилося чимало різних пропозицій щодо змін тексту українського державного гімну, що, на думку їхніх авторів, мали би забезпечити його певне «покращення» чи «удосконалення». Серед уже реалізованих пропозицій – зміна флексії, що тягне за собою й зміну змісту: 2003 р. (за ініціативою Л. Кучми) у першому рядку тексту замість словоформи

«Україна» затвердили варіант *«України»* [3, с. 26] (мабуть, щоб уникнути згадки про смерть країни). Натомість О. Канівець надає перевагу формі *«Україна»* [3, с. 52], адже гімн має зосереджувати увагу слухачів на державі й бути усталеним.

Інші пропозиції виявляються у спробах адаптації тексту гімну до сучасних реалій шляхом часткових змін. Серед варіантів – «Слава Богу, в Україні є і правда, і воля» Д. Ветвицького [3, с. 37], «Прощає Україну і слава, і воля» А. Гудія [3, с. 95], «Є у нашого народу і слава, і воля» Б. Філяка [3, с. 94] та інші. Автори цих законопроектів стверджують, що гімн «Ще не вмерла України» є песимістичним та застарілим, і «намагаються» зробити його сучаснішим та життєрадісним.

Лунають твердження про невдалість, недоцільність вибору аналізованого тексту як державного гімну і пропозиції його заміни абсолютно іншими. М. Верес [3, с. 87], Я. Якимович [3, с. 92] та Ю. Буратчук [3, с. 94] пропонували зробити державним гімном «Молитву за Україну» О. Кониського, О. Колісник [3, с. 92] та М. Дзюбінський [3, с. 94] – пісню «Україна» Т. Петриненка. На їхню думку, гімн має бути більш емоційним та об'єднувати всі національності, які проживають на території України.

Вважаємо, що текст «Ще не вмерла України» загалом має основні ознаки державного гімну як мовного жанру (це невеликий урочистий твір, що має музичний супровід, відображає історико-культурні традиції, цінності певного народу та уособлює єдність нації), як один із важливих атрибутів держави має бути усталеним, таким, що єднає покоління, незмінним упродовж тривалого часу, незалежним від політичних амбіцій та конкретних суспільних обставин.

Список використаної літератури:

1. Лепша І. Д. Гімни України (пісні-славні). Чернівці : Друк Арт, 2017. 112 с.
2. Погребенник Ф. П. Українські пісні-гімни. Київ: «Знання» України, 1992. 64 с.
3. Заславська Л. В., Голубовська В. С., Дорогих С. О. Державний гімн України: історико-правові аспекти (збірник документів і матеріалів). Київ: «Видавничий дім “АртЕк”», 2020. 98 с.

Анастасія Боднарюк
Науковий керівник – доц. Костик В. В.

ФОЛЬКЛОР УКРАЇНЦІВ, ВИСЕЛЕНИХ ДО НІМЕЧЧИНИ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У генетичній пам'яті українців три голодомори, дві світових війни. Наразі триває Третя світова: гібридна. З боку московського окупанта – безглузда, без правил і законів, без честі й гідності.

У вітчизняній фольклористиці ще донедавна було чимало табу на розгляд актуальних і кричущих тем і проблем, які не влаштовували ідеологів компартії. До таких належить і фольклор українців, які були силоміць виселені, депортовані під час окупаційних режимів або у віддалені райони Росії, або на терени інших держав-агресорів.

Під час Другої світової війни близько 8 мільйонів українського населення було вивезено на примусові роботи до Німеччини, працювати на тамтешню економіку. Фактично це була військова здобич, дармова робоча сила, ясир. Остарбайтерів, які потрапили в неволю, «новий Вавилон» зустрів каторжною працею, нуждою, голодом та цілковитим безправ'ям. Завдяки відкриттю другого фронту, підтримці США і Великої Британії, були не тільки буквально розв'язані руки наших співвітчизників, але по суті «розімкнуті вуста» нашого народу, який зміг нарешті донести до всього світу правду про поневіряння в неволі. Гітлеризм, як система, виявив свою надмірну жорстокість до всіх чужинців, а передусім до поневолених народів.

Відомий український вчений-агроном, доктор природничих наук, доктор слов'янської етнології, доцент кафедри етнографії Українського Вільного Університету, керівник секції етнографії Української Вільної Академії Наук (УВАН) в Мюнхені, Степан Килимник восени 1945 року видав в Авгсбурзі (Німеччина) під псевдонімом Олекса Степовий невеличку книжечку під назвою «В німецькій неволі». Спочатку це був невеличкий зошит, який згодом витримав три перевидання. Друге видання вийшло під назвою «Ясир». Воно було надруковане звичайним друком у таборі «Сомме-казерне», у тому ж місті, з поміткою – «На чужині», 1947 рік. Нова книжка вже мала 64 сторінки: 56 із них –

тексти, 7 сторінок ілюстрацій та зміст видання. Але й цей збірник не вмістив усього того матеріалу, який був у розпорядженні С. Килимника, бо він друкував його власним коштом і не витягнув усіх фінансових витрат. Третє перевидання з'явилося 1966 року в Лондоні у «Визвольному шляху» накладом Української видавничої спілки. Воно вмістило 35 листів як «остарбайтерів» так і кореспонденцій з України. Окрім того, оприлюднено пісенно-поетичну творчість українців у неволі. Збірка складається із кількох розділів: «Листи», «З кошмарного минулого», «Народна творчість у німецькій неволі», «Таборова творчість», «Концтабори». У них вміщено народні оповідання Михайлини Олійник; щоденник харків'янки Клави; пісні: «Летить галка», «Лист до матері», «Дивлюсь у віконечко», «Я сама тут в Німеччині», «Була нова пора року», «Доробились українці», «Сон на чужині», «Мамі», «Виїхала на чужину уся Україна», «Якби мені крила» та ін. Чи не вперше в українській фольклористиці представлена таборова творчість: пісні «Іду шляхом понад ставом», «У Німеччині», «Село наше для нас таке рідне», «Виїзд наш з України в Германію», «Сиджу на чужині», «Пісня вдови», «У неділю рано», «Нема моєї доньки», «Лист з Авшвіцу», «Не сумуй, мати рідна» та інші тексти, а також концтабірні щоденники. Збірник мав широкий резонанс серед прогресивних представників громадськості Європи і світу. Його вихід фактично мав застерегти людство від нових злочинів проти собі подібних.

Список використаної літератури:

1. Ясир: Листи, оповідання і народна творчість у німецькій неволі / Зібрав і впоряд. О. Воропай [У двадцятиліття звільнення 1945-1965]. Лондон: Українська видавнича спілка, 1966. 68 с.

ФУНКЦІЇ БІБЛІЙНИХ ЦИТАТ У ПУБЛІЦИСТИЦІ РОМАНА ІВАНИЧУКА

Явище вибору митцем репрезентантів біблійного тексту нерозривно пов'язано із жанром і стилем твору, творчою індивідуальністю автора, його життєвим досвідом та цілями. Письменник Роман Іваничук активно використовував у своїх публіцистичних творах цитати з біблійних текстів. Уживання цих одиниць Романом Іваничуком є важливим показником його ідіостилу, але дослідження цитат у творах письменника ще не було здійснено.

У текстах публіцистичних творів Роман Іваничук використовує точні цитати в різних позиціях, які виконують змістотвірну, ілюстративну функції та функцію переконання. За Г. Сютюю [3], точна цитата – це дослівна передача уривку тексту з першоджерела, що може бути маркованою або прихованою.

Найсильніша позиція точних цитат в публіцистиці Романа Іваничука – епітекстова, у позиції епіграфів. Біблійні цитати в ролі епіграфа передують двом частинам спогадів «Благослови, душе моя, Господа». Перша частина книги, що має назву «Література і держава», зосереджує увагу на державотворчих функціях літератури і ролі митців (і самого автора) у процесі державотворення, тому цитата із Книги пророка Амоса в позиції епіграфа підсилює очікування читача, апелює до теми частини: *Я відновлю народ мій, і вони відбудують спустошені міста і будуть у них жити. Насаджать виноградники і будуть вино з них пити, і розведуть сади, і їстимуть плоди з них* [1, с. 5]. Друга частина книги під назвою «Держава і література» розповідає про вплив політики держави на стан її культури, зокрема і літератури, та вплив автора на ці процеси. Цитата із Книги Єзекеїла коментує те, про що йтиме далі у творі, налаштовує читача на рецепцію тексту: *Мати твоя була, немов та виноградина, посаджена над водою. Та вирвано її в гніві й кинута на землю, і східний вітер висушив плід її. Тепер її в пустині посадили, в землі сухій і вигорілій* [1, с. 141].

Цитати усередині тексту виконують змістові функції переконання. Читач, знайомий із текстом Біблії, сприймає це джерело як незаперечний авторитет, якому можна довіряти. Цитата стає логічним продовженням слів автора або передують основному висловлюванню. Наприклад: *Як сказано в Біблії: «Станеш останнім ласим шматком, яким завойовник подавиться»* [1, с. 46], – Роман Іваничук вставляє цитату з Біблії (відразу вказує джерело вислову), а далі розтлумачує її реципієнтові: *Російська імперія вдавилася Україною ще за Петра; ласий шматок не допомогла стравити навіть більшовицька отрута* [1, с. 46]. Цитуючи уривок із біблійного тексту, Роман Іваничук додає аргумент для підтвердження своєї думки: *Сказав Соломон: «Дорога праведних – як світло зірниці, що світить дедалі ясніше, аж поки день не настане повний...»* [2, с. 29], – і продовжує: *Шлях мого праведного народу чотири роки тому увійшов у днину, і, хоч день той іще не повний, все ж світло зірниці зясніло перед нами і вже не згасне* [2, с. 29].

Цитата є засобом виходу автора за межі тексту, апелювання до Біблії для пояснення власних думок. Наприклад, розмірковуючи про роль Леніна, Роман Іваничук використовує цитату з Нового Заповіту: *І бачив я іншого звіра, що виходив із землі і мав два роги, немов агнець, а говорив, як дракон. Хто має розуміння, той нехай злічить число звіра, бо це число людське, а ім'я йому 666* [2, с. 25]. Читач розуміє, що мова йде про Леніна, що далі і підтверджують слова автора: *Та врешті постало переді мною ім'я звіра: ЛЄНІН* [2, с. 25].

Отже, Роман Іваничук використовує біблійні цитати у публіцистичних творах для інтриги, натяку на те, що буде далі, для переконання та аргументування висловленої думки, що є важливим текстотвірним та змістовим складником ідіостилію автора.

Список використаної літератури:

1. Іваничук Р. І. Благослови, душе моя, Господа... : щоденникові записи, спогади і роздуми. Львів : Просвіта, 1993. 270 с.
2. Іваничук Р. І. Мандрівки близькі і далекі: спогади. Харків: Фоліо, 2020. 380 с.
3. Сьота Г. М. Типологія і функції біблійних цитат в українській поетичній мові ХХ ст. *Українська мова*. 2013. № 4. С. 82–92.

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЗІ СПОЛУЧНИКОМ **ЯК** (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ»)

У пізнавальній діяльності людини виключну роль відіграє порівняльна діяльність, у ході якої мовець встановлює зв'язки між близькими й далекими явищами. Процес порівняння реалізується як певна логічна операція, результати якої відображаються в різноманітних синтаксичних конструкціях.

Марія Матіос у творі «Солодка Даруся» використовує порівняння як засіб художнього, образного мовлення, а талант спонукає її створювати точні, нестандартні порівняльні конструкції, у яких сполучники підібрані не гірше за самі об'єкти порівняння та об'єднані відповідно до семантики та виражальних можливостей. Серед використаних сполучників чільне місце займає **як**: «*звивиста, як гадина, і зелена, мов кобилочка, ріка*» [1, с. 102], «*Але, дивіться, вони собі файно любляться, ніби вчора побралися, і живуть тихонько, як миші за лубом*» [1, с. 102].

Мета нашої статті – виявити функціонально-стилістичні особливості порівняльних конструкцій зі сполучником **як**. Саме цей сполучник найчастіше очолює порівняльні конструкції в «Солодкій Дарусі» – фіксуємо 178 випадків його використання, тобто 53,4 %. Таке домінування сполучника **як**, який іноді займає синтаксичну позицію сполучного слова, тобто прислівника, пояснюємо безпосередністю його семантичної спрямованості на порівняння. Тільки воно ніколи не ускладнюється додатковими або уточнювальними модальними співвідношеннями, що виражають семантику порівняння і тільки порівняння.

Наприклад, у простому реченні: «*Славко на цей раз мовчав як німий*» [1, с. 29]; «*А голос пливе звідусюди, як призахідне сонце, – лагідне, недокірливе, терпляче*» [1, с. 29].

Також спостерігаємо із виділенням в окреме підрядне речення: «*Але радість для Михайла з Матронкою урвалася, як*

увалась колись струна на Фіциковій скрипці саме посеред весільної «гуцулки» [1, с. 91].

Зрідка вказівні слова *так* і *такий* трапляються в порівняльних конструкціях з показником *як*. Наприклад: «*А потім ця мелодія-злодій запливає і розливається в жилах нечутно – так, як тече рідна кров людини»* [1, с. 97]; «*на сьогорічні [барабулі – О. М.] в Дарусі неврожай, такі дрібні, як ліскові горіхи»* [1, с. 24].

Як практичний, короткий і семантично неускладнений засіб сполучник *як* може утворювати до чотирьох порівняльних словосполучень у реченні: «*Михайлові захотілося впасти лицем у сніг на срібному горбі з того боку, де знову заклично трубив ріг, як зрілий олень у шлюбну свою пору; бо не лишилося на світі нічого, окрім полохливого, як пташка, Матрончиного серця в Михайловій жмені... і отого різдвяного рогу, що ставав то тривожним, як гул повеневої води, то несамовитим, як чоловік біля вдатної йому жінки»* [1, с. 103].

Фіксуємо у досліджуваному романі випадки використання показника з діалектним забарвленням *якби* (частіше з роздільним написанням – *як би*):

а) зі злитим написанням показника – «*від минулої осені стало на тім боці якомсь так тихо, ніби там тривали щоденні поминки за щойновмерлими, чи так, якби тамтешні люди раптово об'їлися маковиння – і надовго впали у сплячку»* [1, с. 101–102];

б) із роздільним написанням: «*У відьом лице завсіді червоне, а в неї таке, як би сметаною поверх воску змащене»*; «*Аж чую – [...] нечиста сила говорить, людським голосом говорить, та страшним таким, та грубим, таким, як би ведмідь крізь малини дерся»* [1, с. 33].

Отже, найчастіше порівняльні конструкції в «Солодкій Дарусі» очолюються сполучником *як*, який відображає загальну мовну ситуацію. З усіх засобів порівняння Марія Матіос віддає перевагу лише тим, які найбільше відповідають її ідіолекту, її настрою та тональності картини.

Список використаної літератури:

1. Матіос М. Солодка Даруся. Драма на три життя. 4-те вид. Львів : ПІРАМІДА, 2007. 188 с.

Олена Веренчанська

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Івасюта М. І.

СИМВОЛИ-ДЕНДРОНІМИ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ВАСИЛЯ СТУСА

Рослинний світ у поетичних текстах В. Стуса – своєрідне дзеркало внутрішнього світу ліричного героя чи навіть самого автора. У вічності пошуків власної суті митець «сприймає природу настільки загострено, ніби бачить її востаннє» [2], з цього відчаю він ніби пірнає в неї з головою, проживає її. Особливого символічного звучання в творах поета набувають дендроніми – назви дерев, кущів і чагарників, які стають виразником внутрішніх переживань, маркером чуттєво-емоційного світовідчуття і світорозуміння автора.

У досліджуваних текстах ми зафіксували із символічним значенням гіперонім *дерево* як символ життя, свідчення невмирущості та єднання минулого й майбутнього: *Здається, нас ніколи й не було. / Загублені у предковичнім міті, / ми нібито й опали на суцвітті, / бо наше дерево не одцвіло* [5, с. 223].

Традиційними рослинними символами в поезіях В. Стуса стали фольклорні образи *тополі* й *калини* зі значенням «батьківщина, Україна»: *Перелетіть мене, перелетіть / через дрони, паркани і горожі / на Україну! До смертного дрожу / бачу – тополя до мене спішисть. / Але – ріка попливла світова* [4, с. 79]; *Ще видиться: чужий далекий / край / і серед степу, де горить калина – / могила. Там ридає Україна / над головою сина: прощавай* [3, с. 177].

У зрілій поетичній творчості В. Стуса спостерігаємо високу частотність символу *сосна*. Це дерево – представник північного рослинного світу, тому символізує самотність, трагізм, безвихідь у долі поета через ув'язнення: *Учора, як між сосон догоряв / мій день домашніх клопотів, я думав: / життя – занадто довге задня нас. / [...] / Ти тут. Ти тільки тут. Ти тут. Ти тут – / на цілий світ! І подинчим болем / оберся об наружні крони сосон. / А стогін їхній, вічністю пропахлий, / вивищує покари до покор* [3, с. 47–48]; *на ліктях зміг би доповзти. До / дуба, у бурю зламаного, до / сосни, що глищею у / моторошні сни увійде владно, / ніби смерть-загуба* [5, с. 166]. Такого ж символічного значення набуває лексема *кедр*: *Ніхто, ніде і анізвідки / тебе не кличе, ані*

жде./ Високі кедри – як релікти, / що вік іде, мов сніг іде. / В брунатнім небі, за імлюю, / зіходять зорі голубі [5, с.258].

Деревом життя, символом мужності, сили, здоров'я і витривалості в поезії В.Стуса виступає **дуб**: *Ми добою до бурі поставлені / Лицями славними. / Як дуби-запорожці, / Нам кремезними бути / хочеться...* [3, с. 22]; *Бо не зійде на каменю жито / і сухий не розів'ється дуб [5, с. 188].*

Із назв садових дерев у досліджуваних текстах символічного значення набуває **яблуня**, позначаючи молодість, щасливе життя: *Крислата яблуня в цвіту стоїть, / здається, розвилась посеред / снігу, / щоб догодити спогадам, і / кригу / струсити з віття [5, с. 207].*

З-поміж назв кущів із символічним значенням фіксуємо **терен** як символ випробувань, мук і страждань, зокрема через розлуку з рідною землею: *Там – Україна. За межею. Там, / лівіше серця. З горя молодого. / І геть тернами поросла дорога. / А Бог шепоче спрагло: аз воздам! [5, с. 318], а також **бузок**, зокрема **білий**, як символ молодого родинного життя [1, с. 58], адже саме цей образ використовує В. Стус щодо своєї дружини й сина: *А ти, як гілочка бузку, / наснилася мені. / Лиш бачу я імлю, / але обличчя – ні [5, с. 286]; Рясним букетом білого бузку, / зарошеним у радість, син / наснився. / І в вічності я вперше означився, / тримавши ручку, гілочку хистку [5, с. 285].**

У поетичних текстах В. Стуса символи-дендроніми відтворюють внутрішній світ автора, є своєрідними лексичними константами образного представлення світу, тому найбільш частотні – традиційні етнокультурні символи, які концентрують значущі смисли життя українського народу.

Список використаної літератури:

1. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
2. Коцюбинська М. Поет // Передмова до видання: В.Стус. Твори в 5 т. 6 кн. Львів: Просвіта, 1994–98. URL: <https://stus.center/p/mikhailina-kotsiubinska-poet-45462> (дата звернення: 04.03.23)
3. Стус В. Зібрання творів. У 3-х т. / Т. 1. Круговерть; Зимові дерева; Веселий цвинтар. Київ : Видавничий союз «Андронум», 2021. 188 с.
4. Стус В. Зібрання творів. У 3-х т. / Т. 3. Палімсести; Таборові записки. Київ : Видавничий союз «Андронум», 2021. 254 с.
5. Стус В. Час творчості / Dichtensezeit. Київ : Дніпро, 2005. 704 с.

ASPECTE ALE METODOLOGIEI EVALUĂRII ELEVILOR LA LECȚIILE DE LIMBA ROMÂNĂ

Evaluarea didactică reprezintă o componentă fundamentală a procesului didactic, alături de predare și învățare, fiind într-o strânsă legătură cu acestea. Scopul evaluării didactice este de fapt de a furniza informații referitoare la calitatea și funcționalitatea predării și, respectiv, învățării. Evaluarea oferă participanților la procesul educativ o multitudine de informații referitoare la relațiile care se stabilesc între componentele procesului instructiv, mai ales între cadrul didactic și elev. Atunci când se ajunge la o bună cunoaștere a performanțelor elevilor se poate aprecia cu obiectivitate în ce măsură activitățile proiectate și desfășurate și-au atins scopul [2, p. 117].

În bibliografia de specialitate s-a acordat un spațiu important definirii și caracterizării evaluării didactice. Printre cele mai frecvent abordate probleme se numără și sistematizarea funcțiilor evaluării. Astfel, Vasile Chiș identifică 4 funcții fundamentale:

1) funcția constatativă reprezintă pentru cadrul didactic un «indicator de bază al gradului de optimizare a predării și învățării» [1, p. 66], în timp ce, din perspectiva elevului, se asigură o apreciere obiectivă a nivelului de pregătire a acestuia, simultan cu raportarea rezultatelor obținute la cerințele formulate de cadrul didactic;

2) funcția diagnostică îi permite învățătorului/profesorului să evidențieze și să interpreteze lacunele care există în pregătirea elevilor și, totodată, să identifice cauzele acestora; totodată, elevul are posibilitatea de a interpreta rezultatele învățării, analizând propriile capacități și contribuind la optimizarea autoevaluării;

3) funcția prognostică îi oferă învățătorului/profesorului posibilitatea de a anticipa progresia elevului/elevilor și, în consecință, de a modifica, în funcția de necesități, strategiile didactice; în același timp, elevul își poate evalua propriile activități, adaptându-și demersul didactic la cerințe;

4) funcția motivațională asigură demersului evaluativ al învățătorului/profesorului rolul de a organiza activitatea didactică în funcție de performanțele elevilor; totodată, evaluarea poate contribui

la stimularea sau diminuarea efortului elevilor în funcție de dinamica rezultatelor obținute.

Una dintre cele mai discutate probleme referitoare la evaluarea didactică o reprezintă clasificarea multitudinii de forme ale acesteia. Dificultatea realizării unei clasificări unitare este cauzată de aplicarea unor diverse criterii. De exemplu: după cantitatea de informații evaluate (evaluare parțială și evaluare globală); după cantitatea de informații verificate (evaluare subiectivă și evaluare obiectivă); după sistemul de referință al judecăților privind rezultatele evaluate (evaluare normativă și evaluarea criterială); după agenții evaluării (evaluare internă și evaluare externă). Cel mai des întâlnit criteriu este cel al momentului în care se realizează evaluarea. Conform acestuia se disting trei forme: evaluarea inițială, evaluarea continuă (formativă) și evaluarea finală (sumativă).

Evaluarea inițială se aplică la începutul unei anumite perioade de instruire, de obicei atunci când un cadru didactic preia un colectiv de elevi (la începutul anului școlar, al semestrului) și se realizează atât sub forma unor verificări orale, cât și sub forma lucrărilor scrise. *Evaluarea continuă* se realizează pe perioada desfășurării procesului didactic și are rolul de a indica stadiul evoluției nivelului de pregătire a elevilor, prin raportare la datele oferite de evaluarea inițială, dar și din perspectiva finalităților educaționale. Acest tip de evaluare trebuie să motiveze și să faciliteze învățarea, evidențiind progresul elevilor sau obstacolele pe care aceștia le întâmpină în activitatea școlară. Evaluarea continuă permite folosirea atât a probelor orale și scrise, cât și a verificărilor practice. *Evaluarea sumativă* furnizează informații referitoare la nivelul de pregătire al elevilor la finalul unei anumite etape de învățământ (semestru, an etc.) și se concretizează de cele mai multe ori în lucrări scrise și testări.

Evaluarea urmărește stabilirea eficienței învățământului din perspectiva raportului existent între obiectivele proiectate și rezultatele elevilor. Indiferent de metoda folosită, trebuie să-i încurajeze pe elevi și să-i stimuleze să învețe mai bine.

Список використаної літератури:

1. Chiș V. Pedagogia contemporană-Pedagogia pentru competențe. Cluj-Napoca: Editura Cărții de Știință, 2005. 270 p.
2. Radu I. Evaluarea în procesul didactic. București: EDP, 2018. 290 p.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З НЕВЕРБАЛЬНИМИ КОМПОНЕНТАМИ ЯК ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ НЕГАТИВНОГО ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ МОВЦЯ

Комунікативний акт відбувається не лише за допомогою мовних одиниць, а й із залученням невербальних засобів спілкування (жестів, міміки, просодичних елементів). Невербальна поведінка людини репрезентована й у багатьох фразеологізмах, що є образною вторинною номінацією реалій та ситуацій. Фразеологізми з невербальними компонентами переводять невербальний код у вербальний, у них «зберігаються й вербалізуються уявлення народу про навколишній світ, етнокультурний та історичний досвід» [1, с. 43].

Метою нашої розвідки є аналіз фразеологізмів з невербальними компонентами, що відтворюють негативний емоційний стан мовця у відповідних комунікативних ситуаціях.

У сучасній українській мові репрезентовано багато фразеологізмів з експресивними жестами, що вказують на негативний емоційний стан мовця, зокрема:

– *злість / гнів*: **скреготати зубами** – «виявляти гнів, роздратування, невдоволення» [2, с. 659]: *А сам аж зубами скреготав, що міг так забутися* (І. Франко); **надувати (надимати) / надути губи** – «гніваючись, ображаючись і т. ін., надавати обличчю незадоволеного вигляду» [2, с. 418]: *Галина Потанівна надула губи, бо на нераді дали їй останній підписати протокол* (М. Рильський); **кривити рот (губи, уста)** – «ставитися до кого-, чого-небудь зневажливо, зверхньо» [2, с. 313]: *Кайдашиха випивала вже по повній, не кривила рота й губів не втирала хусточкою* (І. Нечуй-Левицький);

– *смуток / відчай*: **[аж] рвати (дерти, скубти) на собі (на голові) волосся (чуба)** – «впадати у великий відчай, розпач; дуже переживати, побиватися» [2, с. 594]: *Якого ти бісового батька качаєшся та рвеш на голові волосся?* (Панас Мирний); **ламати (заламувати, ломити) / заламати (заломити) руки** – «жестами, виглядом виражати переживання, страждання, хвилювання і т. ін.,

побиватися, плакати» [2, с. 325]: *Я ніби бачив, як старий батько ходить по садку й ламає з горя руки* (І. Нечуй-Левицький); **вішати (хнюпити, опускати) / повісити (похнюпити, опустити носа (ніс) – «журитися, засмучуватися чи бути у відчаї, втрачаючи надію»** [2, с. 114]: *Дивлюся – господиня моя і ніс повісила. Сидить ні в сих ні в тих* (Панас Мирний);

– **незадоволення: аж мінитися / перемінитися в лиці (на лиці, на обличчі)** – «набувати незадоволеного, часом нездорового і т. ін. виразу (обличчя) у зв'язку з чим-небудь; переживати, нервувати, червоніти, бліднути і т. ін. [2, с. 276]: *Ростислав мінився на обличчі, рука м'яла поли* (А. Хижняк); **кисла міна** – «невеселий, незадоволений і т. ін. вигляд, вираз (обличчя)» [СФУМ, с. 391]: *З кислою міною на лиці починає аплодувати і Круть* (О. Підсуха).

У художньому тексті часто фіксуємо використання фразеологізмів з дейктичними жестами, які скеровують увагу адресата на конкретний денотат. Такі фразеологізми можуть бути засобами відмови, напр.: **показати дорогу** – «відмовляти, не задовольняти прохання кого-небудь; проганяти» [2, с. 533]: *На що вже Нестір був майстер проситися, але і йому раз у раз показували дорогу далі* (О. Гончар); **показати на двері** – «проганяти кого-небудь» [2, с. 533]: *Друга б на її місці давно йому на двері показала, раз він такий...* (В. Кучер). Фразеологізм **тикати (штрикати, показувати) пальцями (пальцем)** – «негативно висловлюватися про кого-небудь» [2, с. 710] має оцінний характер мовлення: *Так і здавалося, що всі вже знають, пальцями на неї тикають* (А. Головка).

Отже, досліджувані фразеологізми демонструють тісний взаємозв'язок між вербальними й невербальними фрагментами інформації, є важливим засобом передачі негативних емоцій в етнокомунікативному просторі.

Список використаної літератури:

1. Демиденко Г. Паралінгвальні фразеологізми в українській етнології: монографія. Кривий Ріг : НПП АСТЕРІКС, 2016. 175 с.
2. Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ, 2003. 1104 с.

**STUDIAREA CRONOTOPULUI
LA ORELE DE LITERATURĂ ÎN ȘCOALĂ
(ÎN BAZA OPEREI LUI MIRCEA STREINUL)**

Procesul valorificării în literatură a timpului și spațiului istoric real și a omului istoric real, care se dezvoltă în cadrul timpului și locului, a fost un proces complicat și intermitent. Au fost valorificate anumite laturi ale timpului și spațiului, accesibile în stadiul respectiv al evoluției istorice a umanității, au fost elaborate și metodele de reflectare și prelucrare artistică a laturilor asimilate ale realității. Însăși termenul de spațiu-timp reprezintă unitatea parametrilor spațiale și temporale, având ca scop exprimarea unui anumit sens.

Alina Pamfil în *Spațialitate și temporalitate. Eseu despre romanul românesc interbelic* dezvoltă ideea că timpul și spațiul stabilesc coordonatele discursului și ale lumii recreate prin discurs. Relația spațiu/timp definește evoluția discursului epic și reprezentarea lumii prin discurs – transcrierea unei imagini prin tușe succesive, distanțate în timp, sau în situarea unui peisaj sub semnul unei lumini fluctuante, însemnele spațiului se temporalizează. Este remarcată aici existența unor imagini – semne ale simultaneității spațiale a succesiunii timpurilor; în aceste cazuri durata se răstoarnă în extensiune, temporalitatea istorică dobândește astfel valoare metaspațială [1, p. 182].

În literatura română din Bucovina un exponent al autorului-creator care se deplasează liber în timpul său este Mircea Streinul. Scriitorul este un înnoitor de forme: el combină în opera sa genuri și soiuri de literatură, străpunge paranteze într-o anume actualitate (personajele lui se îmbină cu literatura și gândurile unor mari personalități ale culturii românești precum Mircea Eliade, Vulcănescu sau Cioran), el practică un fel de colaj epic, fără a altera însă cursul obiectiv al timpului în evenimentul reprezentat.

Mircea Streinul creează o operă de încărcătură mitică, prin «evocarea asupra vieții rurale bucovinene, evoluând spre tragicul unor destine prinse în vârtejul primei conflagrații și spre sondajul psihologic» [3], căruia îi anexează un plan fantastic-grotesc.

Dintre toate producțiile epice se detașează romanul *Ion Aluion* (1938), care aduce în prim-plan Bucovina de pe timpul primului război mondial. Când frontul rusesc se apropie de Cernăuți, un jandarm austriac grandoman supune unor chinuri cumplite un copil nevinovat, acuzat de înalta trădare; o curte marțială improvizată îl condamnă la moarte prin spânzurătoare. Mutilat de wachtmeisterul cuprins parcă de o stranie demență, condamnatul refuza să profite de situațiile în care ar fi putut scăpa, lăsându-se victima represiunii brutale.

Dar Bucovina e prezentă nu numai indirect filtrată prin poemele fiilor ei, ci și direct, în toată existența ei, cu centrul în satul Cuciurul Mare, sat plin de taine, de feciori, de păduri și de semne. Satul lui Mircea Streinul, un fel de boare paradisiacă, Eden bucovinean, care învăluie spațiul copilăriei și bărbăției din Cuciurul Mare. Autorul relevă personajele Luca Urătu, vecinul și prietenul lupilor, Văduva Maria, care vorbește cu norii (mai ales atunci când duce orții-n spinare). Moartea este ea însăși «cineva». Ea intervine mereu între anecdotic, mitic și fantastic, uneori într-un fel de expresionism naiv. Autorul ne asigură în finalul romanului că faptele provocate în satul natal de autoritățile austriece, între 1914 și 1918, sunt absolut autentice.

Constatăm că naratorul este omniprezent în operă, el se deplasează liber în timpul său: își poate începe povestirea de la sfârșit, de la mijloc sau din orice moment al evenimentelor reprezentate, fără a altera însă cursul obiectiv al timpului în evenimentul reprezentat. Aici apare clar deosebirea dintre timpul care reprezintă și timpul reprezentat. Categoriile implicate în operă au funcții esențiale. Categoria timpului, cronologia și dilatarea temporală, regresivitatea în timp conferă prozei aspecte diferite, iar opera demonstrează că variațiile temporale sunt organice și țin de viziunea substanțială a operei.

Bibliografie:

1. Pamfil A. Spațialitate și temporalitate. București Daco-press, 1993. 251 p.
2. Streinul M. Ion Aluion. București: Cogito, 1995. 152 p.
3. Streinu M.: https://ro.wikipedia.org/wiki/Mircea_Streinul (Accesat 01.03.2023)

Вікторія Волюца

Науковий керівник – доц. Василик Л. Є.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТІВ НА ВІЙНІ

Сьогодні важливим обов'язком ЗМІ є висвітлення повномасштабної збройної агресії Росії проти України. Головний внесок у донесенні правди про російсько-українську війну роблять саме ті журналісти, які безпосередньо працюють у «гарячих точках». За даними ІМІ, за пів року вбито 37 журналістів, 8 з яких виконували свої професійні обов'язки, зафіксовано 25 випадків обстрілів, 15 зникнень, 14 поранень, 9 випадків захоплення та викрадення, а також 65 переслідування, погроз і залякування журналістів [1]. Тому з огляду на загрози для професії діяльність воєнних кореспондентів регулюється відповідними правовими нормами. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю їх систематизації. Мета дослідження полягає у з'ясуванні нових положень про роботу в зонах бойових дій, зафіксованих у медіаправі.

Згідно Наказу № 73 Головнокомандувача ЗСУ, журналісти, які висвітлюють бойові дії, повинні заздалегідь повідомити командирів та керівників пресслужби про термін відрядження, маршрут і мету редакційного завдання; пересуватися за погодженням з ними часом і напрямком; пред'являти прескарту та посвідчення журналіста бійцям ЗСУ та сил оборони; носити позначки представників ЗМІ (транспортних засобів ЗМІ) на видному місці, за винятком, коли це може призвести до загрози їх життю та здоров'ю; мати при собі захисний шолом, бронежилет із маркуванням «ПРЕСА» та аптечку з усім необхідним для надання першої медичної допомоги; не одягати однострій та знаки Збройних чи інших оборонних сил, не брати в руки зброю та боєприпаси; за вимогою військовослужбовців передати електронні й матеріальні носії з фото- та відеоматеріалами для перевірки наявності інформації, яка не підлягає розголошенню. У разі її присутності – видалити її [3, с. 10-11]. У спільній заяві військових та журналістів вказується, що можна збирати інформацію на місцях після обстрілів, але оприлюднювати фото та відео дозволяється лише через 12 год для військових об'єктів та через 3 год – для цивільних.

У райони ведення бойових дій допускаються тільки акредитовані медійники. Відтак, аби отримати акредитацію ЗСУ, необхідно заповнити спеціальну форму. У разі порушення умов журналістської діяльності, при розголошенні конфіденційної інформації чи передачі прескарти іншим особам медійника можуть позбавити акредитації без права її відновлення [3, с. 14]. За інформацією ІМІ, станом на 22 вересня 2022 року для висвітлення війни Росії проти України акредитовано понад 11 тисяч українських та іноземних журналістів. З них приблизно 100 осіб позбавлено акредитації.

Також згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо надання додаткових гарантій захисту працівникам ЗМІ, які працюють у районах ведення воєнних дій та на тимчасово окупованих територіях України» ЗМІ мають забезпечити своїх працівників засобами для захисту від уражень вогнепальною зброєю, осколкових уражень та медичними аптечками. Крім цього, вони підлягають обов'язковому страхуванню на випадок заподіяння шкоди їхньому життю та здоров'ю під час виконання професійних обов'язків [2, с. 1]. Однак жодна зі страхових компаній в Україні через високі страхові ризики наразі не розробила такої послуги, як страхування життя журналістів.

Узагальнюючи, можемо сказати, що дотримання всіх перелічених вимог не лише збереже життя та здоров'я журналіста, а й убезпечить його від позбавлення акредитації для висвітлення війни та воєнних злочинів Росії пресслужбою ЗСУ.

Список використаної літератури:

1. За пів року вторгнення Росія скоїла 435 злочинів проти журналістів та медіа – ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/za-piv-roku-vtorgnennya-rosiya-vchynyla-435-zlochyniv-proty-zhurnalistiv-ta-media-imi-i47307>
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання додаткових гарантій захисту працівникам ЗМІ, які працюють у районах ведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окупованих територіях України: Закон України. 08.07.2022 р. № 2382-IX. URL: <http://www.golos.com.ua/documents/z-2382-ix.pdf>
3. Про організацію взаємодії між ЗСУ, іншими складовими сил оборони та представниками ЗМІ на час дії правового режиму воєнного стану: наказ Головнокомандувача ЗСУ. 03.03.2022. № 73. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zmina_mu.pdf

ГАЙДЛАЙН ЯК ЗАСІБ УНІФІКАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ОНЛАЙНОВИХ ПРОДУКТІВ

Сучасний ринок переповнений пропозиціями послуг та товарів у всіх сферах. Це призводить до посилення конкурентної боротьби та змушує компанії шукати нові шляхи для посилення своїх позицій на ринку. Одним з таких шляхів є розробка вебсайту та запуск соціальних мереж з використанням корпоративної айдентики, що дозволяє компанії підвищити свою впізнаваність, знизити видатки на рекламну діяльність, покращити стосунки з партнерами та клієнтами.

Розробка вебсайту з використанням корпоративної айдентики дозволяє компанії візуалізувати свій стиль та створювати чітке відображення своїх цілей, відмінностей та цінностей.

Корпоративна айдентика також допомагає компанії зберегти свою ідентичність у соціальних мережах, де вона може бути представлена в різноманітних форматах, таких як дописи, фотографії, відео та історії.

Завдання спеціаліста з розробки корпоративного стилю – створити основні константи, які разом komponують бренд, вирізнятимуть його з поміж інших.

У словниках поліграфічних визначень немає дефініції, яка характеризує поняття «гайдлайн», однак, проаналізувавши використану літературу та досвід роботи над цим продуктом, вдалося сформулювати наступне тлумачення: гайдлайн – це серія правил та рекомендацій, які контролюють візуальний та функціональний дизайн корпоративних онлайн-продуктів, таких як вебсайти, мобільні додатки та соціальні мережі. Цей документ застосовують з метою збільшення ефективності й ідентифікації бренду.

Існує декілька різновидів гайдлайну:

- гайдлайн візуальної ідентифікації: визначає візуальний стиль компанії;
- гайдлайн комунікацій: визначає правила для комунікації компанії з клієнтами;

- гайдлайн контенту: визначає правила для створення та організації контенту.

Гайдлайн може включати в себе такі розділи як: використання логотипу різного розміру на різних матеріалах; застосування фірмової колірної палітри, фірмові шрифти, правила для соціальних медіа і сайту компанії. Гайдлайн повинен бути доступним та зрозумілим для всіх співробітників, щоб вони могли слідувати його рекомендаціям. Гайдлайн гарантує доступність, сучасні стандарти і ефективну підтримку сайту. Використання гайдлайну полегшує роботу розробників, адже дозволяє працювати ефективніше, оскільки команда слідує однаковим настановам і методологіям.

Гайдлайн дає можливість уніфікувати функціональність корпоративних онлайн-продуктів. Рекомендації щодо структури меню, навігації та пошуку дозволяють користувачам легше орієнтуватися на сайті та швидше знаходити необхідну інформацію. Гайдлайн допомагає компанії забезпечувати високу якість контенту, що важливо для залучення трафіку.

Ключовою перевагою використання гайдлайну є стандартизованість та ефективність візуального викладу інформації, а також збільшення ефективності маркетингу та реклами.

В цілому, гайдлайн як засіб уніфікації корпоративних онлайн-продуктів є важливим інструментом для компанії, адже дає можливість створювати сильну та яскраву ідентичність, підвищує видимість та запам'ятовуваність компанії, а також допомагає зберегти ефективність і релевантність комунікації.

Необхідно регулярно оновлювати й оцінювати гайдлайн з урахуванням змін середовища та індустрії для підтримки його актуальності.

Список використаної літератури:

1. Гальчинська О.С. Київський національний університет технологій і дизайну. Дизайн-проекування основних компонентів айдентики бренду. 2022. URL: <https://goo.by/r6i9P> (Дата звернення: 26.01.2023).
2. Brand Book & Guideline Business. 2020. URL: <https://goo.by/Quef6> (Дата звернення: 27.01.2023).
3. Design Guidelines. URL: <https://goo.by/okENW> (Дата звернення 28.01.2023).

НЕВЕРБАЛЬНИЙ СКЛАДНИК БУКОВИНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

Засоби вербальної і невербальної комунікації є досить важливими елементами буття особистості як соціальної істоти. Невербальні засоби спілкування є компонентами комунікативного коду, котрі характеризуються немовною (але знаковою) природою та разом із засобами мовного коду слугують для формування, сприйняття та передавання повідомлень [1, с. 59].

Фольклорні тексти, що є скарбницею національного світобачення, яскраво відображають як вербальну, так і невербальну комунікативну поведінку народу.

Мета роботи – з'ясувати особливості функціонування невербальних засобів спілкування у буковинських народних піснях.

З-поміж **акустичних засобів** невербального мовлення у досліджуваному матеріалі найчастіше засвідчуємо такий екстралінгвістичний компонент, як *плач*, що є найбільш яскравим виразником емоційного стану людини, напр.: *Вийшла молода та й до города, / Та й до зіллячка свого, / Та й рве бервінчик собі на вінчик, / Та й жалібненько плаче* [2, с. 51]; *Летить ворон з чужих сторон / Та й жалібненько криче: / Вставай, козаче молодий, / Твоя дівчина плаче* [2, с. 114]. Крім цього, у буковинських народних піснях фіксуємо *сміх*, напр.: *Ой п'ють вони мід-горілку, / Напиваються, / Багацький син сидить в корчмі, / Насміхається* [2, с. 138].

Просодичні засоби репрезентовані параметром *гучність голосу*, зокрема *крик*, як-от: *А як прийшов пан-капітан, / Крикнув: «Хлопці, враз / Беріть цього багачика / А з корчми зараз!»* [2, с. 139].

У текстах буковинських народних пісень фіксуємо один з найважливіших засобів невербального спілкування – **кінесіку**. Вона представлена переважно різноманітними жестами, які передають емоційний стан, почуття людини тощо, напр.: *Прийшов Роман додомочку, / Склонив головочку: / «Біду,*

браття, я наробив: / Продав Оленочку» [2, с. 101]; *Іде батько дорогою, / Син йому **вклонився**: / «Бувай, татку мій, здоровий, / Бо я оженився»* [2, с. 146].

Тактильно-кінестезичні засоби (обійми, поцілунок, рукостискання), засвідчені у досліджуваному матеріалі, як правило, служать для вираження почуттів між чоловіком і жінкою, напр.: *Мельник меле, на кіш насипає, / Як ся вберне, мене **обіймає*** [4, с. 373]; *То є мій миленький, раз, / Що зі мнов гуляє, два, / Що все раз обкрутить, шум-рія-ра, / То все **поцілує**, ю-ха-ха* [4, с. 386]; *Схотилася із ліжечка / І за **ручку стиснула**: / «Вставай, милий, чорнобривий, / Бо вже твої в зборі йдуть»* [2, с. 169].

Велику увагу у буковинських народних піснях приділено такому оптичному засобу невербального спілкування, як *зовнішній вигляд*. Як зазначає Т. Осіпова, «у комунікації українців зовнішня краса – предмет естетичної насолоди» [3, с. 215]. У нашому матеріалі фіксуємо такі приклади: *Ой ти, зоре вечірняя, / Чого ти ся спізняєш? / Ти, мій милий, **чорнобривий** / Куди ти ся збираєш?* [2, с. 168]; *Котра **файна**, личком біла, / До роботи неспосібна. / Котра **файна**, рум'яненко, / До роботи спосібненко* [4, с. 379]. Як показало дослідження, у піснях відображена як жіночі, так і чоловічі зовнішні риси.

Отже, буковинські народні пісні широко репрезентують компоненти невербального спілкування. а це, у свою чергу дозволяє скласти уявлення як про особливості невербальної комунікативної поведінки буковинців зокрема, так і про національно-специфічні риси невербального спілкування українців загалом.

Список використаної літератури:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 342 с.
2. Буковинські народні пісні / упоряд., вступ. ст., прим. Л. Яценка. Київ : Вид-во АН УРСР, 1963. 677 с.
3. Осіпова Т. Ф. Невербальна комунікація та своєрідність її омовлення в українському дискурсі: феномен *вербалізації невербаліки* : монографія / наук. ред. проф. Т. А. Космеда. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2019. 388 с.
4. Пісні Буковини : пісенник / записи та упоряд. Яківчука А. Ф. Київ : «Музична Україна», 1990. 480 с.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ГОДОНІМІЇ

У сучасному світі, на думку ономастів, будь-які власні назви мають безпосередній зв'язок із соціумом, а топоніми, зокрема урбаноніми, «не тільки фіксують специфіку національного світогляду народу в певний історичний період, а й здатні впливати на формування цього світогляду...» [1, с. 39]. У назвах вулиць приховано міститься велика кількість культурних та соціальних деталей, які допомагають зрозуміти історію та особливості розвитку будь-якого міста, відображають його культурні традиції, тому аналіз таких культуроємних мовних одиниць допоможе заглибитися в історичну та культурну спадщину конкретного населеного пункту, а їхня здатність відтворювати дух та віяння епохи сприятимуть актуальному нині дослідженню проблем перейменування вулиць у містах сучасної України.

У пропонованій розвідці зосереджуємо увагу на сучасному стані чернівецької годонімії, а саме на дослідженні лексичної бази зібраних назв, щоб виявити ті групи урбанонімів, які потребують першочергової заміни відповідно до маркерів національної ідентичності.

Загалом зібрано та проаналізовано **1143** чернівецьких годоніми. Їхню класифікацію проведено за тематичним принципом: меморіальні назви або назви-вшанування, номінації вулиць за їх властивостями та якостями і назви із довільною мотивацією (у кожній із груп вимежовуємо підгрупи).

У першій групі (меморіальні назви або назви-вшанування) найбільш чисельною підгрупою є годоніми, утворені «на честь політичних, громадських та культурних діячів України» – **295** одиниць, що складає **25,8%** від загальної кількості опрацьованих назв (вул. *Володимира Івасюка*, *Юрія Федьковича* тощо). У підгрупі «на честь політичних, громадських та культурних діячів інших держав» домінують назви російського походження, що обіймають **54,5%** від **112** найменувань цієї групи (*Івана Крилова*, *Михайла Лермонтова* тощо). Інша група, годоніми румунського походження, – **13** назв (вул. *Василе Александрі*, *Арона Пумнула* тощо). Третя підгрупа – це назви вулиць «на честь подій історичного минулого» – **22** одиниці, або

1,9% від загальної кількості назв (вул. *Героїв Майдану, Січових стрільців, Червоної рути* тощо).

Група годонімів «номінація вулиць за їхніми властивостями та якостями» складає близько **19,6%** від усіх назв. З них найбільшою є підгрупа номінацій вулиць «за географічним розташуванням, суб'єктивними ознаками місцевості», яка налічує **111** одиниць (вул. *Заводська, Поштова* тощо), а найменша, «за назвами пір року, місяців та днів тижня; за кольорами та відтінками», – **14** назв вулиць (вул. *Вереснева, Осіння, Зелена* тощо).

Щодо групи назв із довільною мотивацією, то ці годоніми близькі до меморіальних, але утворені не на честь конкретних осіб, а охоплюють ширші поняття чи реалії. Найчисельнішою є підгрупа найменувань, утворених на честь міст, сіл, річок, озер України, Буковини, – **31,4%** від усіх назв (вул. *Банилівська, Генічеська* тощо). На другому місці підгрупа годонімів, в основі яких лежать назви країн, міст, річок, гір, озер, столиць Європи, колишньої СРСР, що налічує **100** одиниць (вул. *Варшавська, Молдавська* тощо). І в підгрупі від назв професій – **31** назва (вул. *Комунальників, Учительська* тощо).

Проведений аналіз засвідчив, що, незважаючи на тридцять років незалежності, в Чернівцях й досі активно вживані назви вулиць на честь російських та радянських діячів, а також географічних об'єктів на росії – **101** найменування, що складає **8,8%** від загальної кількості годонімів.

У наш час процеси перейменування, заміни назв радянського періоду, які були й залишаються елементом маніпулятивної інформаційної війни, насадження різних наративів на кшталт «один народ», «братній народ», «спільна культура» і т. д., стають полем бою за незалежну і європейську Україну, є частиною очищення українського суспільства від постімперського синдрому. Отож, процес перейменування вулиць був і залишається актуальним кроком у відповідь на виклики часу та потреби суспільства, є надзвичайно важливим як з погляду мовознавчого, так і для збереження культурної спадщини цього регіону.

Список використаної літератури:

1. Кравченко Л., Петрів К. (2022). Утвердження національної ідентичності в сучасних перейменуваннях (на матеріалі українського урбанонімікону). Мова: класичне – модерне – постмодерне. Вип. (8), С. 37–62. <https://doi.org/10.18523/lcmp2522-9281.2022.8.37-6>

ОСОБОВІ ІМЕНА РОМАНУ В НОВЕЛАХ МАРІЇ МАТІОС «МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ»

Вивчення власних назв у художньому творі є цінним як з погляду вивчення індивідуальної авторської манери, так і для розуміння проблем ономастики, стилістики художнього мовлення. Якщо раніше інтерес дослідників був спрямований на онімію творів класичної літератури, то сьогодні доволі часто в поле їхнього зору потрапляє онімійний простір творів сучасних письменників.

Антропонімія прозового твору, як правило, є ядром ономастикону художнього тексту, важливим знаряддям втілення авторського задуму, тому дослідження власних особових назв роману в новелах «Майже ніколи не навпаки» нашої краянки Марії Матіос, яка є одним з найвідоміших сучасних прозаїків, вважаємо актуальним.

Комплексний аналіз ономастикону роману буковинської письменниці засвідчив 112 власних назв. Більшість зафіксованих онімів очікувано – антропоніми, які складають 70 одиниць (85% від загальної кількості). З-поміж антропонімних класів найуживанішими є особові імена. Усього зафіксовано 52 одиниці, прізвищ – 14 одиниць і 4 прізвиська. Найпоширеніші серед особових імен є українські імена *Катерина, Параска, Калина, Іван, Прокіп, Анна, Маковій, Марія, Дмитро, Павло та ін.* Ужиті в тексті діалектні варіанти імен: *Тодор, Танасій, Доця, Василина, Оксена, Петруня та ін.* – передають неповторний буковинський колорит. Іншомовні назви вжито значно рідше (на 85% українських імен припадає лише 6 іншомовних на позначення осіб єврейської (*Лейба, Фіра, Давид*), румунської (*Тодор*) та німецької (*Ганс, Йоган*) національностей. Такий мультинаціональний іменник цілковито відповідає реальному буковинському антропонімікону першої половини ХХ століття, а також підкреслює, що, попри багатонаціональність цього краю, сільське населення Гуцульщини було переважно українським. Згадані вище персонажі є представниками адміністрації краю або бізнесу: доктор *Давид* Гольштейн – нотар; *Ганс* Крюгер – начальник рівнянського посту крайової

жандармерії; *Йоган* – сільський писар; *Лейба* – місцевий корчмар, а *Фіра* – його жінка. Цей ономастичний факт, засвідчений у романі Марії Матіос, є красномовним свідченням, яке становище обіймав на своїй землі народ-автохтон.

Проаналізовані особові імена є типовими для буковинського іменника, за нашими спостереженнями, виконують насамперед номінативну, ідентифікаційну функцію і лише зрідка – характеристичну. Так, наприклад, героїню новели «Будьте здорові, тату» поійменовано *Петруня*. Її ім'я утворене від чоловічого імені Петро, що в перекладі з грецької на українську означає «камінь», «скеля». Дівчині випало на долю тяжке випробування, але вона була тверда й нескорена, інша ж людина на її місці, напевно, вибрала б пливти за течією, але Петруня не така, вона своє щастя ставила вище навіть власного життя. І коли Маринька-богодуха прийшла допомогти відмольфарити серце жінки, та відмовилася: *«Мене також не візьме ваше примовляння. бо я того не хочу. Буде, як буде... Я жива і хочу жити»* [20, с. 67]. Тож можна зробити висновок, що доонімне значення імені цілком відповідає характеру героїні.

Отже, уживання особових імен, як кількісно так і якісно, відтворює реальний буковинський ономастикон другої половини ХХ століття. Окрім номінативної функції, усі аналізовані антропоніми беруть участь у формуванні сюжету, допомагають правдоподібно відобразити змальовані письменником події, тобто втілити авторський задум, а також можуть розкривати внутрішню сутність персонажів.

Список використаної літератури:

1. Матіос М. Вибране. Львів: Піраміда, 2010. 424 с.

ЗМІСТОВИЙ ТА ЕМОЦІЙНИЙ ДІАПАЗОН ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ФЛОРИСТИЧНИМ КОМПОНТОМ У БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Своєрідність відтворення світу природи характерна для національного сприйняття, що репрезентовано в українських фразеологізмах. Доволі різноманітно в українській мові представлені фразеологічні одиниці, які фіксують спостереження українців за різними природними процесами, змінами та явищами [1]. Відображення природи, зокрема її рослинного світу, у фразеологічних одиницях пов'язане з дохристиянськими часами, коли людина вважала себе частиною природи. Дерева і кущі, квіти і трави, злаки і городиня – весь рослинний світ з давніх-давен став для людини невід'ємною частиною її життя.

Вивчення діалектної фразеології на сьогодні залишається одним із важливих та актуальних завдань української лінгвістики.

Мета роботи – проаналізувати фразеологічні одиниці української мови з рослинним компонентом крізь призму їхнього етнокультурного змісту й національного менталітету; виявити в них номінації, які відображають своєрідність рослинного світу.

У дослідженні ми використали класифікацію А. Шестакова, оскільки саме вона найточніше демонструє поділ на лексико-семантичні групи. Таким чином, фразеологізми з флористичним компонентом поділяємо на три групи: 1) стійкі сполучення слів, до складу яких входить елемент, що називає певну рослину загалом (квітка, ягода, фрукт тощо): *як блекоти наївся, підносити гарбуза, знайти в капусті*; 2) фразеологізми, до складу яких входить елемент, що називає частину рослини (листова пластина, стебло, коріння тощо): *аж гілля гнеться, дивитися в корінь, стелитися листом*; 3) фразеологізми, у яких названо вид рослини (дерево, кущ, трава): *дорога травною заросла, великий як дуб, обдерти як липку* [4, с. 170].

Так, виявлені в буковинських говірках фразеологізми з рослинними номінаціями поділяємо на такі лексико-тематичні групи:

1) стійкі сполучення слів, до складу яких входить елемент, що називає певну рослину загалом: *дістати гарбуза*. Отримати відмову [3, с. 80]; *показує грушки на вербах*. Відвертати увагу від чогось [3, с. 70]; *за царя Гороха*. Давно [2, с. 121]; *панські квітки*. Айстри [3, с. 167];

2) фразеологізми, до складу яких входить елемент, що називає частину рослини: *він якийсь лапуховатий*. Мовчазний, млявий [2, с. 253]; *я так дістав наприки*. Отримати прочухана [2, с. 384]; *масне зілля*. Масне зілля берут для ворожіння [3, с. 128];

3) фразеологізми, у яких названо вид рослини: *блекотиці найвси*. Хто-небудь дивно поводить себе [2, с. 33]; *ходить ланда(у)шом*. Нічого не робити [2, с. 252]; *того цвіту по всім світу*. Про поширеність якогось явища [3, с. 210]; *убирати деревце*. Прикрашати весільне або похоронне деревце [3, с. 214].

Отже, аналіз фразеологічних одиниць із флористичними компонентами підтверджує використання їхніх структурно-семантичних елементів, що урізноманітнює компонентний склад фразеологічних одиниць, а також демонструє особливості світосприйняття та світовідчуття буковинців.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко М. Фразеологічні одиниці з флористичним компонентом у мовній картині світу українця. URL : <http://mova.knu.ua/wp-content/uploads/2019/11/3-1.pdf>
2. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.
3. Словник фразеологізмів та паремій Чернівеччини: матеріали до словника фразеологізмів та паремій Чернівеччини / уклад. Г. Кузь, Н. Руснак, М. Скаб, Л. Томусяк. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2017. 352 с.
4. Шестаков А. Семантика та функціонування фразеологізмів з флористичним компонентом в українській та англійській мовах. С.169-173.URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/ling20123\(23\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/ling20123(23).pdf)

ТРАДИЦІЙНЕ І НОВАТОРСЬКЕ У ВИВЧЕННІ ВЗАЄМИН ІДЕОЛОГІЇ ТА МОВИ

Спроби наукового осмислення мови здійснювали ще задовго до нашої ери: і в міфологічному, і в релігійному світогляді її роль займає вагомe місце у формуванні навколишньої дійсності. Наприклад, у давньоіндійському пантеоні була богиня Вач (дослівно – «слово», «речення»), у греків – Осса («чутка», «слава», «вість»), вісниця Зевса, яка швидко доставляла людям повідомлення та накази верховного бога, римський поет Вергілій в «Енеїді» згадує богиню Фаму, чие ім'я перекладають як «божественний голос».

Відколи виникли етнічна диференціація та суспільне розшарування, мова стала «зряддям і об'єктом ідеологічної боротьби» [1, с. 147].

Потреба відмовлятися від рідної мови на користь комфортного існування в іншомовному середовищі своєї ж країни, розмовляти чужою задля успішного просування кар'єрною драбиною, асиміляції чи уникнення тиску свідчить про мовний шовінізм щодо населення. Перехід значної частини «підконтрольного» населення є своєрідним сигналом лояльності, готовності до співпраці з домінантами. Саме тому для панівних народів мова виступає одним із найважливіших інструментів політичного контролю та підпорядкування колоній. Чи не найпереконливішим доказом є діяльність російської влади на всіх історичних етапах її відносин з Україною. Частина українського населення досі перебуває під впливом пропагандистських тверджень, це спричинено різними факторами, зокрема особистим небажанням розірвати будь-які культурні зв'язки з окупантами (включно з відмовою від створеного в Росії / російськомовного контенту, який є одним із елементів впливу на масового споживача). За словами Л. Масенко, розкол країни на мовному ґрунті – не лише опозиція двох мов, це протистояння ідентичностей та цивілізаційних орієнтацій населення [2, с. 219]. Втручання ідеологічних аспектів відбилось також на опозиційному протиставленні «Західної України» «Східній Україні», адже ця

назва закріплює у свідомості мовців існування двох, абсолютно різних ментально, утворень в межах однієї держави.

Вивченням взаємин ідеології та мови активно зацікавились у ХХ столітті. Австрійсько-британський філософ Л. Вітгенштайн у «Філософських дослідженнях» долучився до розробки теорій ідеології: він стверджував, що мова нагадує гру, в якій є загальні та специфічні правила, і кожен мовець з раннього дитинства засвоює їх. Ідеології за формою також нагадують «мовну гру»: щоб бути частиною соціуму, людина повинна дотримуватись схвалених суспільством умов цієї гри, наприклад, уникати небажаних слів, використовувати конкретні конструкції тощо. У зв'язку із нашаруваннями політичних впливів, термін «ідеологія» трансформував значення, унаслідок чого деформувалась його нейтральна конотація: вживання деяких «позитивних» слів та висловів поволі призвело до втрати первинної семантики, підміною «дійсного» «бажаним», невідповідності дійсності.

Отже, мова, носієм якої ми є, здатна кодувати в собі розмаїття сенсів, вона забезпечує людину засобами усіх рівнів мовної ієрархії – мовець обирає лише спосіб поєднання слів для передачі думки (або використовує сталі фрази, кліше). Ідеологічний складник в різних мовах виявлений по-різному, але в будь-якому разі ідеологія впливає на вербальну та невербальну поведінку мовців: вона передбачає засвоєння певних суспільних орієнтацій, сприйняття ухвалених позицій, перспектив тощо.

Список використаної літератури:

1. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 1994. 218 с.
2. Масенко Л. Мова радянського тоталітаризму. Київ : ТОВ «Видавництво «КЛЮ»», 2017. 240 с.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРІЗВИСЬК ШКОЛЯРІВ

В українців прізвиська, один із найрозмаїтіших та найдавніших антропонімних класів, є вагомим елементом національної антропонімії, поступаючись кількісно лише прізвищам.

Упродовж останніх десятиліть інтерес до вивчення прізвиस्क в українській ономастиці помітно виріс, але з огляду на те, що цей клас антропонімів дуже різноманітний та постійно змінюється, поповнюється новими одиницями, «білих плям» у цій царині не бракує, однією з яких є прізвиська школярів, а саме особливості їх мотивації.

Для вивчення специфіки мотивації згаданої вище групи антропонімів у шкільному середовищі ми провели анкетування учнів різного віку. Усього анкетуванням було охоплено 263 учні: 85 – молодшої школи, 91 – середньої, 87 – старшої. Опрацювавши дані анкет, поділяємо прізвиська за мотивами номінації на групи:

1. Прізвиська відантропонімного походження. Найчастіше джерелом прізвиська школяра є особове ім'я чи прізвище його носія (47,3%). Офіційне прізвище є тим пластичним матеріалом, який у свідомості школярів при спотворенні перетворюється на прізвисько: *Корнійчук – Корінь, Шпачок – Шпак, Нестеренко – Нестор, Совик – Сова, Гошовський – Гошик, Квасніцький – Квас*. Зауважимо, близько 82% з цих антропонімів утворені шляхом редукції.

2. Прізвиська, мотивовані зовнішніми ознаками. Зазвичай школярі звертають увагу на незвичні риси зовнішності або фізичні вади людини. До цієї групи належать такі антропоніми: *Слонь* (у школяра великі вуха); *Жирафа, Пальма* (так називають високих дівчат); *Пекінес* (хлопець чи дівчина мають великі очі). Прізвиська цієї групи складають 34,5% від загальної кількості назв.

3. Прізвиська, мотивовані особливостями поведінки, звичками носія, уподобаннями. 9,3% аналізованих прізвиस्क виникли після незвичайної ситуації, що сталася з їхнім майбутнім носієм, або враховують його поведінку, звички, риси характеру та світогляд.

Наприклад, *Тополя* (у театральній постановці за твором Шевченка дівчина грала головну героїню), *Динамо* (так назвали уболівальника команди «Динамо»).

4. Прізвиська, утворені від найменувань інших людей за подібністю до знаменитостей, літературних героїв та кіногероїв. Поштовхом до виникнення таких номінацій може стати будь-яка схожість з ними як зовнішня, так і в характері та способі життя. У такий спосіб утворено 4,9% прізвиськ: *Халк* (школяр міцної статури), *Шрек* (відлюдкуватий учень), *Канітошка* (життєрадісний школяр).

5. Прізвиська, мотивовані походженням носія або місцем проживання: *Грузин* (хлопець родом із Грузії), *Поляк* (батько школяра за походженням поляк), *Англік* (учень певний час жив у Великій Британії). Ці прізвиська складають 1,9% від загальної кількості.

6. Прізвиська, мотивовані прізвиськами родичів: *Кавун* – так називали всіх жителів села Товтри, звідки походив тато учня; *Шпачок* – прізвище діда – Шпак, старшого брата школяра на селі прозивали Шпак, а учня, як найменшого, Шпачком (1%).

Отже, найуживанішими серед прізвиськ учнів є прізвиська перших трьох груп, які загалом складають більше 87% від загальної кількості. Як засвідчують дослідження інших груп прізвиськ, зокрема й прізвиськ учителів, власне, ці мотиваційні групи впродовж тривалого часу належать до найпоширеніших.

Список використаної літератури:

1. Бучко Д.Г., Ткачова Н.В. Словник української ономастичної термінології. – Харків: Ранок-НТ, 2012.
2. Масенко Л. Т. Українські імена та прізвища. Київ : Знання, 1990.
3. Наливайко М.Я. Українські дитячі прізвиська / <http://abetka.ukrlife.org/prizvyska.html>
4. Чучвара А. Вплив просторіччя на формування прізвиськ у соціогрупі «школяр» / <https://lib.iitta.gov.ua/711871/1>

**КОЛІР ЯК ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ ЗАСОБІВ
ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ
У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ
НАТАЛІЇ ГУРНИЦЬКОЇ «МЕЛОДІЯ КАВИ
У ТОНАЛЬНОСТІ КАРДАМОНУ»)**

Одним із ключових засобів характеротворення персонажа є портрет героя. Портрет має важливе композиційне значення поряд із складниками композиції. Оскільки літературні герої перебувають у просторі мистецького твору, то ніщо у їхньому описі не може бути випадковим. Автор завжди звертає прискіпливішу увагу на певні деталі тіла чи одягу персонажів, ніколи не актуалізує всього одразу.

Важливу роль у творенні портретів персонажів відіграє колір. Тому **мета нашої статті** – проаналізувати колористику в романі Наталії Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону».

До прикладу, на початку роману ми очима Анни спостерігаємо за початком осені. Героїня відзначає, що *«літня погода затрималася надовго, а осінь заступила якомсь непомітно – саме тоді, коли світ довкола почав міняти зелену барву на жовтогарячу та багрянчу»*. Оскільки пейзаж перегукується із почуттями героїні, то можемо говорити, що літо та, відповідно, зелений колір, колір незрілості позначають дитинство героїні. Осінь настає непомітно – так само, як біда підкрадається у життя дівчини. Зі смертю мами вона швидко дорослішає, у її житті настає багряна осінь.

Прикметним є те, які кольори авторка використовує для опису Адама. У його портретній характеристиці переважають темні кольори: *«Мав зморшки на чолі та на переніссі, сітку зморшок довкола темних очей, помітну сивину в чорному волоссі...»*. Бачимо, що темні очі та чорне волосся є домінантами його зовнішності. Ужиті тут іменники «зморшки» та «сивина» ще більше згущують портрет Адама. Такий опис перегукується із тим відчуттям небезпеки, котре охопило Анну, коли вона вперше

його зустріла. Адже темрява є антонімом світла та завжди може приховувати у собі загрозу.

Білий колір символізує невинність. Його застосування ми простежуємо в описі головної героїні, а також в описі дитини. Анна схиляється над колискою та спостерігає за немовлям: *«Тепла ковдрочка, кашемірова шаль, білосніжний оберемок батисту, і поміж усім цим маленьке червоне личко новонародженої дитини»*. Аби підкреслити невинність опису, авторка вживає також зменшено-пестливі слова «ковдрочка» та «маленьке личко».

Червоний колір використовується переважно для опису емоцій злості чи смутку. Винятком є *«червоне личко новонародженої дитини»* із попереднього прикладу – тут червоний колір позначає лише рису зовнішності та є нейтральним. В інших випадках червоний колір позначає сильну емоцію: Анна прокинулася *«з червоними від сліз очима і в такому паскудному настрої, що все довкола малювалось їй лише в темних барвах»*; *«Від злості обличчя тієї взялося червоними плямами...»*.

Натомість рожевий колір, як і білий, вживається у романі на позначення невинності. Авторка часто застосує його саме для опису дитячих портретів: *«Анна не втрималась і поцілувала дві крихітні рожеві п'яточки»*, *«Анна усміхнулась і торкнулася губами рожевої щічки дитини»*. Тут теж прослідковуємо використання зменшено-пестливих слів «крихітні» та «щічки».

Отже, важливу роль у творенні портретів персонажів відіграє колір. Оскільки ми розглядаємо художній світ, то маємо пам'ятати, що автор завжди не просто так обирає саме ті, а не інші слова для характеристики героїв. Теж із кольорами – колір одягу персонажів, колір пейзажу, у якому вони перебувають та з яким корелюють, може чимало розповісти читачам.

Список використаної літератури:

1. Гурницька Н. Мелодія кави у тональності кардамону : роман / передмова О. Печорної. Харків, 2019. 400 с.

Ігор Горобець
Науковий керівник – доц. Бродецький О. Є.

**САМОЗДІЙСНЕННЯ У СВОБОДІ:
ХУДОЖНЄ УВИРАЗНЕННЯ
В П'ЄСІ Ж.-П. САРТРА «МУХИ»**

Загальновідомо, яким вододілом історії стала Друга світова війна. Її страхіття людство пам'ятає впродовж усіх десятиліть після неї. Але переживання людей, що зазнали досвід тієї війни, мабуть, особливо близькі нам, теперішнім українцям, які борються з новітньою формою людиноненавистництва – расизмом. Безліч втрачених життів, зруйновані оселі, підприємства, храми, театри, школи, університети, – цей трагічний досвід Другої світової особливо резонує в тому, що зазнають українці нині.

Та велика війна на ряд десятиліть визначила й авангардні теми для літератури, живопису, театру, кіно. Досвід війни спонукав митців «відбудувати» ціннісну свідомість, переосмислювати тему вибору і її соціальних наслідків. Певне, й для нас тепер ці теми набудуть ще більшої ваги.

Драматургія – потужний засіб практичного у вираженні рефлексій про суть людини, її самовизначення щодо інших людей, її ціннісного вибору. Вона схоплює події життя в їхньому розгортанні, в динамічній взаємодії доль і характерів, а отже, в його реальній складності та суперечливості. Екзистенційні теми – діалогічно-драматургічні за самою своєю природою. Це розуміли Г. Марсель, А. Камю, Ж.-П. Сартр та ін., пишучи не лише трактати, а й пронизливі взірці таких п'єс.

Теми Сартрових п'єс – свобода й відповідальність, вибір та непередбачуваність життя, образ вічності й досвід смертності. Прикметно, що одна з них – «Мухи» [3, с. 157-208] – написана саме під час Другої світової війни (1943 р.), в умовах нацистської окупації Франції. Пік популярності цього знакового твору припав на повоєнні роки. А вперше поставлено п'єсу в паризькому «Théâtre de la Cité». Окупаційна влада швидко відчула в сюжеті виклик фашизмові та війні, що спричинило зняття п'єси з репертуару та інші санкції [див. 2, с. 157]. Після відновлення

вистави вона мала схвальні відгуки критиків, цінували її й мислячі глядачі. Постановки були не лише у Франції.

У п'єсі дивний, просякнутий алегоріями й глибоким символізмом сюжет, де мухи знаменують собою безладдя та хаос, спричинені силами, що прагнуть тотально панувати над людськими життями. Міфів про Ореста та Електру Сартр надає сучасного контексту, тож п'єса спонукала багатьох читачів і глядачів осмислювати пережите. Основний конфлікт твору – сутічка людської свободи й колективної відповідальності (та псевдовідповідальності). Хоч життя часто супроводять безглуздість, абсурдність, однак особистість здатна самотужки торувати свій шлях і допомагати іншим усвідомлювати свою свободу. Сартр демонструє: кожна людина вільна у своєму виборі та відповідальна за його наслідки. І саме той, хто зрікається свободи стає жертвою абсурду життя (як деякі персонажі п'єси, котрі дозволяють мухам визначати свої дії). Зазначимо, що драматургічне осмислення ситуації абсурду детальніше аналізується в дослідженні Є. Миропольської [1].

У мотивах п'єси відчувається й невдоволеність життєвим світом індустріального соціуму, його нерідко байдужістю до долі індивідуальності. Екзистенційним станом багатьох героїв п'єси є безпорадність або й розпач: твір навряд чи назвеш оптимістичним. Але саме привернення уваги до таких станів через драматургічну виразність уже є поштовхом долати їх.

Вважаємо, в сучасних бентежних реаліях України ідеї п'єси для багатьох були б цінними. А отже, її частіша інтерпретація на сценах мала б користь і для мистецького розвитку, і для екзистенційно-катарсичного досвіду глядачів.

Список використаної літератури:

1. Миропольська Є. В. «Філософія абсурду» і театральна естетика XX ст. Автореф. дис. канд. філос. н. (09.00.08 – естетика). Київ: Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України, 2006. 21 с.
2. Стайн Дж. Сучасна драматургія в теорії та театральній практиці. Кн. 2 Сюрреалізм, символізм і абсурд. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2003. 272 с.
3. Французька п'єса XX ст. Театральний авангард. Київ: Основи, 1993. 511 с.

Тетяна Грабна

Науковий керівник — доц. Савчук О. М.

**ВОЛОНТЕРСТВО ЯК МЕДІАТЕМА
У РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМІ (НА ПРИКЛАДІ
ОНЛАЙН-ВИДАНЬ М. КОЛОМІЇ ЗА 2023 Р.)**

Тему волонтерства в Україні досліджували: Н. Черниш, О. Глобіна, М. Шульга, Л. Бевзенко, Н. Грищенко, Т. Лях. У наукових працях питання висвітлення волонтерства онлайн-виданнями м. Коломиї не розглядалося, що й зумовлює актуальність дослідження.

У місті Коломия є два онлайн-видання: медіаресурс «ГЛУЗД» [2] (аудиторія – 11 тисяч) і «Дзеркало медіа» [3] (43 тисячі). «Дзеркало медіа» – новинне видання, створене 2013 року, засновник ТОВ «Світ Укрмедіа». «ГЛУЗД» функціонує з 2018 року, головна редакторка Олена Гелетюк.

Моніторинг матеріалів цих онлайн-ЗМІ щодо особливостей висвітлення теми волонтерства здійснено за 2023 рік. За два місяці (січень та лютий) «Дзеркало медіа» опублікувало 50 матеріалів. Медіа використовує такі жанри як замітка, розширена замітка, інтерв'ю. Аналітичні та художньо-публіцистичні жанри відсутні, що зумовлено специфікою самого видання. Висвітлено такі аспекти аналізованої теми: житло та допомога внутрішньо переміщеним особам [22.01. – 1; 01.02. – 1; 17.02. – 1; 22.02. – 1; 26.02. – 1], благодійні заходи та акції [04.01. – 1; 06.01. – 1; 17.01. – 1; 23.01. – 1; 31.01. – 1; 13.02. – 1; 15.02. – 1;], гуманітарна та фінансова допомога для громади [03.01. – 3; 31.01. – 1; 01.02. – 1;], безкоштовна психологічна та медична допомога [31.01. – 1; 15.02. – 1;], випадки шахрайства серед волонтерів [16.02. – 1;]. Акцент зроблено на матеріальній допомозі Збройним Силам України, зокрема 10-тій окремій гірсько-штурмовій бригаді «Едельвейс» [06.01. – 1; 31.01. – 1; 01.02. – 1; 02.02. – 1; 03.02. – 2; 07.02. – 1; 13.02. – 1; 16.02. – 1; 18.02. – 1; 20.02. – 1; 26.02. – 1; 27.02. – 1]. У матеріалах згадують про різні збори коштів стосовно необхідних речей для воїнів [12.01. – 1; 16.01. – 1; 15.01. – 1]. А також висвітлюють волонтерську діяльність людей та організацій, які допомогли військовослужбовцям і громаді, зібравши або пожертвувавши ресурси [04.01. – 2; 05.01. – 3; 06.01.

– 1; 10.01. – 1; 12.01. – 1; 13.01. – 1; 15.01. – 1; 24.01. – 1; 26.01. – 1; 29.01. – 1; 26.02. – 1]. Отже, у виданні «Дзеркало медіа» тема волонтерства актуалізується, однак ще багато аспектів цього питання варто було б висвітлювати.

На основі контент-аналізу медіаресурсу «ГЛУЗД», виявлено, що медіа опублікувало 36 матеріалів на цю тематику. Медіаресурс використовує такі жанри, як стаття, замітка, розширена замітка. Найчастіше тему волонтерства висвітлюють через сторітелінг. Тобто, історій волонтерів або їхньої волонтерської діяльності [10.01. – 1; 30.01. – 1; 04.02. – 1]. Також опубліковані матеріали на такі теми: житло та допомога внутрішньо переміщеним особам [01.02. – 1; 13.02. – 1; 25.02. – 1], збори коштів і допомога військовим [09.01. – 1; 10.01. – 1; 03.02. – 3; 11.02. – 1; 20.02. – 1; 27.02. – 1;], діяльність волонтерів і благодійних організацій [03.01. – 1; 17.01. – 1; 18.01. – 1; 19.01. – 1; 06.02. – 1; 10.02. – 1; 21.02. – 2; 24.02. – 1], безкоштовні поради психотерапевтів та медична допомога [20.01. – 1; 25.01. – 1; 28.01. – 1], благодійні заходи та ініціативи [03.01. – 1; 04.01. – 1; 08.01. – 1; 10.01. – 1; 29.01. – 1; 02.02. – 1; 14.02. – 1; 15.02. – 1; 22.02. – 1; 27.02. – 1]. У виданні «ГЛУЗД» кількість публікацій про важливу для суспільства тему є незначною.

Отже, моніторинг матеріалів показав, що медіа темі волонтерства у регіональних ЗМІ висвітлюють, але не всебічно. А враховуючи те, що ЗМІ впливають на думку суспільства, вона є актуальною і важливою, тому її потрібно вивчати глибше та розповідати більше.

Список використаних джерел:

1. Ванюшина О. Волонтерський рух в Україні: еволюція, сучасний стан та статус
2. ГЛУЗД [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://gluzd.org.ua/>
3. Дзеркало медіа [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dzerkalo.media/>

Діана Григорійчук
Науковий керівник – проф. Шабат-Савка С. Т.

ТЕКСТИ ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗЗСО

Позакласна робота з української мови – обов’язковий складник освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, що слугує засобом розширення, поглиблення і вдосконалення знань учнів у процесі вивчення тієї чи тієї теми. Як зауважує Є. Пасічник, позакласна робота може бути ефективною лише тоді, коли вона сприяє всебічному розвитку дітей і тісно пов’язана з навчальною роботою, яка безпосередньо здійснюється на уроках [1, с. 370]. Водночас це одна з форм роботи вчителів, що формує зацікавленість учнів до предмета, допомагає розкрити школярам багатство української мови, усвідомити її роль у формуванні особистості, у збереженні культурних надбань, у державотворенні.

Тексти газетно-публіцистичного стилю, що їх вивчають учні на уроках української мови та літератури, слугують потужною джерельною базою для використання їх у позакласній роботі, передусім з огляду на потужний функційний потенціал таких текстів. Їм властиві такі суттєві стильові риси, як: 1) наявність суспільно-політичної лексики; 2) лаконічність викладу в поєднанні з інформаційною насиченістю; 3) використання типових стереотипів і кліше; 4) відбір мовних засобів за принципом їх зрозумілості; 5) жанрова різноманітність [3, с. 155]. В умовах сьогодення ці тексти набувають особливого значення, віддзеркалюючи суспільні зміни, слугуючи засобом інформування громадськості, спланованого впливу на адресата мовлення, оперативної реакції на певні події, факти, людей.

Пріоритетними формами позакласної роботи для дітей у загальноосвітніх закладах є ігрові, театральні, дискусійні, ситуативно-творчі, психологічні, змагальні форми виховної та позакласної роботи, що дають змогу учням усвідомити важливість української мови як навчального предмета. Учитель-словесник у своїй діяльності може провести багато заходів: це дні і тижні рідної мови, олімпіади, фестивалі, усні журнали, конференції, конкурси, квести, вікторини. Так, з опертям на тижневик «Слово

Просвіти» можна актуалізувати низку ключових питань, пов'язаних із формуванням національної ідеї (*Розкуймося, братаймося духом української Свободи* (Г. Філіпчук) [2, с. 1]; із підняттям престижу української мови, її походженням, виконанням функцій ідентифікації та комунікації в умовах сьогодення (*Російська пропаганда і правда про Голодомор. Протистояння* (Н. Дзюбенко-Мейс) [2, с. 6]. Дослідження газетного стилю увиразнює навчально-пізнавальну діяльність учнів («*Досліджуємо стиль тексту*», «*Пишемо замітку для шкільної стінгазети*»), посилює їхню креативність у процесі індивідуально-пошукової роботи (аналіз заголовків, стилістики використання окличних речень, визначення функцій питальних і спонукальних конструкцій та ін.). На матеріалі газетно-публіцистичних текстів учителі, як засвідчує наша практика, проводять різноманітні культурно-мистецькі заходи, що мають виразне патріотичне спрямування (*І клином зійшлися світи на Україні* (В. Коваленко) [2, с. 9]; літературні вечори із читанням статей, віршів, розміщених на шпальтах газет; у старших класах панельні дискусії з вияснюванням теми функціонування української мови в ХХІ ст. (*Протианглізм від Ірини Фаріон* [2, с. 4]); тематично-історичні диспути (*До 80-річчя Української Повстанської Армії* (В. Ковтун) [2, с. 5]. Цікавістю вирізняється розробка творчих заходів, малювання плакатів і стіннівок на тему «*Мова має значення*».

Патріотична свідомість учнівської молоді – найважливіша цінність, одна із засад духовно-моральної єдності суспільства. З огляду на основне призначення публіцистичного стилю – формування громадської думки – її продукування відбувається не тільки на уроках української мови, а і в позакласній роботі, що виявляється у різних мистецьких заходах, у тижнях рідної мови, у підготовці стіннівок, проведенні конкурсів тощо.

Список використаної літератури:

1. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах. К. : Ленвіт, 2000. 384 с.
2. Слово Просвіти. Всеукраїнський культурологічний тижневик. 6 (1162). 17–23 лютого 2022. 16 с.
3. Триндяк І. М. Характерні риси англійських та українських газетних текстів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2018. № 37. Том 2. С.155-158.

ПОЕТИЧНИЙ СИНТАКСИС ВАЛЕНТИНИ БУНЯК

Поетичний синтаксис Валентини Буняк наповнений різноманіттям анафор, епіфор, риторичних окликів, запитань і звертань, які підсилюють емоційне сприйняття читача.

Мета роботи – проаналізувати синтаксичний рівень віршів В. Буняк, які увійшли до збірок «Дочка гір» (2018), «Мамина криниця» (2019), «Весняні передзвони» (2020).

Яскрава та багатогранна творчість поетеси відзначається особливою будовою словосполучень.

Виразності та яскравості поетичним творам надає анафора – єдинопочаток. Свою любов до Карпат, яка підкреслена займенниковим словосполученням відданості «я ваша», авторка показала у вірші «Я ваша – мої Карпати». Віра у процвітання рідного краю підкреслена анафоричною займенниково-іменниковою конструкцією «віра моя» у вірші «Моя віра – у тебе». У поезії «Що значить життя і для тебе й для мене» авторка вдається до анафоричних риторичних запитань «бути – не бути?».

Епіфора у поетичній творчості поетеси наявна тільки в одному вірші. Вона представлена присвійним займенником у знахідному відмінку:

Дивосвіт краю – це мій спокій,
Смереківий ліс – дар життя мого,
Громовиці дарять всім неспокій,
А для мене – знак життя мого [1, с. 21].

Ефект піднесеності та урочистості створюють риторичні оклики, які Валентина Юрїївна використовує, щоб наголосити на особливості значень поетичних рядків. В одній із поезій помічаємо заклик-звертання до України з проханням не мовчати:

Тож і надалі живи крилато,
Мирне небо для нас збережи!
Україно моя, наша рідная мати,
Слово своє у світі скажи! [1, с. 28].

Риторичні оклики поетеси здебільшого наділені веселою емоційністю, вони показують велич природи та краси навколишнього середовища, але у деяких віршах можна помітити нотки суму та болю, які пов'язані з втратою близької людини та ситуацією в країні:

Я тобі скажу всю правду,
Як любила я тебе,
І такої більш не знайду,
Ти прийди...Я жду тебе! [1, с. 59].

Лиш миру й спокою
Усім нам треба,
Але цього не хочуть
Й не розуміють усі! [3, с. 26].

Риторичні запитання у поезиці відіграють не менш важливу роль і, зазвичай, вони стосуються життя в Карпатах: *«Хочеш жити в краю гір і рут?»* [1, с. 33].

Прикладом акцентування уваги слугують риторичні звертання. Об'єктами звертань дуже часто є топоніми та абстрактні поняття: *«Путило, ти моя Путило! Місто, селище моє, столиця! Давно сюди моя нога ступила й сьогодні маю чим гордиться!»* [1, с. 51], *«Чую скрізь тебе я, мово! Сад зелений щось шепоче, І земля говорить слово, Й заповіт співати хоче»* [1, с. 67].

Отже, постичний синтаксис Валентини Буняк наповнений палітрою повторень, закликів та запитань, які роблять поезію виразнішою та яскравішою.

Список використаної літератури:

1. Буняк В. Ю. Дочка гір. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2018. 80 с.
2. Буняк В. Ю. Мамина криниця. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2019. 148 с.
3. Буняк В. Ю. Весняні передзвони. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2020. 124 с.

ПОЛІТИКА СОЦІАЛЬНОГО ЗГУРТУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ

Соціальне згуртування, як свідчить європейський досвід, є одним із факторів і гарантів соціальної стабільності, толерантних відносин між владою та громадянами в умовах глобальної економічної та політичної нестабільності. Політика соціального згуртування ЄС відображає важливість цього явища для розвитку європейського соціокультурного простору [1, с. 60]. Євросоюз накопичив унікальний досвід цілеспрямованого вирівнювання регіонів згідно рівня розвитку. Основною ознакою політики згуртування виступає фокусування на досягненні конвергенції доходів населення країн-членів ЄС як ознаки їх економічної інтеграції [2, с. 4].

Необхідність у гармонійному, збалансованому розвитку регіонів спільноти була зафіксована ще у преамбулі *Римського договору* та у ст. 2 вказаного Договору, у відповідності до якої проголошувалось соціальне та економічне згуртування однією із фундаментальних цілей Європейського Союзу [3, с. 25]. Серед інших документів варто згадати *Єдиний Європейський Акт*, в якому містяться зобов'язання дбати про збалансований і гармонійний розвиток регіонів, сприяти соціальному й економічному згуртуванню [3, с. 26-27].

Сьогодні політика соціального згуртування в ЄС діє на всіх рівнях, від загальноєвропейського та національного масштабу до європейських регіонів і місцевих громад. Політика реалізується національними та регіональними органами у партнерстві з Європейською комісією [4]. Головними завданнями Нової політики соціального згуртування в ЄС на період 2021-2027 рр. були визначені наступні: підтримка пріоритетів ЄС; кліматичні завдання; розширення повноважень усіх органів влади в управлінні коштами; нова політика соціального згуртування запроваджує єдиний набір правил для восьми фондів і значне скорочення кількості підзаконних актів; створення умов для успіху; гнучка програма, адаптована до нових викликів і нових

потреб. посилена видимість й комунікаційні положення: вимоги до бенефіціарів та операцій стратегічного значення [5].

Головні цілі Нової політики соціального згуртування в Європейському Союзі на період 2021-2027 рр. охоплюють ідеї розумної Європи, зеленої Європи, об'єднаної Європи, соціальної Європи, а також підтримку локальних стратегій розвитку, розвиток міст [6]

Підсумовуючи, підкреслимо, що європейська політика соціального згуртування виступає однією з основних складових політик Європейського Союзу. Засадничими принципами останньої визначається рівність можливостей для кожного з регіонів й ефективне застосування ендегенного потенціалу.

Список використаної літератури:

1. Nesterova M., Spulber D. Social Self-Organization as Cohesion Driver in Socio-Cultural Sphere. *Socio-Cultural Management Journal*. 2022. Vol. 5. № 1. PP. 58-73.
2. Зінчук Т. О., Куцмус Н. М. Політика згуртування ЄС: задум, еволюція, критика. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2020. Вип. 825. С. 3-11.
3. Оржель О. Європейська політика згуртування: аналіз проблем. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2011. Вип. 1. С. 23-36.
4. Прокопчук О. А., Ковальчук О. Д., Усюк Т. В. Європейська політика згуртування: концептуальні засади, імперативи для України. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/335/320>
5. New Cohesion Policy 2021-2027. European Union. Official website. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
6. Priorities for 2021-2027. European Union. Official website. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/priorities_en

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У КОМУНІКАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ

За даними досліджень Global Digital 2022 71,8% українців користуються інтернетом і 64,6% є активними користувачами соціальних мереж [1]. Соціальні медіа останнім часом стали невід'ємною частиною інформаційного простору. Їх використовують не тільки для розваг чи спілкування, а й для отримання будь-якої оперативної інформації. Інформація, яка поширюється мережею Інтернет має свої переваги і недоліки. Користувачі соцмереж можуть самостійно і швидко поширювати інформаційні повідомлення та новини, можуть мати прямий зв'язок з аудиторією, висловлювати свої думки і позиції. Водночас це створює інтенсивний інформаційний потік, в якому важко відрізнити достовірну новину від дезінформації. В цьому контексті соціальні мережі стають ідеальним інструментом у веденні інформаційних війн.

Після початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України у суспільстві значно збільшився попит на оперативну і достовірну інформацію. Кожен українець слідкує за новинами з фронту, новинами з зовнішньої політики, повідомленнями про поширення повітряних тривог і про екстрені чи планові відключення світла. У цьому контексті роль соціальних мереж як засобу для оперативного інформування стрімко зростає. Дослідження, проведені Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Громадянської мережі ОПОРА у травні 2022 року, демонструють, що соціальні мережі, такі як Viber, Telegram, YouTube, Instagram, Facebook, Twitter, Tik-Tok, стали найпопулярнішим джерелом інформації. 76,6% українців споживають новини саме з соцмереж, 66,7% – з телебачення, 61,2% – з Інтернету (не включаючи соціальні мережі), 28,4% – слухають радіо і 15,7% читають друковані ЗМІ [2]. Ці дані доводять, що у користувачів зростає потреба отримувати якомога оперативніші новини, а це і є однією з істотних переваг соцмереж та інтернет медіа.

У зв'язку з такими тенденціями українська влада почала створювати канали офіційних органів влади на різних платформах, зокрема у Telegram, Twitter, Facebook, аби поширювати правдиву інформацію та розвінчувати російські маніпулятивні повідомлення не тільки для українського народу, а й для іноземних читачів. Провідні медіа, такі як Українська правда, Суспільне, Громадське, ТСН, створили власні офіційні канали в соцмережах, аби доносити новини до читачів з різних платформ, а більшість телеканалів та радіостанцій об'єдналися у спільний телемарафон «Єдині новини».

Після 24 лютого 2022 року українці використовували соціальні мережі не тільки для того, щоб дізнатися актуальні новини, а й для того, аби проінформувати інших читачів, привернути якомога більше уваги до ситуації в Україні та протистояти дезінформації та фейкам, які активно поширює російська влада. В соцмережах оголошують благодійні збори коштів на потреби ЗСУ – найяскравішим прикладом є інстаграм-сторінка Сергія Притули, де він щоразу публікує оголошення про новий збір та про його результати; поширюються відео і дописи з хештегами #natoclosethesky, #stoprussia, #stopputin, #standwithukraine; Twitter використовується політиками для комунікації з журналістами, західними партнерами, для висловлювання коментарів про сьогочасні події. Набули популярності такі YouTube-канали як «STERNENKO», «Ragulivna», «Палає», де українські блогери коментують суспільно значущі події тощо.

Список використаної літератури:

1. Simon Kemp. DIGITAL 2022: UKRAINE. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2022-ukraine> (дата звернення: 05.12.2022).
2. Громадянська мережа ОПОРА. Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. URL: https://www.oporaua.org/report/polit_ad/24068-mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyi-viini-opituvannia-opori (дата звернення: 05.12.2022).

Христина Гуцуляк
Науковий керівник – проф. Скаб М. С.

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО
СИНТАКСИСУ ТА ВИВЧЕННЯ ЇХ
У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»
НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ПИСЬМЕННИКІВ БУКОВИНИ**

Нині, у час активного розвитку принципово нових лінгводидактичних засад вивчення української мови в закладах освіти різних рівнів, ми бачимо тенденцію до комплексного аналізу мовних одиниць, що дає змогу краще засвоїти їх функціонування в реальному діяльнісному середовищі, а не опосередковано через суто теоретичний матеріал. Царина українського синтаксису вже тривалий час хвилює науковців та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів (О. Банзерук, В. Мельничайко, Д. Данильчук, В. Сидоренко та ін.). Переконані, що за допомогою правильно підбраного художнього матеріалу з творів українських письменників Буковини можна досягнути основної мети навчання — випустити у світ не тільки гармонійно розвинену самодостатню індивідуальність, а й національно свідому мовну особистість.

Цікавим результатом у контексті розв'язання проблемних питань із досліджуваного нами розділу насамперед сприяв би творчо-пошуковий метод. Наприклад, при вивчені теми «Словосполучення» доцільно було б запропонувати учням творче конструювання: списати текст, замінюючи виділені словосполучення синонімічними, а також простежити, як ця зміна вплинула на образність, емоційність, виразність цілого речення: *Вся велич, краса і поезія світу – у цій крихітній істоті, яку я несу, мов найкоштовніший скарб, у нашу хату. Це – мій син* [1; 12].

Вивчаючи тему «Засоби зв'язку слів у словосполученні», пропонуємо виписати якомога більше можливих словосполучень, визначити головне й залежне слово в кожному з них, з'ясувати, якою частиною мови виражене головне слово, та спробувати утворити з ним нові структури із різними видами зв'язку: *Землю снарядами рве артилерія. Душу рве люто кремлівська брехня. Знову опудала Сталіна й Берії Пре на хоругвах горе-рідня* [2; 26].

Під час вивчення простих речень рекомендуємо застосувати метод імітаційного моделювання ситуацій, а саме: запропонуйте учням уявити себе редакторами літературного чи наукового видання й трансформувати подані речення за чітко окресленими критеріями. Наприклад, перетворити всі синтаксичні конструкції на прості односкладні: *1) Прощена неділя... Усім простила: Сусідові, що воровся в межу, Братові, який спалив хату, Подрузі, що ославила на весь світ, Другові, що став ворогом, Ворогові, що став другом... Як легко прощати, сподіваючись, Що Бог усе бачить...* [2; 61].

Вивчення складних речень різних типів вимагає використання комплексу методів та підходів для забезпечення всебічного розуміння семантико-синтаксичних зв'язків між частинами речення. Насамперед варто застосовувати методи спостереження та зрізу: *Мене не покидає в'їдлива думка про те, що ми все даємо своїм дітям, але віднімаємо в них найдорожче: дитинство з його іграми, витівками й блуканнями на лоні природи, невинними пустощами та поетичними фантазіями* [1; 54].

На узагальнювальних уроках з розділу пропонуємо виконувати завдання комплексного характеру. Наприклад, записати текст, розставляючи потрібні розділові знаки; пояснити їх вживання: *Звичайно, тепер вона розуміє що все те навіть мрії тимчасова суєта, та все ж шкодує що ніколи не мала великого просторого власного помешкання про яке мріяла дитиною коли вони всією сім'єю тіснилися у комірному та й згодом коли жила в однокімнатній квартирці в Києві* [3; 100].

Отже, вивчення синтаксису в школах Буковини варто базувати на художньому матеріалі творів українських письменників регіону, оскільки це сприятиме кращому засвоєнню мовного матеріалу та розвиватиме естетичний смак здобувачів загальної середньої освіти.

Список використаної літератури:

1. Івасюк М. Г. Монолог перед обличчям сина. Чернівці: Золоті литаври, 2000 рік. 205 с.
2. Тарасюк Г. Т. Осінній благовіст. Київ: Барми, 2019. 112 с.
3. Тарасюк Г.Т. Сестра моєї самотності. Бровари: Відродження, 2009. 322 с.

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИДАННІ «МОЛОДИЙ БУКОВИНЕЦЬ» (2022)

З 24 лютого життя кожного українця змінилося на «до» та «після». Через масовані обстріли окупантів безліч людей вимушено покинули рідні домівки. Відтепер тема біженців, шукачів притулку та мігрантів, яку ми раніше сприймали відсторонено, стала однією з топ-тем, що фігурують як в українських, так і світових медіа.

Саме завдяки ЗМІ ми розуміємо, як сприймають українців у світі, з якими труднощами вони зіштовхуються, яких успіхів досягають. Зараз основна мета журналістів – інформувати аудиторію як місцевих, так і всеукраїнських ЗМІ, світовими новинами про біженців, висвітлювати важливі події, публікувати корисну інформацію для переселенців, роботу волонтерів та центрів прийому внутрішньо переміщених осіб, а також ділитися історіями людей, що розповідають про різні аспекти цієї проблеми.

Якісно подати тему внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) – непросте завдання для українських ЗМІ, адже представники медій не завжди вникають у складність психологічного стану переселенців. Через це тема може бути болючою для співрозмовника, тому люди часто відмовляються давати інтерв'ю. Для аналізу цього питання візьмемо до уваги роботу регіонального видання «Молодий буковинець», зупиняючись на таких аспектах:

1. Визначити жанри, в яких висвітлюється тема ВПО.
2. Яку позицію зайняло видання щодо переселенців? Чи журналісти намагаються простежити їхні проблеми і сприяти вирішенню?
3. Чи дотримується ЗМІ коректної термінології при підготовці таких матеріалів?
4. Чи достатньо потрібної інформації отримують ВПО?
5. Як висвітлювалась тема на початку війни з 2014 року і що змінилося сьогодні? Чи є ця тема пріоритетною у виданні?

Регіональне видання «Молодий буковинець» висвітлює теми, що безпосередньо стосуються Чернівецької області. Сьогодні питання переселенців є найбільш актуальним. Відповідно воно посідає провідне місце серед журналістських матеріалів. Для конструктивного аналізу варто брати до уваги більше те, чи зацікавлені журналісти життям переселенців та що вони роблять, аби ці люди залишалися проінформованими в усіх сферах.

З 24 лютого 2022 року журналісти «МБ» здебільшого пишуть про життєві історії переселенців: як вони опинилися на Буковині, що пережили під час евакуації до безпечного місця, як адаптувалися у новому місті. Варто навести яскравий приклад однієї з рубрик видання, що ведеться до сьогодні – «Релоковані підприємства». Відтак видання допомагає бізнесу освоїтися у новому місці. Журналісти висвітлюють, що пережили підприємці та як наважилися відновити свою справу на Буковині.

Для зручного пошуку на сайті «МБ» виділена окрема рубрика «Куди звертатися переселенцям на Буковині». У ній зібрані матеріали, що допомагають зорієнтуватися, де і як отримати гуманітарну допомогу в області, пропозиції благодійних проєктів та діяльність самих ВПО у Чернівцях та області (тут слід згадати власний матеріал про гуманітарний штаб у Чернівцях) [2].

На коротких прикладах зрозуміло, що видання приділяє значну увагу питанню ВПО, та чи вистачає цієї інформації людям? Подальше дослідження цієї теми відбуватиметься на основі аналізу журналістських матеріалів опублікованих як на сайті, так і в газеті.

Список використаної літератури:

1. Олександра Голуб, Єлизавета Кузьменко. Порадник висвітлення соціальних прав та вразливих груп в українських медіа. Рада Європи, жовтень 2020. С. 7.
2. Де і як отримати гуманітарну допомогу у Чернівцях (матеріал про гуманітарний штаб): URL: <https://molbuk.ua/news/271435-na-obid-ide-piat-shist-kastrul-ia-kracuie-gumanitarnyi-shtab-na-sobornii-ploshchi.html>
3. Прищеп Г. «Мова ненависті» як лінгвістичний маркер «гібридної війни» / Г. Прищеп // Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics. – 2017. Вип. 22 (2). – С. 98–112.

ТЕМАТИКА ПОЕЗІЇ ТЕТЯНИ ШВЕЦЬ

Тетяна Валентинівна Швець – уродженка села Колінківці, буковинська поетеса, публіцистка, педагогиня. У 1993 році Тетяна Валентинівна видала свою першу збірку «Одкровення». У 2006 році вийшла її друга збірка – «Серця материнського орбіта». Про вірші авторки відгукувалися Богдан Мельничук, Лілія Смолій, Раїса Козловська, Валентина Пешехонова, Михайло Крилатий, проте спеціального дослідження, присвяченого тематиці поетичної творчості Тетяни Швець, немає.

Мета роботи – розглянути поезію Тетяни Швець щодо її тематики на основі віршованих творів, уміщених у збірках «Одкровення» та «Серця материнського орбіта».

Творчість поетеси є надзвичайно різноманітною за своєю ідейно-тематичною наповненістю. «Знайте ж добродії і добродійки, що ця постійно натхненна жінка з дитячих літ кохається в рідній українській мові, літературі, а найбільше – в ліричній поезії, яка стала невід’ємною частиною її життя і повсякденних турбот», – пише Михайло Крилатий [2]. У віршах Тетяни Валентинівни засвідчено такі види ліричної поезії: філософська, інтимна, громадянська та пейзажна. В окремих віршах зображення природи переплітаються з особистими переживаннями ліричного героя, нерідко громадянські мотиви межують з філософськими роздумами.

Основний настрій пейзажної лірики представлено почуттям любові до Буковини-матері, а самі поезії вирізняються глибоким символізмом. Поетеса за допомогою художнього слова з ніжністю і любов’ю описує красу природи свого рідного краю, квітучої Батьківщини: «Мое село» [2, с. 17], «Перший пролісок очі до сонця відкрив» [2, с. 23], «Де буки небо борознять верхів’ям» [1, с. 4].

Громадянську лірику поетеси репрезентують такі вірші як «Дністровий прибій» [1, с. 21], «Пам’ять» [1, с. 21], «Дивуюсь, дію, думаю, дерзаю» [2, с. 7], «Ти мислиш, мрієш, віриш і голу-биш» [2, с. 21]. Вона включає в себе мотив любові до України, героїзму українського народу, національної самосвідомості,

заклик до збереження рідної мови, шанування історичної пам'яті. Зі смутком і болем Тетяна Валентинівна підіймає тему війни та Чорнобильської трагедії, з гордістю і величчю – тему козацтва та Хотинської битви.

В межах жанру філософської лірики виділяємо мотив часу і вічності, мінливості людського буття, вибору свого шляху, невизначеності майбутнього: «Життя твоє між моря берегами» [2, с. 14]. «Завтра – це загадка із загадок» [2, с. 16]. «Життя – це келих справжнього вина» [2, с. 21], «У кожного в житті своя дорога» [2, с. 30]. У віршах, які є виявом філософських роздумів ліричного героя, авторка розкриває питання життя і смерті, добра і зла, моментів злету та падіння, насаги та зневіри.

Інтимній ліриці присвячено третій розділ збірки «Одкровення». У віршах розділу описано як нещасливе, так і взаємне кохання, душевні терзання та радощі, любов до сім'ї, а особливо до своїх синів. Сюди належать поезії «Ідуть з життя щонайрідніші» [2, с. 20], «Цю весну, це перше кохання» [1, с. 32], «Чому, моя душе, так сумно тобі?» [1, с. 33], «Серцю сказала: Забудь!..» [1, с. 34], «З роси і води, із золота квіту» [2, с. 22].

Отже, ліричні твори збірок «Одкровення» та «Серця материнського орбіта» охоплюють значний тематичний діапазон (пейзажна, громадянська, філософська, інтимна лірика), а Тетяна Швець є людиною тонкого художнього чуття, що майстерно володіє поетичним словом.

Список використаної літератури:

1. Швець Т. Одкровення: літературно-художнє видання. Хотин: Хотинські вісті, 1993. 47 с.
2. Швець Т. Серця материнського орбіта / голосом почуттів / Чернівці: Золоті литаври, 2006. 52 с.

ВАЖЛИВІСТЬ ЖАНРУ ФОТОЕСЕ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Фотоесе виникло на початку минулого століття та стало органічним відображенням тенденцій в журналістиці. Головними рисами жанру є симбіоз тексту і світлин, наративна структура побудови серії знімків, глибоке дослідження природи явищ та ситуацій, детальне висвітлення головних героїв. Перевагою жанру є глибинне занурення в історію, що є особливо доречним у фотографуванні масштабних явищ.

Американська фотографія Доротія Ланж, яка спеціалізувалась на документуванні наслідків трагедії Великої депресії, особливо влучно описала свій досвід зйомки фотоесе: «Я намагаюся розповісти про зневажених, переможених, відчужених. Про смерть і лихо. Про поранених, калік, безпорадних, безрідних, переселенців. Про примус і біду. Про остаточність» [3]. Цей актуальний попри зміну століть підхід можна застосувати навіть в епоху діджиталізації контенту та гібридної форми воєнних дій. Особливістю фотоесе на воєнну тематику є віддзеркалення трагедії для світу, ознайомлення публіки з катастрофічними та тріумфальними подіями війни. Ба більше, знімки можуть слугувати фотографічними доказами військових злочинів та спростовувати пропагандистські твердження [2].

Із вторгненням російських військ на територію України чимало фотодокументалістів присвятили роботу зйомці на «нульових» позиціях, прифронтових територій та впливу війни, а внаслідок повномасштабного вторгнення ця тенденція значно посилилась. Документаліст Максим Дондюк, чие фото опублікували на обкладинці TIME в березні 2022 року, має унікальний досвід зйомки в жанрі. На його думку, важливо диференціювати конкретні світлини та підбирати знімки під конкретного глядача, щоб досягти максимально можливої результативності. Фотограф розповів: «Коли я працюю зі ЗМІ, мені важливо, щоб людина була шокована, щоб вона майже ридала, щоб відкрила журнал, і вже більше нічого б не могла робити» [1]. Отже, пряме ураження

глядача має значення та є потужним інструментом в інформаційній війні.

Ретрансляція погляду фотографів зовні є не менш важливою в боротьбі зі сфальсифікованою пропагандою. В умовах повномасштабного вторгнення в Україну посилилась увага зарубіжних воєнних документалістів, а отже й збільшилась публікація значущих фотосес. У статті The Guardian, присвяченій річниці війни, журналісти висвітлили роботи чотирьох авторів [4]. Серед них – знімки з окупованих територій, демонстрація наслідків війни для життя звичайних людей та вплив трагедії на найбільш вразливі верстви населення. Фотосес з статті відповідають всім вимогам жанру та виконують основну місію: емоційний вплив на глядача.

Особливістю жанру фотосес є симбіоз документального та художнього бачення, що глибоко занурює в суть та змушує аудиторію резонувати з побаченим. Фотосес можна застосовувати не лише для висвітлення певних явищ, а й як інструмент інформаційної війни, що опосередковано впливатиме на подальший розвиток подій.

Список використаної літератури:

1. Сліпченко К. Ці фото ніколи не будуть надруковані в медіа. Вони для емоції. *Zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/tsi_foto_nikoli_ne_budut_nadrukovan_i_v_medi_a_voni_dlya_emotsiyi_n1545722 (дата звернення: 01.03.2023)
2. Brothers C. War and photography: a cultural history. 1996. P. 161
3. Bullock R. Written by Dorothea Lange. *Museum of Modern Art Magazine*. URL: <https://www.moma.org/magazine/articles/245> (дата звернення: 01.03.2023).
4. Tondo L. A year of war in Ukraine as witnessed by Guardian photographers – photo essay. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2023/feb/24/a-year-of-war-in-ukraine-as-witnessed-by-guardian-photographers-photo-essay> (дата звернення: 01.03.2023).

ДІЯЛЬНІСТЬ ФЛАВІЯ КАССІОДОРА У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ТА ДУХОВНОГО ЖИТТЯ

Життя і діяльність Кассіодора умовно можна поділити на два періоди. Перший, характеризує його як державного діяча, другий, як культурного діяча. Так, Флавій намагався разом із папою Агапітом створити в Римі школу (перший християнський університет на заході), подібну до тієї що тривалий час існувала в Алесандрії. В середині 50-х років Кассіодор повернувся на південь Італії в Брутію і тут заснував монастир, якому належало зіграти важливу роль у становленні європейської середньовічної культури. Тут ченці утворювали своєрідну духовну спільність, яка займалася перекладом та переписуванням античних рукописів. У Віваріумі існувала багата бібліотека. Кассіодор не забороняв вивчення і світських наук, але ставив їх на друге місце.

Перепис рукописів Кассіодор вважав заняттям почесним і богоугодним, високо цінував добрих переписчиків і стежив за якістю їх роботи. Він написав керівництво «Про орфографію» де радив переписчикам задумуватись не тільки над формою, але й над змістом тексту [1, с. 356]. У монастирі Кассіодор провадив у життя ідею про школу нового типу, поєднавши традиції пізньої античності і вивчення християнства.

Приділяючи значну увагу освіті ченців Кассіодор створює чимало праць. Ці твори дуже важливі для з'ясування поглядів Кассіодора та його ставлення до культури.

Кассіодор не був першовідкривачем у формуванні фундаментальних принципів християнської культури, він слідував за поколіннями отців церкви. Однак у реалізації цих ідей він був до певної міри першим, хто це зробив на практиці.

Біля 540 року Кассіодор починає писати коментарі до Псалмів. У цій праці він хотів дати ключ до розуміння Псалмів, беручи за основу аналогічну працю Августина.

Кассіодор задумав прокоментувати псалми перш за все в педагогічно-дидактичних цілях. У них він вперше використовує

спробу ототожнити зв'язок вільних мистецтв, людського знання, з «божественним Одкровенням» [2, с. 71].

Флавій розробляв теорію семи вільних мистецтв, що ділилися на дві категорії: «trivium» і «gnadivium». До складу першої входили граматика, риторика і діалектика де мали зосереджуватися власне гуманітарні знання. Другу категорію утворювали арифметика, геометрія, астрономія і музика. Вони займалися вивченням природи. Кассіодор один із перших, піднімає питання про співвідношення науки (disciplina) і мистецтва (ars).

Друга книга присвячена риторичі, або мистецтву виведення правил красномовства. В «Настановах» вказується на практичне значення риторики в громадському житті. У відповідності з метою використання риторика поділяється на юридичну, ділову, абсолютну та інші види.

У розділі про діалектику автор «Настанов» поділяє філософію за Аристотелем на активну і спостережливу. Математику Кассіодор інтерпретує як «науку, яка розглядає абстрактні кількісні величини». Музику він визначає як дисципліну, яка пронизує з часу творення всі прояви нашого побуту.

Із спеціально філософських робіт зберігся його трактат «Про душу». Ця книга є собою змішання неоплатонізму і християнства.

Певний інтерес для середньовічної теології становила його компілятивна «Історія церкви», де Флавій описує ранні етапи історії християнської церкви

Як бачимо, роль Кассіодора у збереженні античної спадщини, пристосуванні її до нових умов і продовженні в середньовічній культурі досить велика. Він замикає ряд мислителів – посередників між античністю і середньовіччям або ж у певному розумінні починає ряд вже суто середньовічних мислителів.

Список використаної літератури:

1. Мірошніченко В. Г. Досвід духовно-морального виховання в європейській педагогіці IV–VI століть (Мартін Турський, Бенедикт Нурсійський, Флавій Кассіодор). *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. 2012. Вип.21. С. 355-362.
2. Цебрій І.В. Модель релігійної освіти у творчій спадщині ранньохристиянських педагогів середньовічної Європи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2011. Вип. 17. С. 70-75.

ЛЕКСИЧНА БАЗА АНТРОПОНІМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИЗВИЩ) СЕЛА ГОРІШНІ ШЕРІВЦІ КОЛИШНЬОГО ЗАСТАВНІВСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛ.)

Прізвища – важливе джерело для дослідження мови, історії, матеріальної й духовної культури нашого народу. Патріарх української антропонімії П. П. Чучка вважає прізвища наймолодшим класом особових назв [2, с. 23].

Ю. К. Редько стверджує, що «матеріалом для творення українських прізвищ були чотири основні джерела: а) імена; б) назви місця проживання чи походження; в) назви постійного заняття (професії); г) індивідуальні ознаки (фізичні, психічні чи інші властивості) першого носія прізвища» [1, с. 34].

Як бачимо, вивчення прізвищ є складним процесом, зумовленим різноманіттям і специфікою антропонімного матеріалу в різних регіонах України. Існують тисячі прізвищ, назви яких пов'язані з побутом, звичаями, характером, зовнішнім виглядом людей і родом їхньої діяльності. Не винятком є також і об'єкт нашого дослідження – прізвища с. Горішні Шерівці. Так, серед досліджуваних антропонімів присутні утворення, які вказують на професію, заняття, етнічну, соціальну належність першonosія. Залежно від цього можемо виокремити кілька класифікаційних підгруп:

1. Прізвища, утворені від власних імен людей: Андрій – *Андрієнко, Андріюк, Андрусяк*; Василь – *Василевич*; Гаврило – *Гавриленко, Гаврош*; Гарасим – *Гересименко, Герасимчук*; Ілля – *Іл(л)ьєнко*; Клим – *Климчук*; Лавро – *Лавриненко*; Лука – *Лукаш*; Матвій – *Матвієнко*; Микола – *Ніколаєнко*; Петро – *Петровський, Петрюк*; Прокіп – *Прокопенко, Прокопович*; Роман – *Романишин, Романів, Романчук*; Сава – *Савченко*.

2. Прізвища, утворені від назви місця проживання чи етнічного походження. Їх можна розподілити на дві підгрупи: 1) прізвища, які загально вказують на походження: *Німець, Німченко* (від назви країни Німеччина), *Поляков* (від Польща), *Литвинюк* (литвинами в Україні називали не лише литовців, а й

білорусів), *Москаленко, Циганенко, Лях, Чех, Чешко* (від Чехія), *Молдаван* (від Молдова), *Волошин, Татаренко, Татарчук*; 2) прізвища, утворені від назв давніх племен і етнічних груп: *Бойко* – етнос бойків (похідні: *Бойченко, Бойчук*), *Волинець* (від Волинь), *Подольн* (від Поділля), *Гуцуляк* (від Гуцульщина).

3. Прізвища, утворені від назви професії, соціальної належності, різних промислів: *Боднар, Бондарчук, Гаєвий, Дудар, Колесник, Колодій, Ситник, Стельмах, Тесля, Кушнір, Скрибало* (професії, пов'язані з виробами зі шкіри та хутра); металовиробництво: *Бляхар* (майстер, який працює з бляхою), *Гарнак* (той, хто виготовляє зброю), *Золотник, Коваль, Ковальок, Ковальчук, Котляр* (котляр мідник), *Слюсар, Токар*; ткацтво, кравецтво: *Кравець, Кравчук, Ткач, Ткачик, Ткачук, Швець*; скотарство, сільське господарство, рибальство: *Вівчарик, Воділяк* (погонич волів), *Воляр* (пастух волів), *Конюх, Косар, Женчак, Сівак, Стадник, Рибак*.

4. Прізвища, утворені від назв рослин і тварин: назв свійських тварин (баран – *Баранік, Баранов*, козел – *Козленко, Козлов*, корова – *Коровін*); назв диких птахів (ворон – *Воронов*, ворона – *Воронцов*, горобець – *Воробець*, голуб – *Голуб*, сокола – *Сорокан*, чайка – *Чайка*); назв свійських птахів (півень – *Півненко*); назв рослин (пшениця – *Пшеничка*).

Як бачимо, лексична база прізвищ с. Горішні Шерівці досить широка та різноманітна. Проаналізовані прізвища вказують на утворення від: власних імен; назв місця проживання чи походження; назв професій; назв рослин і тварин та такі, що відображають індивідуальні ознаки першопосілів. Зрозуміло, що наші антропонімні матеріали потребують подальшого дослідження, адже є унікальним джерелом регіональної буковинської антропонімії.

Список використаної літератури:

1. Редько Ю. Довідник українських прізвищ. Київ : Радянська школа, 1969. 254 с.
2. Чучка П. П. Глобальні, національні та регіональні ознаки прізвищ українців. Дивослово. 2003. № 10. С. 23–25.

АПЕЛЯЦІЯ У ЗВЕРТАННІ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ ПРО ЗВИТЯГУ

Звертання як мовна одиниця здавна було предметом дискусій лінгвістів, що зумовлено складністю його синтаксичної організації, поліфункційністю, функційно-семантичною специфікою, труднощами розмежування первинного та вторинного функціоналу.

Різноаспектні дослідження особливостей становлення, функціонування, морфологічних та синтаксичних особливостей і характеристик апеляції у звертанні були здійснені С. П. Бевзенком, Л. А. Булаховським, І. Р. Вихованцем, К. Г. Городенською, А. П. Загітком, І. К. Кучеренком, І. Г. Матвіясом, І. І. Огієнком, М. Я. Площ, В. І. Сімовичем, М. С. Скабом, О. О. Тараненком, Є. К. Тимченком, Ю. В. Шевельовим, К. Ф. Шульжуком та ін. Попри наявність поважних наукових розвідок вважаємо, що дослідження апеляцій у звертанні до інших в українських народних казках про звитягу здійснювалося лише спорадично, що й засвідчує **актуальність** нашої роботи.

Апеляції у звертанні в українських народних казках про звитягу функціонують в спонукальних, питальних та розповідних типах висловлювань. Максимальний вияв апеляції у звертанні, як засвідчують результати нашого дослідження, знаходять у спонукальних реченнях. Вживання у предикатній частині імперативів спонукає адресата до неодмінної реакції на почуте висловлювання. У спонукальних реченнях українських народних казок про звитягу нами було виявлено різні типи апеляцій у звертанні: власне апеляційні конструкції, структура яких представлена вокативом та імперативом, апеляційно-спонукальні типи та апеляції-спонукування до сумісної дії: «*Оставайтесь же, коли ви такі!*» (2, с.12), «*Ні, – каже Котигорошко, – бий ти спочатку!*» (2, с. 8), «*Ходім битись!*» (1, с. 345), «*Дмухни на цю гору, щоб вона стала олив'яна* (1, с. 345).

Апеляція у звертанні має свої морфологічні форми вираження. Предикатна частина апеляції реалізується в імперативах 1-ої особи множини та 2-ої особи однини й множини. Предметна

апеляційна частина виражається вокативами іменника та субстантивованих частин мови: «*Слухай но, попе, чи не бачив ти таких-то й таких*» (31, с. 460). Цікавим атрибутом українських народних казок про звитягу є вживання лексеми «глядіти» у формі наказового способу 2-ої особи однини в значенні «слухай»: «*Ну, гляди ж, – каже, – приходь знову увечері*» (1, с. 456).

Семантична структура апеляційних конструкцій, залежно від семантики іменників та субстантивованих частин мови у формі вокатива, які є виразниками предметної частини змісту апеляції, може означати прізвисько, ім'я, прізвисько: «*Ей, Іване-королевичу, не стріляй мене, я тобі в пригоді стану*» (1, с. 427); місце проживання, національність: «*Прощайте, слобожани!*» (1, с. 404); професію, титул адресата: «*Чого ти, воячку, плачеш?*» (1, с. 415); тварин, рослин, предмети неживої природи: «*Бабині коні, на вуздечку!*» (1, с. 384); «*Зроблю, яблунько, зроблю...*» (1, с. 402); демонологічні чи міфологічні істоти: «*Ей, нечиста сило, за що ти мене огнем печеш?*» (31, с. 431); географічні назви: «*Радуйся, радуйся, руська земле*» (1, 301) та ін. За синтаксичною структурою предметні частини апеляцій у звертанні представлені одиничним іменником, прикметниково- та займенниково-іменниковою сполукою, прикладками, повторами іменників у формі кличного відмінка.

Як бачимо, в українських народних казках про звитягу функціонують апеляції у звертанні різноманітної семантико-синтаксичної структури.

Список використаної літератури:

1. Казки про богатирів та лицарів. Харків: Фоліо, 2001. 464 с.
2. Котигорошко. Київ : Дитвидав, 1960. 34 с.

TEMA COPILĂRIEI ÎN OPERA LILIANEI COROBCA *KINDERLAND*

Romanul prozatoarei Liliana Corobca *Kinderland*, publicat în 2013 la Editura Cartea Românească, este o noutate artistică care o impune pe autoare în prima linie valorică de azi. Proza ne prezintă o copilărie traumatizată din spațiul rural moldovenesc, impresionând prin sensibilitate și, totodată, prin prezentarea adevărului crunt, necenzurat. Daniel Cristea-Enache consideră că anume acest roman este un semn de schimbare sensibilă a romanului autohton.

Ficțiunea romanului n-o putem considera «pură» și vidată de realitate, deoarece eroii operei sunt niște probe de prezentare a societății postcomuniste rurale a Republicii Moldova, accentuând atenția la problema copilăriei care se dezvoltă în vremea migrațiilor pentru bani «lungi».

«E vorba de o Românie atât de reală în ea însăși, dar care nu fusese încă epicizată; de un moment istoric, o subperioadă pe care nu se pusese lupa; în fine, de o uriașă felie generaționistă despre care romanul românesc încă nu vorbise într-un mod acut și profund». – se exprimă Daniel Cristea-Enache [1].

Liliana Corobca a depășit nivelul observației sociale și a adâncit drama personală și general-umană a copilăriei, relevând problema din partea protagonistei Cristina care, depășind doisprezece ani, rămâne singură să aibă grijă de fărâșii cei mai mici: Dan și Mircea. Având nevoie de a se lepăda de sentimentul abandonării și pentru încurajarea fraților, Cristina își ia de model relațiile altor tați cu copiii săi din satul natal. Foarte pătrunzătoare sunt versurile: «– Vezi măi prostule, ce face un tată? Iar tu bocești zi și noapte. Tată îți trebuie, să umbli cu capul spart cu sânge în nas, flămând și cârpit și să te ascunzi pe la vecini? Vezi cum toți copii vin la noi, că-i mai bine fără tată...» [2, p. 33].

L. Corobca evidențiază trecerea bruscă de la conștiința inocentă la conștiința unui adult. Anume maturitatea bruscă constituie un conflict pătrunzător în sufletul fetei care înțelege că este încă copil, dar nu mai poate să se considere așa, fiind impusă să devină matură. Protagonista are nevoie de a-și argumenta și judeca orice pas, fiindcă

nu are un model adult și este nevoită să fie în același timp și părinte pentru sine însăși.

Narațiunea este «plutioare», adică îmbină povestirile din trecut și prezent și formează o frescă care îmbină copilăria traumatizată de abandonarea copiilor de către părinți cu momentele mai luminate, când tata și mama erau lângă «puișorii» săi.

Imaginea pe care o construiește autoarea este brutal realistă, autoarea prezentând nu numai universul celor trei copii, ci și lumea altor locuitori ai satului. În așa fel, Liliana Corobca nu s-a lăsat cenzurată, ci a scris fără ea, evocând toate momentele unei copilării petrecute departe de părinți.

Romanul dezvoltă teme tabu și faptul că acestea sunt privite din partea unei preadolescente complică lucrurile. Alina Purcaru explică: capacitatea copilului de a se raporta la realitate nu coincide cu capacitatea unui adult, de aici cruzimea privirii copilului care e «o cruzime copiată de la cei din jur, și apoi un efect al indeterminării, al oscilațiilor specifice vârstei» [3].

Finalul relevă o schimbare a atmosferei și ne oferă relațiile preadolescentei cu lumea magică prin care Cristina se «înnodă în altă lume» depărtându-se de faptul absenței părinților.

Glasul Cristinei vorbește din partea tuturor copiilor lăsați de părinți, el este un apel spre adulți să se întoarcă la copiii săi, căci banii nu pot înlocui iubirea.

Bibliografie:

1. Cristea-Enache D. *Copii fără părinți*: URL: <https://www.observatorcultural.ro/articol/copii-fara-parinti-i-2/> (Accesat 03.03.2023).
2. Corobca L. Kinderland. Iași: Polirom 2015. 198 p.
3. Purcaru A. *Un copil prea adult*: URL: <https://www.observatorcultural.ro/articol/cristina-un-copil-prea-adult-2/> (Accesat 02.03.2023).

GAZELUL ÎN ARTA POETICĂ EMINESCIANĂ

Gazelul este o poezie cu formă fixă, proveniența căruia este legată atât de poezia populară persană, cât și de „khasida” – o compoziție arabă în versuri din perioada preislamică (sec. VI și VII). Inițial khasida (în traducere „poezie cu scop”) avea mai multe părți, în care poetul-nomad istorisea despre tabăra părăsită, se lamenta, făcea aluzii la femeia iubită care, de obicei, se afla departe, apoi se adresa prințului său de la care aștepta o recompensă morală sau materială.

În cadrul khasidei exista o parte lirică, numită „taşbi” sau „nasib” având caracter elegiac și erotic. Desprinsă din context și căpătând unitate deplină, ea a stat la baza gazelului original și explică în mare măsură modul său de formare. Căci, dacă primele două versuri rimează între ele (aa, întocmai ca în beiturile khasidei), în celelalte, numai versurile pare (4, 6, 8 etc.) preiau rima celor dintâi (a), pe când cele impare (3, 5, 7 etc.) rămân fără rimă [3, p. 46].

Aceste idei teoretice, precum și schema propriu-zisă a gazelului, Eminescu le-a cunoscut prin filieră germană. În perioada berlineză (1872-1874), pe când lucra la *Călin nebunul și Împărat și proletar*, el se familiarizează cu rigorile acestei forme fixe de poezie, după ce, în epoca vieneză, se produsese întâlnirea sa cu sonetul.

Eminescu a descoperit gazelul indirect, prin intermediul lui Goethe, ale cărui traduceri adunate în *Divanul occidental-oriental* (1819) aveau să influențeze o parte considerabilă a romantismului european. A. Platen în Germania și V. Hugo în Franța s-au numărat printre cei mai cunoscuți autori de gazeluri din literaturile respective.

În manuscrisele lui Eminescu sunt patru gazeluri care fac trimiteri la poetul persan Firduși, ceea ce denotă acceptarea unei arii poetice în gazelurile sale, dar și al unui mod particular de receptare a sentimentului erotic. Tocmai de aceea gazelul ce figurează ca motto la poemul *Călin (file din poveste)* – purtând numărul III în clasificarea textelor din manuscris – trebuie înțeles ca experiență poetică proprie, în care elementele capabile să sugereze culoarea locală (greier, tindă,

jilț etc.) înlocuiesc rozele firdusiene, dar păstrează nealterat misterul provocat de sentimentul erotic.

De fapt, interesul lui Eminescu pentru această formă fixă a rămas constant. Aceasta ne demonstrează textul postum intitulat *Ghazel*, cu ritm iambic, scris în perioada 1873-1875, precum și poezia *De vorbiți mă fac că n-aud*, un gazel cu tentă moralizatoare, datând din aceeași epocă.

Prin 1876, Eminescu adoptă gazelul cu radif, specific numai poeziei persane, ceea ce presupune amplificarea interesului pentru forma fixă menționată, dar și sesizarea unor avantaje de tip structural privind propria creație. Anume prin utilizarea radifului, adică a unui cuvânt sau grup de cuvinte după rima propriu-zisă, „Eminescu obține o dublare a rimelor în versurile pare, după următorul model: a/radif + a/radif (în primul distih) + b + a/radif + c + a/radif + d + a/radif etc.” [1, p. 11].

Radiful în forma poetică a gazelului are valoarea rimei identice din poezia izometrică românească. El poate veni ca o continuare logică a versului în care apare sau, dimpotrivă, se poate afla în opoziție cu ideile vehiculate în întregul distih. Totuși, un „element esențial al construcției lirice (privind situarea pe același plan al comunicării și atitudinii poetice, sau pe un altul, ușor recognoscibil) trebuie să rămână identic de la început până la sfârșit” [1, p. 12]. În cazul celor două gazeluri eminesciene cu radif (*În liră-mi geme și suspin' un cânt* și *Din când în când...*), atitudinea este aceeași: de invocare (și evocare) a iubirii generatoare de tristețe, dar și a morții, considerate repere fundamentale ale destinului său uman și poetic.

Geniul lui Eminescu constă atât în faptul că el a decelat între cele două tipuri de gazel, cât și în ușurința cu care a înțeles subtilitățile poeziei persane, unele fiind prezente și în propria-i creație cu statut prozodic similar.

Bibliografie:

1. Călinescu G. Opera lui Mihai Eminescu. Vol. II. București: Academia Română, 2016, 970 p.
2. Eminescu M. Opere. Vol. I. București: Editura Academiei Române, 1999, 1001 p.
3. Voica A. Poezii cu formă fixă: aplicații eminesciene. Iași: Universitas, 2001, 210 p.

Андрій Капаци

Науковий керівник – проф. Шабат-Савка С. Т.

ЕТИКЕТНІ ВИСЛОВЛЕННЯ ЯК МАРКЕРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОКУЛЬТУРИ

Самобутність кожного народу увиразнюють етнокультурні цінності, що уособлюють не тільки матеріальні, а й духовні скарби нації. До таких надбань українців належить мовний етикет, який відіграє присутню роль у здійсненні комунікації між співрозмовниками, адже вияскравлює субстанцію українського мовця, вербалізує його емоції, настрої, комунікаційні інтенції, низку етнокультурних імплікацій. Своєрідність та особливість кожної мови демонструє її лексико-граматична будова, сформована протягом багатьох століть і збережена на основі національних традицій, релігії, етнокультури, звичаїв тощо.

У нашій розвідці пропонуємо розглянути етикетні висловлення крізь призму сакральності, бо споконвіку релігійність слугує важливою ментальною рисою українського народу, оберегом його ідентичності та незамінним елементом духовності. Магічно-енергетичні заклики містять апеляцію до «світлих» небесних сил – Бога, Діви Марії, інших святих, які є носіями найвищих людських ідеалів, моральної довершеності, утілюють справедливість, милість, всемогутність.

Мовний етикет українців, за С. Богдан, втілюється за допомогою системи мовних знаків, символів, словесних формул, жестів, міміки, передає найдавніші звичаї і традиції [1, с. 31], відображаючи ідентичність та ментально-етикетні риси української нації. Використовуючи етикетні висловлення, мовець справляє позитивне враження на свого співрозмовника, створює підґрунтя для здійснення доброзичливої безконфліктної комунікації. До засобів метакомунікативного характеру С. Шабат-Савка вналежне конструкції, що слугують етикетними висловленнями – релевантними маркерами реалізації інтенцій привітання, прощання, дякування, знайомства побажання, вибачення, люб'язності. Науковиця зазначає, що такі мовленнєві конструкції демонструють не лише «поведінкові приписи вихованої та

культурної людини, а насамперед риси національного характеру й етикет певного народу» [2, с.268].

Вітальні мовноетикетні вирази увиразнені розлогими синтаксичними конструкціями з побажаннями здоров'я, щасливих релігійних свят, пор.: *Добрідень вам, кумо! Здорові будьте з неділею, – гукнула Мотря від воріт! – Дай, Боже, здоров'я! Сідайте, кумо, за гостя будете!* (М. Коцюбинський); *Хай би Вам Бог сто років дарував! Нехай би Вас Господь ще на світі потримав!* (Б. Лепкий); *Куме Іване, дай Вам Боже прожити ще на цім світі* (В. Стефаник).

На етапі здійснення підтримки комунікації українці поширено використовують синтаксичні конструкції з інтенціями дякування: – *Дякую Тобі, Господи і Боже мій, за все, що діється наді мною! Дякую тобі за всі скорботи і спокуси, які посилав Ти мені для очищення і зцілення опечалених гріхами моїх душі і тіла* (К. Ватаманюк); *побажання: – Хай тебе криє Мати Божя від усього лихого* (П. Мирний); – *Дай вам, Боже, і з роси, і з води; нехай ваше життя буде між солодкими медами, між пахучими квітками* (І. Нечуй-Левицький); *Хай Бог і люди не зобидять тебе* (М. Стельмах); *А хай би воно так, дай Боже, у нас!* (Б. Лепкий).

Художній дискурс яскраво демонструє використання мовцями й питально-випитувальних конструкцій, пор.: *Як Вас, свахо, Бог милує? Чи живі чи здорові?* (І. Нечуй-Левицький); – *Добрідень, сусідоньку! Як вас Бог милує?* (Марко Вовчок).

На завершальному етапі комунікації мовці послуговуються конструкціями з інтенцією побажання, пор.: – *Прощайте!* *Нехай вас Бог має у своїй опіці!* (Б. Лепкий); – *Щасти вам, пане капітане. Дасть Бог – побачимося* (В. Шкляр); – *Ну, їдь з Богом. – Ну, будь здорова, дитинко* (Ірина Вільде).

Отже, етикетні висловлення як маркери української культури регулюють поведінку комунікантів у різних мовленнєвих ситуаціях, створюючи неповторний колорит українськомовної комунікації, її сакральності та природності.

Список використаної літератури:

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців : традиції і сучасність. Київ : Рідна мова, 1998. 475 с.
2. Шабат-Савка С.Т. Українськомовний питальний дискурс: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 332 с.

«ЧОРНА РИТОРИКА» ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЯЦІЇ

Успішність та багатство людини може проявлятися в будь-чому, але однією із дуже важливих навичок сучасної людини є вміння спілкуватися та чинити вплив на інших. Невипадково політичні діячі всіх часів ставали успішними, якщо володіли мистецтвом красномовства. У світлі подій, які відбуваються в нашій країні, постає питання щодо ролі чорної риторики в історії.

Але почати варто з того, у чому відмінність саме цього різновиду риторики, чому вона отримала таку назву? Більшість визначень містять акцент на тому, що маніпулювання свідомістю людей у власних цілях може бути оцінене як чорна риторика. Наведемо визначення, яке наведено в книзі німецького фахівця з комунікативної техніки Карстена Бредемайєра «Чорна риторика. Влада і магія слова»: «...чорна риторика – це вміння маніпулювати всіма риторичними методами для впливу на особистість або аудиторію; відрізнити, в яких контекстах і за яких обставин аргументи комунікантів нічого не означають або навпаки є вирішальними; усувати протиріччя й проводити "червону нитку" у кожній розмові; перетворювати негативне мислення й поведіння співрозмовника в позитивне і конструктивне; винахідливо й елегантно усувати пастки; у конфронтаційних ситуаціях поводитися впевнено» [1].

Мистецтво говорити є мистецтвом переконувати. Чорна риторика використовується ще з античних часів. Саме цей тип риторики добре опанували ідеологи нацизму. Фахівці з риторики вважають, що прийоми чорної риторики, які використовували ідеологи нацизму Геббельс і Гітлер, були розроблені в античних школах красномовства.

Прикладом сучасної чорної риторики можна вважати виступи президента росії В. Путіна, якого називають «сучасним Гітлером». У них фахівці знаходять багато схожого з виступами Гітлера. Зокрема, багато схожого можна знайти у виступах А. Гітлера 1 вересня 1939 року в Рейхстазі та В. Путіна перед Федеральними зборами 21 лютого 2023 року.

«Ідея про те, що Росія там, де говорять російською, нагадує Адольфа Гітлера, який казав, що Німеччина там, де живуть німці. Німеччина там, де німці – це рецепт імперіалізму», – зазначив співробітник Гуверівського інституту Стенфордського університету Йозеф Йоффе під час включення на Kyiv Jewish Forum [2].

Фахівці, які зробили порівняння виступів двох диктаторів, виявили багато схожих ідей: ми нічого не збираємося нав'язувати силою; «8 років ми робили все можливе» та «нескінченні спроби мирного розв'язання проблем Австрії, Судетської області, Богемії і Моравії»; «метою спецоперації є захист російськомовного населення, яке тривалий час піддається знущанням з боку київського режиму» та «німецьке населення Польщі піддається жахливим переслідуванням»; «Гданськ завжди був німецьким містом» та «Україна – невіддільна частина нашої історії та культури».

Аналіз політики обох диктаторів свідчить про багато спільних рис – шовінізм, політичні переслідування, культ особи, диктатура, дискримінація за множинними ознаками, формування образу зовнішньої загрози, розпалювання ворожнечі на національному ґрунті та багато іншого.

Список використаної літератури:

1. Бредемайер К. Чорна риторика. Влада і магія слова. <https://prom.ua/ua/p1647167764-chernaya-ritorika-vlast.html>
2. Путін наслідує політику Гітлера у часи Другої світової – спікери Kyiv Jewish Forum URL: <https://telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2023-02-16/5779457-putin-naslidue-politiku-gitlera-u-chasi-drugoi-svitovoi-spikeri-kyiv-jewish-forum>

ROLUL NOȚIUNILOR DE GRAMATICĂ ÎN FORMAREA COMPETENȚELOR COMUNICATIVE

Pe parcursul întregii perioade de școlarizare elevii studiază noțiuni de gramatică, prevăzute în programele pentru studierea atât a limbii materne (româna – în cazul elevilor din școlile în care aceasta se studiază), cât și a limbii de stat, precum și a limbilor străine. Disciplina „Limba și literatura română” are ca obiectiv general atingerea unui nivel corespunzător vârstei al competențelor-cheie, definite în lucrările de specialitate ca „un ansamblu multifuncțional și transferabil de cunoștințe, deprinderi / abilități și aptitudini necesare în situații diferite” [1, p.20]. În cazul disciplinei „Limba și literatura română” aceste competențe sunt: 1) comunicarea în limba maternă; 2) sensibilizarea și exprimarea culturală.

Pentru a se ajunge la competența comunicativă, pe parcursul întregii perioade de școlarizare, trebuie să se realizeze „formarea atitudinilor și capacităților de comunicare; formarea priceperilor și deprinderilor, a abilităților de utilizare a arsenalului comunicativ” [3, p.163]. Este imposibilă formarea competenței comunicative fără o bună cunoaștere a resurselor pe care le pune la dispoziție limba ca sistem, fără formarea deprinderilor de utilizare a acestor resurse conform normelor limbii literare. De aceea un rol esențial în formarea capacității de a transmite și de a recepta în mod eficient mesaje, atât sub formă orală, cât și sub formă scrisă, îl are studierea limbii, inclusiv a nivelului gramatical al acesteia.

În general, specialiștii în domeniu au ajuns la concluzia unanim acceptată, conform căreia predarea gramaticii în școală urmărește, pe de o parte, dezvoltarea gândirii critice a elevilor, iar, pe de altă parte, contribuie la însușirea de către elevi a deprinderilor de a vorbi și de a scrie corect. O bună cunoaștere a normelor gramaticale reprezintă condiția obligatorie a însușirii și aplicării regulilor ortografice și de punctuație. De asemenea, este cunoscut faptul că normele ortografice ale limbii române au la bază cele două principii gramaticale: principiul morfologic și principiul sintactic, iar punctuația este considerată un auxiliar grafic al sintaxei.

Studierea gramaticii, atât a morfologiei, cât și a sintaxei este strâns legată nu numai de scriere, ci și de citire. Aceste activități se completează reciproc și contribuie în mod definitiv la formarea competențelor comunicative. „Gramatica însăși este o versiune condensată a limbii pe care o reprezintă. Regulile de combinare a cuvintelor în propoziții, fraze etc. se constituie ca instrumente utile în codificarea informațiilor după cerințe de economicitate” [2, p.14]. Încă din primii ani de școlarizare, lecțiile de citire contribuie la însușirea de către elevi a noțiunilor de gramatică, chiar dacă în procesul de predare-învățare încă nu sunt folosiți termenii de specialitate. Astfel, în perioada abecedară și postabecedară, școlarii vor însuși noțiunile de nume de ființe, de lucruri, de acțiuni, urmând ca ulterior, datorită organizării concentrice a conținuturilor didactice, să studieze și numele însușirilor ființelor și acțiunilor, numărul de ordine a ființelor și lucrurilor etc.

Una dintre responsabilitățile deosebite ale profesorului de limba română este de a-i determina pe elevi să conștientizeze faptul că însușirea noțiunilor de gramatică nu se reduce la preluarea lor automată (din manual, din materialele auxiliare sau din explicațiile cadrului didactic). Este adevărat că studiarea gramaticii presupune însușirea conștientă a unui număr mare de noțiuni, definiții, clasificări, reguli, care trebuie însușite pentru a se asigura exprimarea corectă (orală și scrisă). Pe parcursul lecțiilor, elevii trebuie implicați în mod activ în procesul educativ, astfel încât să-și dezvolte capacitatea de învățare, memoria și gândirea logică, spiritul de observație. În timpul procesului de predare-învățare, elevul este implicat în activități precum cunoașterea, înțelegerea, argumentarea, rezolvarea problemelor, luarea deciziilor etc. Toate acestea reprezintă premise ale formării competenței comunicative.

Список використаної літератури:

1. Ardelean A., Mândruț O. Didactica formării competențelor. Arad: Vasile Goldiș University Press, 2012. 212 p.
2. Chiș V. Pedagogia contemporană-Pedagogia pentru competențe. Cluj-Napoca: Editura Cărții de Știință, 2005. 270 p.
3. Șoitu L. Pedagogia comunicării, Iași: Institutul European, 2002. 280 p.

FORMAREA GUSTULUI ESTETIC AL ELEVILOR PRIN STUDIAREA POVEȘTILOR

Educația estetică a elevilor este cel mai adesea înțeleasă ca o ramură a pedagogiei moderne, care are ca scop formarea capacităților de a vedea și înțelege frumosul, rolul, valoarea și semnificația acestuia în viață. Educația estetică începe de la o vârstă foarte fragedă și continuă pe tot parcursul vieții, suferind mai multe modificări (de exemplu, schimbări în ceea ce privește scopurile, obiectivele și metodele de organizare), menită să dezvolte pregătirea unei personalități pentru perceperea, dezvoltarea, evaluarea obiectelor estetice în artă și realitate; îmbunătățirea conștiinței estetice; includerea în auto-dezvoltarea armonioasă; formarea abilităților creative în domeniul culturii artistice, spirituale, fizice. Ea ocupă cu adevărat un loc important în procesul educațional, deoarece în spatele ei nu se află numai dezvoltarea calităților estetice ale unei persoane, dar și ale întregii personalități în general: forțele sale esențiale, nevoile spirituale, idealurile morale, ideile personale și sociale ale viziunii asupra lumii. Cultura estetică este o parte a culturii generale și cuprinde ansamblul ideilor, aptitudinilor și abilităților care îi permit omului să perceapă, să înțeleagă și să aprecieze frumosul în toate manifestările sale [6, p. 159].

Educația estetică este strâns legată de educația morală, întrucât armonizează și dezvoltă toate abilitățile spirituale ale unei persoane necesare în diverse domenii ale activității sale. Lectura joacă un rol foarte important în educația estetică, începând cu cele mai simple povești. Citirea cu voce tare în mod regulat și alte metode similare îmbogățesc vocabularul elevului, îi duc cultura vorbirii la un nivel nou, o dezvoltă moral și estetic: școlarul învață să evalueze frumosul, acțiunile eroilor din punct de vedere al moralității și esteticii, să facă distincția între eroii pozitivi și cei negativi, să facă o alegere în favoarea uneia sau alteia decizii. De asemenea, citirea poveștilor îl învață pe copil să folosească eficient vorbirea pentru a-și exprima emoțiile și nevoile.

Cultura estetică se manifestă în viața de zi cu zi fiecăruia dintre noi printr-o atitudine estetică, iar aceasta se concretizează în preocuparea de a introduce frumosul în viața cotidiană și de a realiza idealurile estetice, ca atitudini estetice superioare. Estetica necesită un anumit grad de cultură și civilizație. Ea este atât un scop care trebuie urmărit cât și un mijloc de „înfrumusețare” al vieții. Ne referim în special la aspectele sociale ale esteticii, al relațiilor interpersonale civilizate, bazate pe politețe, respect și simpatie, la decența în limbaj și vestimentație. Toate acestea sunt elemente ale educației estetice și, chiar mai mult, ale educației permanente.

Abilitatea de a vedea și a aprecia frumusețea din jur nu este o calitate cu care ne naștem, ci o abilitate care se formează printr-o muncă ordonată și sistematică. Formarea gustului estetic începe chiar de la nașterea unui copil, discret și ușor dacă mediul în care se află este bogat din punct de vedere cultural și diferite tipuri de creativitate îi sunt disponibile. Folosind metodele de educație estetică putem ajuta copilul să vadă lumea într-un mod cu adevărat luminos și de neuitat.

Analizând opiniile existente, putem concluziona, că povestea rămâne una dintre cele mai intense, mai educative și mai larg practicate activități. Cu cât apropierea copilului de carte se face mai devreme, cu atât efectele ei sunt mai importante și mai durabile în domeniul limbajului, al comunicării, precum și în cel al comportamentului și al socializării.

Список використаної літератури:

1. Antonesei L. Ghid pentru cercetarea educației. Iași: Polirom, 2009. 292 p.
2. Kieran E. Imaginația în predare și învățare. București: Publishing House, 2008. 379 p.
3. Mihailescu A., Iacob M. Arta în școală. Concepte și practice, București: Editura Universitară, 2016. 142 p.
4. Roșca A. Creativitatea generală și specifică. București: Editura Academiei, 2005. 342 p.
5. Roco M. Creativitate și inteligență emoțională. Iași: Polirom, 2004.
6. Salade D. Dimensiuni ale educației. București: EDP-RA, 2004. 232 p.

БІБЛІЙНІ ВИСЛОВИ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «СПІВ БОЖОЇ ПТАШКИ»

Цитування біблійних фрагментів чи інших праць релігійної літератури є одним із найважливіших художніх прийомів, що апелює до християнської традиції [3]. Автори не тільки запозичують окремі фрази, але й по-своєму їх адаптують. У цьому випадку важливу роль відіграє контекст. В. Білоноженко та І. Гнатюк зазначають, що справжнє життя фразеологізму, його вживання, характер та специфіка його значення виявляються лише в процесі реалізації його в мовленні [1, с. 72].

Матеріалом нашого дослідження є роман «Спів Божої пташки» – перевидання більш ранньої «Ностальгії» (1989 р.), де батько українського бестселера Василь Шкляр творить документально-історичну канву роману (про життя людей після вибуху на Чорнобильській АЕС), часто переплітаючи її з релігійними мотивами.

Роман починається з епіграфа – *Увійходьте тісними ворітьми, бо просторі ворота й широка дорога, що веде до погибелі, – і нею багато хто ходять. Бо тісні ті ворота, і вузька та дорога, що веде до життя, – і мало таких, що знаходять її!* [4]. Ісус говорив про два шляхи – істини та марноти: входити тісними ворітьми – виконувати волю Христа, шукати ключ до Царства Небесного. Щось схоже чекає на головних героїв роману, адже вони також повинні обрати ту чи ту дорогу.

Біблійні цитати введено в аналізованому романі різними способами:

а) власне точні цитати, які дослівно передають «чужий» текст; це епітекстові цитати (епіграфи): *от камінь, егоже не брегоша зиждуці, той бисть во главу угла* (збережено церковнослов'янську форму) [4, с. 108];

б) неточні цитати або перефразування тексту: *Сльози застидали йому [Миколі] зір, він не бачив дороги, але біг, біг, біг, щоб віднині стати блукальцем на рідній землі* [4, с. 129] порівняємо із тринадцятим віршем у Книзі Буття, а саме: *Я буду бездомним блукальцем на землі* [2];

в) лексичні бібліїзми як маркер конкретної ситуації: *На зупинці таксі також стовпотворіння* [4, с. 43] – це алюзія на Вавилонське стовпотворіння із Книги Буття зі значенням «метушня, галас, гармидер, безладдя».

Аналізовані бібліїзми можна покласифікувати й за денотатом. У книзі «Спів Божої пташки» знаходимо бібліїні вислови, що відображають:

- суспільні чи історичні процесів (...на зупинці таксі також **стовпотворіння** [4, с. 43]);

- конкретні предмети, історичні пам'ятки (...ти ж знаєш, що навіть **Ноїв ковчег** у час всесвітнього потопу зачепився за вершечок нашого Апарату [4, с. 217]);

- явища природи (розумієш... коли **дерево** споконвіку було **символом життя**, а тепер кажуть, що під ним навіть не можна стояти, боронь Боже сховатися під деревом від дощу [4, с. 94]);

- церковні слова: – *Колись я вас пожалів, а тепер ні, тепер пристрелю! **Амінь!** Сергій клацнув курком, і Горобець, вже на краю обриву, впав навколішки* [4, с. 182].

Отже, бібліїні вислови у романі Василя Шкляра «Спів Божої пташки» багатоманітні, вони виконують у тексті різні стилістичні функції: наповнюють його емоційністю, естетизмом, сприяють лаконізації; характеризують ситуацію, поведінку людини, її внутрішній стан; надають певної оцінки (позитивної чи негативної); створюють інтертекстуальний зв'язок. Бібліїні фраземи, переведені у площину художнього твору, все одно мають відтінок бібліїності, кожну з них потрібно обов'язково розглядати в контексті Святого Письма.

Список використаної літератури:

1. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ: Наукова думка, 1989. 156 с.
2. Святе Письмо Старого та Нового Завіту. Рим: Видавництво ОО. Василіян, 1963. 353 с.
3. Сюта Г. Типологія і функціонування бібліїних цитат в українській поетичній мові ХХ ст. *Українська мова*. 2013. № 4. С. 82–92.
4. Шкляр В. Спів Божої пташки: роман. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2020. 288 с.

Максим Клейноцький
Науковий керівник – доц. Гринівський Т. С.

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ КІНО ТА МУЗИЧНА ЖУРНАЛІСТИКА: ТОЧКИ ДОТИКУ

Документалістика є важливою складовою журналістики в Україні. Актуальність дослідження зумовлена недостатнім розумінням споживачами того, що між документальним кіно та журналістикою є багато спільного. Зазначимо, що не можна розглядати ці два явища окремо, адже музичній документалістиці потрібні властиві журналістичні функції, зокрема мобілізуюча, інформаційна, емотивна, виховна та розважальна.

Метою нашої розвідки є розкриття специфіки розуміння музичного документального кіно. Філіп Шербурн («The New York Times») був одним з перших, хто звернув увагу на проблему непопулярності музичної документалістики, наголосивши на «тотальному скороченні посад музичних критиків/журналістів» [1]. Також цей вид журналістики функціонує завдяки редакторам-ентузіастам, які отримують недостатню заробітну плату, тому виникає проблема зайнятості в цій сфері. Дзвенислава Саф'ян, головна редакторка «The Claquers», зазначає, що медіа, які пишуть про музику, мають обмежені можливості заробітку, і лише третину бюджету все ж покривають донати від патронів [2].

Олексій Бондаренко, засновник блогу про музику «LiRoom», вважає, що головним фактором неосвіченості у цій сфері є те, що «у нас немає інституту музичної журналістики і медіа, яке б виховувало журналістів у цьому керунку» [3]. Як одного з небагатьох представників музичної журналістики можна виділити Олександра Євтушенка і його праці «Україна in Rock» та «Легенди химерного краю».

2022 р. став найпродуктивнішим періодом для української документалістики. Цього року до національного конкурсу документальних фільмів було надіслано 30 заявок. Також наші фільми було представлено на всесвітньо-відомих кінофестивалях: Канському (стрічка «Бачення метелика»), Венеційському (фільм «Люксембург, Люксембург»), Фестивалі незалежного кіно

«Санденс», де презентували кінострічку «Залізні метелики», яка розповідає про трагедію МН17 та ще багато інших.

Доречним прикладом документального кіно, яке побачило світ винятково завдяки журналістам є «Зима у вогні», режисера Євгена Афінеєвського. Ця картина здобула чимало всесвітніх нагород, зокрема й номінацію на Оскар. У стрічці зібрано різноманітні кадри журналістів-документалістів, що, незважаючи на небезпеку, яка тоді охопила вулиці Києва, не побоялися продемонструвати правду про Революцію Гідності.

Вищезгадані приклади доводять, що розділяти такі професії, як журналіст та документаліст буде некоректно, адже основною ідеєю документального кіно є показ фактів, на основі яких і створюються стрічки цього жанру. Колишній працівник 1+1 Акім Галімов наголошує на тому, що документалістика та журналістика мають близькі між собою значення, адже обидва виконують однакову функцію – фільмують і показують, що відбувається в дійсності, а також передають через кінокамеру якимось певним чином явище або людину. Зрештою, усе те саме, що робить журналіст. Тому документалістика – це і є журналістика, тільки не у класичному розумінні «інформування», а у поєднанні з художніми формами [4].

Проаналізований матеріал засвідчує, що музична документалістика в сучасному світі не може існувати без журналістики, адже в них є багато спільного – від жанрів до стандартів, які використовуються для створення відеоконтенту.

Список використаної літератури:

1. Актуальні проблеми музичної журналістики (в Україні) [Електронний ресурс] URL: <https://refdb.ru/look/1747761.html>
2. «Якщо наша культура не на часі, то за що ми тоді воюємо?» Як медіа про культуру працюють в умовах війни та борються проти російської пропаганди [Електронний ресурс] URL: <http://surl.li/fjshx>
3. Двадцять тез про музичну журналістику [Електронний ресурс] URL: <https://zbruc.eu/node/52061> (дата звернення 30.05.2016).
4. Акім Галімов: «Стандарти документалістики залежать від совісті і власних меж» [Електронний ресурс] URL: <https://medialab.online/news/akim-galimov-standarty-dokumentalisty-ky-zalezhat-vid-sovisti-i-vlasny-h-mezh/> (дата звернення 12.10.2016).

РОЛЬ СПОНУКАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ТЕКСТАХ ШКІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Комунікативна ситуація важливе явище у нашому житті. Н. І. Формановська визначає мовленнєву ситуацію як складний комплекс зовнішніх умов спілкування та внутрішніх станів комунікантів, що представлені в мовленнєвій поведінці – висловленні [3, с. 40]. Стосовно мовленнєвої ситуації, в якій відображено волевиявлення мовця, спрямоване на перетворення дійсності, мовознавці називають «комунікативна ситуація волевиявлення» [2, с. 3]. Зміст комунікативної ситуації волевиявлення – це волевияв адресанта, звернений до адресата і спрямований на перетворення ірреальної ситуації, яка, за задумом адресанта, повинна стати реальною в можливій перспективі. Також, вона викликає також вміння враховувати і потреби потенційного виконавця дії. Також мовець повинен враховувати соціальний рівень слухача:

- 1) Нижчий. Один із мовців має перевагу над іншим
- 2) Такий самий. Це той соціальний рівень, коли мовець відноситься як до рівної особистості
- 3) Вищий. Коли мовець звертається до когось вище за статусом. У творі Ігоря Калинця «ВЕРТЕП МАЛЕНЬКОГО ХЛОПЧИКА», який зараз пропонований для читання дітям 5 класу насичений чисельними спонукальними конструкціями із різними соціальними рівнями.

«Як вона нахилилася до свого Хлопчика, мов свята Марія до Ісусика - і золотими своїми кучериками лоскотала йому вушко: "Спи, Хлопчику, вранці треба до садочку" [1, с. 60]. У цьому реченні використано пряму спонукальну конструкцію «Спи хлопчику», тут можна сказати, що звертання іде до однакових за рівнем мовців, а також і використання зменшено-пестливих слів. А от у іншому реченні маємо:

«О, звичайно, прошу не турбуватися, – запевнив Маленький Хлопчик, і аж тоді Мамуся поквапилася сказати, що коло них усе добре»

Тут використана теж пряма спонукальна конструкція, але уже відчувається, що звернення використовується уже до мовця із вищим статусом, також використано вставне слово, щоб підвищити акцент на шанобливості щодо іншої особи. Іншим твором із шкільної програми який є насичений спонукальними конструкціями - «Гусенятко» Миколи Вінграновського

«— Не бійся. Ти, головне, бережи табун і дітей. Будь хитра і обережна. А я постараюсь на весну прилетіти до вас з малим. Мале, дивися, в нас яке — тільки народилося, а вже говорить. Гусачок!» у цьому реченні використано одразу прохання та звертання у прямих спонукальних конструкціях. Тому можемо зробити висновок, що проаналізовані твори допоможуть дитині вправно підібрати спонукальні конструкції відповідно до ситуації мовлення.

Отже, Спонукальні конструкції сприяють розвитку мовлення, адже імператив займає важливу позицію в нашому щоденному мовленні і є необхідним для якісної комунікації мовців, особливо в часі становлення мовлення учнів під час навчання в закладах середньої освіти. Сприяє вмінню чітко формулювати наказ, прохання, бажання, бути вправним мовцем, який враховує аудиторію так і ситуацію спілкування.

Список використаної літератури:

1. Умрихіна Л. В .Статус модально орієнтованих синтаксичних конструкцій: проблема диференціації
2. Калинець І. М. Казки із Львова. Львів : Сподом, 2007, 256 с.
3. Формановская, Н.І. Мовний етикет і культура спілкування/ Н.І.
4. Формановская.- М.: ЕКСМО, 1989. — с. 150.

ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ВСТАВЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СТРУКТУРІ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ГАЛИНИ ТАРАСЮК)

Вставлені конструкції за своїм граматичним статусом є різного роду синтаксичними одиницями, включеними в певну реченнєву (текстову) структуру з метою додаткового повідомлення, пояснення чи уточнення, побіжного зауваження щодо загального висловлювання або окремого його компонента. Наприклад: *А ті ж самі осяйні наукові вершини (звісно, з огляду на свою специфічність) не можуть ніяк обійтись без життєвських болотистих низин* (4, с. 332).

Як зазначають дослідники, вставлені конструкції «створюють враження незапланованих заздалегідь повідомлень або доповнень до основної думки речення» [1, с. 193], «вказуючи на якісь деталі чи нові факти, що не були передбачені в перший момент формування думки» [3, с. 175] і які «підказуються обставинами мовлення, психологічним ходом мовця і т. ін.» [2, с. 258].

На відміну від вставних одиниць, що відзначаються певною усталеністю, вставлені компоненти підлягають типізації лише на більш абстрактному рівні.

Однією з основних функцій вставлених конструкцій є власне пояснювальна, тлумачна, наприклад: *Одна моя знайома (та ти її знаєш – Зоя, сусідка моя знизу), у Трускавці чи Поляні Квасовій навіть Юценка бачила* (4, с. 205); *За вікном загуркотіло, стіни заходили ходором, задзвеніло у шафах скло, ніби проспектом Свободи (колись Червонозоряним) пішли танки* (4, с. 353).

До пояснювально-уточнювальних зараховуємо конструкції з переліком найменувань, наприклад: *Оскільки ж ветеран газети Антося Трохимівна одночасно належала до всіх баластових категорій (інвалідів, пенсіонерів і жінок), то мусіла терпіти* (4, с. 359). *На жаль, відспівавши своє на ювілеях (весіллях, родинних-хрестинах), не мав звички, як інші, згортати у кишені тістечка і пиріжки* (4, с. 384).

Доповнювально-уточнювальні вставлені конструкції розгортають, доповнюють канву основної частини висловлювання, привносячи певну конкретику у розповідь. Наприклад: *Тепер (доки всі сплять і не стовбичить за плечима надойшливий Ганс із його інфлуенцою) можна й пройтися...* (4, с. 79).

Поширені у творах Г. Тарасюк причиново-пояснювальні вставлені конструкції, семантично співвідносні відповідно з компонентами підрядних речень причини. Наприклад: *А коли єдина вчителька, худенька жіночка, що сиділа тихенько, загорнута в сіре пальтечко, в самім кутку, зливаючись із сірим присмерком неосвітленої (через економію електороенергії) чималої учительської...* (4, с. 131).

Фіксуємо у новелах Г. Тарасюк й оцінні вставлені конструкції, які поділяємо на пояснювально-оцінні (*Хіба не присмно зустріти Новий рік у товаристві поважного, старіючого, інтелігентного, самотнього, з квартирою (Боже, скільки плюсів!) чоловіка* (4, с. 389) та оцінно-характеризувальні (*Бо замість обов'язкових поїздок щоліта в Чигирин, чи то пак до Києва чи Львова поклонитися священній землі предків, або (ще гірше) на вишкіл до пластунських таборів, вона єдина з шести внуків їхала, куди воліла* (4, с. 264).

Отже, різноманітний характер вставленості в тих чи тих синтаксичних конструкціях творів Галини Тарасюк передбачає певну композиційно-образну, внутрішньо-динамічну організацію як окремих компонентів текстових структур, так і цілісних художніх творів.

Список використаної літератури:

1. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови. К.: Рад. школа, 1982. 208 с.
2. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. Чернівці: Рута, 1999. 336 с.
3. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови: вид. друге. К.: Рад. школа, 1965. 342 с.
4. Тарасюк Г. Т. Новели: Проза. Бровари: «Відродження», 2006. 416 с.

ВИВЧЕННЯ ФОРМУЛ МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Одним з найсильніших комунікативних знарядь людини є слово. Культура мовлення і культура спілкування школярів – повсякчас актуальна проблема. Поняття «культура мовлення» можна розглядати в трьох аспектах – теоретичному, практичному й етичному. Під етичним аспектом розуміють загальноприйнятий мовний етикет, що втілюється в типових формулах [1]. Однією з потужних сил, що відстоює нас як націю, на наше переконання, є український мовленнєвий етикет.

Мета нашої розвідки – простежити місце мовленнєвого етикету в шкільному курсі української мови та з'ясувати особливості вивчення етикетних формул на уроках української мови в закладах базової середньої освіти.

Поняття «мовленнєвий етикет» задеклароване в переліку головних завдань навчання української мови в основній школі – «формування в учнів компетентностей комунікативно доцільно й виправдано користуватися мовними засобами в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування з *дотриманням норм українського мовленнєвого етикету*» [3]. В узагальнювальній таблиці «Можливості предмета «українська мова» у формуванні ключових компетентностей» здатність дотримуватися норм мовленнєвого етикету під час спілкування зараховано до таких ключових компетентностей учня ЗЗСО, як «Спілкування державною мовою» та «Загальнокультурна грамотність».

Аналіз програми з української мови для 5–9 класів [3] засвідчив, що вивчення етикетних конструкцій реалізується через мовленнєву змістову лінію, зокрема на уроках розвитку мовлення. Запропоновано різні види роботи учнів, а саме:

1) обов'язкові: а) складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з життєвим досвідом учнів (діалог етикетного характеру з використанням етикетних формул) – 5 клас; б) складання й розігрування діалогу етикетного характеру відповідно до запропонованої ситуації спілкування етикетного характеру (вітання, знайомство й представлення, пропозиція допомоги людині, що опинилася в скрутній ситуації) – 6 клас;

2) рекомендовані: а) колективне складання словничка найпоширеніших етикетних формул (привітання, прощання, вибачення, висловлення вдячності та ін.) – 5 клас; б) складання й розігрування діалогу етикетного характеру з використанням синонімічних етикетних формул вітання, прохання, вдячності (у музеї, бібліотеці, магазині, спортзалі та ін.) з урахуванням віку та статусу співрозмовника – 5 клас; в) колективне укладання словничка традиційних українських звертань до рідних і близьких людей – 9 клас; г) обговорення етикету повідомлень засобами SMS-спілкування, а також колективної комунікації в режимі конференції та в чатах (домовляння про зустріч, вибачення, привітання зі святом) – 9 клас; г) укладання словничка «Формули мовного етикету сучасної молоді» – 9 клас; д) обговорення питання «Навіщо потрібен нетикет» (правила спілкування в Інтернеті) з розігруванням зразків діалогів між школярами на форумах і чатах – 9 клас тощо.

Модельна програма з української мови для учнів 5–6 класів для Нової української школи [2] пропонує окремі теми для вивчення етикету, напр.: тему «Жанри мовлення» розкривають підтеми «Комплімент, лестощі, похвала», «Прохання, умовляння, благання, клянчення, пропозиція», «Запрошення», «Згода, відмова», «Вибачення», «Подяка», «Привітання», «Смс-повідомлення»; у межах теми «Спілкування» розглядають «Ситуацію спілкування», «Правила гарного співрозмовника», «Етикетні норми спілкування»; вивчаючи «Займенник» учні опановують «Етикетні функції займенників *ти* і *Ви*» тощо.

Вивчення мовленнєвого етикету в школі, безсумнівно, не обмежується навчальною програмою, оскільки творчий учитель може підготувати самостійно вправи для його засвоєння використовуючи твори письменників, фольклорні матеріали, уміло організовуючи позакласні заходи тощо.

Список використаної літератури:

1. Барановська Л. В. До теоретичних засад формування культури мовлення. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 3. С. 33–38.1.
2. Модельна навчальна програма з української мови для 5–6 класів / Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83074/>
3. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів : Українська мова 5–9 класи / Глазова О. П., Романенко Ю. О., Гобуб Н. Б. та ін. 2017. 93 с.

Христина Кушнірук
Науковий керівник – доц. Шатілова Н. О.

**ТЕКСТИ ПАТРІОТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ
ЯК ДИДАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗЗСО
(НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЇ С. ВОРОБКЕВИЧА)**

Національно-патріотичне виховання – невід’ємний складник навчально-виховного процесу в ЗЗСО. У цей непростий час для нашої держави важливо виховувати у здобувачів освіти почуття любові до рідної країни, виформовувати національну свідомість. Завдання кожного вчителя-словесника – розвивати патріотичні почуття учнів, навчати цінувати й поважати те, що символізує поняття «рідний край», «Батьківщина». Реалізації цього завдання, на нашу думку, сприяє опрацювання поетичних творів відомих українських письменників, що ознайомлюють учнів з історією та культурою нашої держави, красою її природи, специфікою народного побуту і традицій. У цьому аспекті цінний дидактичний матеріал для уроків української мови містять й поезії С. Воробкевича.

Останнім часом усе більшого поширення набуло вивчення мови через мовлення, тобто через зв’язні висловлювання – тексти. З огляду на текстоцентричний підхід до вивчення мови, «епіцентром уроку стає текст як засіб виховання всебічно розвиненої, творчої, національно свідомої, духовно багатой особистості, яка комунікативно виправдано вміє користуватися мовними засобами у всіх сферах суспільної діяльності» [2].

Мета нашої розвідки – розкрити лінгводидактичний потенціал поетичних текстів С. Воробкевича, що мають патріотичний характер, зокрема вербалізують і поетично змальовують образ рідного для письменника краю – Буковини.

Аналіз мови поетичних текстів письменника дає змогу розкрити образ рідного краю у різних його виявах, зокрема:

1) географічний образ рідного краю унаочнюють: а) назви загально-просторових об’єктів (*байрак, бір, верховина, гай, гори, діброва, долина, ліс, луг, нива, поле, полонина, потік, скала, стен*), напр.: *Кождий хвалить **край свій рідний**, свої **сині гори**, свої **луги**, **дібровоньки**, **зелененькі бори** (с. 25); б) топоніми, зокрема*

гідроніми (*Бистиця, Дністер, Дунай, Прут, Сірет, Совиця, Черемош*), ороніми (*Карпати, Черногора, Сокільське*), ойконіми (*Вишниця, Путилів, Розтоки, Довгополе, Кути, Руська Молдовиця*), що уживаються з поетичними означеннями-характеристиками, а також з дієсловами різних семантичних груп, що персоніфікують їх, пор.: *Вже вас мушу покидати, сині, ріднії Карпати* (с. 42); *Там, де Черемош між скали пне ся і шумить і у низ до брата Прута, мов стріла, летить* (с. 218);

2) історичний образ рідного краю розкривають насамперед контексти, пов'язані із козацькими часами, напр.: *Застогнала Україна, і Січ зажурилась, і козацтво-товариство голову схилило. Україно, не журись, козацька Січ, не плач!* (с. 309);

3) етнографічний образ рідного краю увиразнюють назви їжі (*гусянка, кулеша, бриндзя*), напоїв (*вино, горілка, пиво, квас*), одягу (*кожух, сіряк, жупан*), головних уборів (*хустка, шапка*), прикрас (*перстень, намисто*), посуду (*миска, чарка, бербениця*) й домашнього начиння (*кужіль, ліжко, бочка, відро*), предметів праці (*клевець, плуг, кросна, веретено*), музичних інструментів (*флюяра, трембіта, торбан, бандура, цимбали*), танців (*гуцулка, козак, гопак, тропак*), засобів пересування (*сани, дараба, корабель, човен*), напр.: *Занімили по Вкраїні бандури, торбани* (с. 48); *Гуцули /.../ варять кулешу і кладуть бриндзю, сир з бербениці на чисту скатерть* (с. 41).

Поетичні тексти С. Воробкевича спрямовані на розвиток і виховання в учнів патріотизму – любові до української мови, до рідного краю, до свого народу, його героїчного минулого, звичаїв і традицій. Використання цих текстів як дидактичного матеріалу для різноманітних вправ і завдань у межах вивчення різних розділів науки про мову відповідно до навчальної програми, для аудіювання, читання мовчки тощо) нададуть можливість учителеві оптимально поєднати процес навчання і виховання відповідно до мети шкільної мовної освіти.

Список використаної літератури:

1. Твори Ізидора Воробкевича. Львів: Вид-во товариства «Просвіта», 1909. Т. 1: Поезії. 420 с.
2. Шварц Н. Й. Тексточентрична технологія у формуванні мовної компетенції учнів. Глобине, 2017. URL: <https://naurok.com.ua/-tekstocentrichna-tehnologiya-v-sistemi-formuvannya-movno-kompetentnosti-uchniv-2733.html>

Марінела Лерку
Науковий керівник – асист. Струк І. М.

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

У сучасному медіапросторі особливе місце посідає медійний дискурс – «тип мовленнєвої діяльності медіа, спроектований на інформування аудиторії щодо різних сфер суспільного життя засобами масової комунікації» [2, с. 39]. Однією з важливих текстово-дискурсивних категорій медіа є інтертекстуальність, «що полягає у властивості словесного витвору відтворювати чуже мовлення у формі цитувань, алюзій, ремінісценцій, переказів, дописувань, відгуків тощо» [1, с. 183]. Інтертекстуальність уможливує реалізацію основних функцій медійного дискурсу – інформування та впливу. *Метою* нашої розвідки є аналіз засобів реалізації категорії інтертекстуальності в сучасному медіадискурсі (на матеріалі українських газет).

Одним з продуктивних інтертекстуальних прийомів у медіатекстах є використання цитат. У публікаціях багатьох українських газет фіксуємо: 1) прямі цитати, які містять пряму вказівку на автора: *«Велика буває користь від учення книжного»*, – вважав автор відомої *«Повісті минулих літ»* Нестор Літописець. (УК, 09.12.2022); 2) непрямі цитати, які не містять жодних маркувань: *«...І вічні ми будемо з нею!»* (УК, 29.02.2020) – рядочки з поезії *«Любіть Україну»* В. Сосюри. У медіатекстах використовують також часткові або редуковані цитати в авторській інтерпретації: *«Про соборність від «Сяну до Дону»* (УК, 19.01.2019); *«Садок вишневий коло додзьо. Як буддист з Донецька змінив донбаські степи на карпатські гори* (УП, 18.06.2021).

Комунікативно-прагматичний потенціал мають заголовки, у яких використовують прислів'я та приказки, напр: *«Дерево тримається корінням, а людина родиною»* (ГУ, 15.09.2022). Іноді фіксуємо усічені: *«Біда не вчить...»* (ДТ, 23.01.2023). Часто такі паремійні одиниці є трансформованими, напр.: *«Усі дороги ведуть із Рима»* (УК, 18.03.2018); *«Швидко бігати, влучно стріляти – Бог медалі мусить дати»* (УК, 14.03.2018 2018); *Не*

все те «золото», що чорне (УК, 25.06.2021); *А під лежачий камінь вода таки не тече...* (УК, 11.06.2020); *«Революція вчить, як на світі жити»* (УК, 04.11.2017); *«Крізь терни до читача»* (УК, 05.01.2021).

Інтертекстуальним прийомом образності й виразності є алюзії. Через певні асоціації відчуваємо натяк на відомі історичні чи літературні факти, події, фрази, персонажів інших текстів. Наприклад: *«Задзеркалля»* (Д, 31.03.2022) (алюзія на детектив К. Джонстоун) – під такою назвою В. Бойко обмірковує життя в блокованому місті під час війни. Інформація про те, що В. Путін подарував учасникам неформального саміту країн СНД персні з символікою Співдружності з'явилася під заголовком *«Володар орків»* (ВН, 27.12.2022) – алюзія на роман англійського письменника Дж. Толкіна *«Володар пернів»*. Міркування народної депутатки України Ю. Клименко щодо того, де взяти гроші для України під час війни подано під заголовком *«Троянський кінь репарацій рф. ЗП № 7198»* (УП, 02.02.2023). Алюзія має потужний пізнавальний потенціал, відсилає читача до заголовка відомого твору, який у медіатексті зазнає метаморфози: *«Донжуан у спідниці»* (УК, 15.12.2018); *«Ромео і Джульєтта з Чернівців»* (УК, 09.12.2017); *«Висадити свій «Сад Перемоги»* (Д, 01.04.2022).

Отже, використання елементів інтертекстуальності в сучасних ЗМІ забезпечує глибше усвідомлення медіатексту та є ефективним засобом впливу на реципієнта.

Список використаної літератури:

1. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту: навчальний посібник. К.: ВЦ «Академія», 2009. 264 с.
2. Теорія медіалінгвістики: підручник / Лариса Шевченко, Дмитро Сизонов. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 214 с.

Умовні позначення джерел:

ВН – «Волинські новини»
ГУ – «Голос України»
Д – «День»
ДТ – «Дзеркало тижня»
УК – «Урядовий кур'єр»
УП – «Українська правда»

**РЕМІНІСЦЕНЦІЇ ТА АЛЮЗІЇ НА ТВОРЧІСТЬ
ПАУЛЯ ЦЕЛАНА У ЗБІРЦІ СЕРГІЯ ЖАДАНА
«ПСАЛОМ АВІАЦІЇ»**

В українському літературознавстві зазначена тема не досліджена, не порушується вона і в працях, присвячених поетичній творчості С. Жадана (роботи М. Реутової «Екзистенційні мотиви збірки поезії Сергія Жадана “Життя Марії”», Г. Сапожникової «Особливості використання повторів у поетичній збірці Сергія Жадана “Антенa”»), дарма що наш сучасник часто звертається до стилістичних та семантичних мотивів Пауля Целана. Важливо порівняти збірку С. Жадана «Псалом авіації» (2021) із життєтворчістю єврейського німецькомовного поета і провести паралелі між цими авторами.

У дослідженні П. Рихла читаємо: «Пауль Целан намагався виразити жах Голокосту через умовчання – аж до оніміння» [2, с. 122]. А С. Жадан добре відчуває кордон між мовчанням і криком німоти, він намагається постійно вербалізувати те, що бачить і відчуває на рівні колективного сприйняття. Поет бере на себе відповідальність «заговорити після мовчання» й озвучити образу, як колись цю місію виконав П. Целан: *«Те, що забирають із собою люди, / покидаючи місто, в якому поховані їхні родини»* [1, с. 14].

С. Жадан як поет метамодерної доби любить «гратися» з ремінісценціями, ось одна із них: *«не я робила тебе витривалим у чорній воді чекання, / не я вчила тебе мови розлуки, / не мені ти нагадуєш / про неповернення / всіх зневажених»* [1, с. 20]. У кожному рядку цієї поезії вгадується апелювання до П. Целана і, найголовніше, – до його особистих способів боротися з колективною травмою. «Чорна вода чекання» – ритмічно-звукове і семантичне покликання на «Чорне молоко світання».

Автор «Псалому авіації» не тільки апелює до целанівських мотивів, а й робить висновок крізь об’єктивний ретроперспективний погляд: втрати, страх і дихання лише тоді варті чогось величного, коли суб’єкт може розділити ці явища з кимось. Укотре з’являється звертання до Ти-іншого, тяжіння до діалогу і

взаємодії з кимось собі подібним. Лише за умови розділення ноші на двох або більше, колективної відповідальності з'являється шанс подолати травму.

С. Жадан постійно повертається до образів Целанової «Фуги смерті» як до нульової координати, від якої починаємо відлік нового часу на ґрунті целанівської культури, себто до Другої світової війни: *«Мов сивина у жінок, в повітрі з'являються холоди»* [1, с. 70]. Поет не просто розділяє жіноче волосся на золоте й попелясте (за П. Целаном), він іде далі й демонструє процес сивіння. Перехід у стан попелястого волосся – це таврування декого з українців війною, це тяжкий хрест, який доводиться нести дітям і жінкам війни. Це підтверджує заява ліричного героя С. Жадана: *«Я винесу з цієї зими фарбу димів»* [1, с. 103].

Целанова потреба діалогу з жінкою, Богом чи світом переноситься в сучасні реалії. С. Жадан не просто питає автора «Фуги смерті», кому поети залишають свої таємниці після смерті, він звертається до П. Целана в якості співрозмовника для діалогу, необхідного їм обом. Наш сучасник бере на себе відповідальність за багато рішень і слів, він апелює до власної розгубленості та безпорадності в певному значенні. Поет дуже добре усвідомлює трагедію П. Целана і ставить йому риторичні запитання, на які прагне почути відповіді сам.

Мотиви гнітючої, холодної ворожості, втечі з рідних міст туди, де безпечніше, відчуття приреченості, образи, безсилля перекликаються в обох поетів. Але С. Жадан на основі Целанового особистого і колективного досвіду ХХ століття дозволяє собі шукати і пропонувати шляхи вирішення цих проблем крізь проговорення і боротьбу. Саме ця дієвість і спроби змінити майбутнє відрізняє збірку «Псалом авіації» від фіксувальної та споглядальної поезії Другої світової війни П. Целана.

Список використаної літератури:

1. Жадан Сергій. Псалом авіації [Текст] // Чернівці: Видавець Поморанцев Святослав, 2021. 160 с.
2. Рихло Петро. «Фуга смерті» Пауля Целана як інтертекст // Вікно у світ: німецькомовні літератури. Київ, 2006. № 1. С. 77-96.

Ангеліна Логош
Науковий керівник – проф. Ткач Л. О.

**ВОЛОДИМИР КМІЦИКЕВИЧ
ЯК ПЕРЕКЛАДАЧ І ЛЕКСИКОГРАФ
(ДО 160-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ВИДАТНОГО КУЛЬТУРНОГО ДІЯЧА БУКОВИНИ)**

У культурному житті Буковини першої половині ХХ ст. Володимир Кміцикевич був дуже помітною постаттю: викладав в одній з чернівецьких гімназій, був автором навчальних посібників і словників, перекладав з німецької і класичних мов, публікував статті на культурно-історичні теми. Згодом В. Сімович написав про ці статті так: «Всі вони вражають нас ясністю думки і тим його своєрідним народнім стилем, таким для нього прикметним» [7]. Зі спогадів В. Сімовича постає цілісний образ лексикографа в його щоденній праці: «Міг цілими годинами дискутувати над добором такого чи іншого слова, і завертати до тієї самої теми після кількох днів, коли щось відповідного придумав. Тут був він неоціненним дорадником проф. Юліяна Кобилянського, автора латинсько-українського словника, людини дуже сумлінної в справах лексики, людини, що надоїдала всім знавцям мови своїми запитами так, що не раз доводилося від нього тікати. Кміцикевич ніколи не тікав: поважно вислухував усіх аргументів свого товариша «за і проти» якогось вислову – і все знав дати якусь влучну заввагу. Автор дуже цінної праці, а саме – «Німецько-українського словника» (Чернівці, 1912 р.), він нероз цілими днями міг продумувати над тим, як віддати по-українському якийсь вислів, якусь фразу. Бо вухо для народности в мові він мав надзвичайне» [7]. Високий рівень Словника В. Кміцикевича і Спілки [6] визнавали й в українській радянській лексикографії: «Слід сказати, що як з погляду теоретичного, так і з погляду подавання українських відповідників до німецьких слів і фразеологічних зворотів він був досконаліший проти попередніх і становив помітне досягнення у складанні іншомовно-українських словників» [2, с. 225].

Значення філологічної та педагогічної діяльності В. Кміцикевича визнане на рівні статей-персоналій в енциклопедичних виданнях, проте актуалізація його культурної спадщини та її різнобічне дослідження припадає на значно пізніший період – від кінця 1990-х рр. (ідеться про публікації Н. Бабич, Д. Пенішкевич, Ф. Погребенника; мовознавчі праці А. Грималовської, О. Кацімон

та ін. (див. докладніше [3; 4; 5]). Особливої уваги заслуговує досі не вивчена перекладацька творчість В. Кміцикевича, адже в українській культурі переклад традиційно був продуктивним джерелом тематичного збагачення літературної мови та розвитку її стилістичної виразності. У перекладі драми Ф. Шіллера «Вільгельм Телль» високого звучання набувають народнорозмовні засоби – лексика, граматичні форми, звороти, фольклорні образи, напр.: [Пісня пастуха] *Бувайте здорові, Мої полонини! Ми йдемо в долини, Вже літо пройшло. Ми виженем знов, не забавим ся дуже, Як квіти на ново земельку вквітчають, Зазуля озветь ся, трембіта затуже, Як джуркала любо на ярі заграють. Бувайте здорові, Мої полонини! Ми йдемо в долини, Вже літо пройшло* [1, с. 16].

В. Сімович відзначав також глибоке знання мови, що його В. Кміцикевич виявив у словничку до «Хрестоматії з Непоса й Курція Руфа з словарцем» (Чернівці, 1912) та в перекладі Платонової «Оборони Сократа» (2-е вид.; Берлін, 1921 р.).

Список використаної літератури:

1. Вільгельм Тель. Драма в пяти діях Фрідріха Шіллера. З німецького переклав Володимир Кміцикевич. Львів: Видане «Академічного Братства», 1887. 158 с.
2. Горещкий П. Й. Історія української лексикографії. К.: Вид-во АН УРСР, 1963. 243 с.
3. Грималовська А. Мовознавча та загальнокультурна діяльність Володимира Кміцикевича у контексті взаємин із Василем Сімовичем. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*: зб. наук. пр. Чернівці: Рута, 2008. Вип. 312–313: Слов'янська філологія. С. 124–128.
4. Грималовська А. Українська лексикографія Буковини кінця XIX – початку XX ст. і розвиток лексики літературної мови (на матеріалі «Німецько-українського словника» В. Кміцикевича і Спілки): Дипломна робота. Чернівці, 2000. 77 с.
5. Кацімон О. А. Теоретичні і практичні аспекти діяльності українських мовознавців на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. / Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2010. 20 с.
6. Кміцикевич В. і Спілка. Німецько-український словар – Deutsch-Ukrainisches Wörterbuch. Чернівці, 1912. 672 с.
7. Сімович В. Володимир Кміцикевич. *Краківські вісті*. 1942. 9 вересня. С. 3–4.

Вікторія Макайда

Науковий керівник – доц. Василик Л. Є.

**РЕЛОКОВАНИЙ БІЗНЕС
ПІД ЧАС ВІЙНИ ЯК МЕДІЙНА ТЕМА
(РЕЦЕПЦІЯ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЧЕРНІВЕЦЬКИХ ЗМІ)**

Релокація – це процес переміщення бізнесу з однієї країни в іншу, або переїд бізнесу та працівників з одного міста (в межах однієї країни) в інше. Тема релокації бізнесу досить актуальна в медіа, адже бізнеси часто зіштовхуються з різними труднощами та новими викликами для продовження свого функціонування і ЗМІ можуть надати їм інформаційну підтримку [1]. Під час війни підприємства використовують релокацію через воєнні дії. Війна в Україні завдала великої шкоди бізнесу, через що підприємства не можуть спокійно продовжувати свою діяльність в містах, де вони працювали до повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Їхня релокація необхідна для продовження функціонування, збереження життя працівників та майна, а також задля зменшення витрат. Переїзд впливає на соціальне середовище та економіку нових регіонів, на самі компанії та їхніх працівників.

Медійна увага щодо релокації бізнесу досить помітна, здебільшого це пов'язано з економічною ситуацією та соціальними проблемами. Окреслена тема торкається також безпеки, адже війна примушує людей шукати нові більш безпечніші місця для проживання та продовження своєї діяльності, оскільки українські території стали зоною бойових дій. В релокації бізнесу також є й плюси, адже переїзд до іншої області дає можливість для розширення та впізнаваності бізнесу.

Тема релокації має помітний розголос та стає все більш актуальною і в буковинських медіа, адже у зв'язку з війною багато підприємств переїхали на Буковину. Як вони адаптувалися в новому регіоні, висвітлюють видання «АСС», «Шпальта», «Погляд», «Молодий Буковинець», Буковина:UA, «Букінфо», «ТВА» та інші локальні медіа.

Видання почали активно писати на цю тему одразу після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. На місцевих сайтах спочатку здебільшого публікувалися новини про

переїзд підприємств до Чернівецької області. Подавалася статистика. Для прикладу, у «МБ» подав інформацію про те, що у Чернівцях працює понад пів сотні релокованих підприємств та частина із них вже сплачує тут податки. Видання також оприлюднювали інформацію про те, як постійно зростає кількість перемішених. Також увагу журналістів привернули долі людей, які переїхали на Буковину, перспективи розвитку їхнього бізнесу в нашому регіоні. З'явилися аналітичні статті, огляди, інтерв'ю з підприємцями. Наприклад, Буковина:UA простежила, які саме види підприємств переїхали в наш регіон, можливо, в чомусь нетипові для економіки краю, як їхня релокація вплинула на розвиток Буковини: створено понад 4 тисячі робочих місць, бізнес платить податки. ЗМІ піднімали питання, скільки підприємств область готова прийняти, чи є проблеми з їхнім розміщенням, привертати увагу до створення індустріальних парків у нашому регіоні. Іони розповіли про державну програму підтримки таких підприємств, про їхню продукцію. Обговорювали, чи готові підприємці повернутися після закінчення війни у свої регіони. Журналісти привернули увагу до викликів, з якими стикається релокований бізнес, шукали шляхи вирішення труднощів. Тож тема подавалася в різних ракурсах, у різних жанрах та висвітлювалася зусібіч.

Отже, висвітлення теми релокованого бізнесу є актуальною медійною темою. Однак, за нашими спостереженнями, в останній час кількість таких матеріалів зменшилася, тож журналістам слід не забувати про нові економічні реалії та надавати слово людям, які піднімають економіку в складних умовах воєнного стану.

Список використаної літератури:

1. Сергій Буяджи. Релокація бізнесу. Що це таке і навіщо? [Електронний ресурс] URL : <https://vigolex.net/relokacziya-biznesu-shho-cze-take-i-navishho/>

Аліна Макєєва

Науковий керівник – проф. Кульбаська О. В.

**СИНТАКСИЧНА СФЕРА ІНФІНІТИВА
В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ:
ПЛАН-ПРОСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Однією з найважливіших особливостей інфінітива порівняно з іншими частинами мови є значний діапазон можливих синтаксичних позицій. Тому диференціація синтаксичних функцій інфінітива та їх усебічний аналіз є пріоритетним для впорядкування української дієслівної системи, проте в сучасній лінгвістиці недостатньо уваги приділено вивченню специфіки функціонування інфінітива в різностильових текстах.

Обґрунтування теоретичних засад визначення інфінітива, узагальнення історії його появи та синтаксичної ролі в реченнях тісно пов'язані з іменами видатних українських мовознавців. Зокрема, проблему лінгвального статусу інфінітива та його походження досліджували М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик та І. Р. Вихованець, над питанням специфіки інфінітива у сфері дієслова працювали В. М. Русанівський і В. М. Бріцин. Граматичні студії цих та інших мовознавців стимулювали пошукову роботу відомих нині граматистів – К. Г. Городенської, А. П. Загнітка та С. О. Соколової, які розглядають інфінітив у ширшому дослідницькому полі, різноаспектно, вивчаючи паралельно з граматичними особливостями і його синтаксичні функції в реченні [1], а також стилістів – С. Я. Єрмоленко, Л. І. Мацько, П. І. Дудика.

Виокремлення проблем інфінітива як компонента синтаксичної системи, особливо його ролі як головного і поширювального (другорядного) членів речення, тісно пов'язане з аналізом його лексичного значення (ЛЗ). Спостережено: з-поміж дієслів, що виформовують лексичну систему української мови, крім повнозначних інфінітивів, є також так звані формальні дієслова, тобто такі, що не мають ЛЗ або це значення в них послаблено. До таких звичайно вналежнюють фазові, модальні інфінітиви тощо. Аналізу цих одиниць присвячено студії багатьох українських

дослідників, зокрема Н. Я. Дзюбишиної, А. П. Загнітка, Н. Л. Іваницької та ін.

Актуальною, на нашу думку, є необхідність поглибленого вивчення особливостей синтаксичного функціонування інфінітива в художньому стилі мовлення.

Актуальність дослідження зумовлена такими чинниками: 1) недостатньою опрацьованістю з мовознавчого боку системи синтаксичного функціонування інфінітива; 2) відсутністю досліджень, пов'язаних із системним вивченням синтаксичних функцій інфінітива в текстах художнього стилю української мови; 3) проблемою визначення синтаксичної позиції традиційно «неозначеної форми дієслова» в реченні.

Метою наукової роботи є систематизація поглядів на місце інфінітива в граматичній системі української мови, типологія синтаксичних функцій інфінітива й виявлення стилістичних особливостей уживання інфінітива в художніх текстах.

Для досягнення мети визначено такі завдання: 1) подати відомості про історію вивчення інфінітива; 2) з'ясувати лінгвальну сутність інфінітива; 3) систематизувати репертуар притаманних інфінітиву синтаксичних функцій у різнотипних реченнях; 4) виявити особливості функціонування інфінітива в текстах художнього стилю; 5) схарактеризувати стилістичну роль інфінітива в текстах.

Висновки й перспективи. 1. Інфінітиви посідають важливе місце в системі мовних засобів, оскільки їх широко використовують мовці в різних типах мовленнєвої діяльності: Я-мовлення, Ти-мовлення, Він-мовлення. 2. Ці граматичні утворення дають змогу автору відмежуватися від дії, її процесуальності. 3. Прикметною ознакою класу інфінітивів є надзвичайна активність і динамічність, тому постає необхідність вивчати їхні релевантні ознаки в різних стилях української мови. 4. Інфінітив має найрізноманітніший вияв у мовних підсистемах, зокрема в наукових і художніх текстах, у публіцистиці та розмовному мовленні. Отож функційний потенціал інфінітивів є перспективною темою для детального лінгвістичного аналізу.

Список використаної літератури:

1. Граматика української мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2017. 749 с. (Студії з українського мовознавства).

РИТОРИЧНЕ ЗАПИТАННЯ ЯК МАРКЕР ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

До фігурально-риторичних конструкцій синтаксису, що слугують засобами «оздоблення й орнаментальності тексту» [1, с. 307], належать риторичні запитання – релевантні маркери вербалізації інтенцій естетичності в поетичному дискурсі. Як відомо, риторичні запитання мають ознаки питальних конструкцій, оскільки їх маркує розділовий знак (знак питання), та розповідних речень, адже вони виражають у питальній формі емоційно-оцінну семантику ствердження або заперечення. На думку С. Шабат-Савки, риторичні запитання як синтаксичні експресеми «створюють образний, змістово-естетичний ефект спілкування, акцентують увагу на важливій інформації, репрезентують високий стиль мовлення, увиразнюють його вишуканість та образність» [3, с. 286]. Саме такий широкий експресивно виражальний потенціал реалізують риторичні запитання в поезії Олександра Олеся, що вирізняється своєю метафоричністю, образністю та емоційністю.

У лінгвістичних дослідженнях риторичні запитання поділяють на три типи: емоційно-оцінне ствердження; емоційно-оцінне заперечення; власне-риторичні конструкції, пор.: *Мені було так дивно тепло з вами, Я вам про це ніколи не казав: хіба б я висловив словами все те, що серцем відчував?* [2, с. 305]; *Чому з тобою ми не хвили? Удвох за руки б ми взяли і в край щасливий полетіли, де ждала нас любов колись* [2, с. 87]. Метафоричний контекст поданих конструкцій, з одного боку, експлікує семантику ствердження або заперечення, а з іншого – увиразнює аксіоматичність авторських суджень, оцінку людей, подій тощо.

Риторичні запитання природно входять у поетичний текст Олександра Олеся, створюючи високий стиль текстової комунікації, актуалізуючи увагу на важливій проблемі, емоційно впливаючи на адресата мовлення. Пор.: *Чому ж стоїш без руху ти, Коли весь світ співає?* [2, с. 57]; *З яких ясных країн чайки ці налетіли, Що вміють ніжно так і плакати, і жалить?..* [2, с. 112]; *Хто з вас вийде, хто з вас скаже, як неволя прийде знов, Хто з*

вас лицарем поляже за велику хоругов? [2, с. 274]. Риторичні запитання дуже часто виявляють звертальні конструкції, які відображають природність псевдодіалогічної комунікації, напр.: *Чи висушиш ти сльози наші, сонце, на сліпнучих очах? Як сушиш роси на квітках, о сонце!?* [2, с. 282]; *Де ти? Де ти? О дитинство золоте?* [2, с. 301]. Виразною в поетичному тексті Олександра Олеся є автокомунікація. В такому разі питальні структури – маркери авторського «я»: *О краю мій, коханий краю, Коли ж це стратив я життя?!* [2, с. 611].

Високу емоційність поетичного тексту створює нанизування риторичних запитань, які увиразнюють семантику суму, тривоги, розпачу, містять розмірковування про суть людського життя, пор.: *Де ж тії пестощі вітру летючого, Де ж тії квіточки гаю пахучого, Де ж тії ночі сріблясто-блакитні, де ж тії ранки рожеві, привітні, Де ж тії усміхи сонця блискучого?!* [2, с. 62]; *Якими дужими громами Пророчий голос би гримів, Якими буйними річками Котивсь, шумів би його спів!? Які б вінки він сплів героям і як уславив би їх чин?!* [2, с. 490].

Водночас риторичні запитання в кінці поетичного тексту зосереджують увагу адресата на певній проблемі, спонукають адресата до роздумів: *Тихо, тихо сходить білий лебідь кров'ю, То, здавивши рани, крила рознімав... І в знесиллі бився... Зграс лебедина! Чи хто-небудь в небі лебедя згадав?* [2, с. 272].

Отже, риторичні запитання, що вирізняються своєю особливою синтаксичною природою, слугують потужним емоційно-експресивним маркером поетичного дискурсу Олександра Олеся. За допомогою цим фігурально-риторичних конструкцій автор передає широкий спектр людських емоцій та почуттів, акцентує увагу на важливих проблемах, узагальнює життєвий досвід, створює естетично довершений текст.

Список використаної літератури:

1. Калашник В. С. Людина та образ у світі мови : вибрані статті. Харків : ХНУ ім. В. Каразіна, 2011. 368 с.
2. Олесь О. Твори : у 2-х т. Т.1. К. : Дніпро, 1990. 880 с.
3. Шабат-Савка С. Т. Українськомовний питальний дискурс: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 332 с.

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ НА ПОЗАКЛАСНИХ ЗАНЯТТЯХ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ В ЗЗСО

У межах позакласних занять з української мови ефективним є імітаційне моделювання ситуацій, що допомагає учням «більше отримати інформації про сучасні професії, уявити себе в умовах майбутньої професії, оцінити свої знання, виявити мотивацію до поглибленого вивчення української мови, активної участі в позакласній діяльності» [1, с. 140]. Під час використання імітаційного моделювання «учням надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, що обмежується лише визначеними правилами дидактичної гри: учні обирають роль у грі самостійно; створюють проблемну ситуацію і шукають шляхи її розв'язання» [2, с. 41].

Метою нашої розвідки є репрезентувати систему імітаційних ігор для позакласних занять під час вивчення синтаксису в ЗЗСО. Розроблені імітаційні ігри зможуть допомогти учням опинитися в умовах, наближених до реальних, де вони мають можливість об'єктивно оцінити свої знання, переконатися в необхідності їх збагачення. Пропонуємо такі імітаційні ігри:

«Я учитель-філолог». Завдання: вказати учням на допущені помилки в реченнях, які вони використали під час написання своїх творів: 1. У залі лунали бурхливі овації. 2. Моїй матері повідомили про наявність вільної вакансії в одній юридичній фірмі. 3. «Сміливі завжди мають щастя» – головний лейтмотив роману «Тигролови». 4. У квітні місяці я з батьками планую поїхати у Венецію. 5. На концерт гурту «Без обмежень» не залишилося жодного квитка. Повний анилаг! 6. Моя мама є філологом по спеціальності. 7. На уроці з української літератури учитель задавав багато запитань. 8. Заступник директора по виховній роботі запропонували мені взяти участь в культурно-мистецькому заході до Міжнародного дня рідної мови. Моделювання ситуації. Ви учитель. Аналізуєте

помилкове вживання словосполучень у реченнях. Ілюструє учням правильні варіанти побудови словосполучень.

«Я журналіст». *Завдання:* створити власний інформаційний текст про відомого літературного чи історичного діяча, використовуючи прості ускладнені речення з однорідними членами, вставними і вставленими одинцями, відокремленими членами речення. Моделювання ситуації: Ви журналіст. Готуєте статтю в одну з газет до розділу «Культура».

«Я спічрайтер». *Завдання:* підготувати великоднє привітання для Президента України з використанням окличних та питальних речень. Моделювання ситуації: Ви спічрайтер. При написанні привітання використовуйте етикетні формули, цитати та афоризми.

«Я копірайтер». *Завдання:* створіть рекламний текст на замовлення для вебсайту чи брошури з використанням порівняльних зворотів. Моделювання ситуації: Ви копірайтер. Пишете текст для реклами кав'ярні чи ресторану (на вибір). Розіграйте діалог між копірайтером та замовником (директором закладу).

«Я науковець». *Завдання:* підготувати доповідь для наукової конференції на тему «Складне речення як художньо-виражальний засіб поетичного тексту». Моделювання ситуації: Ви науковець. Випишіть з поетичних творів (на вибір) складні речення; використайте їх як матеріал свого дослідження. У науковій доповіді зазначте мету, актуальність та новизну Вашого дослідження.

Отже, імітаційне моделювання ситуацій забезпечує формування комунікативних умінь учнів, успішне оволодіння монологічним та діалогічним мовленням з врахуванням ситуації спілкування, допомагає учням удосконалити культуру власного мовлення.

Список використаної літератури:

1. Діденко Н. Методика позакласної роботи з української мови у процесі профільного навчання: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02. «Теорія та методика навчання (українська мова)» К., 2015. 299 с.
2. Дороз В., Ларіна Т. Сучасний урок (українська мова та література): навч.-метод. посібник для самост. роботи студентів філол. факультетів спеціальності «Українська мова та література» Бердянськ, 2005. 83 с.

ВИКОРИСТАННЯ КРОСЕНСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗЗСО

Прямий обов'язок вчителя – спонукати учнів до засвоєння нових знань не лише в школі, а й впродовж усього життя. Потрібно прагнути до того, аби навчити учнів самостійно поповнювати резерви знань, сприяти виробленню в них бажання розширювати кругозір, залучати учнів до творчого пошуку, самостійної дослідницької діяльності.

Ми погоджуємося із словами І. Сороки про те, що навчання повинно бути цікавим. Безперечно, існує безліч технологій, прийомів і методів, за допомогою яких можна зробити навчальний процес більш ефективним. Одна із них – це ігрова технологія. «Коли вчитель використовує на уроці елементи гри, то в класі панує доброзичлива атмосфера, бадьорий настрій, в учнів виникає бажання вчитися. Знання від вчителя до учнів повинні передаватися у простій, зрозумілій і цікавій формі, головне – щоб не було нудно. Це й майстер-класи, і тренінги, і ділові ігри, і віртуальні подорожі, і творчі майстерні – усе те, що є сучасним, здатним захопити, зацікавити, навчити творити, мислити» [1, с. 1].

Уміння логічно мислити – важлива якість для становлення розумової та свідомо особистості, що дозволяє ефективно ділитися інформацією та розуміти один одного в процесі комунікації.

«Слово «кросенс» означає «перетин смислів» і створено авторами за аналогією зі словом «кросворд». Ця унікальна ідея належить письменнику, педагогу та математику Сергію Федіну і доктору технічних наук, художнику та філософу Володимиру Бусленку. Кросенс уперше був надрукований у 2002 році в журналі «Наука і життя». Він становить асоціативний ланцюжок, замкнутий у стандартне поле із дев'яти квадратів (як у грі «Хрестики-нулики»). Дев'ять зображень розташовані в ньому таким чином, що кожен малюнок має зв'язок із попереднім і наступним, а центральний об'єднує за змістом відразу декілька. Зв'язок може бути і поверхневий, і змістовний. У будь-якому

випадку це прекрасне завдання для розвитку логічного і творчого мислення.

Алгоритм створення кросенса такий:

1. Визначити тему, загальну ідею.
2. Виокремити дев'ять елементів, що стосуються ідеї (теми).
3. Знайти зв'язки між елементами, визначити послідовність.
4. Сконцентрувати зміст в одному елементі (центральному).
5. Виокремити відмінні риси, особливості кожного елемента.
6. Підібрати зображення, що ілюструють елементи.
7. Замінити прямі образи і асоціації символічними.
8. Побудувати асоціативні зв'язки між образами елементів [1, с. 2].

Приєм «кросенс» відповідає таким принципам:

- науковість: має наукове обґрунтування;
- ефективність: дає гарантовані результати вже з перших днів його застосування;
- гуманність: покращує якість освіти і полегшує процес навчання;
- універсальність: можна використовувати при навчанні будь-яких предметів, для дітей із різним рівнем розвитку;
- креативність: спрямований на розвиток неординарного творчого мислення [1, с. 2].

Кросенс може бути використаний на будь-якому етапі уроку. У цьому випадку асоціативна головоломка буде мати конкретну методичну мету та прогнозований результат.

Отже, кросенси – це цікавий та новий прийом навчання, який допоможе вчителям урізноманітнити уроки та в ігровій формі подавати матеріал, а також розвивати в учнів такі уміння й навички, як-от: розвиток логічного мислення, уяви, творчого мислення, концентрація на головному тощо. Цей прийом буде доречно використовувати на будь-якому уроці, на різних його етапах.

Список використаної літератури:

1. Сорока І. І. Кросенс як засіб розвитку логічного і неординарного творчого мислення учнів на уроках зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в школах України*. 2017. № 1. С. 49–57.

Євген Мандрик

Науковий керівник – ст. наук. співробітник Марчук О. Т.

**ПРИНЦИПИ УСТАВНОГО ЗАСТОСУВАННЯ
СВЯЩЕННО- ТА ЦЕРКОВНО-БОГОСЛУЖБОВИХ КНИГ
У МЕЖАХ РІЧНОГО КОЛА БОГОСЛУЖІНЬ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

Базові богослужбові книги у межах річного кола, Православної церкви та їх уставне застосування, займають важливе місце у богослужбовому вжитку, оскільки церковний устав не дозволяє служити без книг, читаючи молитви напам'ять.

Загалом, книги, які використовуються на богослужіннях в православних церквах поділяються на: а) священно-богослужбові: Євангеліє, Апостол і Псалтир. Вони є невід'ємною складовою богослужбового життя, оскільки Євангелія та Апостол тісно пов'язані між собою тому, що їх читання за богослужінням, згідно з Уставом, повинно виконуватися кожного дня, крім будніх днів Великого Посту і середі та п'ятниці сирного тижня. Таким чином, все Євангелія та Апостол прочитується упродовж року, утворюючи так звані стовпи читань. Виключенням є час, відступки та переступки читання, яке залежить від пасхалії. Таким чином, вичитується і Псалтир, своїм чином в літній і зимній період часу (року). б) церковно-богослужбові: служебник, часослов, октоїх, мінеї, тріодь постова, тріодь квітна, ірмологіон, требник, акафістник, книга молебних співів – без цих книг богослужіння річного, тижневого та добового кола завершуватися не можуть. Оскільки, богослужіння у Православній церкві є гармонійно злагоджені, то таким чином і книги у вжитку циклу поєднуються одна з іншою. За таким чином і кожна книга в визначений уставом період, відповідає за ту чи іншу богослужбову особливість, і відбувається така собі змінність, застосування книг впродовж року. Тому Октоїх, співається впродовж року, кожного дня за винятком уставу на певні дні, до нього поєднується спів Мінеї. В період посту, Октоїх чергуються із поєднанням служб Тріоді постової, до визначених днів Типікону, а в час співу Тріоді квітної, спів Октоїха відбувається безперервним визначеним стовпом повторення гласів. Таким чином, Тріоді співаються

поспіль, а інші книги – з переступками. Для того, щоб у найважливіші дні наша увага не відволікалася, устав концентрує нашу увагу на якійсь одній темі богослужіння. В такі дні при богослужінні інші книги не використовуються. У будні не використовується Октоїх, який співається найчастіше, тому якщо ми його пропустимо, то зможемо знову заспівати ті ж пісенспіви через вісім тижнів. А служба святому з Мінеї повториться лише за рік. На воскресних службах тексти з октоїху ніколи не пропускаються, тому під час цих богослужінь не вживається Мінея. Порядок вживання богослужбових книг визначається Типіконом, а для поєднання гармонії між богослужбовими книгами використовується часослов, який містить чинопослідування добового кола. Для священнослужителів книгою з добовим колом слугує служебник. В період богослужбового року, в церкві застосовуються також і трєбні книги, які слугують для доповнення богослужінь.

Отже, для звершення річного кола богослужінь у Православній церкві широко використовуються священні тексти біблійної традиції (Старого та Нового Завітів), однак їхній зміст систематизовано та оформлено в окремі книги. Ці книги умовно поділяють на священно- та церковно-богослужбові, оскільки текст одних цілковито взято, наприклад, з Євангелій чи Апостольських послань, а інші це уривки зі святого письма або літургічні тексти, не біблійної традиції але написані в біблійному дусі й не суперечать ні історичному, ні догматичному Переданню Церкви.

Список використаної літератури:

1. Типікон ; з благословення Митрополита Чернівецького і Буковинського Данила ; [пер. зі слов'янської мови Митрополита Данила (Ковальчука) ; автор вступ. ст. прот. Микола Йоник]. Чернівці : Видавничий відділ Чернівецько-Буковинської єпархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2012. 768 с.

Катерина Марчук
Науковий керівник – доц. Шутяк Л. М.

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ НА САЙТІ «СУСПІЛЬНОГО МОВЛЕННЯ» (2021-2022)

Військове вторгнення росії в Україну актуалізувало проблему зростання престижу військовослужбовців. Незважаючи на те, що за останні роки жінки активно поповнюють ряди тих, хто боронить Україну від зовнішнього агресора, сучасні ЗМІ недостатньо висвітлюють тему жінок-військовослужбовиць, а також їхню участь в реальних бойових діях та успіхи у виконанні бойових завдань.

Одним із засобів масової інформації, який у своїх матеріалах звертається до теми жінок у війську, є сайт «Суспільного мовлення». Фіксуємо тут декілька ґрунтовних матеріалів про це. Переважна більшість публікацій зроблена у жовтні-листопаді 2021 і 2022 років. Це більше схоже на приуроченість публікацій Дню українського козацтва, захисників і захисниць, який традиційно відзначають 14 жовтня. На сайті Суспільного знаходимо такі публікації про жінок-військовослужбовиць за 2021 рік: Ю. Рябчун «Стало відомо, як Київ відзначатиме День захисників і захисниць» [5], О. Стороженко «У армії України знімуть останні обмеження для жінок протягом місяця-двох – Генштаб» [6] тощо.

В опублікованих за 2021 рік матеріалах про жінок-військовослужбовиць увага приділяється зняттю обмежень на посади для жінок у війську, описано реальний досвід тих, хто перебував у зоні ведення бойових дій, а також йдеться про проведення заходів із вшанування захисниць України.

У 2022 році на сайті «Суспільного» опубліковано такі матеріали про жінок-військовослужбовиць: А. Ізвоцікова «ЗСУ долають стереотипи» – Залужний про роль жінок в українській армії» [2], О. Бойко «Жінки в ЗСУ: на передовій – 5 тисяч військовослужбовиць» [1], А. Ізвоцікова «З початку війни загинула 101 жінка-військовослужбовиця, 50 вважаються зниклими безвісти — Міноборони» [3]. У тематичному вимірі матеріали, опубліковані на сайті «Суспільного мовлення», відображають статистику участі жінок у військових діях на території України

під час повномасштабного російського вторгнення, описано рід військ, у яких служать жінки, особливості їхнього побуту, форму, статистику втрат серед жінок-військовослужбовців, приділяється увага окремим визначним персоналіям жінок, які беруть участь у безпосередніх бойових діях.

Водночас кількість цих публікацій є доволі незначною, порівняно з аналогічною стосовно чоловіків-військовослужбовців, яким приділяється більше уваги. Тож, зважаючи на актуальність теми, вважаємо, що вона потребує глибшого висвітлення у засобах масової інформації й, зокрема, на сайті «Суспільного мовлення».

Список використаної літератури:

1. Бойко О. Жінки в ЗСУ: на передовій – 5 тисяч військовослужбовець. URL: <https://suspilne.media/295172-zinki-v-zsu-na-peredovij-5-tisac-vijskovosluzbovic/> (дата звернення: 25.02.2023).
2. Извошкіова А. «ЗСУ долають стереотипи» – Залужний про роль жінок в українській армії. URL: <https://suspilne.media/288615-zsu-dolaut-steretotipi-zaluznij-pro-rol-zinok-v-ukrainskij-armii/> (дата звернення: 25.02.2023).
3. Извошкіова А. З початку війни загинула 101 жінка-військовослужбовиця, 50 вважаються зниклими безвісти — Міноборони. URL: <https://suspilne.media/326964-z-pocatku-vijni-zaginula-101-zinka-vijskovosluzbovica-50-vvazautsa-zniklimi-bezvisti-minoboroni/> (дата звернення: 25.02.2023).
4. Муратова А. Поруч лежав загиблий, а ми вже мали ховатися в укриття – інтерв'ю з учасницею війни на Донбасі. URL: <https://suspilne.media/171847-poruc-lezav-zagiblij-a-mi-vze-mali-hovatisa-v-ukritta-intervu-z-ucasniceu-vijni-na-donbasi/> (дата звернення: 25.02.2023).
5. Рябчун Ю. Стало відомо, як Київ відзначатиме День захисників і захисниць. URL: <https://suspilne.media/171650-stalo-vidomo-ak-kiiv-vidznacatime-den-zahisnikiv-i-zahisnic/> (дата звернення: 25.02.2023).
6. Стороженко О. У армії України знімуть останні обмеження для жінок протягом місяця-двох – Генштаб. URL: <https://suspilne.media/171959-u-armii-ukraini-znimut-ostanni-obmezenna-dla-zinok-protagom-misaca-dvoh-genstab/>

Наталія Матвій

Науковий керівник – доц. Гуцуляк Т. Є.

**ДЖЕРЕЛА ДІЄСЛІВНИХ СИНОНІМІВ
У «РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВНИКУ»
ЗА РЕД. А. КРИМСЬКОГО ТА С. ЄФРЕМОВА**

«Російсько-український словник» за ред. А. Кримського та С. Єфремова (1924–1933) (далі РУС) – це найґрунтовніший перекладний словник першої половини ХХ ст., який зберіг для нашого часу питомі риси української мови. У ньому яскраво простежується адаптування слів російської мови до лексико-семантичної та фразеологічної підсистем української мови. Цей словник укладали в роки українізації, коли в різні сфери суспільного життя активно впроваджували елементи української культури. Юрій Шевельов називав його «одним з монументальних пам'ятників українського культурного відродження 20-х років» [1, с. 32].

Мета пропонованої розвідки спрямована на здійснення аналізу джерел формування дієслівних груп синонімів, що наведені в українській реєстровій частині «Російсько-українського словника» за ред. А. Кримського та С. Єфремова.

Для перекладу дієслів російської мови укладачі цієї лексикографічної праці здебільшого наводять розгорнуті групи дієслівних відповідників, які розкривають потенційні можливості формування лексичних синонімів.

Аналіз синонімічних груп засвідчує, що найбільш потужним джерелом дієслівної синонімії є **словотворчі процеси** з використанням питомих словотворчих засобів української мови. До притаманних ознак формування дієслівних груп синонімічних відповідників належить включення до їх складу усіх максимально можливих префіксальних утворень. Наприклад: (*рос.*) *привыкать, привыкнуть* – *з-викати, при-викати, при-з-викати, на-викати, за-викати, пере-викати, у-викати, об-викати, по-звикати, по-при-викати, по-на-викати, по-об-викати, по-викнути*. Не *навик* байдики бити (Кониськ.). *Завикли* змалку балакати тільки по-московському (Грінч.). *Повикли* ляхи нас дурити (Куліш) (РУС, с. 2334). Частина з таких префіксальних дериватів (*призвикати, завикати, перевикати, увикати, обвикати*)

не засвідчена в сучасних тлумачних словниках – СУМ і СУМ-20 і відображає специфіку розмовної сфери. Доповнюють цю групу синонімів й такі лексичні одиниці, що належать до діалектного мовлення, – *принатурюватися, принатуритися, попринатурюватися до чого*: Корова *принатурилась* їсти соломку (Звиног.) (РУС, с. 2334); та рідковживані в сучасній мові слова: *звичитися до кого, до чого* (що робити); *приговтатися*. Лексеми *звичитися* й *приговтатися* зафіксовані в матеріалах «Словаря української мови» за ред. Б. Грінченка з покликанням на твори Марка Вовчка: «Щипне або штовхне стиха... та й сама почервоніє, як жар, – засоромиться. Поки ж тільки не *звичилася*; а як *оговталась, обжилася, то пізнали ми тоді, де воно в світі лихо живе*» (СлГр, II, с. 131).

Аналіз дієслівних синонімічних груп засвідчує, що укладачі РУС послідовно, там, де це можливо, включають діалектні слова до української реєстрової частини. Наприклад: до (рос.) *везти* поряд із *щастити, таланити* включено *пайдити* (із *файдити*) (РУС, 83); до (рос.) *освобождатся, освободиться* – поряд із *визволятися, визволитися* наведено *ослобонятися, ослобонитися з чого, від чого*; вислів *звільнитися від льоду* містить ще й відповідник з діалектним дієсловом: *річка опросталася* (РУС, с. 1835).

До джерел поповнення дієслівних синонімічних відповідників зараховуємо й вживання слів у переносному значенні. Такі випадки мають спеціальне маркування у словнику: *в перен. знач.* Наприклад: (рос.) *отлетать, отлететь* – *відлітати, відлетіти, відлінути* (чаще в перен. знач.): *Відлинуло життя і зникло все* (РУС, с. 1863).

Отже, дієслівні групи українських відповідників, що їх наводять укладачі РУС, містять у своєму складі лексичні синоніми, що сформувалися на базі різних джерел: внаслідок певних словотворчих та семантичних процесів, діалектного й розмовного мовлення тощо.

Список використаної літератури:

1. Шевельов Ю. Портрети українських мовознавців. Київ Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2002. 132 с.

БІНАРНА ОПОЗИЦІЯ «СВІЙ-ЧУЖИЙ» У ПРОЗІ МАРІЇ МАТІОС (ЗА ПОВІСТЮ «ЧЕРЕВИЧКИ БОЖОЇ МАТЕРІ»)

Сучасна українська література відтворює реалії нації різних періодів становлення та боротьби. Бінарна опозиція «Свій-Чужий» є ресурсним концептом для дослідження таких історичних процесів. Актуальність дихотомії зумовлена: визначенням межі між Своїми і Чужими, симетрії пропорцій, відмежування Іншого як неунікного розширення дуалістичної концепції. Розмежування свого і чужого є частиною як фізичного, так і ментального світобачення етносу [1]. Сучасний літературний процес – вдячне поле для досліджень цього концепту. До когорти сучасних творців нашої літератури відносимо буковинську письменницю Марію Матіос. Творчість авторки «позбавлена й крихти отієї застиглості, якою так часто грішить наша література» [5, с. 7]. Її прозові збірки представляють спроби осмислення свого і чужого крізь свідомість предків української нації, крізь історичні та суспільні процеси, які стали засадничими для виборювання незалежності. До цього бінарну опозицію «Свій-Чужий» у Марії Матіос ми досліджували на матеріалі інших прозових творів (перша збірка новел «Нація», роман «Солодка Даруся»).

2013 року письменниця видала повість «Черевички Божої Матері». Проблеми «відчуження» та пошук «свого» функціонують у повісті як об'єднання-розмежування-маркування не лише національного, а й релігійного. Трагічна історія розгортається у 30-40 роках ХХ століття у буковинському селі Черемошне. Його мешканці стикаються спочатку з окупацією села та примусовим виселенням євреїв «красними комісарами», а згодом відбувається окупація німцями та розстріл євреїв. Усі ці події описані Іванкою Борсукову – маленькою дівчинкою, яка попри свій юний вік мислить дорослими категоріями, розрізняє добро і зло, своїх та чужих. Для неї вищою мірою Своїх є релігійні образи (Бог, Діва Марія) та образи природи. Дівчинка часто замислюється про діяння вищих божеств, хоче наблизити образи Святих до свого дитячого світобачення. Для Іванки відчужена від людей москалиця Северина стає образом Своїх, оскільки вчить та

показує, як підкорювати потойбічні сили [2]. Северина є чужа для суспільства, а таке клеймо на ній через те, що вона байстрючка (матір Катрінка була звалтована москалем). Її образ транслюємо як архетип віщунки, відьми. І цьому архетипу виступає супутній персонаж Іванка – вічний шукач. Москалиця у повісті виступає радше Іншою, ніж Чужою, тільки клеймо байстрючки і зв'язки з потойбічною силою додають її образу відчуженості. У концепті Своїх також розглядаємо євреїв, які жили у селі. Іванка товаришувала з двома хлопчиками-євреями, врятувала маленького Елі – сина єврейки Хінди. Євреїв за національними ознаками ми віднесли би до Інших, Марія Матіос змальовує жахливу трагедію єврейського народу, яка є настільки історично близькою до українців, що євреї стають Своїми. Виразно маркуються образи Чужих – «красних комісарів». Іванка відчуває Чужих, її мова стає жорсткою, погляд суворим, як у москалиці Северини [2]. Образ Дідушенка, який кочує з твору в твір авторки, представлений у цій повісті як однозначно й безальтернативно Чужий, попри українське прізвище. Отже, бідарна опозиція «Свій-Чужий» і є магістральною для прози Марії Матіос темою, що реалізується зокрема і в повісті «Черевички Божої Матері». Письменниця виводить проміжну ланку досліджуваного концепту – «Інший», яку реалізує в образі Москалиці. Перспективою подальших розвідок на основі ще не досліджених нами текстів є образ Чужих з точки зору Своїх, оскільки за висновками попередніх досліджень втілення цього образу в Марії Матіос є сталим – Чужими постає радянська влада. Але «Черевички Божої Матері» засвідчують ще одну можливість – у цьому творі Свої теж можуть бути Чужими. Зокрема, йдеться про тему колаборації Іванчиних односельців-українців з німцями при вбивстві євреїв. Бінарна опозиція «Свій-Чужий», доповнена концептом «Інший», є ресурсною для аналізу прози М. Матіос. Що ми і врахуємо в наступних дослідженнях.

Список використаної літератури:

1. Лютий Т. В. Про природу дублювання і множинності. Київ: Віхола, 2021. 272 с.
2. Матіос М. Черевички Божої Матері *вирвана сторінка з буковинської саги*: Повість / Марія Матіос. Львів: ЛА «Піраміда», 2013. 208 с.
3. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. М. Т. Степико. Київ: НІСД, 2011. 336 с.

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВИХ ЗВАНЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Метою цієї наукової розвідки є аналіз творення сучасної системи військових звань Збройних Сил Республіки Польща.

У польській мові (як і в українській) військові звання утворюють, словотвірним та синтаксичним способами, вторинною номінацією та запозиченнями. Аналіз сучасної системи військових звань, поданих у «Rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie stopni wojskowych oraz ich używania», свідчить, що їх поділяють на: *korpus szeregowych* (корпус рядових), *korpus podoficerów* (підстаршин), *korpus oficerów* (корпус офіцерів), який складається з груп: *oficerowie młodszy* (молодших офіцерів), *oficerowie starszy* (старших офіцерів), *generałowie* (генералів) і *marszałek* (маршала) [3].

Серед назв рангів фіксуємо однокомпонентні та полікомпонентні утворення: наприклад, *podporucznik*, *podpułkownik* – однокомпонентні афіксальні звання, утворені морфологічним способом за допомогою префікса *pod-*, та *porucznik*, яке етимологічно пов'язане зі словом «*rogučiti*» (з пол. «доручити, довірити»), утворене за допомогою суфікса *-nik*.

Серед однослівних простих назв рангів можемо виокремити підгрупу, утворену морфолого-синтаксичним способом, переважно субстантивацією: належать *szeregowy*, *plutonowy* й *chorąży*, які утворені від слів *szereg* («ряд, низка осіб, речей») [2, с. 601], *pluton* («взвод ... невеликий загін солдатів») [1, с. 613] і *chorągiew* («прапор») [2, с. 66].

До окремої групи зараховуємо багатослівні назви рангів, утворені синтаксичним способом. Лексеми цієї групи є гіпонімами конкретного звання і утворилися за такими схемами: прикметник + іменник (*starszy szeregowy*, *starszy kapral*, *starszy sierżant*, *młodszy chorąży*, *starszy chorąży*); іменник + іменник (*generał brygady*, *generał dywizji*, *generał broni*); прикметник + іменник + прикметник (*starszy chorąży sztabowy*).

Немало назв рангів прийшли в польську мову як запозичення здебільшого з германських та романських мов: kapral, sierżant, kapitan, major, generał, marszałek тощо.

Отже, польські військові звання, з-поміж яких виокремлюють шість рівнів, здебільшого утворені морфологічним і синтаксичним способами. Доволі продуктивним на всіх етапах розвитку системи звань виявився і морфолого-синтаксичний спосіб. Велика частина звань або їх компонентів є іншомовними, запозиченими, що пояснюємо процесами глобалізації та тісною історичною взаємодією країн Європи.

Список використаної літератури:

1. Bańkowski A. Etymologiczny słownik języka polskiego. Tom 2. Warszawa : Wydawn. Nauk. PWN, 2000. 873 p.
2. Boryś W. Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków : Wydawnictwo Literackie Sp. z o.o, 2008. 861 p.
3. Сайт Міністерства національної оборони Республіки Польща. <https://www.gov.pl/web/national-defence-ministry> (дата звернення: 08.03.2023).

ЗВЕРШЕННЯ ЄВХАРИСТІЇ БЕЗ УЧАСТІ МИРЯН: ДУХОВНО-ЕТИЧНИЙ ТА БОГОСЛОВСЬКО-КАНОНІЧНИЙ ВИМІРИ

Православна церква в умовах сучасних масштабних небезпек отримує дедалі більше нових викликів. Одними з таких є переосмислення звершення літургії в умовах війни та специфіки пастирського служіння священників які перебувають на окупованих територія або взагалі в полоні агресора. Зупинимось ми саме на другому аспекті, нагадаємо, що повномасштабне російське вторгнення на території нашої держави почалося зранку 24 лютого в четвер, до неділі залишалось всього 3 дні, а отже звершення літургії воскресного дня для багатьох священнослужителів стало під загрозою.

Більшість пастирів Церкви Христової опинившись під загрозою обстрілів забирали з храмів найсвятіше: Святі Дари, святі сосуди й антимінс. Цього набору достатньо щоб причаститися або навіть повноцінно звершувати божественну літургії. Однак, через згадані вище причини не у всіх священників була змога причастити всіх охочих запасними дарами, але й взагалі дозволити людям бути присутніми при звершенні літургії.

Саме тому, у цей важкий час ми звертаємося до вже давньої забутої святоотцівської практики – звершення літургії тільки священником без людей, для «самоевхаристії». Найкращим прикладом такого подвижництва є Феофан Затворник [2, с 37], святий ХІХ ст. який прославився повним усамітненням, та звершував євхаристії сам, без участі інших людей. У цьому контексті розглядатимемо духовноетичну і богословсько-канонічну сторони проблеми.

Багато богословів схиляються до думки що не можливо звершувати божественну літургію одноосібно наводячи слова Спасителя: «...бо, де двоє чи троє зібрані в ім'я Моє, там Я серед них.» (Мф. 18:20). Обґрунтовуючи це тим, що перетворити хліб і вино на тіло і кров Христову без дії Святого Духа неможливо.

А приклад Феодана Затворника вони розглядають в контексті подвигу саме усамітнення, а не «самопрчаствя».

Звісно, є багато випадків коли священники через непослух, чи з інших причин звершують літургію самі, або навіть у себе вдома, однак така жертва богу є не просто канонічно необґрунтована і порушує проблеми етичної поведінки священнослужителя, але й заставляє задуматись чи спасительним є таке причаствя: «Через це багато з вас немічних і недужих і чимало вмирає». (1 Кор. 11:30)

У канонічно-правому полі не існує чіткої вказівки чи допускається такий тип звершення літургії. Більшість дослідників наводять паралель із канонічним корпусом православної церкви, де практично всі священнодійства повинні звершуватися при двох чи більше свідках.

Однак, до наших часів збереглися згадки про можливість служіння літургії без людей, це і численні подвиги святих отців церкви, і «штучні» вставки в чинопоследування літургії.

Зважаючи на все вищеписане, ми доходимо до висновку, що літургія без людей допустима тільки у випадку, коли людям загрожує небезпека, або в контексті подвигу усамітнення. У цих двох випадках таке причаствя є спасительним для священнослужителя який приймає такі Святі Дари.

Список використаної літератури:

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого і Нового Завіту: в українському перекладі з паралельними місцями / Переклад Патріарха Філарета (Денисенка). Київ. Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. 1416 с.
2. Spiritual Life: And How to Be Attuned to It. St. Xenia Skete Pr, 1996. 320 p.

ЕСТЕТИЧНІ І НАУКОВІ ІДЕЇ АЛЬБРЕХТА ДЮРЕРА

В особистості А. Дюрера проявилася риса характеру, притаманна видатним людям його часу. Це надзвичайна широта інтересів, спрямованих одночасно на мистецтво і науку, які в епоху Відродження сприймалися, як тісно пов'язані між собою області духовної діяльності людини, що пізнає і творить. При великому таланті А. Дюрера єдність його художнього і наукового сприйняття дало чудові результати. А. Дюрер не лише великий художник, але й різнобічний вчений, який глибоко вивчав багато актуальних проблем сучасної йому науки. Вони відбилися в його мистецтві. Як мислитель, який зображав лише те, що продумав і зрозумів до кінця. В науці він шукав відповіді на питання, що поставали з прагнення зрозуміти закони гармонії в навколишньому світі [2, с. 81].

А. Дюрера приваблювала геометрія і теорія перспективи, він випробував сили в картографії, залишив помітний слід у історії антропології, займався конструюванням наукових приладів. Він був одним із самих видатних теоретиків мистецтва епохи Відродження і автором прославленого твору про фортифікацію.

До зображення тіла А. Дюрер так само, як і Леонардо да Вінчі підходив з чисто наукової точки зору, докладаючи значних зусиль, щоб виявити приховані закономірності і точні числові співвідношення.

Вся творчість А. Дюрера проникнута математикою. Про це говорить не лише геометрична правильність зображення простору і співвідношення фігур, предметів на картинах і гравюрах, але й роздуми в його друкованих працях, щоденниках та листах [1].

Результатом багаторічної роботи художника над теоретичними питаннями мистецтва стали його чудові твори: «Керівництво до вимірювання за допомогою циркуля і лінійки», опубліковане в 1525 р. і трактат про пропорції людського тіла, який побачив світ в 1528 р., після смерті автора. В останньому, автор виклав свої погляди на мистецтво. Цьому присвячений так званий «Естетичний екскурс», вставлений в кінці третьої частини книги.

А. Дюрер приділяє особливо велику увагу роздумам про користь і досягнення живопису, тому, що в умовах Німеччини йому доводилося не тільки відстоювати право живопису серед так званих вільних мистецтв, але й захищати його від тих, хто бачив в мистецтві «диявольську насолоду», джерело зла і вади.

Інтерес А. Дюрера до наукових проблем, які цікавили гуманістів того часу, проявився в його картографічних роботах. У «Керівництві ...» він дав розгортку глобуса. Небесна карта художника посіла чільне місце в історії астрономії як перша із опублікованих топографічним способом. Велике значення має і виконана А. Дюрером географічна карта як приклад творчих пошуків учених XV – XVI ст., які розробляли методи зображення на площині поверхні кулеподібної Землі.

Альбрехт Дюрер приділяв немало уваги приладам для вимірювання часу. Про це свідчать не тільки роздуми про сонячний годинник але й багаточисельні зображення піскового й сонячного годинника на його гравюрах і малюнках.

Трактат про пропорції людського тіла засвідчує, що Альбрехт Дюрер сприймав мистецтво і науку як нерозривне ціле. Митець поставив перед собою завдання – розкласти людську фігуру на прості геометричні фігури, вирахувати їх розміри і знайти співвідношення між ними.

Великий художник любив поезію і сам шукав у ній можливості висловити свої думки і настрої. У віршах він бачив засіб до морального вдосконалення. Його вірші були витримані за розмірами і формою і охоплювали глибокі філософські теми.

Отже, не дивлячись на віддаленість епохи, на різницю у сприйнятті світу, твори А. Дюрера і сьогодні хвилюють людей, залишаючись неперевершеними зразками гуманістичного мистецтва.

Список використаної літератури:

1. Альбрехт Дюрер: у пошуках досконалості. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kpi.ua/durer>
2. Балазанова О. Е. 10 геніев живописи: Гойя, Рубенс, Тиціан, Микеланджело, Леонардо да Винчі, Рембрандт, Пикассо, Ван Гог, Дюрер, Босх. Харьков: Фолио, 2005. 380 с.

ПРЕВЕНТИВНІ ВИСЛОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

Як зауважує Ж. Колоїз, паремія – це одиниця пареміології, що вирізняється афористичністю, усталеністю, відтворюваністю, переосмисленням чи буквальним узагальненим значенням, здебільшого повчальним змістом» [1, с.16]. Своїм розмаїттям паремії розкривають етномовну свідомість, передають інформацію про традиційні цінності, відображають розуміння та сприйняття людиною світу, втілюють українську ментальність, виконують повчальну та застережливу функцію. Водночас паремії виформовують одну з дискурсивних практик мовців, адже вони цілком природно входять у процес комунікації, охоплюючи спектр мовленевих інтенцій, реалізуючи толерантність учасників інтеракції.

Паремії бувають різними за своєю структурою і семантикою, та здебільшого це синтаксичні одиниці, побудовані за моделлю простого або складного речення. Вони увиразнюють різні мовленеві інтенції. До інтенцій, що виражають узагальнений, креативний та афористичний зміст, належать інтенції застереження, які, на думку С. Шабат-Савки, реалізують «прагнення мовця як основного суб'єкта комунікативного процесу попередити адресата мовлення про загрозу від кого- чи чого-небудь, запобігти розгортанню якоїсь діяльності, відвернути небажані наслідки, переконати в неправильності дій, порадити» [4, с.151]. Напр.: *Бережись підлесливого, як потайного собаки. Бійся тестя багатого, як чорта рогатого! Не хочеш почути поганих і дурних слів, не кажи їх сам.* Як правило, застерігають батьки, старші за віком люди, друзі або дорослі.

Інтенції застереження реалізують превентивні висловлення, зміст яких полягає в тому, щоб «застерегти співрозмовника, вказати йому на те, що вчинення деяких дій є небажаним, некорисним, шкідливим» [с. 151], пор.: *Не рий яму іншому, сам в неї потрапиш. Не бійся розумного ворога, а бійся дурного приятеля. Стережися зла, яке за очима, що сміються. Не микайся, Грицю, на дурницю, бо дурниця боком вилізе!*

До синтаксичних засобів, що увиразнюють інтенції застереження, належать граматичні маркери. Зокрема, предикати превентивної семантики: *гляди, бійся, бережи, схаменіться*, напр.: *Гляди, щоб своїм язиком сам себе не зарівав. Бійся не чорта, а лихого чоловіка. Бережи і шануй честь змолоду, а здоров'я – під старість. Схаменіться, будьте люди, бо лихо вам буде*. Як бачимо, превентивні конструкції за вираженням комунікативної настанови належать до спонукальних висловлень сугестивної семантики.

За вираженням предикативних відношень преференційні висловлення переважно відповідають моделі заперечних конструкцій, пор.: *Не говори пишно, щоб тобі на зле не вийшло. Не лай старого – сам старим будеш. Не кажи «гон», поки не перескочиш!* Перлокутивний ефект таких конструкцій виявляється в тому, щоб «досягнути сталої відповідної поведінки з боку адресата мовлення і сформувані в нього імунітет до негативного впливу соціального середовища, стимулювати співрозмовника дотримуватися загальноприйнятих норм і правил» [с. 151–152].

У превентивних висловленнях, крім застереження, можуть реалізуватися інтенції поради, повчання, прохання, наказу, напр.: *Не говори про страшне, а то присниться. Не гони коня кнутом, а гони вівсом. Бійся Бога! Годі, куме, їсти, бо не буде на пироги місця. Не дивись високо, бо запорошиш око!*

Отже, превентивні висловлення, що за своїм змістовим обширом належать до паремійного дискурсу української мови, відображають інтенції застереження – прагнення мовця застерегти узагальненого адресата мовлення від виконання певних дій або вчинків, попередити про можливі негативні наслідки, запобігти розгортанню неприємної ситуації, уникнути конфлікту тощо.

Список використаної літератури:

1. Колоїз Ж. В. Українська пареміологія : навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Кривий Ріг : «Центр-Принт», 2012. 349 с.
2. Українські прислів'я та приказки. Х.: «Фоліо», 2012. 352 с.
3. Шабат-Савка С. Т. Превентивне висловлення як синтаксичний засіб вербалізації інтенцій застереження. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». Том 31 (70). № 1, 2020. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 149–154.

Анастасія Небола
Науковий керівник – доц. Гринівський Т. С.

УКРАЇНСЬКА КНИГА ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Книга є важливим засобом формування національної ідентичності, адже вона передає історію та культуру народу, має важливе значення для економічного та культурного розвитку країни. Одним із таких ідентифікаційних маркерів є мова. Як зазначив Іван Огієнко у праці «Мова і нація»: *«Лізнання мови — це лізнання народу, його ества, його душі, його витоків та історичних шляхів – усього того, чим народ цікавий для інших народів. Адже народи, як і окремі люди, виявляють інтерес і повагу лише до того, хто являє собою особистість – своєрідну і неповторну. Годі розраховувати на пошану інших тому, хто не має поваги сам до себе»* [3].

Упродовж 20 років від проголошення незалежності російськомовна книжка займала значну частку українського ринку. Окупація частини території України в 2014 році почала змінювати ситуацію, хоча й не закрила доступ російській літературі на український ринок. На думку директорки з комунікацій компанії «Yakaboo» Ольги Атаманової: *«У 2020 році частка україномовної літератури в магазині становить 63%. Для порівняння: у 2018 році було 42%, у 2019 році – 50%»* [1].

За даними «Детектор медіа», відбулися зміни і в накладках видань: *«Тиражі за рік війни впали на третину. У 2022-му вдвічі зменшилась кількість виданих в Україні книг. Російською у 2022 році в Україні надрукували 714 книг – це на 32% менше, ніж торік. Тиражі російськомовних видань впали на 26%»* [5].

Активізації україномовного книговидавництва сприяють різноманітні програми підтримки, наприклад, «Книга України», «Книги для дітей» тощо. Проте, на думку Юлії Орлової, генеральної директорки видавництва «Vivat»: *«Ніхто не допоміг книговидавничому бізнесу краще за «Підтримку»* [2]. За перші два місяці ковідна тисяча акумулювала 1,2 млрд грн українським книгарням та видавцям, через що увесь ринок зріс до 2,5 млрд грн.

Сприяють популяризації українськомовної книги і національні видавничі форуми: «Форум видавців» (м. Львів), Міжнародний фестиваль «Книжковий Арсенал» (м. Київ). На думку авторів «Читомо»: *«Книжковий Арсенал став місцем, у яке свої приходять до своїх по своє, і де вони можуть говорити своєю мовою про «своє»»* [4]. Тут було презентовано зокрема й такі книги: «Історія української літературної мови» Анатолія Загороднього, «Мовні стереотипи: міфи та реальність» Людмили Кузьменко, «Мовна політика в Україні: стан, проблеми, рішення», Оксани Шкоди. Відповідно такі книги також є важливим засобом протидії російській пропаганді, зокрема «Українська ідентичність: До історії української думки XIX-XX ст.» Володимира Ермоленка, «Війна як ідеологія: український досвід» Олександра Палія, «Над Дніпром: культурна ідентичність українського народу» Михайла Грушевського.

Загалом, варто зазначити, що за останні 9 років боротьби проти російської агресії українськомовна книга стала важливим інструментом формування національної самосвідомості та ідентичності, зайняла чільну позицію у розробці національної політики щодо українського книговидання.

Список використаної літератури:

1. Владислав Мельничук, Богдан Мірошніченко «Російськомовні видання захоплюють ринок. Як українській книзі виграти боротьбу?»: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/10/8/666039/>
2. Дарина Антонюк «Бомбардування Харкова паралізувало книжкову індустрію України. Але перші місяці війни вона протрималась завдяки «тисячі Зеленського». Що буде далі»: <https://cutt.ly/v85i8IM>
3. Іван Огієнко «Мова і нація»: <https://cutt.ly/I85iYtk>
4. Олександр Мимрук, Тетяна Калитенко, Тетяна Петренко «Книжковий Арсенал-2021: можливість бути знову разом, можливість концентрації»: <https://cutt.ly/L85ouiu>
5. Роман Мельник «У 2022-му удвічі зменшилась кількість виданих в Україні книг»: <https://bit.ly/3ZMqs2H>

ГЕНІТИВИ МЕТАФОРИ ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ ВАСИЛЯ БАРКИ ЯК ОЗНАКА ЙОГО ІНДИВІДУАЛЬНО- АВТОРСЬКОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ

Поетичний доробок Василя Барки – одного з найвизначніших українських поетів ХХ століття, творчість якого замовчувалася в нашій країні впродовж багатьох десятиліть, насичений яскравими та самобутніми метафоричними образами. Письменник неймовірно тонко й вправно добирає мовні засоби для вираження свого світосприйняття та світовідчуття.

З-поміж мовно-виражальних засобів особливу роль у поетичному мовленні В. Барки посідають метафоричні вислови, які допомагають авторові поєднати реальний та уявний світи. До особливого типу образних одиниць належать так звані *генітивні метафори* – іменникові конструкції, у яких метафоризоване слово виступає у формі залежного родового відмінка, напр.: *син згора за павутиною дротин*; *ти мій останній світоч сподівання* (Збірка «Білий світ», с. 28; с. 55). За спостереженнями В. Русанівського, «у тексті родовий відмінок простежується у складі субстантивних словосполучень, які утворилися при конденсації висловлювання» [1, с. 259].

У сучасному мовознавстві простежуємо багатоаспектні дослідження природи й процесу розуміння генітивної метафори, аналізу її структури й функціонування, ролі у формуванні художнього тексту. Опис таких конструкцій здійснено на матеріалі творів Богдана-Ігоря Антонича, Олега Ольжича, Василя Голобородька, Михайла Коцюбинського, Ліни Костенко, Любові Проць та ін. (праці І. Бабій, Т. Гуцуляк, Л. Миронюк, Ю. Тимченко, Л. Тихої та ін.).

Специфіка мовотворчості Василя Барки полягає в тому, що генітивні метафори письменник використовує замість розгорнутих порівняльних структур. Це дає змогу сконденсувати вислів, лаконічно на базі створеного образу передати глибокий зміст.

Аналіз генітивних метафор у доробку певного автора дає змогу, на думку Т. Гуцуляк, встановити його внесок у «збагачення

словника українського поетичного мовлення новими синтагматичними зв'язками слів, а також новими образними смислами внаслідок розширення семантики іменникової лексики, що виступає ключовим компонентом генітивних конструкцій» [2, с. 179]. Василь Барка найчастіше метафоризує іменники, що входять до таких лексико-тематичних груп:

1) лексеми на позначення конкретних предметів, матеріалів пов'язаних з господарською чи професійною діяльністю людини: *арфи неба, дах неба, кинджали сліз, колеса грому, корона світла, літопис ридань, лампада сузір, мармур хмар, ножі жаху, півдужка місяця, свічка клена, скло неба, скрипки місяця, стріла сонця, струни рік, трон сонця, чаша щастя* та ін.;

2) лексеми на позначення об'єктів рослинного і тваринного світів: *жоржжинка сонця, квітка зла, куц огню, павутина дротин, ромашка сонця, троянда серця, цвіт щастя* та ін.;

3) лексеми на позначення явищ природи: *грози правди, дощик сонця, промені серця, ріки неба, світоч сподівань, туча ненависти* та ін.

Генітивні метафори Василя Барки, реалізуючи оригінальну сполучуваність іменникової лексики, наділені семантичною багатоплановістю. У перспективі ґрунтовне вивчення таких образних конструкцій та їх реєстр у художньому мовленні письменника дадуть змогу укласти матеріали до словника поетичної мови Василя Барки.

Список використаної літератури:

1. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. Київ: Либідь, 1993. 336 с.
2. Гуцуляк Т. Є. Лексико-семантичні особливості генітивних метафор Б.-І. Антонича як ознака його поетичного ідіостилю. *Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження*: Програма, матеріали та тези доповідей Всеукр. наук. конф., присвяченої 100-річчю від дня народження проф. І. І. Слинька. Чернівці, 2012. С. 178–179.

Тетяна Николин
Науковий керівник – доц. Кирилюк С. Д.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЗОВОЇ ТВОРЧОСТІ ТИМОФІЯ ГАВРИЛІВА

Сьогодні українська проза поповнюється новими іменами письменників та їхніми творами, що пропонують новий погляд на світ та стають об'єктом уваги дослідників літератури. Одним із таких авторів є Тимофій Гаврилів – поет, прозаїк, літературознавець, перекладач, журналіст, автор низки наукових досліджень та перекладів [2]. Його наукова діяльність представляє українське літературознавство навіть поза межами нашої країни, а художні твори перекладено вже багатьма мовами.

Предметом нашої дослідницької уваги обрано особливості прозової творчості Тимофія Гаврилів, а об'єктом дослідження став роман «Де твій дім, Одиссею?» [1].

Мета дослідження полягає в тому, щоб здійснити аналіз рецепції названого роману і творчості письменника в цілому, з одного боку, а з другого – з'ясувати особливості його прози на прикладі аналізу роману «Де твій дім, Одиссею?».

Тимофій Гаврилів є автором п'яти збірок віршів, тринадцяти прозових текстів та багатьох літературознавчих праць, які з'явилися друком і у вигляді окремих монографій. Найбільше відгуків отримали художні твори письменника. Так, до аналізу прози автора зверталися Ігор Бондар-Терещенко, Євгенія Гай, Ігор Котик, Ганна Улюра, Євгенія Калюжка, Ірина Кропивко, Володимир Єшкілев та інші дослідники. У своїх працях критики наголошують на індивідуальній манері написання творів, тяжінні сюжету до філософського трактату, багатоплановій іронії, інтелектуальній мові, використанні замаскованих алюзій.

Роман Тимофія Гаврилів «Де твій дім, Одиссею?» вперше було опубліковано ще 2007 року в літературній агенції «Піраміда» в Україні. 2009 року він з'явився в перекладі німецькою мовою в авторитетному швейцарському видавництві Ammann Verlag і згодом став лідером продажу серед новинок.

«Де твій дім, Одиссею?» – філософсько-інтелектуальний роман постмодерного часу. Твір складається з чотирьох частин.

Кожна частина включає окремі новели, які об'єднує спільна ідея. За жанром «Де твій дім, Одіссею?» – роман у новелах, хоча сам автор називає твір поемою. Основною темою твору є подорож українця містами та країнами, його філософські роздуми над одвічними цінностями людства та внутрішні переживання. Ідеєю твору є пошук людиною «себе» у сучасному світі, подорож та шлях до самого себе, усвідомлення власної еволюції. Крізь призму філософського сприйняття представлено в романі духовний (і не тільки) стан людини в сучасних обставинах. Головний герой – безіменний мандрівник, доцент, письменник, бомж, поет і в'язень. Усі інші дійові особи не стільки другорядні, як епізодичні. Тимофій Гаврилів не вдається до детального опису портрета як головного героя, так і другорядних дійових осіб, натомість автор глибоко проникає у внутрішній світ своїх героїв. У творчості Тимофія Гавриліва простежується посилена увага до образу Одиссея. З цим стикаємося як у романі «Де твій дім, Одіссею?», так і в інших його творах (наприклад, «Щоденник Одиссея» (2003)). Можливо, саме любов до мандрів та мандрівні мотиви в поетичній творчості стали поштовхом до того, що письменник звернувся до образу античного героя у своєму дебютному романі, обравши для назви твору й ім'я цього відомого персонажа. Вишуканість, стилістична довершеність, інтелектуалізм діалогічного та монологічного мовлення героїв – риси стилю Тимофія Гавриліва. Окрім того, роман «Де твій дім, Одіссею?» має чимало оригінальних тверджень та афоризмів, що надають твору глибокого сенсу.

У сучасній українській прозі Тимофій Гаврилів залишається одним із найцікавіших письменників-експериментаторів двох останніх десятиліть.

Список використаної літератури:

1. Гаврилів Т. Де твій дім, Одіссею? : [роман] / Тимофій Гаврилів. Львів : ЛА «Піраміда», 2006. С. 312.
2. Тимофій Гаврилів. Режим доступу: <https://booxters.com/authors/timofiy-gavriliy>.

ПРАКТИЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО МЕДІАЗАКОНОДАВСТВА (НА ПРИКЛАДІ 2021 РОКУ)

Актуальною проблемою сучасних медіа є механізм захисту прав журналістів під час виконання їхніх професійних обов'язків. Хоча правові засади діяльності працівників ЗМІ прописані на законодавчому рівні, та все ж вони часто зазнають порушень. На прикладі КУ проведемо паралель між законодавчим та практичним аспектами виконавчої влади в нашій державі.

Стаття 3. Забезпечення професійної діяльності журналіста передбачає право одержувати від державних органів, підприємств, організацій (незалежно від форм власності) та громадян будь-яку інформацію при здійсненні професійної діяльності; висвітлювати та коментувати всі аспекти діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, їх офіційну інформацію; поширювати підготовлену ними інформацію через будь-які ЗМІ за власним підписом, під псевдонімом чи анонімно; на відшкодування в судовому порядку моральної та матеріальної шкоди, нанесеної діями редактора, який допустив у представленій журналістом інформації навмисне довільне спотворення авторського матеріалу.

За статистикою ІМІ, в 2021 році було порушено 99 випадків перешкоджання журналістській діяльності. Одним із таких стали масові недопускання журналістів на сесії Запорізької міської ради, через що останні були змушені пікетувати цю будівлю [4].

Стаття 7. Гарантії захисту законної професійної діяльності журналіста забороняє перешкоджання законній професійній діяльності та переслідування журналіста за виконання ним своїх обов'язків. Перешкоджання законній професійній діяльності журналіста – це протиправне створення перепон, обмежень, заборон щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації журналістом чи ЗМІ, в тому числі погроза, обман, шантаж, пошкодження чи знищення майна журналіста та/або його рідних чи близьких; застосування фізичного, психологічного впливу на нього чи близьких.

Психологічне та фізичне насильство проти журналістів у 2021 році було найпоширенішим типом порушення свободи слова. Так, «5 журналістів за виконання своїх службових обов'язків отримали тілесні ушкодження. 3 випадки побиття сталися у Києві під час акції протесту під Офісом президента. Ще 2 випадки фіксовані нападами активістів на журналіста та оператора видання “Букви”» [4].

Зауважимо, що відповідно до статистики ІМІ у 2021 році, «найчастіше право журналістів порушували правоохоронці, місцева влада, приватні особи, судова влада та Офіс президента» [4]. Водночас цього року на 69% зросла кількість розслідувань порушень прав журналістів. Так, було зареєстровано «180 кримінальних проваджень про перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, 110 з яких було закрито» [3].

Тож бачимо, що порівняно з попередніми роками, виконавча та судова влада в Україні серйозніше ставиться до питань, пов'язаних із перешкоджаннями журналістській діяльності, про що, зокрема, свідчить збільшення кількості розслідувань та закритих справ, хоча і покарання за порушення прав журналістів залишається проблемним аспектом.

Список використаної літератури:

1. Барометр свободи слова. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/barometr-svobody-slova>
2. Правові засади діяльності журналістів в Україні. *Міністерство юстиції України*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_37038
3. Реакція влади на порушення прав журналістів. підсумки-2021. *Інститут масової інформації*. URL: <https://bit.ly/42855ur>
4. 197 порушень свободи слова ІМІ зафіксував у 2021 році в Україні. *Інститут масової інформації*. URL: <https://bit.ly/3FnbUPb>
5. ІПС ЛІГА:ЗАКОН – система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. *LIGA:ZAKON*. URL: <https://bit.ly/3JhHtLm>

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД: ЯК ПРАЦЮВАТИ З ТЕМОЮ В ЗМІ

Одним із глобальних наслідків для суспільства після важких ситуацій є посттравматичний стресовий розлад. ПТСР являє собою комплекс психофізіологічних реакцій людини на фізичну або психологічну травму, де травма визначається як переживання, потрясіння, яка у більшості людей викликає страх, жах, відчуття безпорадності. Це, в першу чергу, ситуації, в яких людина сама пережила загрозу власного життя, смерть або поранення іншої людини, що відбулися за надзвичайних обставин. Передбачається, що ПТСР може проявитися у людини відразу після перебування у травматичній ситуації, але може виникнути і через кілька місяців або навіть років – у цьому полягає особливість даного розладу [1, с. 26].

Війна є одним із факторів, який сприяє розвитку ПТСР. Збройний конфлікт в Україні триває з 2014 року. Багато військових та цивільних осіб, які мешкають на території прифронтової зони, зіткнулися з бойовими діями, бомбардуваннями, згвалтуваннями, полоном, смертями рідних та побратимів. Усе це змушує медійників звертатись до теми ПТСР як до однієї з найбільш актуальних нині. Українські медіа пишуть про ПТСР досить активно. Водночас позитивний чи негативний контекст висвітлення цієї теми залежить від конкретного медіа та журналіста.

Вже декілька років поспіль медіа привертають увагу своїх читачів до теми ПТСР у військових. Можемо констатувати, що при цьому журналісти звертаються до різних жанрів. Наприклад, незалежне медіа «Громадське» випустило документальний фільм «ПТСР. Змінений стан», в основі якого інформація про те, як військові стикаються з наслідками психічних травм, і як вони знаходять допомогу та підтримку. Натомість стаття від «Української правди» про реабілітацію та соціалізацію ветеранів бойових дій дає змогу ще раз відчутти усю серйозність психологічних проблем після повернення з війни.

Слід не забувати про те, що засоби масової інформації мають величезний вплив на свою аудиторію. Надмірна емоційність при висвітленні ПТСР може завдати шкоди як героям публікацій, так і тим, хто їх читатиме. Журналістам варто дуже ретельно підходити до того, як брати інтерв'ю в людей, які пережили серйозні травми – зґвалтування, полон, смерть рідних, катування, окупацію, які питання їм ставити, а про що краще промовчати. «Вони пережили досвід, про який важко говорити. А вам складно про це писати, складно правильно доносити цю соціально важливу інформацію до читача. Журналісти ж нерідко – перші люди, які ставлять їм питання. Перші, кому вони розкажуть свою історію», – зазначає виконавчий директор Дартівського центру журналістики і травми Брюс Шапіро [3].

Отже, важливо, щоб українські медіа висвітлювали тему ПТСР з відповідальністю та уважністю, уникали спотворень та стереотипів та допомагали підвищувати обізнаність громадськості про проблеми людей, які стикаються з цією хворобою.

Список використаної літератури:

1. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 160 с.
2. ПТСР. Змінений стан. Документальний фільм. URL: <https://youtu.be/VPXxYbTTuxg> (дата звернення: 04.12.22)
3. Повернутись до мирного життя і не збожеволіти. Чи працює в Україні психологічна реабілітація ветеранів. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/02/21/7284022/> (дата звернення: 04.12.22)
4. Журналіст і травма: як діяти. URL: <https://irrp.org.ua/zhurnalst-travma-yak-dyati/> (дата звернення: 04.12.22)

METAFORA ÎN OPERA LUI ARCADIE SUCEVEANU

Poet, eseist și publicist, Arcadie Suceveanu este „un scriitor emblematic pentru literele române din stânga Prutului și din Bucovina” (Maria Șlehtițchi).

A început activitatea sa în anul 1968 cu versuri dedicate mamei, publicate în „Zorile Bucovinei”, iar editorial – în culegerea colectivă *Dintre sute de catarge* (Chișinău, 1974) și cu un volum mic *Mă cheamă cuvintele* (Ujgorod, 1979). În versurile sale se remarcă printr-un cadru vast al asociațiilor, prin dinamismul imaginilor. Prin scris se întoarce mereu cu gândul la Bucovina.

Bucovina apare în imagini artistice, figuri retorice și metafore plasticizante, care reflectă nostalgia pentru plaiul natal. De fapt, metafora și muzicalitatea versurilor amintesc de lumea pe care n-o poate uita, păstrând tristețea celui nevoit să o părăsească.

Critica literară apreciază măiestria poetului, susținând că „A. Suceveanu mânuiește cu aceeași siguranță și dezinvoltură metafora cu substrat metafizic și ironia, biografismul avangardist și scepticismul care ascunde lipsa de încredere în forța cuvântului. Dar poate că toate aceste lucruri, puțin importante în sine, se impun pentru că poetul, pe lângă o necesară și deloc exclusivă cultură poetică, stăpânește din plin și cu siguranță ceea ce s-ar putea numi știința versului.” [2, p. 506].

În același timp, Suceveanu evită accentul pus pe ruralism, minimalizează folclorul și înclină mereu spre inovație. Nu orice îi izbutește, însă e laudabil când un scriitor se apucă de ceea ce e mai greu și complicat, se folosește de dreptul de a îndrăzni totul [3, p. 88].

Poetul, în viziunea lui Arcadie Suceveanu, devine un Dumnezeu izbăvitor, el are misiunea de a „citi” toate însemnele acestor „arhive” și de a le dezvălui, în toată grozăvia lor, semenilor săi. Așadar, nu întâmplător, „furia” eliberatoare de adevăr cuprinsă în multe dintre poeziile sale amintește, peste ani, de puterea explozivă a versurilor transilvăneanului Octavian Goga [3, p. 342-343].

Semnificativă privind caracterizarea trăsăturilor și funcțiilor metaforei lui A. Suceveanu este poezia *Neamul lui Iona*. În această

operă poetul relatează evenimentele istorice prin intermediul metaforelor. După cum observăm în tot volumul, autorul folosește momente din *Sfânta Scriptură* pentru a relatea în mod metaforic evenimentele cele mai importante din istoria ținutului său.

Imaginea artistică este semnificativă, poetul, pornind de la mitul biblic, ne prezintă realitatea prin metafora peștelui celui „mare” care a înghițit „peștii cei mici”. E o aluzie la istoria țării supusă ani întregi unei stăpâniri străine. Imaginea peștelui celui mare este, de fapt, a Imperiului Otoman care a cucerit alte popoare mai mici. Iar versul „Nu ne mai lasă-n grija nimănui” sugerează ideea stăpânirii totale pe care a exercitat-o Imperiul Otoman asupra popoarelor mici din vecinătate. Prin versul „Cumplită-i pofta peștelui cel mare”, poetul scoate în evidență dorința de cucerire a unui teritoriu cât mai mare. Deși peștele cel mare poate oferi confort și siguranță, aceasta nu este o soluție pe termen lung pentru peștii mici și familiile lor. În schimb, poetul apelează la divinitatea cea mai mare, Dumnezeu, pentru a interveni și a oferi ajutor celor aflați într-o astfel de situație.

La sfârșitul acestei poezii avem o rugăciune către Domnul, în care autorul relatează dorința poporului de eliberarea de sub acest jug: „Fă peștele ca să ne verse-n mare / Și naște-ne din nou, dacă mai poți”.

Metaforele lui Arcadie Suceveanu sunt bogate și expresive creând imagini puternice și sugestive pentru cititori. Ele sunt o caracteristică importantă a stilului său poetic.

Bibliografie:

1. Meniuc G. Prefață // Suceveanu A. *Țărnuț de echilibru*. Chișinău: Literatura artistică, 1982.
2. Nazar V. Dicționarul scriitorilor din Basarabia, 1812-2010. Chișinău: Prut Internațional, 2010.
3. Suceveanu A. *Corabia de la mansardă*. București: Litera internațională, 2003. 378 p.

Ігор Олексюк
Науковий керівник – проф. Возний І. П.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ХХІ СТ.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада України прийняла Акт незалежності України, що стало відправною точкою нового етапу розвитку українського суспільства, а відповідно і національної культури. Після здобуття Україною незалежності розпочався новий етап розвитку українського суспільства. Україна стала суверенною демократичною державою, почалися радикальні реформи, у тому числі й в галузі національної культури. Головною особливістю сучасного періоду можна вважати його перехідний характер. У цей час відбувається остаточний перехід від догм «соціалістичного реалізму», ідеологічної регламентації культурного життя, притаманних тоталітарній системі, до плюралізму, орієнтації на загальноновизнані цінності світової культури. Все це вплинуло на піднесення національної самосвідомості, становлення демократії.

Стан сучасного образотворчого мистецтва України тісно пов'язаний із складними процесами формування національної державності після проголошення незалежності. Зрештою, українські художники здобули широкі можливості для розширення творчих горизонтів і повної реалізації своїх здібностей. Сучасне вітчизняне мистецтво збагачується завдяки можливості входити на рівних, без втрати власного національного колориту та самобутності, у світовий і європейський художні контексти. Результатом усіх змін став постійний інтерес українських художників до власної історії і до вітчизняних художніх традицій як способу утвердження своєї національної ідентичності, а також глибока потреба в осмисленні людських проблем, серед яких особливо нагальними є негативні прояви техногенної цивілізації та суперечливі наслідки глобалізації. Вагоме місце в сучасному образотворчому мистецтві посідають роздуми про цінності нашого буття, загальні людські проблеми [1, 39].

Національний Союз художників України (заснований в 1938 р.) – єдина всеукраїнська суспільна творча організація професійних

художників і мистецтвознавців. На сьогодні вона нараховує майже п'ять тисяч членів (у тому числі й громадян іноземних держав), 70 з них носять звання народного художника України, 118 – заслуженого діяча мистецтв України, 186 – заслуженого художника України, 53 – лауреата Державної премії України ім. Т.Г. Шевченка. Все це є яскравим свідченням творчого потенціалу українських художників [2, с. 98].

Вихід на принципово новий рівень художнього осмислення сутності природи, суспільства і людини обумовив утвердження поліфонічно складної картини розвитку українського образотворчого мистецтва, в якій існують кілька основних груп художників зі своїми творчими пошуками і пріоритетами. Більшість з них є визнаними майстрами зі своїм сформованим творчим кредо і багатим професіональним досвідом. Реалістичне підґрунтя визначає особливості світобачення та стилістики відомих в Україні та за її межами таких живописців, як Т. Яблонська, А. Константинопольський, В. Гольба, В. Сингаївський, В. Сидоренко, О. Шило, В. Куліков, В. Гончаренко, В. Чаус, А. Хмельницький, М. Титов, В. Шаламов, графіки А. Чебикін, В. Ігуменцев, О. Мартинець, Е. Надеждін, О. Векленко, Б. Бойко та інші художники старшого покоління. Суттєвою особливістю мистецтва цих майстрів є вільне володіння професіональними навичками академічної школи. Їх творчість затребувана й високо поцінована, постійно дивує своєю упевненою майстерністю, широтою тематичного кругозору, оригінальністю творчого самовираження. Незважаючи на індивідуальне стильове розмаїття, цих художників об'єднує довершене володіння багатим арсеналом майстерності: рисунком, колоритом, композицією, а також визначення професіоналізму як основного критерію свободи творчості.

Список використаної літератури:

1. Іванова-Горгієвська Н.А. Сучасна українська культура в світовому контексті пошуків справжності: мода на традицію. *Універсальні виміри української культури*. Одеса: Друк, 2000. С. 38-42.
2. Культура чи імітація культури?: *Матеріали парламент, слухань на тему: «Культурна політика в Україні: пріоритети, принципи та шляхи реалізації» у Верховній Раді України, 20 квітня 2005 року*. Київ: Парламентське видавництво, 2005. – 160 с

Евеліна Ону
Науковий керівник – проф. Ткач Л. О.

ПАНТЕЛЕЙМОН КОВАЛІВ ПРО ВАСИЛЯ СІМОВИЧА: РИСИ ПОРТРЕТУ МОВОЗНАВЦЯ

В українському мовознавстві другої половини ХХ ст. Пантелеймон Ковалів (1898–1973) був помітною постаттю й залишив цінну мовознавчу спадщину (див. працю В. Чапленка [3]). Уродженець села Москалівка (нині у складі смт Браїлів на Вінничині), випускник Київського університету, П. Ковалів розпочав свою наукову діяльність із зацікавлень українською діалектологією та етнографією, проте згодом зосередив свою увагу на проблемах історії української мови, вивченні її писемних пам'яток, дослідженні лексичного фонду літературної мови київського періоду. Переважну більшість своїх праць (грунтовних монографій, статей, підручників, рецензій тощо) П. Ковалів опублікував уже в еміграції; похований у Нью Йорку. Новітні українські енциклопедії містять статті-персоналії про П. Ковалева (див., зокрема, статтю П. Одарченка в ЕСУ [2]). Що ж до спеціального вивчення різнобічної спадщини вченого, то воно лише розпочинається.

Особливу увагу привертає праця «Василь Сімович», адже вона присвячена видатному українському мовознавцеві, випускникові Чернівецького університету [1]. За редакторства В. Сімовича в Українському Видавництві у Львові побачило світ перевидання «Нарисів з історії української мови» М. Грунського і П. Ковалева. П. Ковалів мав щастя особисто знати В. Сімовича. У вступній частині праці про В. Сімовича П. Ковалів подає стислий життєпис ученого, а в кількох розділах основної частини («1. В обороні рідної мови», «2. Перша наукова граматики», «3. Практичні питання української літературної мови», «4. Теоретичні питання української мови», «5. Критика Граматики Лучкая», «6. Питання українського правопису») розкриває тематику, проблематику та зміст головних праць, характеризує їх стиль, а принагідно – й особисті риси автора. П. Ковалів відзначає, що «ще в ранні роки наукової і педагогічної діяльності В. Сімовича питання мови для нього було питанням великої практичної ваги. Вивчити закони рідної мови й прикласти ті закони до життя – це був той девіз, що на все життя залишався для нашого вченого провідною ідеєю в його наукових лінгвістичних дослідях. Автор дуже скромно

розцінює свою працю, зазначивши в передмові, що його граматики не наукова, а практична. Але вже самий факт появи такої граматики, яка розкриває основні закони української мови й розкриває їх так, що вони приступні до життя, свідчить про науковість граматики» [1, с. 12]. У формі бесіди В. Сімович розкриває семантичну роль афіксів, не виводячи жодних правил, напр.: «...Українська мова словами багата. Слова творить народ несвідомо, але ж таки на основі якихось законів, які йому проказує народне вухо й народне чуття. Народ собі знає, що *хлопець* – малий, а *хлопч-иськ-о* – це щось велике. Він чує, що *дядь-к-о* – то чоловік, а *дяд-ин-а* – жінка, що *дяк* має за жінку *дяч-их-у*, *Іван* – *Іван-их-у*, що *Іванова донька* – *Іван-івн-а* (бо й *попова донька* – *поп-івн-а*), а *син* його вже *Іван-енк-о* (бо *попів син* – *поп-енк-о*), а *коли син батька не має* – то він *без-батч-енк-о*; .. народ ніколи не помиляється, не скаже, що *біл-яв-е* то – *біле*, *чорн-яв-е* то – *чорне*; він знає, що як, напр., *брат* має *дім*, то *дім брат-ів*, а як *сестра* теж має, то він – *сестр-ин*. Так само як *щось дуже дрібне*, то в народа воно буде *дрібн-еньк-е*, як же *здорове, велике*, то буде – *здоров-енн-е*, *велич-езн-е*» [1, с. 18]. П. Ковалів підкреслює, що «читач [Граматики] не просто читає книжку, примушуючи себе знати, що там написано, а читає з інтересом, а іноді навіть з легкою посмішкою» [1, с. 19]. Свій нарис П. Ковалів завершує таким висновком: «Любов до рідного народу, до рідної мови; широкий обсяг освіти й багатство ерудиції; прекрасна обізнаність з науковою лінгвістичною літературою й уміння свої знання прикласти до практичних потреб народу; глибина думки і вільне володіння науковим методом – такі є основні риси В. Сімовича, що характеризують його як видатного ученого і дослідника української мови» [1, с. 38].

Список використаної літератури:

1. Ковалів П. Василь Сімович. *Видання УВАН. Серія «Українські вчені»*. Вінніпег, 1953. 44 с.
2. Одарченко П. В. Ковалів Пантелеймон Кіндратович. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт]* / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=9078
3. Чапленко В. Наукова діяльність проф. П. Ковалева. З нагоди 70-річчя життя та 45-річчя науково-педагогічної праці. *Наукове Товариство ім. Шевченка в ЗДА. Доповіді*. Ч. 29. Нью Йорк, 1969.

**ОБРАЗИ ДІТЕЙ ВІЙНИ У ПОВІСТЯХ
ГРИГОРА ТЮТЮННИКА «КЛИМКО»
ТА «ВОГНИК ДАЛЕКО В СТЕПУ»**

Григор Тютюнник увійшов в історію української літератури не тільки як майстер короткої прози, але й як талановитий повістяр. Повістей у доробку майстра кількісно небагато, однак їх вирізняє висока художня цінність та наявність актуальної проблематики. Стрижневою темою повістей автора, таких як «Климко» та «Вогник далеко в степу», є зображення юних героїв, життя яких скалічила жорстока війна.

Вищезазначені твори письменника мають в собі автобіографічні мотиви, і повість «Климко» не стала винятком. Подібний шлях пережив юний Климко, однак якщо автор у дитинстві долав довгу, сповнену болю та голоду дорогу додому, то шлях Климка пролягав до далекого Слов'янська. Він йшов туди по сіль, з метою врятувати свого друга Зульфата та вчительку Наталю Миколаївну.

У свої одинадцять років хлопчик змушений був стати дорослим. Він не лише не шукав підтримки з боку дорослих, але й взяв на себе відповідальність за свою першу вчительку Наталю Миколаївну та її новонароджену донечку Олечку.

Життєві випробування та труднощі, які випали на долю малого Климка, не тільки не зламали його, але й विकарбували в ньому найкращі людські риси. Вони зробили його сильною та мужньою особистістю. Для Климка притаманний альтруїзм, тобто здатність робити добро для ближніх, не чекаючи за це відплати. Він глибоко жертвний, адже, незважаючи на важку, сповнену небезпек дорогу у Слов'янськ і назад, додому, хлопчик все одно мужньо рухається вперед, бо знає, що його чекають і від його дій залежить життя близьких для нього людей. Також Климко, незважаючи на свій юний вік, здатен швидко осмислити складну ситуацію і знайти з неї вихід. Це добре ілюструє епізод, коли хлопчик врятував від безчестя, чи може й від смерті молоду дівчину-біженку.

Душевна та моральна чистота, підсвідома потреба допомогти іншим, мужність та життєва стійкість – ось ті риси характеру, які виформували з Климка справжню особистість.

Інша повість автора – «Вогник далеко в степу» – змальовує важкі перші повоєнні роки. У творі маємо оповідь від першої особи – головного героя Павла, що значно поглиблює психологізм повісті. Протягом твору Григорій Тютюнник розкриває велич та чистоту душі головного героя і його мачухи Ялосовети.

Павло дружив з трьома Василями – Кібкалом, Оборкою і Силкою. Кожен із цих персонажів наділений власними моральними якостями та індивідуальним характером, однак їх об'єднують такі спільні риси, як дружність, незалежність, гордість та працьовитість. У повісті присутній епізод, який довів, що Павлу також притаманна й мужність та сміливість. Одного разу, посеред зими, він звично йшов у райцентр, однак на дорозі йому трапився вовк. Та у цій небезпечній ситуації хлопця виручила власна кмітливість: він побачив, що дорогою їде грузовик, і встиг на ходу зачепитися за його борт і таким чином вберегтися від можливої смерті від вовка.

Назва повісті дає підґрунтя для певної кількості її інтерпретацій. Можемо припустити, що вогник – символ кращого майбутнього хлопців, надії на щастя і злагоду в подальшому. Однак на даному етапі він знаходиться «далеко в степу», тобто для того, щоб його досягнути, хлопцям потрібно пройти довгий та нелегкий шлях, сповнений життєвих випробувань. Однак власні моральні якості, такі як чесність, безкомпромісність, працелюбність та доброта з кожним днем наблизатимуть їх до цього вогника.

Отже, Григорій Тютюнник у цих повістях утверджує образ дитини, яка була змушена рано подорослішати через важкі умови життя, пройти багато непростих, а інколи й небезпечних випробувань, але, зрештою, змогла не тільки все перебороти, але й розвинула та утвердила в собі лише найкращі людські якості.

Список використаної літератури:

1. Мороз Л. З. З любові й доброти (Григорій Тютюнник) : літературно-критичний нарис. Київ : Радянський письменник, 1984. 182 с.
2. Тютюнник Г. М. Климко: Оповідання. Повісті. Київ : Радянська школа, 1984. 272 с.

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ УСНОГО ДІАЛОГІЙНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

До найважливіших умов, що складають основу мовленнєвої компетенції учня основної школи, належить здатність адекватно сприймати діалогічне мовлення на слух, вести діалог з додержанням вимог українського мовленнєвого етикету.

Комунікативний підхід до навчання української мови в ЗЗСО, як відомо, став домінувальним у сучасній методиці й практиці шкільного навчання, що насамперед передбачає засвоєння її безпосередньо через спілкування. Отже, основна увага вчителя зосереджується на мовленнєвій діяльності учнів на уроці. Зрозуміло, що одночасно передбачається і засвоєння мовного матеріалу, і формування мовно-мовленнєвих умінь та навичок учнів.

До дидактичних засобів навчання діалогу, як і в цілому української мови, належить слово вчителя, навчально-методичний комплекс, який передбачає взаємодію посібника з розвитку здібностей школярів, зошита з друкованою основою (для 5-9 класів), дидактичного матеріалу з різноманітними завданнями на картках, технічні засоби та методичного посібника для вчителя.

До навчально-методичного комплексу входять ті засоби навчання, які спеціально створені або пристосовані для розв'язання навчальних завдань. Це підручники, навчальні посібники та дидактичні матеріали для учнів: таблиці, картини, роздавальний та демонстративний матеріал, методичні посібники для вчителя. Слід сказати, що вчитель і сам створює своєрідне «портфоліо» для забезпечення вивчення тої чи іншої теми, конкретно – розвитку комунікативних умінь діалогічного мовлення. Мотиваційний аспект мовленнєвої діяльності учнів значно підсилюється завдяки тому, що тексти, дібрані вчителем для створення мовленнєвих ситуацій та побудови комплексних вправ, інтегруються з різними видами художньої діяльності – музикою, образотворчим мистецтвом, драматизацією, елементами хореографії, сценічного мистецтва [1, с. 92].

Особливого значення набуває застосування комп'ютерних мультимедійних засобів навчання, які мають особливу дидактичну цінність. Це: збагачення форм подання інформації; урізноманітнення типів навчальних завдань; забезпечення миттєвого зворотного зв'язку; широкі можливості діалогу в навчальному процесі; індивідуалізація процесу засвоєння знань; розширення поля самостійності; застосування ігрових прийомів; активізація навчальної діяльності учнів; посилення мотивації навчальної діяльності.

Одним із засобів, який забезпечує ефективність формування діалогічного мовлення, є вивчення української мови з використанням на уроках ситуативних вправ. Його застосування дає змогу: навчити дітей слухати і розуміти українську мову; збагачувати й активізувати словниковий запас учнів; формувати вміння правильно вимови; формувати граматичні вміння; розвивати монологічне і діалогічне мовлення.

У розвитку усного (саме таке переважає в учнів молодших класів) діалогічного мовлення доцільно широко використовувати роботу в парах і невеликих групах, яка дає можливість висловитись більшості учнів класу. Необхідно розуміти, що оволодіння діалогом – складніше, ніж оволодіння просто композиційною формою мовлення. Це, насамперед, формування діалогічної позиції, уміння слухати і розуміти співрозмовника, привертати його увагу до себе і своєї діяльності, цікавитися співрозмовником і бути цікавим йому.

Отже, для формування та розвитку в учнів основної школи мовленнєвих здібностей, зокрема діалогічного мовлення, можна виокремити такі методичні засоби формування мовленнєвих і комунікативних умінь на уроках української мови: слово вчителя, навчально-методичний комплекс, дидактичний матеріал з різноманітними завданнями на картках, технічні засоби, методичний посібник учителя, ситуативні вправи.

Список використаної літератури:

1. Палихата Е.Я. Уроки діалогічного спілкування в курсі розвитку зв'язного мовлення учнів. *Наукові записки ТДПУ. Серія: Педагогіка*. 2002. №1. С.90-97.

НАРОДНІ КАЗКИ БУКОВИНИ У ЗАПИСАХ МИКОЛИ ЗІНЧУКА

Найпершими збирачами, що започаткували фіксацію народних казок, були Є. Гребінка, П. Гулак-Артемівський, М. Максимович, М. Костомаров. Одному із аспектів такої діяльності присвятив своє життя і фольклорист Б. Грінченко. Наприкінці ХІХ століття активним вивченням цього жанру займалися на західноукраїнських землях. Цілеспрямовано збирав та вивчав казки закарпатський фольклорист П. Лінтур, який видав такі збірки: «Закарпатські казки Андрія Калина» (1955), «Дідо-всевідо» (1969), «Зачаровані казкою» (1984).

Одними із перших дослідників казкового епосу Буковини були фольклорист, етнограф, літературознавець Р. Кайндль (свої спостереження над цими текстами він описав у праці «Русинські казки й міфи на Буковині», що були надруковані австрійськими та німецькими видавництвами) і народознавець Л. Семигинович, який від німецьких поселенців записував казки та легенди Буковини. Частина цих матеріалів була опублікована у 1880-х роках у крайовій періодиці (зокрема, «Рутенські казки», «Гарні заручини... Дві веселі народні казки з Буковини»). Записом, вивченням та систематизацією казок Буковини займалися М. Івасюк, який зібрав та упорядкував тексти народних казок, що увійшли до збірників «Казки Буковини. Казки Верховини» (1968), «Чарівне горнятко» (1971), «Казки Буковини» (1973), «Золота карета» (2007) та М. Зінчук, який упродовж 30 років записував українські народні казки із багатьох теренів України й підготував до друку 40 великих за обсягом збірників. Казки Буковини він умістив у п'яти різних книгах: «Чарівна квітка» (1986), «Казки Гуцульщини» (Буковинської Гуцульщини) (Кн. 8. 2006), «Казки Буковини» (Кн. 9. 2006), «Казки Буковини» (Кн. 10. 2006), «Казки Буковини» (Кн. 11. 2009). Для нас, найперше, важливо простежити жанрово-стильові особливості та проблематику казок Буковини у записах М. Зінчука. У соціально-побутових казках насамперед йдеться про представників різних верств населення, яких зображено за

допомогою протилежного соціального стану та шляхом антитез розкрито позитивні та негативні якості кожного. У цих казках народ показує своє ставлення до суспільних недоліків та соціального зла. Дуже часто прості, бідні люди здаються розумнішими від багатих та вчених, оскільки відзначаються чесністю та мудрістю. Значне місце серед записів займають казки про тварин, яким притаманна нескладна композиція та драматизований динамічний сюжет. Вони містять у собі приказки, прислів'я, алітерації. В образі тварин у казках приховано алегоричне зображення людини. Тварини зазвичай наділені рисами людини: лисиця – хитра, заєць – боягуз, вовк – недотепа, лев – сила, сова – мудрість тощо. Сюжет казок про тварин побудований на пошуках їжі або притулку. У записах М. Зінчука трапляються і чарівні казки, які відрізняються від інших різновидів цього жанру своєю структурою, характером сюжету. У них поєднується реальне та фантастичне. Зазвичай дія у цих казках відбувається у незвичайному місці, героям доводиться спускатися у підземне царство або змінювати свій вигляд.

Казки Буковини досить різноманітні за проблематикою та жанрово-стилістичними особливостями. Найбільша кількість казок соціально-побутового змісту. Усі вони цікаві й динамічні. Важливою людською рисою є доброта, працьовитість, вихованість. На формування образів персонажів впливають природні умови, заняття та вірування мешканців, вони позначені місцевим колоритом.

Список використаної літератури:

1. Чарівна квітка: Українські народні казки з-над Дністра / Запис, упоряд., приміт. та словн. М. А. Зінчука. Ужгород: Карпати, 1986. 304 с.
2. Українські народні казки: Кн. 8. Казки Гуцульщини: Закінчення / Запис., упоряд. і літ. опрац. М. Зінчук. Чернівці: Прут, 2006. 424 с.
3. Українські народні казки: Кн. 9. Казки Буковини / Запис., упоряд. М. Зінчук. Тернопіль: Богдан, 2006. 456 с.
4. Українські народні казки: Кн. 10. Казки Буковини / Запис., упоряд. М. Зінчук. Тернопіль: Богдан, 2006. 494 с.
5. Українські народні казки: Кн. 11. Казки Буковини / Запис., упоряд. М. Зінчук. Чернівці: Прут, 2009. 508 с.

**СИНТАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДІЄСЛІВ
РУХУ / ПЕРЕМІЩЕННЯ В ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДАРИ КОРНІЙ
«ГОНИХМАРНИК»)**

Дієслову належить центральне місце в граматичній структурі української мови за семантичною окресленістю, формально-синтаксичним потенціалом та розвиненою сукупністю морфологічних категорій і парадигм. Специфічною дієслівною категорією є категорія валентності, з якою пов'язані не тільки морфологічні, а передусім синтаксичні характеристики слова, зокрема основні закономірності сполучуваності одиниць певної мови [2, с. 6].

В українській мові здійснено диференціацію дієслів за їхніми валентними можливостями на одно – шестивалентні [1, с. 76]. Дієслова із семантикою руху, переміщення володіють валентним потенціалом приєднувати до себе шість прогнозованих синтаксем. Традиційно, ведучи мову про синтаксеми, зумовлені валентністю предиката, дослідники поділяють їх на лівобічні та правобічні. При цьому лівобічний аргумент витлумачують як суб'єкт, субстанцією, джерело якоїсь із виокремлених предикативних ознак, її носія. До правобічних синтаксем зараховують валентно прогнозовані об'єктну, адресатну, інструментальну та локативну. Крім того, при предикатах руху часто використовуються валентно непрогнозовані адвербіальні синтаксеми: часу, причини, мети, способу, наслідку чи умови дії.

Аналізуючи текст роману Дари Корній «Гонихмарник», виокремлюємо такі валентно прогнозовані синтаксеми при предикатах зі значенням руху, переміщення:

– суб'єктну, виражену Н. в. іменної частини мови, напр.: *Думки й здоровий глузд повилазили зі своїх схованок* [3, с. 40]; *І ти навипиньки, міцно тримаючись за руку провідника, крокуєш буквами-сходінками*, [3, с. 15];

– об'єктну, виражену різними формами непрямих відмінків з прийменниками та без них, як-от: *Мала в майстерню занести етюдник* [3, с. 15]; *Її найкраща товаришка Марта переїхала з*

батьками мешкати до Києва [3, с. 15]; *Петрусь* вивів *кота* на балкон і там залишив [3, с. 23]; Люди літнього віку активно *втікають від старості*, не даючи їй жодного шансу [3, с. 26];

— адресатну, виражену Д. в. іменників, напр.: *Альбом* для ескізів *дівчина* *простягає батькові* [3, с. 216]; *От* і змушений був *батько* *передати синові* свої таланти і душу *Гонихмарника* в *доважок* [3, с. 219];

— інструментальну, репрезентовану О. в. іменників: *Волошками* *Іринка* *прикрасила* *могилу батьків* [3, с. 83];

— локативну, напр.: *Темний силует* *кинувся до неї* [3, с. 20]; *Петро* *квапливо* на одній *здоровій нозі* *пострибав через хату* [3, с. 23]; *Аліна* *тим часом* *вертає назад до майстерні* за *босоніжками* та *сумочкою* [3, с. 51].

Валентно непрогнозовані синтаксеми в структурі речення, оформленого предикатом зі значенням руху та переміщення, є синтаксеми:

— часу, напр.: *Ти назовсім* *перебралася* в *майстерню* [3, с. 25]; *Татко* *три дні поспіль* *приходив* у *майстерню*, *так би мовити*, для *консультацій-рекомендацій* [3, с. 14];

— причини, як-от: *Ці два місяці* *Аліна* *не ходила*, а *пурхала* *через власну значущість* [3, с. 15];

— умови, напр.: *Не любив* *Василь* *заходити* в *майстерню* *без доньчиної згоди* [3, с. 28];

— способу дії, напр.: *Непотрібне* чи *зайве тишком-нишком* *не вигулькує зненацька* [3, с. 19]; *Андрій* *жадібно* *хапає конспект* і *квапливо* *йде* до *вхідних дверей Академії* [3, с. 35].

Отже, аналізований матеріал підтверджує широкі синтагматичні властивості дієслів із семантикою руху/переміщення, про що свідчить ілюстративний матеріал.

Список використаної літератури:

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. К.: Наук. думка, 1988. 256 с.
2. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. К. : Наук. думка, 1982. 210 с.
3. Корній Д. Гонихмарник : роман. Харків: КСД, 2010. 336 с.

ВИСВІТЛЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЧЕРНІВЦІВ У МІСЦЕВИХ ЗМІ

Пам'ятка Юнеско – колишня митрополича Резиденція, унікальна еkleктична забудова центральної частини міста, Будинок-корабель, Ратуша, де щодня о 12-й сурмач виграє мелодію славнозвісної «Марічки» etc – це гордість містян, принада для туристів, хліб для краєзнавців і, звісно, широке тематичне поле для ЗМІ. Але є й інший бік парадної медалі – робочі будні збереження. У цій царині місцеві медіа прагнуть грати першу скрипку. Бо ж краса починає руйнуватись і потребувати реставрації, але проблема також в тому, що в Чернівцях немає жодної реставраційної майстерні, – наголошувала вже роки тому газета «Час»: *«Чернівці облуплені»* [6]. Інтернет-портал VukNews критикує міську владу за байдужість до збереження архітектурної спадщини Чернівців, взявши як інформаційний привід руйнацію балконів, що загрожує, зокрема безпеці мешканців, але й дивується байдужості останніх: *«Руйнування архітектурної спадщини Чернівців: влада - бездіяльна, городяни - бідні, бізнесу – байдуже»* [4].

Збереження архітектури Чернівців турбує й тих, хто колись займався охороною культурної спадщини. Як зазначає «Версіям» С. Біленкова, экс-керівниця спеціально уповноваженого державного виконавчого органу місцевого самоврядування з питань охорони культурної спадщини: *«...Втратимо архітектурну спадщину міста Чернівців, втратимо Україну як Державу. Військовий конфлікт відбувається не тільки на Сході країни»* [2]. Йдеться про те, що через утеплення чи реконструкцію будівель страждають та поступово зникають елементи унікальної архітектури.

ЗМІ по-різному висвітлюють проблему руйнації історичних споруд, дружно наголошуючи на необхідності турбувати відповідні владні структури. Публікації ІА А.С.С. стосуються не тільки туристичної привабливості міста, але й теми її збереження, причому, під гострим кутом: *«У Чернівцях захищають історичну спадщину в умовах війни: чому це не зробили раніше»* [1]. Сайт 0372 не тільки милується старовинними Чернівцями *«Вулиці,*

будинки, люди – Чернівці у старих фотографіях», але іноді привертає увагу до глибинних речей, анонсує, приміром, круглий стіл за участю влади та громадськості: *«Проблеми архітектурної та історичної спадщини міста обговорять у Чернівцях»* [5]. Газета «Молодий буковинець» у додатку «Місто» з номера в номер друкує краєзнавчі розвідки, водночас регулярно публікуючи, зокрема на сайті, критичні матеріали, як, до прикладу: *«Громадські активісти обурились, що влада у Чернівцях не сприяє збереженню архітектурної спадщини»* [3].

Це тільки короткий, екскурсійний, так би мовити, огляд проблеми. Вона потребує систематичного висвітлення, а відтак і дослідження, що передбачено темою курсової роботи й, можливо, дипломного проєкту.

Список використаної літератури:

1. А.С.С.: <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/u-chernivcyah-zahischayut-istorichnu-spadschinu-v-umovah-viyini-chomu-ce-ne-zrobili-ranishe-83002>.
2. Версії: <https://versii.cv.ua/kultura/svitlana-bilenkova-vtratymo-arhitekturnu-spadschynu-vtratymo-ukrayinu-yak-derzhavu/47177.html>
3. Молбук: https://molbuk.ua/chernovtsy_news/105429-gromadski-aktyvisty-oburylys-scho-vlada-u-chernivcyakh-ne-spryyaye-zberezhennyu-arkhitekturnoyi-spadschyny.html
4. BukNews: <https://buknews.com.ua/page/ruinuvannia-arkhitekturnoi-spadschyny-chernivtsiv-vlada-bezdiialna-horodiany-bidni-biznesu-baiduge.html>
5. 0372: <https://www.0372.ua/news/2600170/problemi-arhitekturnoi-ta-istoricnoi-spadsini-mista-obgovorat-u-cernivcah>
6. Час: <https://chas.cv.ua/ukrmet/35452-chernvc-obluplen-vulicya-olgi-kobilyanskoyi-30-34-35-43.html>

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ОДНОСКЛАДНИХ ІМЕННИХ РЕЧЕНЬ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗЗСО НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

Важливу роль при вивченні шкільного курсу української мови відводять синтаксичним темам, адже саме знання про синтаксичний рівень української мови «стає підґрунтям для вживання мовних одиниць словотвірного, морфологічного, стилістичного та інших рівнів у мовленні» [2, с.52].

У програмі зазначено, що учні мають засвоїти традиційні терміни, а також відповідно знати класифікацію синтаксичних конструкцій: двоскладні та односкладні прості речення дієслівного (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові) та іменного типів (називні, або номінативні у мовознавчій літературі). Окрім цього у школах із поглибленим вивченням української мови восьмикласники вивчають ще один тип іменних односкладних речень – вокативні, головний член яких виражений субстантивом у формі кличного відмінка.

Задля кращого засвоєння теоретичного матеріалу на уроках української мови у 8 класі потрібно використовувати багатий ілюстративний матеріал, що допоможе школярам «усвідомити відомості про речення й словосполучення, а також підвищити загальний інтелектуальний рівень особистості» [7, с. 5]. На допомогу приходять міжпредметний зв'язок з українською літературою. Насамперед учителю-словеснику доцільно пояснити школярам різницю між дво- та односкладними реченнями, а тоді поступово розглядати їх окремі різновиди. Засвоєння теми «Називні речення» в учнів не викликає великих труднощів, адже ті мають чітку структуру, їх легко впізнати, бо головний член у них виражений формою називного відмінка: *Султан відпив з чаші, наповненої Ібрагімом, помовчав, тоді кинув коротко: – **Острів!** Пояснення були зайві* [5, с.166]; *Сулейман почув на маниській вулиці, як Ібрагім грав на віолі. **Небесна гра*** [5, с.16]. Доволі часто у аналізованих текстах П. Загребельного називні речення поширені означенням.

У підручниках з української мови для закладів із поглибленим вивченням гуманітарних дисциплін восьмикласники розглядають і вокативні синтаксичні конструкції. Такі речення передають емоції, волевиявлення тощо: – *Тюхо! Чи спиш! Відчиняй ворота!* [3, с.44], «*Вільтуд! – простогнала вона. – Не дивися! Заплющ очі! Відвернися!*» [4, с.185].

Отже, засвоєння учнями синтаксису, а саме теми «Односкладні речення» у 8 класі викликає певні труднощі у сенсі правильного їх розрізнення. Здебільшого на уроках української мови вчителі знайомлять учнів із односкладними реченнями дієслівного типу, але не оминають й іменних синтаксичних конструкцій (номінативних, вокативних). Для кращого опанування теоретичного матеріалу можна використати ілюстративний матеріал, що яскраво представлений у історичних романах П. Загребельного.

Список використаної літератури:

1. Ачилова В. Труднощі під час вивчення односкладних речень у вищій та середній школі. *Ученые записки Таврического национального университета им.В. И. Вернадского*. Серія «Филология. Социальные коммуникации». Том 23 (62). № 3. 2010. С. 119-126.
2. Вихор В. Г. До проблеми навчання синтаксису у середній школі: особливості односкладних речень. *Вісник Черкаського університету*. Серія «Педагогічні науки». Випуск №2. 2019. С. 51-56.
3. Загребельний П. А. Диво: роман. Київ : Махаон-Україна, 2000. 576 с.
4. Загребельний П. А. Євпраксія: роман. Київ. «Радянський письменник», 1975. 312 с.
5. Загребельний П. А. Роксолана: роман / худож. – оформлювачі Б. П. Бублик, І. В. Осипов. Харків : Фоліо, 2001. 685 с.
6. Навчальна програма з української мови для 5-9 класів ЗНЗ <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56134/> (дата звернення: 19.01. 2023).
7. Шевцова Л. Формування синтаксичних умінь та навичок (на основі творів Т. Г. Шевченка). Волинь – Житомирщина. 2010. №21. С.323-332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2010_21_45 (дата звернення: 19.01.2023).

ПРАВА ДІТЕЙ-СИРІТ ПІД ЧАС ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ МАТЕРІАЛІВ МЕДІЙ

Проблема дитячого сирітства все ще актуальна для всього світу попри досягнення людської цивілізації. В Україні ще до широкомасштабного вторгнення росії щорічно кількість дітей-сиріт зростала на десять тисяч з різних причин. Проте в цьому році проблема загострилась ще більше, передусім тому, що остаточно цифру дітей, позбавлених батьківського піклування, визначити неможливо, їх кількість зростає фактично щоденно. Саме тому питання дотримання прав дітей, а особливо тих, що стали сиротами внаслідок воєнних дій, є однією з найголовніших проблем, про яку медійникам варто говорити частіше.

«Боюсь, що ми не знаємо реальної статистики. До війни сиротами ставали від 10 до 12 тисяч дітей на рік. А зараз війна, відповідно – посилюється бідність, маргіналізація, хвороби. Статистика не може бути меншою», – зазначала директорка неурядової організації «СОС Дитячі містечка України» **Д. Касьянова** в інтерв'ю «Deutsche Welle» в жовтні 2022 року [1].

У матеріалі ВВС [2] знаходимо дані про те, що на грудень минулого року в Україні налічувалося 68 тис. дітей, які ростуть без батьківського піклування. 16 тис. з них чекають на всиновлення. Також, як сказав представник Національної сервісної соціальної служби **В. Вовк** у коментарі тому ж таки ВВС, процес усиновлення суттєво сповільнився. В останній довоєнний рік у нашій державі всиновили близько півтори тисячі дітей-сиріт, а у 2022 році – майже вдвічі менше. Однією з причин падіння стала заборона всиновлювати іноземним громадянам наших дітей, позбавлених батьківського піклування. У цьому контексті варто й згадати дітей, яких незаконно вивезли росіяни та всиновили там. За даними української влади це понад 12 тисяч дітей. Тут також відкрите питання щодо роботи наших омбудсменів.

Однією з проблем, яка постала під час війни, виявилася евакуація дітей, в яких немає рідних батьків. У серпні 2022 року Кабмін навіть посилив відповідальність для опікунів та батьків-

вихователів за відмову від евакуації із зони бойових дій. На вересень минулого року в більш безпечні регіони було переміщено 2298 дітей-сиріт, проте на територіях, наближені до проведення бойових дій, але підконтрольні Україні, залишилося 707 дітей [3].

Ще гостріше питання стоятиме після закінчення війни, коли ми остаточно з'ясуємо, наскільки багато дітей залишились без батьківської опіки. Тому правове поле цієї проблеми потребує пильної уваги як з боку правозахисників, так і з боку медійників, до того – воно має бути чітко налагоджене та змінене відповідно до потреб.

Не менш важливою правовою проблемою в цій сфері також є адаптація дитини в суспільстві, виховання в належних умовах, прийомній сім'ї, дитячих будинках сімейного типу і т. д. Сім'я є найкращим та найпершим інструментом для соціалізації та виховання дитини. Попри значну кількість інституцій, що можуть чинити вплив на становлення особистості (дошкільний заклад, школа, засоби масової комунікації, Інтернет, друзі, однолітки, референтні групи, позашкільні організації), головна роль все-таки належить сім'ї. Тому відсутність такого соціального середовища досить сильно впливатиме на розвиток дитини.

Правильно розкрити цю тему дуже важко, що ми й спостерігаємо, коли бачимо, яку мізерну кількість матеріалів можна знайти у всеукраїнських ЗМІ про права дітей-сиріт під час війни. Саме тому це питання має стати одним із найбільш обговорюваних в медіа в цьому поки що воєнному році.

Список використаної літератури:

1. Соколова Г. Як війна впливає на прихисток дітей-сиріт в Україні. URL: <https://www.dw.com/uk/sistema-bula-paralizovana-ak-vijna-vplivae-na-prihistok-ditejsirit-v-ukraini/a-63553401>
2. Дорош С. Тіла батьків лежали на вулиці не один день. Як війна робить сиротами тисячі дітей. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63971473>
3. Постанова Кабінету міністрів України №940 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо удосконалення механізму проведення евакуації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2022-%D0%BF#Text>

ЛЕКСИЧНІ ДОМІНАНТИ МОВОСТИЛЮ СЕРГІЯ ЖАДАНА

Мовотворчість Сергія Жадана, одного з найвідоміших українських письменників, перебуває у колі сучасних лінгвістичних досліджень. Спостережено, що лексична палітра творів письменника яскраво відображає його творчий світ. У художніх творах митець використовує різноманітну лексику: розмовну (яка експресивно забарвлена та метафорична), калькування англіцизмів, конфесійну, різноманітна за тематикою та сферою вживання термінологічну лексику тощо.

Роман «Ворошиловград», в якому автор презентує власні міркування про те, що потрібно повсякчас пам'ятати минуле, водночас захищаючи свободу і право на майбутнє. «Це роман про опір, роман про протистояння, про захист своїх принципів від зовнішнього тиску» [4]. Попри те, що у творі порушено суспільно-соціальні аспекти, мова роману рясніє лексемами розмовного стилю: *На столах, стільцях і просто на підлозі було звалено посуд та кольорове **дрантя**, до якого Федір Михайлович ставився ніжно і викидати яке не дозволяв* (2, с. 3). З метою реалістичного відображення мовлення персонажів автор використовує зросійщені штампи особових імен: двоюрідні брати **Боря та Льоша**; старшокласниця **Катя**; менеджер **Ніколай Ніколаїч**; **Геша Баян**; **Сірбожа Насильник**; **Саша Пітон**, **Вася Отріцало**; водій **Сєва**; **Гєра** – центральний герой – й його брат **Юрік**; **Толік**, **Шура** та ін. (2, с. 111).

Збірка «Господь симпатизує аутсайдерам» широко репрезентує розмовну лексику. Як показує аналіз, це здебільшого негативно забарвлені лексеми на позначення осіб та реалій сьогодення, до прикладу: *Своїми **оборудками**, здатні ставитися з любов'ю до кожного **відморозка*** (3, с. 149); *За наші **маразми** і за нашу ніжність, ми спробуємо з тобою прослизнути крізь їхні **блокпости*** (3, с. 163); *Я **жєру** ті самі **помії**, що й пси, які охороняють ці склади...* (3, с. 163); *Я традиційно давав поради / мені це зажди подобається – давати **дурацькі поради**...* (3, с. 168); *Солдати **єсєсівських** батальйонів зі слов'янськими іменами / ще*

довоєнними фіксами, перебіжчики зі штрафбатів / вчорашні зека, найманці / на великих пустотах під сонцем... (3, с. 171).

У книзі «Біг Мак. Перезавантаження» фіксуємо широке використання термінологічної лексики, авторська специфіка полягає в тому, що автор послуговується нею, вживаючи у прямому значенні з метою відображення реального життя, а в переносному – як засіб експресивності, образності художнього тексту, контрастності описуваних подій. Наприклад: *Біля стіни праворуч стояла жінка з радіомікрофоном і співала* (1, с. 17); *Той помітив мене й відповів бадьорим мілітарним поглядом*» (1, с. 39).

Термінологічну лексику презентують такі тематичні групи: **морська**: *Можна було влаштуватися матросом на один із суховантажів*; (1, с.206); **мистецька**: *Художника звали Руді* (1, с. 26); **урбаністична**: *Його можна зрозуміти: Кристоф із Відня – міста мертвої культури, але не мертвого індастріелу...* (1, с. 124); **залізнична**: *Залізниця притягує нас, щоб позбавити волі й опору* (1, с.178); **спортивна**: *Але спортом він, мабуть, не займається* (1, с. 38); **економічна**: *Економічні реформи роблять людину злою* (1, с. 143); **фізична**: *Пам'ятаю, як однієї надзвичайно холодної безкінечної зими, десь поміж відключенням електричного струму й черговим злетом інфляції...* (1, с.150); **медична**: *Випадки травматизму на залізниці перш за все залежать від тріщин та отворів у повітрі над коліями* (1, с.178); **суспільно-політична**: *...Котрі чомусь не виявляли особливої гостинності й захвату щодо нової влади* (1, с.140).

Список використаної літератури:

1. Жадан С. Біг Мак. Перезавантаження: збірка. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. 304 с.
2. Жадан Сергій «Ворошиловград». Харків: КСД. 2018. 320 с.
3. Жадан С. Господь симпатизує аутсайдерам. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. 512 с.
4. Рецензія. Сергій Жадан : «Ворошиловград» – роман про захист своїх принципів від зовнішнього тиску: рецензія на книжку С.Жадан. Ворошиловград: роман. Електронний ресурс: <http://avtura.com.ua/review/464/>

ПРАВА ЖІНОК У ЗМІ В КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Питання прав жінок в умовах війни порушувалось неодноразово дослідниками різних галузей упродовж років. Та повномасштабна збройна агресія росії проти України 24 лютого 2022 року, яка бере свій початок ще із лютого 2014 року, актуалізувала це питання для сучасного суспільства.

Через нехтування загарбниками норм та законів, недотримання міжнародного гуманітарного права, ЗМІ все частіше стали виявляти та систематизувати порушення, спрямовані проти жінок, виокремлюючи ці питання. Проте для правильного висвітлення даної медіатеми необхідне розуміння багатьох правових понять.

Міжнародне гуманітарне право або право збройних конфліктів – це галузь міжнародного права, норми і принципи якої обмежують застосування насильства під час збройних конфліктів, висуваючи такі вимоги: а) щадити тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях; б) обмежувати насильство обсягом, необхідним для досягнення мети конфлікту [1, с. 4].

За даними моніторингової місії ООН, станом на 27 вересня 2022 року офіційно підтверджено, що російськими військовими було зґвалтовано 8 жінок, зафіксовано 11 випадків примусового публічного роздягання, також 8 випадків сексуального насильства в інших формах (сексуальне домагання, небажані дотики) [3].

Надзвичайно важливо порушувати питання щодо прав жінок в умовах війни, адже багато жінок соромляться, боятися розповісти, що з ними трапилося. Вони відчують ганьбу, непотрібність та несправедливість у суспільстві, вважають, що їх можуть осудити. Кожен кривдник обов'язково повинний понести покарання, адже безкарність винних породжує нові злочини та є негативним фактором, через який жінкам ще важче впоратися із цією травмою. Жінки були і залишаються вразливими до всіх форм порушень прав людини під час війни. Адже військові навмисно використовують зґвалтування як зброю, вважаючи жінку трофеєм.

Українські медіа часто піднімають дану тематику в своїх публікаціях, висвітлюючи різні аспекти проблеми, зокрема: факти сексуального і домашнього насилля, дискримінація за статтю, доступ до медичної допомоги та соціального захисту для жінок у зоні бойових дій. «Українська правда», Громадське ТБ, «Zmina» у своїх репортажах та інтерв'ю використовують свідчення очевидців, медичні та правові документи, інтерв'ю з експертами та офіційними представниками.

Наприклад, «Zmina» в матеріалі «Бути ефективною бойовою одиницею»: історії жінок на війні» повідомляє про життя та бойовий досвід жінок-учасниць війни, які борються за нашу країну, виступають за захист прав жінок. У публікації згадуються конкретні випадки порушення прав жінок, такі як домашнє та сексуальне насильство, дискримінація. Також підкреслюється важливість визнання вкладу жінок у війну та необхідність забезпечення рівності прав чоловіків та жінок як на військовому, так і на цивільному майданчику.

Багато громадських організацій, які займаються захистом прав жінок у зоні бойових дій, активно співпрацюють з українськими ЗМІ, щоб привернути увагу до цієї проблеми та підвищити поінформованість про неї.

Список використаної літератури:

1. Гнатовський М. М. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Україна. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Report_Respect-for-HRinConflict_Gnatovsky_UKR.pdf
2. Кобиляцька В. «Бути ефективною бойовою одиницею»: історії жінок на війні». URL:<https://zmina.info/articles/buty-efektyvnoyu-bojovoyu-odynczeyu-istoriyi-zhinok-na-vijni/>
3. Поперечна Д. «Хотіли зняти із себе шкіру»: психологи розповіли про стан зґвалтованих росіянами жінок та способи порятунку URL: <https://life.prawda.com.ua/society/2022/04/28/248437/>

СИМВОЛІКА КОЛЬОРІВ У МАЛІЙ ПРОЗІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Питання «синтезу мистецтв» здавна привертало увагу літературознавців. Сучасні вчені (М. Моклиця, Т. Гундорова, П. Регут, М. Коцюбинська) відзначають, що це явище кінця ХІХ початку ХХ століття є яскравим прикладом пошуку нової художньої естетики. І те, що «це не просто нова художня техніка висловлювання, але й нова онтологія» [1, с. 40-41] та «ознака високого мистецтва» [2, с. 178]. Власне цим і зумовлене різноманіття форм малої прози, які часто мають жанрове споріднення із образотворчим мистецтвом – шкіц, образок, акварель, етюд.

Зупинимось на взаємодії літератури й малярства у малій прозі М. Коцюбинського. «Художню спадщину М. Коцюбинського називають синтезом усього найкращого, створеного письменниками-попередниками, та нового й неповторного, створеного самим автором» [4, с. 17]. У його творчості помітний синкретизм на стильовому та між мистецькому рівнях. Запозичуючи елементи із суміжних видів мистецтва, він об'єднує зорові та слухові образи, які у реципієнта викликають відчуття напруженості, присутності та співпереживання до персонажів. «Таке сприйняття дійсності в синтезі різних відчуттів – зорового, слухового, смакового – відповідає психологічній складності моменту і настрою» [2, с. 15]. Щодо стильових особливостей, де найяскравіше виявляється така художня манера автора, це імпресіонізм із його нагромадженнями метафоричних образів, мінливістю вражень та особливою композиційною побудовою, а також неоромантизм, який не розриває традицій із попередниками, бо «саме романтики подали сигнал до змішування всього того, що так довго виокремлювалося» [3].

Трепетливо підбираючи кольори для підсилення емоційно-сміслового настрою читача, автор таким чином відтворює і переживання, які відбуваються в душах персонажів. Особливу увагу М. Коцюбинський зосереджує на паралельному використанні ахроматичних кольорів в момент найбільшого напруження. Як от у творі «Сміх» «бліда невиспана пані», «зігнута і біла, як мара»

живе у темному будинку із зачиненими віконницями. Логічним взаємозв'язком автор змінює семантичне значення слова «білий». Воно зазвичай означає радість і часто невинність, але у цій ситуації емоційний контекст загострюється і колір стає символом страху та горя цілої сім'ї, а зачинені віконниці (темрява) – брехні й недовolenості.

Схоже використання побудови на контрастах є й у творі «В дорозі». Тут у персонажа відбувається боротьба мотивів між тим, що він хоче звичайного спокійного життя і тим, що знову потрапляє в суспільство, яке його пригнічує і змушує змінити переконання. Через це радість він вбачав в усамітненні на природі. Щоб передати переживання, які тривожать персонажа, автор синтезує зорові й слухові образи: «бліді хмаринки, довгі, худі, прозорі», які часом здіймали «народні повстання» «з риком, з громом рушниць, з вогнями бомб». Водночас образ світлої, чистої Усті міг стати запорукою їх щасливого майбутнього. На противагу цьому, коли персонаж потрапляє в чужий дім змінюється й колористика твору. Його починає тривожити атмосфера, через це він погано спить та «йому робиться душно од того повітря», а неспокій у думках постає як «чорний привид, що потребує, як жертви, крові і сил».

Отже, письменник творчим пошуком розширив межі словесного світобачення за допомогою живопису, що в майбутньому стає підвалиною для розвитку нового художньо-образного мислення та позитивно вплине на наступне покоління митців.

Список використаної літератури:

1. Гундорова Т. Проявлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. 2-ге вид. Київ : Часопис «Критика», 2009. 447 с.
2. Коцюбинська М. Література як мистецтво слова. Київ : Наукова думка, 1965. 450 с.
3. Моклиця М. Від синкретизму до сецесії: філософські аспекти синтезу мистецтв. Волинь філологічна: текст і контекст. 2008. Т. 5, № 1. С. 70-75. Електронне джерело. URL: <https://volyntext.vnu.edu.ua/index.php/volyntext/article/view/40/15>
4. Регут П. Рецептивні моделі творчості Коцюбинського : Дисертація. Одеса, 2017. 192 с. Електронне джерело. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rehrut_Pavlo/Retseptyvni_modeli_tv_orchosti_Mykhaila_Kotsiubynskoho.pdf

Марія Пурич
Науковий керівник – асист. Меленчук О. В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА ТА ФОЛЬКЛОРУ У НАУКОВИХ СТУДІЯХ ОЛЕКСАНДРА КОЛЕССИ

Олександр Колесса – український фольклорист, мовознавець, літературознавець, один із засновників та кількарізовий ректор Українського Вільного університету у Празі, брат Філарета та Івана Колесси, розпочав свою діяльність у 80-х роках ХІХ століття як поет, проте з 90-х років ХІХ століття займався проблемами історії українського письменства, зокрема давньої літератури, мовознавства та фольклору.

Доробок вченого і досі має неабияку цінність, адже його праці набували широкого розголосу і викликали гострі дискусії в середовищі науковців. Зокрема, його дослідження не оминали увагою Іван Франко, Іван Копач, Ярослав Рудницький, Михайло Гнатюк та інші видатні постаті української літературознавчої науки.

Одним з основних напрямків досліджень Олександра Колесси є проблеми розвитку української літератури від най давніших часів до початку ХХ ст. До числа відомих праць, що узагальнюють етапи розвитку української літератури у контексті європейської, у яких дослідник тяжіє до компаративного методу аналізу, належать: «Столітте об'явленої українсько-руської літератури» (1898), «Погляд на сучасний стан історичних дослідів українсько-руської літератури» (1901), «Гене́за української новітньої повісти» (1927) та інші.

Наприклад, у «Генезі української новітньої повісти» літературознавець простежив літературну еволюцію певного народу між різними сферами та європейськими течіями і довів, що «українська повість із народного життя займає коли не перше, то одно з перших місць у світовій літературі» [1, с. 26].

Історія літератури в науковому осмисленні О. Колесси завжди постає в широкому контексті. Автор простежує зв'язки кожного літературного твору та творчості письменників загалом зі світовою літературою, фольклором, міфологією тощо.

Олександр Колесса також зробив значний внесок у розвиток української фольклористики. У працях «Українські народні пісні в поезіях Богдана Залеського», «Люнарно-астральний мітилогічний сюжет у старинній українській колядці», «Головні напрями й методи в розслідах українського фольклору» тощо дослідник розглядає вплив усної народної творчості на літературу.

Зокрема у студії «Українські народні пісні в поезіях Богдана Залеського» вчений простежує фольклорно-літературні зв'язки та подає оцінку впливу української літератури на польську з критичними зауваженнями.

В іншій праці «Головні напрями й методи в розслідах українського фольклору» вчений аналізує вплив книжних джерел на усну народну творчість.

Загалом фольклористичні дослідження літературознавця характеризуються широтою досліджуваних явищ: науковець порівнює твори письменників з фольклором, користується концепцією міфологічної школи, досліджує головні фольклорні мотиви й образи.

Фольклористичні, як і літературознавчі, студії О. Колесси свідчать про застосування вченим порівняльно-історичного методу, оскільки у них автор простежує зв'язки між фольклором та літературною творчістю, виокремлює виняткове значення впливу фольклору на розвиток літератури загалом.

Наукові дослідження Олександра Колесси посідають важливе місце у розвитку українського літературознавства і фольклористики в Україні та за її межами й мають неабияку цінність для вивчення історії української літератури та фольклористичної думки.

Список використаної літератури:

1. Колесса О. Генеза української новітньої повісти : стаття. Прага : Державна друкарня у Празі, 1927. 27 с.

**ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
У КЛАСІ ІМЕННИХ ЧАСТИН МОВИ ГОВІРКИ СЕЛА
ВАСИЛІВ ЗАСТАВНІВСЬКОГО РАЙОНУ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Термін «діалектологія» позначає науку про територіальний різновид національної мови, в якому збережена ментальність нації, духовні скарби та набутки народу, отримані від попередніх поколінь.

Членування української діалектної мови, яким ми послуговуємось і сьогодні, запропонував Кость Михальчук. Зокрема він вважав, що діалектне мовлення є продовженням мовлення племен, які колись жили на цій території. Відповідно, можна припустити, що буковинський діалект – це своєрідне продовження мовлення тиверців та уличів, які заселяли територію Буковини у VIII – XII столітті.

Відомо, що на території Північної Буковини є три типи говорів: гуцульський, буковинський, подільський. Згідно з розгалуженою класифікацією Костя Германа, говірка села Василів – це буковинська говірка з рисами наддністрянського говору.

У говірці села Василів є чимало морфологічних особливостей у іменниках. Серед них виокремлюємо такі:

1. Іменники жіночого роду першої відміни та прикметники жіночого роду в орудному відмінку однини мають закінчення *-ов*: *головов, ногов, руков, п'єтов, зеленов, чірвонов, файнов, дівчинов, косов, кофтов, подушков, книшков, кицьов*.

2. Іменники першої відміни м'якої та мішаної груп у родовому, давальному та знахідному відмінках мають закінчення *-и*: *на земли, на межі, вишини*.

3. Іменники другої відміни чоловічого роду у давальному та місцевому відмінку із закінченням *-ови*: *чоловікови, дубови, другови, коневи, псови, диванови*.

4. Форми іменників третьої відміни у родовому, давальному, місцевому відмінках із закінченням *-и*: *соли, любови, крові, осени, гордості*.

5. У іменниках IV відміни наявні суфіксальні та безсуфіксні форми непрямих відмінків: *тилети, лошети, поросети, дівчети, поросетови*.

Граматичних особливостей прикметників у говірці села Василів Заставнівського району Чернівецької області менше, ніж у класі іменників. До найхарактерніших особливостей належать:

1. Вплив твердої групи на м'яку (індукція): *сиредний, синий, вчораиший, будний, останний, передний*.

2. Ступені порівняння прикметників мають складену форму: *май новий, май новіший*.

Як й інші частини мови, числівники також мають свої особливості:

1. Функціонування числівників зумовлено фонетичними особливостями говірки: *один – оден, чотири – штири, шість – шіск, дев'ять – дев'їк*.

2. У говірці функціонують складені числівники за моделлю *пїутреть, пїучвєртá*.

Для займенників передовсім властиві акцентуаційні особливості:

1. У присвійних займенниках наголошений перший склад: *свОя, мОя, твОя*.

2. Збереження відмінкових форм – знахідного відмінка *не́го* «його», орудного відмінка *неў, тоў* «нею», «тією».

Отже, найбільше граматичних особливостей спостерігаємо в іменниках, значно менше – у прикметниках, числівниках та займенниках. До того ж, граматичні особливості іменних частин мови зазвичай визначаються фонетичними закономірностями говірки.

Список використаної літератури:

1. Діалектологічно-фольклорні матеріали говірки с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області: наук. -попул. вид. / уклад. : О. В. Піцик, В. В. Ковач, Н. О. Руснак, Ю. М. Руснак, Є. Д. Квітень. Чернівці: Чернівець.нац. у-т, 2019. 336с.
2. Словник буковинських говірок / заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці: Рута, 2005. 687 с.

АНТИЧНІСТЬ У ПОЕЗІЇ ОКСАНИ ЗАБУЖКО (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ДРУГА СПРОБА. ВИБРАНЕ»)

Оксана Забужко – одна з найвідоміших представниць сучасної української постмодерної літератури. Письменниця, літературознавець, публіцист, філософ, твори якої здобули широке визнання як в Україні, так і далеко за її межами.

Творчість поетеси давно привертає увагу дослідників. Серед них слід назвати В. Агеєву, Н. Анісімову, Г. Біберову, Н. Зборовську, Т. Грачову, О. Пашник, І. Стешин, Л. Таран, Т. Тебешевську-Качак, С. Філоненко, Л. Ушкалова, Ю. Шереха, М. Шведову і багатьох інших.

На жаль, у значній творчій спадщині поетки, саме поезія, за місцем і рівнем вивченості посідає останнє місце.

Актуальність нашого дослідження зумовлена відсутністю ґрунтовних праць, присвячених розглядові поезії О. Забужко. Мета – розглянути поезію Оксани Забужко в аспекті античності.

Л. Ушкалов у передмові до збірки «Друга спроба. Вибране» писав: «Це – чиста, абсолютно жіноча поезія і так само чиста, абсолютно жіноча еротика, якась незбагненна містерія воплочення й розутілення водночас» [1, с. 9]. Учений зауважував, що «...з поміж українських поетів для Забужко найбільше важить Леся Українка» [1, с. 10].

Вважаємо, що справа тут не лише в фемінізмі, а й у потягу О. Забужко до античної тематики, переосмислення класичних літературних образів, залучення України до європейської культурної єдності. Це не вся тематика, яка цікавить авторку, вона творить альтернативні біографії, надаючи героїням нового голосу, переосмислює фольклорні та біблійні сюжети, піднімає питання, що можуть кровоточити у сьогоденні.

У вірші «Клітемнестра» засвідчено абсолютно новий погляд на античний сюжет. «Есхіл, Леся Українка й О. Забужко зупиняються на смисловому обрамленні злочину: Есхіл зображує події до і після вбивства, Леся Українка – лише до нього, але обидва автори зберігають позицію спостерігача. Натомість О. Забужко творить поему від першої особи (від імені Клітемнестри)» [2, с. 59]

і це чи не вперше у світовій літературі. Авторка відкриває нам внутрішній світ героїні, виводить Клітемнестру із того маргінесу куди її загнало суспільство і перетворює на жінку-борця, що відкидає волю богів, а з потоку свідомості, відтвореного поетесою, ми дізнаємось, що її хвилює лише «...особисте неприйняття жорстоких законів чоловічого світу, заперечення війни, смерті, страшної, безмежної влади переможця» [2, с. 59]. О. Забужко намагається зрозуміти мотиви злочину героїні, заглиблюючись у її психологію. «Поетеса внесла суттєві зміни у класичний образ, артикулювавши замовчувану жіночу тілесність, прихований жіночий дискурс, народжений із почуття скривдженості, бажання помсти, створивши образ яскравої жіночої індивідуальності вдаючись до найпереконливішого виду оповіді – внутрішнього монологу» [2, с. 63].

«Античні» поезії письменниці варто розглянути також у аспекті віршованої форми.

Список використаної літератури:

1. Ушкалов Л. Дзеркала Оксани Забужко : [про поезію]. *Друга спроба : вибране.* / О. Забужко. Київ, 2005. С. 7-16.
2. Біберова Г. Месниця? Зрадниця? Феміністка? : міф про Клітемнестру в поезії Оксани Забужко. *Слово і час.* 2006. № 6. С. 53-63.
3. Забужко О. Друга спроба : вибране. Київ : Факт, 2005. 317 с.

РИТОРИЧНІ ТА ОКЛИЧНІ РЕЧЕННЯ ЯК МАРКЕРИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ МОВОСТИЛЮ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Творчість Оксани Забужко – це феномен літературний і мовний, що просякнутий впливом часу, оточення, моди та власних амбіцій. Мовостиль письменниці представлений широкою палітрою різнорівневих мовних засобів, серед яких особливе місце відведено риторичним питальним і окличним конструкціям. Потреба глибше проаналізувати мову творів Оксани Забужко саме у цьому ракурсі зумовила актуальність обраної теми дослідження. **Метою** наукової роботи є з'ясувати специфіку риторичних питальних і окличних речень як засобів вираження ключових мотивів та художнього часопростору у творчості Оксани Забужко й визначити закономірності функціонування цих мовних одиниць як репрезентантів ідіостилю письменниці.

Риторичні питальні речення у досліджуваному матеріалі переважно такі, що уже своїм змістом виражають судження-відповідь, тобто не містять прямої відповіді на питання: це так звані приховані відповіді, а подеколи відповідь міститься у попередньому чи подальшому художньому контексті, уже поданій художній інформації. Нерідко такі риторичні питальні структури є незакінченими реченнями, наприклад:

Катруся спросоння кричала: «Мамо!», — очевидно, Влада й там чогось шукала, якоїсь охоронної грамоти, якої? до чого? перед чим?.. (1, с. 14);

До структури риторичних питальних речень можуть входити уточнення, що емоційно підсумовують художній контекст, наприклад:

Але ця картинка, на якій усе обірвалося, зі спиною переднього, з травою й кущами, глід, верес, ялівець, білки сонця на стовбурах, дух вогкої землі й прилої зелені, — куди їй подітися, цій картинці? (1, с. 25).

У художньому мовленні Оксани Забужко окличні речення можуть виражати захоплення, гордість, горе, тугу, страх, обурення, презирство, зневагу та ін.

Характерною для мовостилю Оксани Забужко є та особливість, що досить часто окличні речення формують або входять до структури вставлених конструкцій. Такі речення органічно вписуються у канву художнього мовлення письменниці, що характеризується розлогістю викладу, об'ємними складними побудовами з різними типами синтаксичного зв'язку, наприклад:

Через двадцять років вигадка стала реальністю (з дотепними вигадками так воно зазвичай і буває!): люди стали в дійсності гинути від того, від чого їхні батьки й дідове – на папері (1, с. 6).

Отже, у мовостилі Оксани Забужко риторичні питальні речення – це нерідко вставлені конструкції, за допомогою яких письменниця викликає у читача різноманітні відчуття для кращого усвідомлення художньої оповіді; це осуд, неминучість людського буття, ностальгійні спогади тощо. Окличні речення реалізують емотивну функцію способом експресії, при цьому окличність – засіб вираження емотивності.

Список використаної літератури:

1. Забужко О. Музей покинутих секретів. Київ : Комора, 2019. 829. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=149085&p=1>
2. Шабат-Савка С.Т. Українськомовний питальний дискурс: монографія. Чернівці, 2019. 332 с.

ФУНКЦІЙНИЙ ДІАПАЗОН ОКЛИЧНИХ РЕЧЕНЬ У ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Особливість поетичного тексту полягає в тому, що його природа, як і природа художнього мовлення загалом, становить двоїсту систему – мовну й художню, іншими словами, словесно-образну. Структура й зміст поетичного тексту перетворює й руйнує канонічні норми інших мовних жанрів, а в основі цього явища лежить образність художнього мовлення як окремого мистецтва.

Поетичний текст – водночас статичне й динамічне утворення, і в ньому, як і в будь-якому тексті, можна виділити лексичний та синтаксичний рівні як базові. Вивчення семантичних і синтаксичних особливостей поетичного тексту в їх сукупності та виявлення в них прагматичних мотивів, що стоять біля витоків їх створення, дає змогу судити про глибинний прагматичний рівень поетичного тексту.

У структурі поетичного тексту особливу роль відіграють синтаксичні структури, різні за емоційним забарвленням та за метою висловлювання. Так, на думку М. Плющ, «граматичними засобами оформлення окличності є інтонація, що передає різні почуття; вигуки; окличні частки вигукового, займенникового і прислівникового походження» [4, с. 329-330].

У мовотворчій діяльності Ліна Костенко майстерно використовує скарби мови, творить образи, витончено та емоційно вербалізує своє бачення природи, своє осмислення буття людини, її основне призначення.

У поетичному мовленні мисткині окличні речення можуть виражати захоплення, гордість, горе, тугу, страх, обурення, презирство, зневагу та ін.

Найчастіше окличні речення як вид непрямої стилістичної номінації у мовостилі поетеси вживаються у репліках діалогів персонажів, виражаючи їхній емоційний стан під час спілкування: *А я кажу Бобренчиси: ой кумо, / ой кумо, це запитяна хвороба!* («Маруся Чурай»).

Оцінка подій, які викликають емоційну збудженість персонажів, часто супроводжується повторами слів, наприклад: *Чужа душа — то, кажуть, темний ліс. / А я скажу: не кожна, ой не кожна!* («Маруся Чурай»).

Особливої експресивності таким структурам додають окличні речення, що виражають надмірну схвильованість мовця, який стилістичним засобом повтору акцентує на найважливіших моментах діалогу: *І дзвонять дзвони, / дзвoryть, дзвонять дзвони / по всій Полтаві, по усіх церквах!* («Маруся Чурай»).

Зазвичай повтори свідчать про значну напругу емоційного стану персонажа: *А дзвони б'ють, а дзвони калатають!* («Маруся Чурай»); *І десь там юрми, натовпи, там люди!* («Маруся Чурай»).

У мовотворчості Ліни Костенко окличними структурами нерідко оформлені риторичні оклики, до прикладу: *Чому ж цього я розрубать не можу?!* («Маруся Чурай»); *А я жива... Чого я ще живу?!* («Маруся Чурай»).

Окличні речення є засобом вираження оцінних суджень. Вони часто виявляють супровідну негативну конотацію, зокрема обурення, образу, розчарування, досаду: *Орихно, тряся мене держить! / Ти хоч на мене, суко, не бреш!* («Маруся Чурай»); *То де ж воно, всевидящее око?! / Це ж глухоаспидський закон!* («Маруся Чурай»).

На основі проведеного аналізу можемо зробити висновок, що окличні речення у поетичному мовленні Ліни Костенко розмаїті за структурою та емоційно-експресивними можливостями. Саме за допомогою них поетеса влучно й точно виражає різноманітні емоційні відтінки стану ліричних героїв.

Список використаної літератури:

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник. М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипа та ін.. За ред. М. Я. Плющ. 6-те вид. К., Вища шк., 2006. 430 с.
2. Костенко Ліна. Триста поезій. К. А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019. 445 с.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ СИНТАКСИСУ В 5 КЛАСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Після становлення незалежності в Україні відбувається реформування в усіх сферах суспільно-політичного й культурно-освітнього життя. Зокрема, активно впроваджується концепція «Нова українська школа» (із 2018 року для молодших класів, а з 2022 – за нею вперше навчаються учні 5-го класу), затверджено нові стандарти базової середньої освіти, модельні програми мовно-літературної галузі, підготовлено нові підручники з української мови для 5–6 класів тощо. У цьому аспекті набуває особливої *актуальності* проблема дослідження методичних аспектів навчання п'ятикласників синтаксису. Отож у який спосіб лінгводидакти й учителі-практики рекомендують виформувати синтаксичну компетентність під час вивчення теми «Головні члени речення»? Узагальнимо основні підходи.

Синтаксис на відміну від інших мовних рівнів учні вивчають упродовж усього шкільного курсу, але фундамент синтаксичних знань закладаємо саме в 5 класі, поглиблюючи їх у 8–11 класах ЗЗСО. Такі уроки в сучасних реаліях мають ґрунтуватися на потребі виформовання в школярів навичок вільно, комунікативно вправно послуговуватися граматичними засобами української мови в усіх видах мовленнєвої діяльності. Ознайомити здобувачів середньої освіти з національною специфікою побудови синтаксичних одиниць, їхньою семантикою, можливостями виконувати комунікативні функції в різножанрових мовленнєвих актах – ось пріоритетні лінгводидактичні завдання для вчителя.

Досягнення навчальної мети передбачає дефініцію поняття «*синтаксична компетентність*», що її, услід за Іваном Хом'яком, визначаємо як «одну з основних предметних компетентностей у системі мовних знань, умінь і навичок, необхідних школярам у різних ситуаціях комунікативного дискурсу, що передбачає їхню здатність користуватися усною й писемною літературною мовою, послуговуватися необхідним арсеналом синтаксичних мовних одиниць різних структурних рівнів (словосполучення, речення,

складне синтаксичне ціле), синтаксичних конструкцій певних видів і сполучних засобів (сполучникові, безсполучникові, складно-сурядні, складнопідрядні, складні речення з різними видами зв'язку та ін.) з урахуванням функційно-стильових різновидів мовлення відповідно до теми, мети, ситуації спілкування, провідних жанрів комунікації» [1].

На думку С. Русової, учитель, ідучи на урок, повинен «не тільки знати, що він має викладати, але й як» [2, с. 237]. З опертям на цю констатацію в кваліфікаційному дослідженні поставили собі за мету:

– здійснити порівняльну характеристику модельної програми «Українська мова. 5 клас НУШ» із попередніми виданнями навчальних програм. Такий вид роботи дав змогу зафіксувати зміни в реалізації мовної змістової лінії та зіставити програмові вимоги з рекомендованими методами й прийомами навчання. Напр., учителям більше уваги потрібно звернути на засоби і способи оформлення думок учнів, вираження їхніх емоцій, а з іншого боку, вивчати синтаксис рідної мови в текстоцентричному полі, у широкому контексті тощо;

– визначити найоптимальніші технології, методи і прийоми навчання синтаксису на аспектних уроках і уроках розвитку мовлення. У цьому плані ми дійшли висновків, що вчитель / учителька має не тільки володіти великим обширом теоретичного матеріалу, а правильно комбінувати методи, добирати їх з огляду на підготовку учнів до уроку, їхнього творчого потенціалу. Спостережено: під час навчання педагоги надають перевагу не лише репродуктивному методу, а й частково-пошуковим, інтерактивним.

У подальшому спробуємо продемонструвати ефективність новітніх методів вивчення головних членів речення з опорою на накопичений учителями досвід роботи в режимі оф- і онлайн, власний досвід у ході педагогічної практики.

Список використаної літератури:

1. Хом'як І. І. Формування синтаксичної субкомпетентності в загальноосвітній школі. URL: <http://surl.li/fiebf>
2. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2-х кн. К. : Либідь, 1997. Кн. 2. 272 с.

**ВЗАЄМОДІЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ
ВИРАЖЕННЯ ЧАСУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ
МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ»)**

Час та простір – це філософські категорії, які визначають форму існування матерії, що постійно розвивається. Фундаментальними рисами простору є протяжність та визначення предмету у відношенні до інших, а час, зі свого боку, відбиває тривалість у різних її фазах та черговість подій на часовій осі. Літературний твір – сукупність часових структур, які корелюють з вимірами реального життя. Тому темпоральність тексту може впливати на читача та змінювати його ставлення до самого тексту.

Дослідження особливостей вираження категорії часу цікавить багатьох мовознавців (В. Барчука, А. Бондаренка, М. Плющ, С. Романюк, Г. Павленка, О. Бачишину) у лексико-семантичному, морфологічному та синтаксичному аспектах.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб виявити специфіку взаємодії мовних засобів вираження часу в реченні, оскільки мовні засоби вираження часових відношень – це система, в якій одні елементи взаємодіють з іншими та в тексті доповнюють семантику один одного, формуючи цілісне сприйняття часового відрізка.

Романові «Солодка Даруся» притаманне тісне переплетення не тільки сучасного з минулим, а й сучасного з майбутнім, майбутнього з минулим, властиве чітке виділення із загального потоку часу окремих відрізків, на яких зосереджує авторка увагу, а також розкриває ідею «гріха поколінь», згідно з якою проблеми сьогодення випливають з минулого, де закорінені основи життя, важелі творення майбутнього.

Один з основних мовних засобів вираження часу, використаних у романі, – це часові маркери. Марія Матіос активно використовує різноманітні способи позначення часу, включаючи слова, які вказують на час дня («ранок», «вечір»), дні тижня («понеділок», «субота»), пори року («весна», «осінь») та роки («1933», «1947»). Ці часові маркери не тільки допомагають читачеві

орієнтуватися в часі подій, але й передають атмосферу того часу та місця, де відбувається дія.

Також у романі авторка часові відношення вводить у порівняння, які допомагають підкреслити швидкість чи повільність подій. Наприклад, *«рік минув, як тиждень»* або *«час тягнувся, наче в'яз»*.

Важливим елементом зображення часу в романі є танець, зокрема «гора-маре»: *«Гора-маре» проникає в людину нечутно – наче смаковита, солодка отрута сну у приспану ласкою жінку, і скрадається до невинної душі, як ласиця під коров'ячий діюк, і боляче раниць, немов тупий ніж, що входить у тіло надсадно, із тріском шкіри. А потім ця мелодія-злодій запливає і розливається в жилах нечутно – так, як тече рідна кров людини* [СД, с. 96–97] – танець розкриває події в родині Ілащуків: весілля, щасливе подружнє життя, дитина, а потім чорна лінія – зникнення Матронки, викриття «злочину» сім'ї та страшне, трагічне самогубство мами Дарусі. Тому вжиті дієслова підсилюють семантику один одного, у висновку – за градацією розкривають тужливість мелодії і глобальніше – важке життя родини.

Часто у тексті фіксуємо дієслова, які позначають конкретну дію, але завдяки стилістичному уточненню набувають ознак інтенсивності дії: *Вони майже одночасно поцілують дитинку в голову чи в чоло, мовчки усміхнуться про себе – та й далі сапають-німують* [СД, с. 159].

Отже, можемо зробити висновок, що повноцінно часовий проміжок можна розглядати лише в реченні, де центральним елементом є дієслово, яке передає просторові та часові відношення та взаєпов'язане з іменними конкретизаторами, що уточнюють його семантику.

Список використаної літератури:

1. Барчук В. М. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис : монографія. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 416 с.
2. Матіос Марія. Солодка Даруся : роман. Київ : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2020. 208 с.

МОДИФІКОВАНІ СОМАТИЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ЛЕСЯ МАРТОВИЧА «ЗАБОБОН»)

Сьогодення відзначене активним інтересом науковців до фразеологізмів, позначених антропоцентризмом, тобто коли «людина є центральною фігурою, яка здійснює аналіз явищ, часто ототожнюючи чи порівнюючи їх зі своїм тілом» [1, с. 1]. Також викликає зацікавлення дослідження модифікацій соматичних фразеологічних одиниць, як засобів, за допомогою яких творяться нові фразеологізми. **Соматичні фразеологізми** – це «фразеологізми, у складі яких є хоча б один компонент, що входить у лексико-семантичну групу назв частин тіла та органів людини» [1, с. 1].

Мета нашого дослідження – охарактеризувати соматичні фразеологізми та їхні модифікації у творі Леся Мартовича «Забобон».

Зібраний фактичний матеріал дає нам можливість розподілити модифіковані соматичні фразеологізми на такі групи:

1. З іменним (іменниковим, прикметниковим, займенниковим) компонентом:

1.1. Заміна традиційного компонента: «[...] *а коні западали по самі коліна в болото*» [2, с. 308] – *По самі вуха* «дуже сильно, надзвичайно» [3, с. 163]; «*Адже він видів на свої очі, як Тупий зачинав пути*» [2, с. 94] – *На власні очі* зі сл. *бачити, побачити* «безпосередньо, особисто, в дійсності» [3, с. 597].

1.2. Інновації-додавання: препозитивні: «*Він м'якого серця: не вбив би й горобця*» [2, с. 137] – *М'який серцем* «хтось добрий, доброзичливий, довірливий, лагідний і т. ін.» [3, с. 515]; інтерпозитивні: «*Подумайте лиш, я не бачила ніколи литвина й на очі, а тут довідоюся, що я сама говорю по-литовськи*» [2, с. 88] – *Не бачити у вічі* «не зустрічати кого-небудь» [3, с. 20]; «[...] *чи не вдалось би їй прихилити собі Славкового серця*» [2, с. 32-33] – *Прихилити до себе серце* «викликати приятель, симпатії» [3, с. 701]; «[...] *бо гадає, що в такій далекій дорозі та ще, либонь, дух із нього випре*» [2, с. 24] – *Дух випер* «хто-небудь помер, загинув» [3, с. 275]; постпозитивні: «*Сама не знала чого,*

але перелякалася так, що *серце їй завмерло в грудях*» [2, с. 298] – *Завмирати серцем* «дуже хвилюватися (з переляку, від захоплення, тривоги і т. ін.)» [3, с. 300].

2. Із дієслівним компонентом:

2.1. Заміна традиційного компонента: *«Тож гіркий смуток наліг йому на душу»* [2, с. 27] – *Лізти в душу* «втручатися в чийсь особисті справи» [3, с. 437].

2.2. Фразеологічна деривація: *«Віддавна вже поглядав на неї ласим оком»* [2, с. 51] – *Пускати бісики оком* «кокетувати, загравати з ким-небудь» [3, с. 718].

2.3. Інновації-додавання: препозитивні: *«Люди казали про нього, що має легку руку»* [2, с. 41] – *Легка рука* «хтось досягає успіху в будь-якому починанні, в усякій справі» [3, с. 418].

3. З прислівниковим компонентом:

3.1. Інновації-додавання: інтерпозитивні: *«Потім повів згорда оком по зібраних, назираючи, яке враження зробив на них його гробовий голос»* [2, с. 105] – *Повести оком* «дивитися, спрямовувати зір на кого-, що-небудь» [3, с. 655].

Отже, модифіковані соматичні фразеологізми здебільшого творяться за допомогою іменників, прикметників, займенників, дієслів та прислівників. Найбільше зафіксовано фразеологічних одиниць, засобом творення яких виступають займенники та дієслова. Такі фразеологічні трансформації насичують художні тексти емоційністю, експресивністю, розкривають звичаї, традиції, вірування тощо.

Список використаної літератури:

1. Тоненчук Т. В. Структурно-семантичний, ідеографічний та функційний аспекти соматичних фразеологізмів у сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2016. 23 с.
2. Мартович Лесь. Забобон : повість. Київ : Вид-во «Дніпро» , 1985. 351 с.
3. Фразеологічний словник української мови : книга 1 та 2 / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН України : Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ : «Наукова думка» , 1993. 984 с.

ДО ПИТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗЗСО

На шляху формування нового стану сучасної освіти особлива роль відводиться технологічному підходу до навчання, який відповідає новим завданням та сучасній компетентнісній парадигмі мовної освіти в Україні.

Технологічний підхід є вихідним складником сутності нової освітньої парадигми, у межах якої впроваджується певна технологія чи їх сукупність.

Технологічний підхід передбачає: чітку постановку вчителем цілей, їх уточнення з орієнтацією на досягнення результатів; підготовку навчальних матеріалів та організацію навчання відповідно до наперед визначених цілей; оцінювання поточних результатів, корекцію навчання, спрямовану на досягнення поставлених цілей; підсумкову оцінку результатів.

М. Пентилок умотивовано переконує, що технологічний підхід до уроку дозволяє «конструювати такий навчальний процес, який би відповідав змісту, меті й навчальним цілям, що ставить перед собою й учнями вчитель [1, с. 47]», «забезпечує системний спосіб його організації, спрямований на оптимальну побудову й реалізацію навчально-виховних цілей на діяльнісному підході [Там само, с. 49]».

Технологія навчання української мови – це системна лінгводидактична концептуальна організація навчального процесу, побудованого на основі активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя й учня; комплекс продуктивних та ефективних форм, методів, прийомів і засобів навчання, що мають комунікативно-діяльнісну основу; технологічна модель, проект, алгоритм педагогічно вмотивованої й цілевизначеної співпраці вчителя й учня, що забезпечує гарантоване досягнення наперед задекларованого результату. Отже, домінантою у процесі модернізації сучасного уроку української мови є розроблення його технології, що відображає організацію як діяльності вчителя-словесника (навчання/викладання), так і учня (учіння), включає проектування їх суб'єкт-

суб'єктної взаємодії в чітко визначеному алгоритмі (мотивація – цілевизначення – цілереалізація – рефлексія – корекція) й містить орієнтацію на попередньо запланований якісний кінцевий результат.

Технологія сучасного уроку української мови – це алгоритм цілеспрямованої спроектованої тактики, стратегії і техніки педагогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя й учня з метою досягнення чітко визначеної мети. Технологія уроку, на наш погляд, категорія «жива», змінна. У процесі проектування і реалізації сучасного уроку вчитель-словесник адаптує технологію до вимог мовної освіти, власної професійної компетентності, враховує суб'єктний чинник певного класного колективу, таким чином, трансформуючи й удосконалюючи вибрану технологію. Технологія уроку української мови виконує низку важливих функцій, як-от: *організаційна; освітня; дидактична; розвивальна; виховна; перспективна; моніторингова.*

Ці функції віддзеркалюються у цілісній меті уроку і реалізуються у взаємодії та взаємозв'язку як важливі орієнтири здійснення теоретико-методичного проектування й реалізації сучасного уроку на основі технологічного підходу до навчання.

Аналіз наукових джерел з досліджуваної проблеми (І. Дичківська, Г. Селевко та ін.) дозволяє визначити критерії або вимоги до вибору і майбутньої імплементації технології сучасного уроку української мови: *концептуальність; системність; алгоритмізованість; відтворюваність; діагностичність; результативність; рефлексійність; суб'єктність*

Отже, означені критерії є ключовими для визначення технології сучасного уроку в основній школі, найголовніше в якому є єдність та цілісність форми й змісту, реалізація цілей і завдань. Лише за наявності всіх технологічних критеріїв можна розглядати технологічну наповненість навчального заняття й обгрунтувати перехід навчання на рівень технології.

Список використаної літератури:

1. Пентилюк М., Окуневич Т. Сучасний урок української мови. Х. : Вид. група «Основа», 2007. 176 с.

Вероніка Руда
Науковий керівник – доцент Савчук О. М.

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ТЕМАТИКА КУНШТ (2021-2023 РР.)

Проблематику культурно-мистецького медіапростору у наукових розвідках досліджували такі науковці: О. Гарматій [1], М. Дорош [2], М. Джагі [3] та інші. Однак контент КУНШТ не був досліджений, що й зумовлює актуальність теми.

Науково-популярний журнал КУНШТ створений 20 вересня 2015 року Кирилом Безкоровайним та однодумцями [4]. З 2022 року головною редакторкою медіа стала **Олеся Павлишин**. Головна ідея та тематичне спрямування видання: «Наука як мистецтво». К.Безкоровайний зазначає, що «у 2019 році стало тісно в рамках паперового видання. Хочемо, аби наші ідеї чули, бачили та читали ще більше українців» [4]. Сьогодні КУНШТ медіа та платформа, команда яких створює подкасти, виставки, мультимедійні матеріали, проекти «на межі науки та мистецтва».

Особливою актуальністю користуються подкасти. Моніторинг їх тематичного наповнення у векторі мистецтва упродовж 2021-2023 років становить понад 25 подкастів. Авторами є Олександр Гончар, Дар'я Добричева, Катерина Кирилова, Оксана Рубан, Михайло Маринович. Висвітлення наукової тематики із поєднанням мистецтва та культури є досить особливим, що й потребує дослідження. Відповідно до аналізу контенту виявлено, що медіатему представлено за такими напрямками:

1. Література. Значення книги та бібліотеки у житті людини, про це йдеться у подкасті «Діалог з Максимовичем» [6] тощо.

2. Наука як мистецтво. Цей напрямок найчисельніший. Він реалізувався завдяки спільному проєкту журналу «Куншт», NAMU та Громадського радіо. У цьому проєкті вийшло 5 подкастів. Специфіка їх полягає в тому, що крізь призму художніх картин обговорюються наукові питання. Доприкладу, «Чому ми бачимо небо блакитним?» Володимир Орловський створив картину «Жнива» у 1882 році. Пейзаж. Хвилиночку, а чому ми бачимо небо блакитним? Пояснює астрофізик Дар'я Добричева [7] тощо.

3. Мистецтво та «Штучний інтелект». Розглядають питання про технології та штучний інтелект. Яскравим прикладом є подкаст «Бах танцював би під музику ШШ». У «Проект інтелект» журналіст А. Бродецький та блогер О. Гончар обговорюють чи може штучний інтелект досягнути рівень справжнього митця [5] тощо.

Отже, культурно-мистецька тематика журналістами «Куншт» представлена у поєднанні із науковою. Такий підхід застосовують з метою зацікавлення аудиторії, формування інтелектуальної свідомості реципієнтів.

Список джерел та літератури:

1. Гарматій О. Тема культури в українських ЗМІ: основні тенденції подання [Електронний ресурс] / О. Гарматій, С. Кісіль. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2019/apr/16158/harmatij.pdf>
2. Дорош М. Культурна журналістика: як вбудуватися у формат [Електронний ресурс] / М. Дорош // MediaSapiens, 2013. – Режим доступу: <https://bit.ly/3LiOiin>
3. Джагі М. Лекція 1. Що таке культурна журналістика? [Електронний ресурс] / М. Джагі – Режим доступу до ресурсу: <https://www.culturepartnership.eu/ua/publishing/cultural-journalism-course/lecture13-1>
4. Куншт. URL: <https://kunsht.com.ua/yak-navchayut-ditej-nauki-v-umovax-vijni/>
5. Куншт. «Бах танцював би під музику ШШ». URL: <https://kunsht.com.ua/dialog-z-maksimovichem/>
6. Куншт. «Діалог з Максимовичем» URL: <https://kunsht.com.ua/podcast/shtuchnij-intelekt-ta-mistectvo-%E2%80%92-projekt-intelekt/>
7. Куншт. «Чому ми бачимо небо блакитним». URL: <https://kunsht.com.ua/podcast/chomu-nebo-blakytne>

РОМАН АНДРІЯ КОКОТЮХИ «ЧОРНИЙ ЛІС»: ХУДОЖНІ ОБРАЗИ ТА ІСТОРИЧНА ОСНОВА ТВОРУ

Проблема історичного об'єднання Заходу й Сходу України завжди викликала чимало запитань, дискусій і надавала матеріал для створення історичних і художніх праць.

Одним із таких художніх творів є роман «Чорний ліс» – частина повстанської трилогії Андрія Кокотюхи. «За визначенням автора «Чорний ліс» – це гостросюжетний історико-пригодницький роман, який, хоч і має за основу реальні історичні події та наукові джерела, все ж таки не є документальним твором» [1], а тільки пробує в художній формі відтворити реалії, в яких опинилися українці в описаний період війни.

На сторінках роману розміщені конкретні топографічні дані, зручні для опанування періоду дати й детально окреслені гостросюжетні виміри подій. Роман, як і вся повстанська трилогія, «попри пригодницький формат, не справляє враження стовідсоткової белетристики. Пізнавальність переважила розважальність. Романи щільно насичені історичною інформацією» [2].

Але основою розкриття теми «свій серед чужих, чужий серед своїх» є герої, кожен з яких розкриває ті чи інші сторони, думки, переконання, що врешті дають можливість читачу і власне головному героєві обрати свою позицію, яка в найбільш раціональному розумінні має полягати в єднанні Чорного лісу, як уособлення УПА й, відповідно, української сторони конфлікту, і «Східняка», який є прототипом роками нав'язаних нам стереотипів і одночасно «лінією возз'єднання».

У романі чітко простежуємо внутрішні коливання засудженого взимку 1941-го Максима Коломійця – колишнього старшого лейтенанта міліції, головного героя, який бореться проти внутрішнього антагоніста, що поступово наростає. Оскільки, як влучно зазначає Софія Філоненко, «“Чорний ліс” написано заради ключового моменту – самоідентифікації головного героя» [1].

Адже спершу ми розглядаємо ситуацію, де син старшини полку отамана Троцького, тобто військового армії УНР, стає

вірнопідданим великої машини Сталіна, Молотова, Яרцева, Орлова, Маневича й інших «товаришів» із НКВС, УШПР і т. д. Він змушений співпрацювати з «тюремними елементами», що дотримуються своїх, кримінальних, законів і вдало поєднуючи наміри з прізвиськом жорстокого, хитрого і антипатичного ватажка Зуба, «гострять на Коломійця зуб» [3, с. 62].

За задумом автора, всі антигерої рівночасно є захисниками своєї великої імперіалістської ідеї, так само як і польська сторона в уособленні вольової Ванди Мостовської, яку рятує «ось ця не зовсім зрозуміла інакшість» [3, с. 263] під шойно сформованим псевдо «Східняк», а також німецькі нацисти Франц Хольман, епізодичний Ерік Венцель і Оскар Крюгер (насправді ж майор НКВС Василь Єрмолов, який вдало керується психологією окупанта на стороні ворогів). Тож таке насичення образами часто негативно впливає на сприйняття героя, але так само й допомагає йому зрозуміти себе.

Крім величезної кількості героїв, у романі постає ще й образ Чорного лісу, який постійно рятує Максима, натякаючи на його приналежність до споконвічно української землі й даючи йому можливість самоствердитись у повстанській спільноті. А врешті, після довгих розмов зі своїм «ангелом-охоронцем», сильним хорунжим Павлом Бережним на псевдо Хмара, що завше оберігав Коломійця, виснажливих боїв проти німців і радянських партизанських загонів «Максим Коломієць відчув себе на своєму місці» [3, с. 290].

Список використаної літератури:

1. Пелюшенко О. Андрій Кокотюха «Чорний ліс». URL: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=208>
2. Філоненко С. Повстанський етюд у чорно-біло-багряних тонах. URL: <http://bukvoid.com.ua/print/?29360>
3. Кокотюха А. Чорний ліс. Вид. 2-ге. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 304 с.

ПОЕТИЧНИЙ ТОПОС МІСТА ВОЛОДИМИРА ВОЗНЮКА

Лірика буковинського поета, культуролога, літературознавця, культурно-громадського діяча Володимира Вознюка позначена «чітким окресленням життєвої позиції» [1, с. 298], осягненням довколишнього світу, пізнанням і відтворенням суті подій і явищ сьогодення. Володимир Вознюк відомий у Буковинському краї та за його межами ще й як кобилянськознавець: він багаторічний директор Чернівецького літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської, автор літературознавчих книг, присвячених письменниці, путівників за адресами художниці слова. Очевидно, що саме ця діяльність митця визначає як одну з поетикальних рис лірики – відтворення міських реалій, атмосфери міста як збудника думок, емоцій та суб'єкта його поезій, як середовища, в якому поет органічно існує та виявляється як індивід, середовища, що є життєдайною силою і надихає.

Показовою у цьому сенсі є збірка Володимира Вознюка «Під небесами Чернівців» (Чернівці, 2008), присвячена 600-річчю першої писемної згадки про Чернівці. Топос міста як місця творчості Володимира Вознюка, де народжуються його задуми, твориться поезія, представлений у збірці надзвичайно широко – від історичних фактів і подій, легенд до зваб, перипетій міського життя, його минулого і сучасного, глибокого філософського осмислення міста. Сам автор зазначає, що присвятив презентовані у збірці поезії «усім, народженим у Чернівцях і тим, хто народився не тут, але поріднився з ним серцем, душею, родинно...» [2, с 3].

Поет презентує читачеві місто як цілісний органічний образ, розриваючи стереотип сприйняття Чернівців як малого Парижа чи Відня, апелюючи до його самотності, українського колориту: «Чернівці – не маленький Париж. / І не Відня тут відтінь – пенати. / У вогні порівнянь відгорши. / а ти б рідне навчивсь вирізняти»; «Бо на Відень міняв Чернівці. / Відлітав журавлем. І синицю / все ж тримав амулетом в руці. / Залишав тільки отчу криницю» [2, с. 62].

Поет сприймає і презентує читачеві місто як невід'ємну частину себе, як органічний складник власного світогляду, мовчазного слухача думок, сповідей, свідка життєвих подій, що відбувалися на Турецькому мості [2, с. 15], на вулицях Панській [2, с. 20; 36; 38], Стрілецькій [2, с. 31].

Місто з його спорудами, парками, скверами – свідок і «співучасник» емоційних переживань автора: *«Осінній парк осінні сни колише. / такі правдиві і такі нові. / Поміж дерев блукає сива тиша / і сивий слід лишає на траві. / Вона, як ти, мене у мрію кличе, / моїй надії руку подає, / і навіть обриси її обличчя / мені чомусь нагадують твоє»* [2, с. 44].

Окреме місце у збірці посідають вірші-монофони, в яких кожне слово починається з однакової літери): вони формують розділ «Слід світанку», У цих поезіях – краса Чернівців, Буковини, краса і велич природи у різні пори року («Березиль», «Слід світанку», «Літом леліяній Ладі»).

Місто представлене в поезії Володимира Вознюка як своєрідне місце сили для творчості незліченної когорти буковинських талантів: О. Кобилянської, Д. Загула, І. Миколайчука, Ірини Вільде, В. Івасюка, О. Романця, А. Добрянського, Б. Мельничука, М. Лазарука, Ю. Гречанюка, О. Савчука та ін. Вірші-присвяти сповнені поваги, пошани, гордості за чернівчан, багато з яких хоч не народилися тут, але повністю розкрили творчий потенціал саме у Чернівцях.

Поетичний топос міста Володимира Вознюка прочитується у кожному рядку всіх поезій, що сповнені любові до свого всеохопного «соратника», товариша, ім'я якого – Чернівці.

Список використаної літератури:

1. Вишиваний Я. Володимир Вознюк. Письменники Буковини другої половини ХХ століття. Хрестоматія. Частина 2. 2-ге видання, доповнене. Упоряд. Б. І. Мельничук, М. І. Юрійчук. Чернівці. Прут, 2003. С. 298-299.
2. Вознюк В. О. Під небесами Чернівців: Поезії. Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. 176 с.

Анастасія Сидоряк
Науковий керівник – доц. Гуцуляк Т. Є.

**ДЖЕРЕЛА ІМЕННИКОВИХ
СИНОНІМІЧНИХ ВІДПОВІДНИКІВ
У «РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВНИКУ»
ЗА РЕД. А. КРИМСЬКОГО ТА С. ЄФРЕМОВА**

«Російсько-український словник» за редакцією А. Кримського та С. Єфремова (1924–1933 рр.) (далі РУС) є найгрунтовнішим джерелом питомої української лексики. У 1924–1933 роках були видані перші три томи цієї лексикографічної праці. Четвертий том, підготовлений С. Єфремовим, радянська влада знищила. Від початку 30-х років ХХ ст. РУС потрапив під заборону через звинувачення його укладачів у буржуазному націоналізмі. У сучасних мовознавчих студіях матеріали цієї лексикографічної праці все частіше стають об'єктом різноаспектних наукових досліджень (розвідки І. Гнатюк, Т. Гуцуляк, Н. Данилюк, Є. Карпіловської, Л. Кислюк, Ю. Поздрань, О. Скопненка, О. Тищенко, Л. Ткач та ін.). Важливим здобутком цього словника є те, що в ньому найповніше відтворено лексико-семантичні, фразеологічні, синонімічні й словотвірні ресурси української мови.

Мета пропонованої розвідки спрямована на здійснення аналізу джерел іменникових синонімічних відповідників у «Російсько-українському словнику» за редакцією А. Кримського та С. Єфремова (1924–1933 рр.).

До притаманних ознак цього словника належить використання в українській перекладній частині значної кількості синонімічних відповідників, що сформувалися на базі різних мовних явищ. Насамперед варто виокремити використання наявних в українській мові словотвірних синонімів, з-поміж яких трапляються й такі, що не зафіксовані в сучасних тлумачних словниках. Наприклад, *авантюр-ист*, *авантюр-ник* (РУС, I, с. 1); *аскет-изм*, *аскет-ств-о* (РУС, I, с. 10); *баб-ег-а*, *баб-иц-е*, *баб-исък-о*, *баб-ер-а* (РУС, I, с. 12); *балак-лій*, *балак-ун* (РУС, I, с. 13).

У групах деяких іменникових синонімів укладачі словника подають складні слова, які, за нашими спостереженнями, є новотворами-композиатами й не зафіксовані в сучасних

тлумачних лексиконах – СУМ і СУМ-20. Наприклад, поряд з лексемою **автограф** фіксуємо синонім *власнопис* (РУС, I, с. 1); до слова **автобіографія** подано синонім *саможиттєпис* (РУС, I, с. 1); до **алітерація** – *однолітерність* (РУС, I, с. 4); до **аеронавтика** – *повітроплавба* (РУС, I, с. 12); до **барометр** – *тискомір* (РУС, I, с. 16). Оригінальним є синонімічний відповідник до лексеми **нісенітниця** – *курзу-верзу*, утворений від основ дієслів *корзати* «плести» і *верзти* (РУС, I, с. 12).

Питомі словотвірні відповідники, що їх не фіксують сучасні словники, укладачі РУС наводять поряд з іншомовними назвами окремих термінологічних понять: *алюміній, глинець; амоніак, смородець* (РУС, I, с. 5); *арсенал, зброяниця* (РУС, I, с. 9).

Важливе джерело синонімів становлять питомі для української мови слова з переносним значенням, які мають певне стилістичне забарвлення. Важливо, що такі синонімічні відповідники наведені поряд з лексемами іншомовного походження, напр.: *абажур, дашок* (розм.); *аврора, зірниця* (поет.) (РУС, I, с. 1); *аромат, дух* (розм.) (РУС, I, с. 9). В окремих випадках для перекладу назв рослин чи тварин укладачі словника подають тільки питомі народні назви, що відображають образне метафоричне сприйняття певної реалії, напр.: до лексеми (рос.) *алтей, алтея* подано *калачики, проскурки, проскурина, собача рожка* (РУС, I, с. 4), (рос.) *баклан* – *рибалка* (РУС, I, с. 14), (рос.) *бекас* – *вівчарик* (РУС, I, с. 15).

З-поміж джерел іменникових синонімів у РУС виокремлюємо й застарілу лексику. Наприклад: *ад'ютант, значковий, осавул, осавула* (РУС, I, с. 2),); *акт, чин* (РУС, I, с. 3); *амбразура, стрільниця* (РУС, I, с. 5); *оренда, посесія* (РУС, I, с. 8); *багрянець, шарлат* (РУС, I, с. 13); *біда, причина, пеня* (РУС, I, с. 19).

Отже, іменникові синонімічні відповідники, наведені в українській частині РУС, відображають різні джерела лексичної синонімії – це питомі слова української мови, словотвірні синоніми, новотвори, слова з переносним значенням, застаріла лексика тощо.

МІСЦЕ ОРФОГРАФІЇ В НАВЧАЛЬНІЙ ПРОГРАМІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мета шкільної мовної освіти, як відомо, – сформувати компетентного мовця, національно свідому, духовно багату мовну особистість. З огляду на це одним із головних завдань навчання української мови в ЗЗСО є «ознайомлення з мовною системою й формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь і навичок» [2, с. 1]. До правописних умінь і навичок належать орфографічні.

Орфографія (грец. *ὀρθογραφία* – правопис, від *ὀρθός* – правильний і *γράφω* – писати) – історично сформована й загальноприйнята система правил мови щодо способів передачі мовлення на письмі, яка поряд із пунктуацією становить правопис певної мови (хоч нерідко терміни «орфографія» і «правопис» уживаються як тотожні) [1, с. 443].

Мета цієї розвідки – простежити місце орфографії в шкільному курсі української мови на основі аналізу чинної програми для здобувачів базової середньої освіти – державного документа, який визначає обсяг і зміст знань, умінь і навичок з української мови, що їх мають набути учні за час навчання.

Шкільний курс української мови передбачає вивчення фонетики, графіки, орфоєпії, орфографії, лексикології, фразеології, будови слова, словотвору, морфології, синтаксису, пунктуації. Основні орфограми учні 5–9 класів вивчають не окремо, а паралельно з іншими розділами мовознавства в межах мовної змістової лінії, пор.:

• **«Будова слова. Орфографія»** (5 клас) – правопис значущих частин слова, написання префіксів *пре-*, *при-*, *прі-*;

• **«Фонетика. Графіка. Орфоєпія. Орфографія»** (5 клас) – правопис ненаголошених голосних, знака м'якшення, апострофа, вимова і написання префіксів *роз-*, *без-* та *з-* (*зі-*, *с-*), *роз* (*розі-*), спрощення в групах приголосних, правила переносу тощо;

• **«Словотвір. Орфографія»** (6 клас) – зміни приголосних при словозміні і творенні іменників із суфіксом *-ин(а)* від прикметників

на *-ський, -цький*, відносних прикметників із суфіксами *-ськ-, цьк-, -зьк-* та іменників із суфіксами *-ств(о), -зств(о), -цств(о)*, правопис складних слів разом і з дефісом, написання слів з *пів-*, правопис складноскорочених слів тощо;

• **«Морфологія. Орфографія»** (6 клас) – опрацювання орфограм, пов'язаних з правописом, особливостями відмінювання і творення іменних частин мови, як-от: велика буква та лапки у власних назвах, подвоєння літер, правопис відмінкових закінчень, правопис складних іменників, прикметників, числівників та займенників разом, окремо чи з дефісом, написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові, узгодження числівників з іменниками тощо;

• **«Морфологія. Орфографія»** (7 клас) – вивчення орфограм, пов'язаних із написанням дієслів, прислівників і службових частин мови, як-от: правопис особових закінчень дієслів I і II дієвідмін, *не* з дієсловами, *-ться, -шся* в дієсловах, правопис суфіксів дієприкметників, написання прислівників, прийменників, сполучників окремо, разом, з дефісом; правопис часток *не* і *ні* з різними частинами мови, дефіс у вигуках тощо.

Оскільки учні 8 і 9 класів детально вивчають синтаксис, то над орфографічною грамотністю вони працюють на уроках повторення і узагальнення вивченого, що їх передбачає програма на початку (основні правила правопису за вибором учителя) і наприкінці кожного року навчання (написання речень і текстів з поясненням правопису слів).

Сформувати навички грамотного письма, безперечно, можна лише внаслідок наполегливої й цілеспрямованої роботи, оптимально поєднуючи спеціальні методи і прийоми навчання. Крім того, з 2022 р. в освітній процес поетапно впроваджують модельні навчальні програми з української мови для Нової української школи, що відкриває перспективу наших подальших наукових спостережень.

Список використаної літератури:

1. Бурячок А.А. Орфографія. Українська мова. Енциклопедія. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 443–444.
2. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНЕ РОЗМАЇТТЯ КНИЖКОВИХ АБЕТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасній українській мові слово-термін *абетка* має такі значення: 1) сукупність літер, розташованих у певному усталеному в даній мові порядку, що позначають її звуковий лад на письмі; 2) початковий посібник для навчання грамоти (буквар); 3) система умовних знаків; 4) *переносно* – основні, найпростіші елементи будь-якої науки, справи [1]. Сучасна українська абетка має 33 літери, що позначають на письмі 38 фонем, проте в 1933–90 рр. в абетці було 32 літери, оскільки з неї вилучили літеру «ґ». Книжкові абетки української мови становлять важливу й багато в чому унікальну частину культурного спадку українців, над створенням якого працювали й друкарі-книжники, й письменники-просвітителі, й учителі-практики, й художники. Свою сторінку в історії абеток залишили видатні культурні діячі й учені-філологи (П. Куліш, Т. Шевченко, М. Максимович, О. Потебня, Б. Грінченко, С. Русова та багато ін. (див. [3, с. 59]). Упорядники букварів «у більшості своїй не були професійними шкільними вчителями, але, як представники української інтелігенції, вважали своїм обов'язком просвітити народ як у плані грамотності, так і щодо усвідомлення власної самобутності» [2, с. 45]. Твором національного значення стала «Абетка» (на жаль, не завершена) Георгія Нарбута. У 1917 р. він створив 14 літер з малюнками та супровідними слова: «А» – ангел та аероплан, «Г, Ґ» – гетьман та голуб, «К» – козак, кінь, корабель, «Ф» – феєрверк, «Ч» – чорти та чайник, «І» – іграшки, «Л» – лев, лебідь, ліра, «Н» – негр, ножиці, ножі [4].

На думку О. Клименко, букварі – це документ епохи, адже вони містять багатий матеріал з історії письма та розвитку орфографії; за історією букварів української мови можна простежити, як змінювався алфавіт, малюнок літер, шрифти, слова, що їх упорядники добирали на кожному літеру абетки [3, с. 60]. У ХХ ст. й на початку ХХІ ст. до створення книжкових абеток долучилися знані українські поети й поетеси (О. Олесь, Л. Полтава, В. Терен, М. Романченко, Т. Коломієць, Н. Забіла, Г. Чубач, І. Січовик, Ю. Набока, І. Малкович, В. Верховень, Б. Стельмах, Н. Кир'ян, Н. Стефурак, М. Павленко, М. Савка, О. Кротюк, О. Стефюк, І. Сонечко та багато інших авторів).

Бібліографічний перелік абеток, які виходили друком від кінця 1980-х рр., налічує понад 50 позицій і, фактично, залишається відкритим, адже й автори, й видавці демонструють велику винахідливість у створенні нових жанрів та нових тематичних напрямів. Найбільш популярним залишається традиційний поетичний жанр, зреалізований також у лічилках, загадках, скоромовках і навіть у формі акровіршів, напр.: *А – з неї діти починають Буквар читати з ранніх літ. Екзамен периши свій складають, Тож треба знать її як слід. Коли вже вивчена вона, – Авжеж, прислужиться словна* (М. Романченко, «Максимкова абетка»). Є в абетках й особливий тип текстів – тавтограми (в них усі слова починаються з тієї самої літери), напр.: *Літо-літечко: літають ластівки, лелеки. Лужок лагідний-лагідний. Лошачкові легко, любо, лоскітно. Ловко ловить лепеху, листячко – ласує. Літепло ласкаво лататтю листочки леліє. Лозняк лопотить. Лебедиця лебедить лебедяткові: «Люлі-люлі, любесеньке». Левада. Легіт. Літечко...* (О. Павленко, «Абетка-чистомовка»).

Важливою функцією абеток, які виходили друком уже в період державної незалежності України, стала актуалізація подій української історії («Козацька абетка», «Повстанська абетка»), етнографічної самобутності («Абетка маленького гуцулятка»). Характерною рисою сучасних абеток є тематична спеціалізація («Абетка духовності», «Християнська абетка», «Родинна абетка», «Квіткова абетка», «Абетка барвистих вигуків» тощо) та інтегрований підхід («Абетка перетворень», «Пластилінова абетка»).

Список використаної літератури:

1. Абетка / М. Г. Железняк. *Енциклопедія Сучасної України* [Електрон. ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; К. : Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-42173>
2. Дзюбишина-Мельник Н. Я. Український буквар. Історія і сучасність. *Мовознавство: третій Міжнародний конгрес українців*, 26–29 серпня 1996 р.: [тези та повідомл.] / [відп. ред. А. Івченко, О. Тараненко]; Міжнар. асоц. українців, Респ. асоц. Українознавців, Нац. акад. наук України ... [та ін.]. Харків, 1996. С. 44–50.
3. Клименко О. З історії українських букварів. *Бібліотечний вісник*. 2000. № 2. С. 57–60.
4. Лебедева К. У пошуках літер: вперше видано «Абетку» Георгія Нарбути. [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <https://uartlib.org/u-poshukah-liter-vpershe-vydano-abetku-georgiya-narbuta/>

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ В ІТАЛІЇ

Близько тридцяти років Італія є одним із основних напрямів, після Польщі, куди українці їдуть на заробітки. До початку війни в Італії було зафіксовано близько 230 тис. українців, які проживали там на постійній основі. З початком військової агресії Російської Федерації на території України для українців настали скрутні часи. Багато громадян України були вимушені рятувати своє життя та мігрувати до країн Європи. Італія стала прихистком для багатьох українців.

Як впливає з аналізу джерел та літератури, соціальна політика для українських мігрантів в європейському просторі та в Італії зокрема спрямована на:

- трудову та професійну адаптацію мігрантів;
- рішення проблем матеріальної допомоги мігрантам;
- формування та розвитку гармонійних взаємовідносин між мігрантами і місцевим населенням;
- формування та розвиток системи правового захисту мігрантів;
- припинення/недопущення дискримінації;
- психологічну адаптацію та реабілітацію мігрантів;
- створення умов, необхідних для успішної інтеграції мігрантів в нове для них суспільство [1; 2; 3].

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють надання соціальної допомоги українським мігрантам в Італії є: Конвенція про статус біженців від 1951 року [4]; Законодавчий декрет № 251/2007 Італії, прийнятий на положеннях Директиви країн ЄС № 2001/855/ЄС від 20 липня 2001 року [5]; а також низка інших законодавчих документів, прийнятих в різний період у нульових роках.

Для надання допомоги українським мігрантам в Італії існує наступна організаційна структура: муніципалітети, позаурядові

організації, служба волонтерської діяльності, інші органи та об'єднання, релігійні організації, визнані громадянами.

Підсумовуючи, необхідно підкреслити, що, *по-перше*, соціальні технології та напрями соціальної роботи з українськими мігрантами є важливими для ефективного їх захисту та адаптації в новому середовищі. Саме правильне застосування технологій та напрямів соціальної роботи сприяє позитивному знаходженню мігранта в Італії.

По-друге, допомога українцям в Італії вписується в загальну картину допомоги мігрантам в державі, але українцям надають спеціальні преференції.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про статус біженців від 1951 року. URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2021/07/UNHCR70_Key_Messaging_ukr.pdf
2. Директива 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у випадку масового припливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення наслідків цього. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj>
3. Законодавчий декрет № 142/2015, прийнятий на виконання європейських директив 2013/32/ЄС та 2013/33/ЄС. URL: <https://rm.coe.int/check-list-2-social-rights-ua/1680a837b1>
4. Diritto di asilo e accoglienza dei migranti sul territorio. URL: <https://www.camera.it/temiap/documentazione/temi/pdf/1105104.pdf>
5. Конвенція про статус біженців. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
6. Legislative Decree No. 251 of 19 November 2007, on standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted (implementation of Council Directive 2004/83/EC and of Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council-recast), as lastly modified by Law Decree No. 113 of 4 October 2018 converted into Law No. 132 of 1 December 2018. URL: <https://www.refworld.org/docid/545248d04.html>

СПЕЦИФІКА ОФОРМЛЕННЯ ІЛЮСТРАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ ДИТЯЧОЇ ТА ПІДЛІТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Створення ілюстрацій до сучасної художньої літератури – складний процес. Кожна книга має свого адресата.

Видання для дітей, залежно від вікової категорії читачів, поділяють на чотири групи: I група – видання для дітей віком до 5 років включно; II група – для дітей віком від 6 до 10 років включно; III група – для дітей віком від 11 до 14 років включно; IV група – для підлітків від 15 до 18 років включно.

Специфіка ілюстрування книг для дітей відрізняється від формування візуальної складової «дорослої» літератури, адже підготовка тексту та ілюстрацій відбувається з урахуванням тієї групи читачів, для якої вона призначена. Наприклад, для видань I групи ілюстративність видання рекомендується не менше 75%, водночас для видань II групи рекомендована ілюстративність становить не менше 30%, а для видань III групи – не менше 30%, за умови, що основний текст відтворено малокоонтрастним шрифтом.

Малюнок має мати тісний зв'язок зі змістом літературного твору й опиратись на образність дитячого мислення. Якісними характеристиками таких ілюстрацій зазвичай є реалістичність та наявність чітких контурів, які відмежовують предмети від простору. Малюнки для дітей характеризуються виразною емоційністю, репрезентують жваві, веселі, динамічні образи. А поєднання кольорів може бути реалістичним або казковим.

Композицію ілюстрацій варто робити максимально простою і чіткою, з розташуванням головних героїв у центрі та на передньому плані так, щоби задній план був нейтральним і не відволікав увагу дитини.

Закономірно важливими є оригінальність стилю автора та новаторство. Прикладом великого новаторського внеску в мистецтво дитячої та підліткової книжкової ілюстрації є твори видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», проілюстровані Владиславом Єрком.

Окремим жанром ілюстрування є графічні артбуки. Це альбоми або колекції зображень та ілюстрацій, зібраних під однією обкладинкою. Усі елементи артбуку пов'язані спільною темою або ідеєю. Нині суттєво зросла популярність такого поліграфічного продукту, тому його активно використовують для ілюстрування дитячої літератури.

До кращих прикладів дитячих артбуків, на нашу думку, можна віднести такі: «Наречена» (2017 р., «Терра Інкогніта»); «У царстві лева» (2015 р., «Книги ХХІ», «Чорні Вівці»); «Ріпка», «Паперове кохання», «Молоко» (2019 р., творча майстерня «Аграфка»). Одним із популярних типів артбуків є деталізовані розмальовки, як наприклад, розмальовка-антистрес «Чарівний сад», яка привертає увагу не тільки дітей, а й дорослих.

Отже, безперечним є те, що кожна книжка має бути особливою не тільки за розміром, товщиною і формою, але і за змістом та ілюстративним матеріалом. При дотриманні всіх вимог щодо оформлення цієї складової, книги будуть добре сприйматися дитячою читацькою аудиторією.

Список використаної літератури:

1. ДСТУ 29-62002. Видання для дітей. Поліграфічне виконання. [Чинний від 2002–08–01]. URL: <http://www.chytomo.com/standards/vydannya-dlya-ditey-polihrafichne-vykonannya-hstu29-62002>
2. Огар Є. Дитяча книга: проблема видавничої підготовки : навч. посіб. Львів: Аз-Арт, 2002. 159 с.
3. Федіна Ю. Освітньо-виховний потенціал ілюстрації дитячої книги // [Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія.](#) – [2014. – Вип. 35. – С. 119–124]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_35_22

Маргарита Совик

Науковий керівник – асист. Вардеванян С. І.

ПРОБЛЕМА ЕВТАНАЗІЇ У РОМАНІ ГАЛИНИ ПЕТРОСАНЯК «ВІЛЛА АНЕМОНА»

Вже понад три тисячі років дилема, яку породжує евтаназія, розділяє суспільство – це гостре питання, яке обговорюється в медичному, юридичному, філософському та теологічному вимірах.

Термін «евтаназія» походить з грецької й буквально означає «легка смерть». Однак у загальному значенні евтаназію розуміють, як умисне позбавлення життя хворого з метою полегшення його страждань [1]. У давнину активну евтаназію відкидали більшість філософів, оскільки вона вважалася порушенням автономії особистості та дією проти божественної волі. Питанням евтаназії опосередковано займалися Гіппократ, Піфагор, Сократ, Аристотель, Платон, Епікур та інші [4]. Осмислення цієї проблеми зустрічаємо у багатьох творах світової літератури. Деякі з них: «Закохана» Емі Блум, «Легкий вихід» Стівен Амстердам, «Милосердя» Дждоді Піколт, «До зустрічі з тобою» Дждоджо Мойес.

В українському контексті проблема евтаназії ще не має настільки різноманітного художнього осмислення. Тому дебютний роман Галини Петросаняк «Вілла Анемона» можемо назвати чи не єдиним твором сучасної української літератури, де головною проблемою є евтаназія, а зокрема, асистований суїцид.

Назва книги містить у собі певний символізм і ніби готує читача до подій, які будуть відбуватися. За одним з давньогрецьких міфів анемони вперше виростили там, де Венера плакала над тілом помираючого Адоніса, що повільно стікав кров'ю. Після смерті тіло розтануло наче пара, залишивши за собою розсип криваво-червоних квітів.

У Єгипті та Персії анемони були символами хвороби, а китайці називали їх «квіткою смерті». Ранній європейський звичай полягав у тому, щоб пробігати повз поля анемон, бо сільські жителі вважали, що навіть повітря отруєне цими квітами [5].

Проблема евтаназії в романі стає своєрідним «гачком», який тягне на поверхню як питання, що регулярно стають предметом біоетичних дискусій, так і вічні філософські роздуми про основи людського буття [2].

Головна героїня роману українка Рута Маковій прїїхала до Швейцарії на заробітки й отримала добре оплачувану роботу у приватному госпісі. Рута постає перед читачем турботливою матір'ю, сумлінною працівницею, вправною кулінаркою, вдумливою співрозмовницею,

привабливою жінкою середніх років, чутливою та делікатною у ставленні до людей, рослин і речей. Попри весь позитив, який авторка вкладає, створюючи образ Рути, героїня є досить типовою та дещо стереотипною.

Конфлікт роману розкривається, коли героїня дізнається, що основним напрямком діяльності фундації, у якій вона працює, є надання послуг асистованого суїциду або супроводу в смерть для невиліковно хворих та тих, хто має важку форму депресії. Що буквально є допомогою у скоєнні самогубства. Через власні життєві цінності Рута не може продовжувати роботу в госпісі. Асистований суїцид є для неї злочинном. Позиція героїні протиставляється поглядам трьох інших персонажів, які працюють у фундації. Керівниця – лікарка Беата, медсестра Керстен і юрист Альбрехт позитивно сприймають послуги, які вони надають клієнтам. Тому українка, яка була відносно «своею» за зовнішніми ознаками, виявляється для швейцарців абсолютно чужою за переконаннями.

Авторка осмислює проблему еутаназії, транслюючи через образ Рути, притаманну для неї та її покоління систему цінностей. Та попри це вичерпно обгрунтовує доводи обох сторін.

Томас потрапив до вілли, коли рак майже повністю зруйнував його тіло. З розвитком любовної лінії до героя повертається жага до життя та віра в диво [2]. Саме переосмислення переконань архітектора стає своєрідною розв'язкою світоглядного конфлікту. Персонал вілли отримує гроші за супровід в смерть, а Томас і Рута отримують шанс на нове життя та надію на, те, що кохання все таки більше за смерть.

Галина Петросаняк порушила контраверсійну тему, проте залишила відкритими безліч запитань. Бо як у героїв твору, так і у читача є вибір. Вибір, який потрібно зробити. Еутаназія про вбивство, чи допомогу? Кожен вирішує, спираючись на власні цінності.

Список використаної літератури:

1. Вереїтинова В. Еутаназія. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/2302/evtanaziya> (дата звернення: 13.03.2023).
2. Ємець-Доброносова Ю. Д. Галина Петросаняк «Вілла Анемона». Критика. 2022. № 5-6, 2022.
3. Петросаняк Г. І. Вілла Анемона. Чернівці : Кн. – XXI, 2021. 192 с.
4. Historical timeline – euthanasia – procon.org. Euthanasia. URL: <https://euthanasia.procon.org/historical-timeline/> (date of access: 13.03.2023).
5. Zimmerman E. Daughter of the wind. Medium. URL: <https://medium.com/s/garden-variety/daughter-of-the-wind-b5724abb7f3e> (date of access: 13.03.2023).

Ангеліна Соколовська
Науковий керівник – доц. Маркуляк Л. В.

**ТЕМАТИКО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБІРКИ
ВАСИЛЯ МІСЕВИЧА «ШИПИНСЬКІ ОВИДИ:
ЛІРИКА ХХІ СТОЛІТТЯ»**

Наш буковинський край зі славетною тисячолітньою історією здавна славиться літературними й мистецькими талантами. Він уяскравив літературний простір України потужними іменами, серед яких – Ю. Федькович, С. Воробкевич, О. Кобилянська, Є. Ярошинська, С. Яричевський, М. Івасюк, М. Матіос та багато інших.

Одне з чільних місць серед поетів Буковини другої половини ХХ – ХХІ століття належить Василю Хризонтовичу Місевичу. Яскраво світиться його ім'я на літературному видноколі нашого краю.

Василь Місевич – член Національної спілки письменників та Національної спілки журналістів України. Лауреат регіональних літературно – мистецьких премій ім. С. Воробкевича, Д. Загула та В. Симоненка.

Деякі грані поетичної творчості Василя Місевича виокремлено у літературознавчих розвідках, відгуках та рецензіях Богдана Мельничука, Лідії Ковалець, Світлани Кирилук, Петра Федотюка та ін. Так, Петро Федотюк у своїй статті високо оцінив поезиторчість Василя Місевича: «Поетичний світ Василя Місевича – це світ, де кожна травинка, кожний струмок, кожна часточка природи – рівня людині в її почуваннях, і людина – анітрохи не цар природи. Це світ, де попелюшка і принцеса мають однакові шанси на щастя – хай у зільному чи якомусь іншому царстві [...]» [2, с. 6].

У збірці «Шипинські овиди: лірика ХХІ ст.» поет тонко описує красу малої батьківщини – Кіцманщини, змальовує картини природи рідної землі, розкриває взаємини між людьми. Багато поезій присвячені батькові, в них домінують яскраві спогади з дитинства, у віршах відчувається відлуння Другої світової війни, поет також не стоїть осторонь російської агресії на сході України. Враження від пережитого митець тонко втілює у щемливих рядках своїх віршів.

Тематичний спектр збірки виформовує громадянська, пейзажна та інтимна лірика. Більшу частину збірки складає саме пейзажна лірика («Вечірня ідилія», «Дощ», «Цвіте трава. Трава в росі», «Перший сніг», «Дихає іній», «У білих шубках верби й туї» та інші), в якій природа є не просто тлом, а супутником поетового життя. Природа – джерело поетового натхнення: він вчиться у природи мудрості життя. Сповнені болем до України твори громадянської тематики: «Тільки б ти, Україно», «Співають жінки», «Життя не пахне раєм», «Бій скінчився».

Інтимна лірика поета доповнює кращі її зразки: «Ой, так хвилюється щось серце!», «Вона і він», «Глибока ніч. І тільки ми з тобою». У ній збережена українська народнопісенна та романсова традиція.

У поезії аналізованої збірки автор творить незвичайні образи, створює оригінальні метафори, наснажені поліфонією почуттів ліричного героя.

Отже, збірка Василя Місевича «Шипинські овиди: лірика ХХІ ст.» є етапною в творчості буковинського поета. Вона оприявнює весь спектр поетичних пошуків митця.

В одному з інтерв'ю, розмислюючи над своїм літературним життям, письменник зазначив: «В літературу не можна йти заради гонору, слави чи якоїсь вигоди. Бо час обов'язково розкладе все на свої місця: той, хто несправжній, буде забутий, а залишиться лишень те, що хоч трішечки здатне зігріти людську душу. Літературу не можна собі обирати як забавку: вона має обрати тебе і ти мусиш стати її вічним бранцем. Це нелегка ноша і нелегка доля, тому я не знаю: бути письменником – це щастя, чи випробування?» [1, с. 6].

Список використаної літератури:

1. Світлана Кирилюк. Місевич Василь. Письменники Буковини другої половини ХХ ст.: Хрестоматія. Частина 2. / Упоряд. Б. І. Мельничук, М. І. Юрійчук. Чернівці: Прут, 2003. С. 233-234.
2. Куек М. Розмова з поетом напередодні ювілею. *Вільне життя*. 2011. № 47 (7836). 18 листоп. С. 6.
3. Федотюк П. Шипинці – оселя поета. *Вільне життя*. 2001. № 47 (7314). 24 листоп. С. 6.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПОРТРЕТ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

М. Грушевський відомий насамперед як видатний історик, автор десяти томної праці «Історія України-Руси», громадсько-політичний діяч, літературознавець, публіцист, редактор, котрий залишив помітний слід в історико-культурному просторі України кінця ХІХ – початку ХХ ст. Ще один аспект багатогранної діяльності М. Грушевського – літературна творчість, яка належно не поцінована і досі в історії українського літературознавства. Літературні проби пера М. Грушевського свого часу відзначили чимало творчих особистостей, серед них: І. Франко, В. Страшкевич, Л. Старицька-Черняхівська, а також М. Зеров. У журналі «Життя і революція» М. Зеров підкреслював, що Грушевському «належить своє відмітне місце в ряді авторів, що почали відходити від традиційної народницької прози 80-90-х рр. Він стоїть на вододілі межи Кониським, Грінченком – і Коцюбинським, пристаючи до нової техніки письма, хоч стиль його – ясний, стислий, троха суховатий» [4].

Незважаючи на те, що народився видатний учений в м. Холм, батьки його були родом з України. Згодом батько працював на Кавказі, де й минуло його дитинство. З юних літ сім'я прищеплювала М. Грушевському любов до читання не лише українських, а й зарубіжних письменників. «Батько розповідав, – згадує письменник, – що бачив Шевченка, декламував кілька уривків з «Катерини» й «Гайдамаків», до українського слова він ставився з симпатією, українську стихію народну любив щиро» [1, с. 6]. Саме Шевченкова творчість і його культурно-історична роль певною мірою надихнула юнака взятися за перо. У своїх спогадах белетрист зазначає, що джерелом його зацікавлень були твори Ю. Федьковича, П. Куліша, Т. Шевченка, Дж. Байрона, Й. Гете, А. Доде, Ф. Шпільгагена, В. Теккерея, М. Лермонтова, М. Гоголя та М. Некрасова. Пізніше – І. Нечуя-Левицького, котрий «стане на сей час не тільки найулюбленішим письменником, але й ідеологічним провідником і учителем» [1, с. 124], Д. Марковича та

О. Кониського, в колі якого М. Грушевському дали прізвисько «Хлопець».

М. Грушевський навчався в Тифліській гімназії, де ніхто не розмовляв українською. Довготривале перебування серед чужинців і відірваність від Батьківщини спонукала юнака послужити своєму народові, дійшовши висновку, що «мета, зміст і щастя життя уявлялося в тім, щоб допомогти національному українському відродженню» [3]. Щоб відволіктися, хлопець почав виливати свої думки та емоції на папір.

Активну письменницьку діяльність М. Грушевський розпочав з російськомовних віршів. Перші поетичні твори автора пронизані жалем за Україною («Я малоросс», «Слав'янські брати», «Ідеш, брате, на Вкраїну?»), захопленням славним козацьким минулим («Україна»), а також зацікавленням роллю митця у суспільстві («Моя лира», «Что я, поэт или писака жалкий?»).

Прозовий доробок здебільшого вписується у рамки реалізму з вкрапленнями модернізму. Головною рисою його творчості є тонкий психологізм, занурення у внутрішній світ людини, проведення глибокого аналізу особистості і її вчинків («Добра жінка», «Неробочий Грицько Кривий», «Чужі й свої»). Характерною особливістю белетристики Грушевського є також написання творів, що мають історичну основу з перетворенням їх на оригінальний матеріал («Ясновельможний сват», «Біжниця в Зомембергу»).

Підсумовуючи, можемо дійти висновку, що творчість М. Грушевського жанрово і тематично багата, її різноманітність вражає (бо період його літературного становлення був дійсно коротким – до 1886 р), як і розуміння того, що автор широко збагатив не тільки українську історію, а й літературу.

Список використаної літератури:

1. Білокінь С. Спомини Грушевського. Київ. 1988. № 9. 149 с.
2. Грушевський М. Щоденник (1886-1894) / Упоряд. Л. Зашкільняк. Київ, 1997. 261 с.
3. Грушевський М. «Як я був колись белетристом?» // М. Грушевський. Під зорями. Київ, 1928. С. 7-15.
4. Зеров М. Рец. на кн.: М. Грушевський Під зорями. *Життя і революція*. 1929. Т. 5. Кн. 1. С. 195-196.

З ІСТОРІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ КРЕМЕНЕЧЧИНИ (КІН. ХІХ – ПОЧ. ХХІ СТ.)

Олена Пчілка свого часу в листі до доньки Лесі писала, що Кременеччина – «це один з найкращих куточків волинських» [1, с. 70]. Насправді так, адже, крім розкішної природи, цей край подарував світові десятки визначних імен науковців, співаків, художників та майстрів художнього пера.

На жаль, досі не створено комплексного дослідження про літературний процес цього куточка України. Численні статті, нариси, есеї про письменників та відгуки на їхні твори віднаходимо в місцевій періодиці, тернопільських та всеукраїнських літературно-художніх журналах.

Найвагоміший внесок у справу вивчення літературного життя рідного краю зробив Гаврило Чернихівський (1936-2011). Перу краєзнавця, літературознавця та автора поетичної збірки «Серця клич» (1994) належать розвідки про перебування на Кременеччині Т. Шевченка, М. Драгоманова, Олени Пчілки, Лесі Українки. Завдяки його зусиллям побачили світ збірка віршів Ю. Ваврового «Наче скошений світ...», книга казок С. Даушкова «Циганські ліки». Він першим вивчив архів О. Лятуринської в УВАН та О. Неприцького-Грановського у США.

Початки літературного життя в краї пов'язуємо з іменем Юліуша Словацького (1809-1849) – уродженця Кременця, визначного польського поета і драматурга. Українська тематика звучить у його ліричних творах «Змій», «Година роздумів», «Вацлав», «Беньовський», «Срібний сон Саломеї».

У жовтні 1846 року Волинь відвідав Т. Шевченко. У складі Київської Археографічної комісії збирав матеріали про історичні пам'ятки та записував зразки фольклору. Залишив кілька згадок про Кременець та Почаїв у поемах «Невольник», «Слепая», в поемі «Варнак» й однойменній повісті.

До письменників Кременеччини, що починали свій шлях у літературу на початку ХХ ст., зараховуємо О. Неприцького-Гра-

новського (1887-1976), автора збірок поезій «Пелюстки надії» (1910), «Намистечко сліз» (1911), «Акорди» (1914).

На 1911 р. припадають початки поетичної творчості Ю. Ваврового (1890-1970). Перші вірші опубліковані в часописах «Слово», «Маяк», «Згода». Тричі був ув'язнений радянською системою, реабілітований в 1960 р. Збірка «Вогні горять» не побачила світу. Низку поезій митця в українській періодиці оприлюднив у 90-х роках Г. Чернихівський.

У 20-х роках розпочала свій шлях у літературу Оксана Лятуринська (1902-1970) – представниця «Празької школи» та МУРу. На 30-40-ві роки припадає друк поетичних збірок «Гусла» та «Княжа емаль».

Певний час у краї проживав Улас Самчук (1905-1987) – «український Гомер ХХ століття», автор прозових творів, серед яких найвідоміші – трилогія «Волинь» та роман «Марія».

У 1936 р. історичною повістю «Було колись» заявив про себе поет і прозаїк-казкар С. Даушков (1905-1991). Частина доробку письменника прийшла до читача лише в 90-х роках після його смерті, решта зберігається в рукописах.

Активними творцями літератури в другій половині ХХ століття були уродженці краю: поети і прозаїки Г. Гордасевич (1935-2001), Г. Петрук-Попик (1932-2006), поет, прозаїк і драматург В. Фольварочний (1941-2022) та ін.

Сучасний літературний процес кременецького району презентують поети І. Потій (1955 р. н.), Т. Гнатович (1958 р. н.), С. Синюк (1975 р. н.), П. Старух (1996 р. н.), поет і прозаїк Ю. Матевошук (1991 р. н.), прозаїк О. Вільчинський (1963 р. н.).

Отже, літературне життя Кременеччини активно розвивається впродовж століть, проте, воно нині потребує глибокого наукового осмислення.

Список використаної літератури:

1. Дорош Є. Т. Шевченко на Поділлі і Волині. Тернопіль : Економічна думка, 2002. 102 с.
2. Чернихівський Г. Портрети пером : статті, есе, рецензії : в 3 кн. Кременець-Тернопіль : Папірус. Кн. 1. 2001. 306 с. ; Кн. 2. 2003. 324 с.; Кн. 3. 2008. 314 с.

ТЕМА ВПО В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОНЛАЙН-ЖУРНАЛІСТИЦІ

Відповідно до звіту команди Міністерства з питань реінтеграції за 2022 рік, в Україні офіційно зареєстровані 4 867 106 внутрішньо переміщених осіб (ВПО), а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян [1]. Зокрема, Чернівецька область прихистила приблизно 110 тисяч внутрішніх переселенців, з яких третина – діти.

Тема ВПО на початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну була досить актуальною в ЗМІ, але зараз вона поступово втрачає свої позиції [2]. У січні 2023 р. медіаексперти ІДПО ім. П. Орлика оприлюднили результати моніторингу тематичних пріоритетів регіональних медіа України. Аналітики дослідили, що тема ВПО та постраждалих внаслідок конфлікту займає лишень 3,8% (в друкованих ЗМІ) та 11,6% (в онлайн-медіа). Тому проблема потребує як ширшої уваги з боку самих ЗМІ, так і рекомендацій медіаекспертів щодо її подання, особливо з огляду на певні помилки у її висвітленні.

Від толерантного відображення теми ВПО в медіа залежать не лише погляди людей, а й міжгрупові стосунки та загалом спокій у суспільстві. Некоректне висвітлення може призвести до негативних наслідків для життя переселенців, а неетичне спілкування – завдати повторної травми. Крім того, медіа потрібно працювати не з метою отримання переглядів, а передусім – задля практичної користі таких матеріалів для ВПО. Тут найбільш необхідна журналістика рішень, тобто матеріали, котрі пропонують варіанти розв'язання проблем на реальних історіях переселенців.

Для прикладу проаналізуємо матеріали, де чернівецькі онлайн-медіа застосували журналістику рішень. Так, у матеріалі «Шпальти» «Рятувалися від російських ракет: один із найбільших українських виробників велосипедів переїхав у Хотин» розповідається історія харківського підприємства «Велотрейд». Журналісти не лише описують історію порятунку бізнесу та показують виклики, з якими зіштовхнулися підприємці на Буковині, а й розповідають про умови, які створила місцева влада, аби прий-

няти «Велотрейд». Зокрема, в публікації згадують, що підприємці успішно скористалися урядовою програмою релокації бізнесу, а місцева влада допомогла з пошуком комунального приміщення. Такі матеріали пропонують рішення, яким можуть скористатися інші ВПО. В основі матеріалу інформаційного агентства «АСС» «Виїхали, бо допоміг соцзахист: переселенка з інвалідністю розповіла свою історію евакуації» – розмова з мешканкою Покровська Донецької області. Вона має інвалідність, тож самостійно не змогла б покинути місто. У матеріалі розповідають, як жінці допомогли евакуюватися представники соцзахисту та муніципальної поліції, тим показуючи рішення для ВПО в аналогічних ситуаціях. Також, як приклад, наведемо матеріал «Бук-Інфо» «У Хотинській громаді прийняли понад три тисячі внутрішньо переміщених осіб». У тексті мовиться про те, як у Хотинській громаді утворили оперативний штаб, що займається питаннями розміщення переселенців, допомоги Збройним силам України та організації тероборони.

Отож для якісного висвітлення теми ВПО важливо писати про проблеми, з якими стикаються переселенці, використовуючи журналістику рішень. Так матеріали набуватимуть практичної цінності та допомагатимуть переселенцям інтегруватися до нових громад.

Список використаної літератури:

1. Мінреінтеграції звітує про роботу у 2022 році. URL: <https://minre.gov.ua/news/minreintegraciyi-zvituye-pro-robotu-u-2022-roci>
2. Увага до великої війни спадає, попереду – реклама й поради. Тематичні пріоритети українських регіональних видань у січні. URL: <https://idpo.org.ua/reports/5067-uvaga-do-veliko%20%97-vijni-spadaye-poperedu-reklama-j-poradi-tematichni-prioriteti-ukra%20%97nskix-regionalnix-vidan-u-sichni.html>

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ДЕРЖАВАХ БАЛТІЇ

На сучасному етапі розвитку пенсійна система є основною складовою соціального забезпечення населення, без якої наразі не можливо уявити функціонування всього апарату соціального захисту. Наразі доцільно вивчати та враховувати досвід країн Балтії, які мали однакове з Україною історичне та економічне поле розвитку, проте модернізували свої пенсійні системи до рівня західних країн.

Отже, системи пенсійного забезпечення у державах Балтії (Литва, Латвія та Естонія) були радикально реформовані після розпаду Радянського Союзу у 1991 році. У трьох країнах введена *накопичувальна* система пенсійного забезпечення. Існують також додаткові системи добровільного пенсійного забезпечення, які надають можливість збільшувати розмір пенсії. У кожній з країн Балтії існують різні вимоги щодо пенсійного віку та тривалості стажу. Загалом можна визначити найбільш важливі елементи пенсійної системи у трьох державах:

– в *Естонії* пенсійна система базується на принципі капіталізованої системи з *обов'язковими* внесками від заробітної плати та можливістю *додаткових* внесків у приватні пенсійні фонди [Детальніше див: 2];

– у *Латвії* пенсійна система також базується на принципі *капіталізованої* системи, але має *два рівні* пенсійних виплат: обов'язкову державну пенсію та додаткову пенсію з приватних пенсійних фондів [Детальніше див:3];

– у *Литві* пенсійна система складається з *трьох* рівнів: державна пенсія, пенсія з обов'язкової пенсійної програми та додаткова пенсія з приватних пенсійних фондів [Детальніше див: 1].

Усі країни Балтії продовжують реформувати свої пенсійні системи, зокрема, шляхом збільшення віку виходу на пенсію та підвищення рівня обов'язкових внесків. Незважаючи на реформування, у країнах Балтії існують проблеми з нестачею коштів для

пенсійної системи через демографічні проблеми та еміграцію. До *недоліків* системи пенсійного забезпечення у державах Балтії можна віднести недостатню суму пенсійних виплат. У більшості випадків пенсії не забезпечують пенсіонерам гідний *рівень життя*. По-друге, система пенсійного забезпечення *складна*. Відсутність простоти та зрозумілості системи внесків та виплат пенсій викликає чимало питань серед пенсіонерів та молоді. Крім того, пенсійний вік занадто низький, що призводить раннього виходу на пенсію, а згодом змушує громадян шукати додаткові джерела доходу.

Підсумовуючи, наголосимо: досвід країн Балтії засвідчує, що реформа пенсійної системи є важливим елементом соціально-економічного розвитку держави. Країни Балтії вдосконалюють власні пенсійні системи, зокрема, збільшують пенсійний вік, була змінена методика розрахунку пенсійних виплат. Такі зміни можуть бути непопулярними серед деяких груп населення, проте вони необхідні для забезпечення стабільності та ефективності пенсійної системи в майбутньому. Досвід Естонії, Литви та Латвії демонструє, що пенсійна система повинна бути частиною ширшої соціальної політики, спрямованої на забезпечення дієвого соціального захисту для всіх громадян.

Список використаної літератури:

1. Pension System Overview OECD [Lithuania]: <http://www.iopsweb.org/researchandworkingpapers/lithuania-pensionsystemoverview.htm>
2. Pension System Overview OECD[Estonia]: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2019-country-profile-Estonia.pdf&ved=2ahUKEwie36n3tr6AhWnpYsKHcK6DTkQFn_oECDEQAQ&usq=AOvVaw2bUoFtVNDeLmGIe3kKDJqI
3. Latvia: Pension system in 2018 OECD. Reviews of Pension Systems: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2019-country-profile-Latvia.pdf&ved=2ahUKEwj8hbKItr6AhUMvYsKHU1wA_oQFn_oECEUQAQ&usq=AOvVaw2nFW_QmkaHSj-CIkNuODmI

Катерина Теленько
Науковий керівник – доц. Кирилюк С. Д.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОСТМОДЕРНОГО ПРОЄКТУ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*Ми ніколи не були сучасними...
Бруно Латур*

У наш час, коли процес інтеграції України як держави до Європейського союзу перестав бути нездійсненим проєктом, а став цілком реальною перспективою, особливо гостро постає питання сприйняття українським суспільством літератури та культури – так, як це спостерігаємо в наших західних сусідів. Причиною дискусій постає одне важливе питання, чи живемо ми в епоху постмодерну і повністю приймаємо його ідеали. Над цим активно сьогодні працюють такі науковці, як Ярослав Поліщук, Тамара Гундорова, Ростислав Семків, Василь Пахаренко, Роксана Харчук та інші.

Розрізняємо постмодерн як ширше поняття, іронічну характеристику часу, в якому перебуває сучасне суспільство. Цей термін стосується перебудови світу на базі нових уявлень та деконструкції усталених понять і систем. Особливо це помітно на прикладі східноєвропейських країн, котрі довгий час перебували в певній колоніальній залежності від Радянського Союзу і після його розпаду змушені були обирати між переходом до такої популярної естетичної практики та збереженням, формуванням власних ідеалів. Констатуємо факт кардинальної відмінності умов, за яких виникали та впроваджувалися ці принципи представниками так званої західної цивілізації, та тим, як вони сприймалися українським соціумом. Якщо для перших важливим є осмислення, глобальна спроба продемонструвати критичний погляд та аналіз «старих» переконань, то для нас шанс переходу до антиколоніального дискурсу став єдиною можливістю виживання як окремої держави та нації. Саме визнання та висвітлення тих травм, які отримали, перебуваючи під постійним нав'язуванням вторинності та маргінальності, вже може вважатися однією з умов переходу до постколоніалізму.

Варто наголосити на неможливості одночасної реалізації цих двох підходів, оскільки вони є логічним продовженням одне одного, і сліпе перенесення методів, що характерні для західної літератури, яка пройшла перший етап, на українські реалії не виправдовує себе. Зокрема, Ярослав Поліщук наголошує на тому, що «завдання деконструкції західного раціоцентризму в умовах посткомуністичного суспільства зовсім не виглядало першочерговим, воно радше уподібнилося моді й було короткочасним захопленням» [2].

Проте це зовсім не означає того, що постмодернізм як явище є недосяжним для української літератури. Тамара Гундорова, характеризуючи його, наводить таке визначення: «постмодерн – третя стадія кітчю після романтизму і символізму. [...] Соціокультурною базою, на якій виростає кітч, є можливість тиражування (книг, речей, картин) і мода, яка спирається на конструювання певного образу (курсив наш – Т. К)» [1]. Серед найяскравіших представників карнавального кітчю дослідниця виділяє учасників літературного угруповання «Бу-Ба-Бу» (Бурлеск – Балаган – Буфонада) Юрія Андруховича, Олександра Ірванця й Віктора Неборака та їхній «бубабізм», що у 90-ті роки, «виникнувши в пізньому тоталітарному суспільстві і прийнявши форму Карнавалу, використав форми деромантизації й іронізму, заховані в демонічному кітчі. [...] І саме в цій формі він сприяв трансформації українського суспільства від тоталітаризму до свободи самовираження» [1]. Тож першочерговою умовою постмодерної України як держави та її культури є визнання нами самими її як вартісної та сучасної. Це може відбутися лише через подолання стереотипів, оновлення підходів до творення та презентації текстів, а також сприйняття письменника як того, хто першим здатен реагувати на зміни.

Список використаної літератури:

1. Гундорова Т. Карнавальний кітч. Кітч і література: травестії. Київ: Факт, 2008. С. 235-248.
2. Поліщук Я. Постмодерністський проєкт і сучасна українська література. Roczniki humanistyczne. 2020. Tom LXVIII. Zeszyt 7. С. 115-128.

ВІЙСЬКОВА СТОРІНКА БІОГРАФІЇ ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО ТА ЇЇ ПІДТЕКСТ

Про І. Котляревського написано чимало, ледь не кожен із біографів мовив також про його військову звитягу. Між тим нез'ясованою до кінця залишається не стільки причина вступу на таку службу 28-річного поета, успішного домашнього вчителя, скільки факт самого перебування в російській армії нащадка української козацької старшини, тим паче, що «Енеїда» з її «продуманою політичною концепцією» (М. Павлишин) була твором, явно опозиційним до імперії.

Після ліквідації Січі та Гетьманщини залишилися ті, хто так чи інакше зберігав родову пам'ять про них. Однак «якщо у XVII ст. перед освіченими українцями, які хотіли робити службу, військову чи культурну кар'єру, стояв вибір – Україна чи Росія, то у XVIII ст. цей вибір формулювався уже інакше – провінція чи імперія?», – пояснює Я. Грицак [1, с. 20]. Романтична й доволі раціональна натура І. Котляревського вибрала фактично одне і друге. Письменник пішов служити у військо, ймовірно, через нещасливе кохання «за прикладом багатьох молодих людей того часу» (С. Стеблін-Камінський), він записується солдатом у Сіверський карабінерний полк, між іншим, колись козацький, дислокований на Полтавщині, служить там у 1796-1808 рр.

Уже 1798 р. автор «Енеїди» мав посаду прапорщика (штабс-сержанта), приблизно тоді ж він був призначений ад'ютантом командира корпусу генерала від кавалерії маркіза Дотішампа. У такому званні І. Котляревський перебував до 1806 р. 15 лютого ц. р. маркіз надіслав своєму підлеглому атестат, де вказувалось, що той «ставився до своєї посади і звання з відмінною дбайливістю та старанністю» [2, с. 334]. Згодом була участь у російсько-турецькій війні та відзначення в битвах під Бендерами та Ізмаїлом. За це І. Котляревського навіть удостоїли «ордена Анни 4-го класу» (цю відзнаку в нагородну систему імперії своїм указом увів сам Павло І; між іншим, її удостоївся й останній гетьман Лівобережжя К. Розумовський). Однак у зв'язку з

переведенням до Литви у Псковський полк І. Котляревський у чині штабс-капітана подає у відставку, і це був по-своєму важливий вибір. Вибір із підтекстом.

1812 р. письменник, як відомо, взяв іще участь у формуванні 5-го козацького полку, тож історики зараховують його до консерваторів-автономістів (тих, хто допомагав Московії в організації відсічі Наполеону в його загарбницьких планах). Парадоксальність ситуації була очевидна: політика царизму щодо українства іще явно не мислилась як загарбницька ні І. Котляревським, ні його колегами по творчості (П. Білецьким-Носенком, Я. Кухаренком, Є. Гребінкою, О. Стороженком), котрі теж походили з козацької старшини, проте як військові служили московській державі. Є. Сверстюк влучно підмітив, що саме «від Котляревського це роздвоєння тягнеться майже через усі біографії українських письменників» і воно долається тільки Т. Шевченком [3, с. 303].

Утім, І. Котляревський – до своєї честі – робив спроби реально долати це роздвоєння. Одне зі свідчень – у доповідній записці Лобанову-Ростовському від 1812 р.: «Я только употреблен Вами до сформирования полка, а не для служения в оном» [4, с. 31]. Описуючи контингент угруповання, автор у тій же записці подає ситуацію з новобранцями без жодного пафосу: «Многие явились без положенных рубах, сапогов, серых шаровар, в старых изношенных кафтанах, /.../ казаков большая часть без ладунок, без сабель» [4, с. 33]. Це вже було приглушене опирання імперії з боку кадрового військового, давав про себе знати моральний чинник, а може, й ідеологічний. Сповна ж протидіяти Московії з її ганебною сутністю І. Котляревському вдалося у творчості.

Список використаної літератури:

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy (Дата звернення: 04.03.2023).
2. Записи І. П. Котляревського про перші дії російських військ в турецькій війні 1806 року. *Київська старина*. 1900. Т. 100, груд., С. 333-346.
3. Сверстюк Є. Іван Котляревський сміється. *Наука і культура*. 1991. № 25. С. 300-318.
4. Ротач П. П. Іван Котляревський у листуванні. Полтав. обл. упр. культури. Опішне: Вид-во Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному «Українське Народознавство». 1994. 312 с.

МОВНІ ЗАСОБИ МАНІПУЛЯЦІЇ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНОСТІ НУШ

Освітні програми у XXI столітті формуються, зважаючи на потреби сучасного громадянина України, враховуючи його особливості, розглядаючи проблеми, які постають перед людьми в наш час. Звичайно, шкільна програма звертає увагу на основні моменти і дає ключі для розв'язання більшості проблем у дорослому житті.

Ми звертаємо увагу на негативне явище у мові, а саме на мовні засоби маніпуляції – систему способів, методів, тактик, які використовують для утаємничення, викривлення і спотворення інформації.

Розглядаючи основні завдання «Нової української школи», ми з'ясували, що тема мовних маніпуляцій не є належним чином розкритою та вивченою у контексті шкільної програми, але щоб з'ясувати, чи потрібне нам Інтернет-просвітництво у закладах освіти, ми звернемося до концепцій НУШ та способів розгляду маніпуляцій в школі.

Основні концепції «Нової української школи» затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804, якщо говорити саме про програму з української мови для 5-9 класів. Аналізуючи основні компетенції, укладачі програми зауважили що зміст матеріалу на заняттях треба обирати з огляду на його користь у житті учня за межами школи, тобто у реальному житті.

Звернімо увагу на ключові компетентности, які сформовані з урахуванням трьох основних компонентів:

- 1) знанневого – вміння учня записувати, наводити приклади, формулювати думки та записувати їх;
- 2) діяльнісного – вміння розпізнавати, аналізувати, порівнювати, застосовувати знання тощо;
- 3) ціннісного – ученя вмис усвідомлювати, критично оцінювати інформацію та робити висновки тощо.

У можливостях предмета «українська мова» для формування ключових компетентностей зосереджуємо увагу саме на інформаційно-цифровій. Серед умінь, які вона формує, для нашої тематики важливі:

1) уміння здійснювати пошукову діяльність та аналізувати мовні явища;

2) уміння впевнено та критично застосовувати інформативно-комунікативні технології для пошуку, аналізу, обробки, обміну інформацією;

3) уміння безпечно комунікувати в інтернет-просторі;

4) розпізнавати маніпулятивні технології й протистояти їм;

5) розвивати медійну грамотність.

Як ми бачимо, тема маніпуляцій в медіапросторі в шкільному сегменті зазначена, крім того, є вагомою у формуванні вмінь та навичок учня, але нам варто поглянути на матеріали, за якими учні вивчатимуть маніпуляції у школі.

Серед зазначених матеріалів, які рекомендують для вивчення цієї компетентності:

а) дописи в соціальних мережах і коментарі до них;

б) інструментальні тексти (алгоритми дій, інструкції тощо);

в) діалог, складання діалогу;

г) медійні тексти.

Цікаво, що для повноцінного розвитку міжпредметних зв'язків нам не пропонують розглядати мовні засоби маніпуляцій у художній літературі, що могло б бути зв'язком між мовою та літературою як шкільними предметами.

Отже, тема є потрібною для повноцінного розвитку учнів та обов'язково знадобиться їм в часи інформаційної війни, коли небезпеки чатують на кожному кроці. Розвиток теми мовних засобів маніпуляції повинен передбачати роботу з різними видами текстів.

Список використаної літератури:

1. Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2017 р. № 804.

Дмитро Тудан
Науковий керівник – доц. Чолкан В. А.

СЮЖЕТ РОМАНУ-ПАНОРАМИ МАРІЇ МАТІОС «БУКОВА ЗЕМЛЯ»

Досліджуючи роман-панораму Марії Матіос «Букова земля», у цьогорічних наукових тезах безпосередньо звернемося до такої літературознавчої категорії, як сюжет твору. Автор-укладач «Літературознавчої енциклопедії» Юрій Ковалів пропонує наступне тлумачення цього наукового терміна: «Сюжет – художня організація фабули, лінійна організація події (перебіг подій), покладена в основу епічних, драматичних, інколи ліричних творів» [2, с. 450]. Далі науковець пропонує наступну класифікацію сюжетів: «Якщо дія послідовно розгортається від зав'язки до розв'язки, підхоплюючи локальні, перехідні колізії, йдеться про архетипний сюжет... У XVIII столітті виникли концентричні сюжети строго детермінованої «єдиної дії», базовані на одному конфлікті, який приховував нерозв'язувані колізії, що позначалося на композиції, призводило до зміщення її компонентів... Ускладнюються взаємозв'язки хронологічних і концентричних начал також у розгалужених і багатолінійних сюжетах, де кілька сюжетних ліній розвиваються паралельно, перетинаються... Сучасне літературознавство оперує поняттями «зовнішній сюжет» (формування, розкриття характеру безпосередньо через його участь і реалізацію в дії) і «внутрішній сюжет» (розвиток і виявлення характерів опосередковано, через зміни в психіці героїв)» [2, с. 451].

Сюжет «Букової землі», з огляду на її композицію та кількість персонажів, – розгалужений і багатолінійний. Роман поділяється на дві книги, у кожній з яких розділи присвячені окремому герою у певному часовому відрізку. І головне – деякі з цих персоналій повторюються одразу ж у двох книгах, а отже, їм присвячена не одна сюжетна лінія. Наочні приклади – Дарій Берегівчук і Федора Вівчар. Перший зустрічається два рази в одній книзі, остання – у двох. Доречним буде зазначити, що і долі дітей цих персонажів перетинаються в окремих розділах, як от: «Петрусько-німець і Марушка Берегівчук. Зима, 1951 р.» [1, с. 6].

«Сюжетна лінія – низка подій, у яких розкривається формування характеру та історія літературного персонажа» [2, с. 452].

Літературознавиця С. І. Вардеванян виокремлює дві сюжетні лінії, які, на її думку, будуть утримувати увагу читача аж до кінця роману-панорами: «Перша – це лінія Дарія Берегівчука, протягом якої ми будемо з’ясовувати: “Чому Дарій Берегівчук убив свою дочку на її власному весіллі (і чи взагалі вбив?)”. Друга – лінія Ганушки та Марушки Берегівчук, кінець якої наступає також наприкінці твору. Історичні обставини, у яких розвивається ця лінія, дають читачу зрозуміти, що щасливого кінця у ній не буде. Петрусько-німець загинув, уособлюючи жахливу долю УПА» [3].

Сюжетних переплетінь у «Буковій землі» навіть і у вужчому розумінні, вистачає: Фріц Шелльгорн мав стосунок до роду Васильків (зустрічався з дружиною Николая Василька, Гердою Вальде, яка вже ніколи не оговтається після смерті чоловіка); брат Рудольфа Вагнера, Герман, був шалено закоханий у вже згадану Федору Вівчар, тому хотів забрати її до Німеччини; роди Вагнерів і Васильків уклали договір про оренду частини землі Васильків для аграрної обробки та створення умов для проживання на ній тощо.

Отже, докази того, що сюжет «Букової землі» – розгалужений та багатолінійний, є беззаперечними. Водночас цей сюжет, на нашу думку, не є лінійним у сенсі прямої послідовності розгортання подій, пов’язаних з одним героєм.

Список використаної літератури:

1. Марія Магіос. Букова земля. Роман-панорама завдовжки у 225 років. Вид. 4-те. К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2019. 928 с. С. 6
2. Літературознавча енциклопедія : У двох томах. Т. 2 / Авт-уклад Ю. І. Ковалів. К. : ВЦ «Академія», 2007. 624 с. С. 450–452. (Енциклопедія ерудита)
3. Флешмоб за романом-панорамою «Букова земля». Ч. 5. Режим доступу: <http://surl.li/fdnwk>

ОБРАЗНІ ПРИКМЕТНИКОВІ ДЕРИВАТИ В МОВІ ТВОРІВ ВАСИЛЯ БАРКИ: СТРУКТУРА ТА СЕМАНТИКА

Образні прикметникові деривати становлять невід’ємну частину індивідуально-авторської мовотворчості Василя Барки – одного з найоригінальших поетів-модерністів ХХ ст. Лексичні одиниці такого типу вербалізують неповторні метафоричні образи, що часто виходять за межі загальноприйнятої мовної інтерпретації реалій навколишнього світу і внутрішніх переживань.

Образні прикметникові деривати постають внаслідок словотворчих процесів різного типу. Вони закріплюються як лексико-семантичні варіанти багатозначного слова, або можуть бути утворені як власне образні деривати, первинне значення яких, за спостереженнями Т. Є. Гуцуляк, виникає «у процесі словотворення й відразу містить зв’язок з образним сприйняттям ознаки певного елемента дійсності» [1, с. 6].

У сучасному мовознавстві особлива увага дослідників зосереджена на вивченні okazіональних прикметникових одиниць. У цьому аспекті варто назвати дисертаційні роботи І. В. Харченка (Київ, 2013), О. О. Панченко (Львів, 2014), О. В. Мартинюк (Чернівці, 2016), О. Г. Радько (Острог, 2016) та ін.

У своїх поетичних текстах Василь Барка в оригінальний спосіб використовує прості за будовою похідні прикметники з образним компонентом змісту, розширюючи сполучуваність та семантичний обшир узуальних дериватів, або ж утворює за типовими словотвірними моделями нові лексеми. Наприклад, оригінальним є творення прикметника **айстр-ов-ий** ← айстра: **айстрове** *небо* ‘про небо, вкрите зорями, схожими на айстри’ (Збірка «Псалом голубиноного поля», с. 37). Така лексема відсутня в СУМ, проте вже зафіксована в СУМ-20 тільки з прямим значенням ‘Прикм. до айстра’. Своєрідним за своєю семантикою та сполучуваністю є дериват **шипшин-н-ий** ← шипшина: *хмарок шипшинний хід* ‘припускаємо, що йдеться про блідо-рожевий колір хмар, їх особливе нанизування одна на одну’ (Збірка «Океан», Ч. 1, с. 114). Порівняймо: у СМУ лексему *шипшинний*

вжито тільки в прямому значенні (СУМ, XI, с. 455). Для прикметника **фарфоровий** простежуємо розширення синтагматичних зв'язків: *фарфорові хмари* (Збірка «Білий світ», с. 11), порівняймо в СУМ: *фарфорові (очі, зуби, звуки) 'схожі на фарфор кольором, властивостями тощо'* (СУМ, X, с. 566).

Прості образні прикметники Василь Барка зазвичай використовує для опису природних явищ, предметів або стану та поведінки ліричних героїв. Наприклад, ад'єктив **кайдан-н-ий** ← *кайдани* письменник творить для відображення внутрішнього стану: *кайданий страх обкине* 'такий, що сковує, обтяжує, як кайдани' (Збірка «Океан», Ч. 1, с. 104). Важку, з перешкодами долю людини Василь Барка позначає дериватом **кремін-н-ий** ← *креміль*: *кремінну долю! не проплач* (Збірка «Океан», Ч. 1, с. 89).

До вершин письменницької майстерності належить творення оказіональних прикметників, з-поміж яких вирізняються дериватив-композиції. О. Г. Радько зараховує Василя Барку до «найактивніших експериментаторів у царині індивідуально-авторської прикметникової номінації» поряд з В. Стусом, П. Тичиною, М. Рильським [2, с. 46]. Своєрідність та оригінальність композицій Василя Барки полягає в особливому добиранні поєднаних основ: *вихройдучий рій курить; дрібнооркестрові голоси птахів; гроза громоглагольна; широкоогненні промені сонця; шафраноока трава; дощ купає гороньку шипшинноризу*.

Отже, образні прикметникові деривати в мові поетичних творів Василя Барки відображають широкий спектр семантичних та структурних особливостей. Мовотворчість письменника засвідчує тонке вміння реалізовувати потенційні словотворчі можливості іменникових основ та основ інших частин мови для реалізації індивідуально-авторського світосприйняття.

Список використаної літератури:

1. Гуцуляк Т. Є. Образно-семантична структура одно- та багатозначних дериватів як предмет лексикографії. *Studia Philologica*: зб. наук. праць. 2018. Вип. 10. С. 3–14.
2. Радько О. Г. Індивідуально-авторські назви статичних ознак в українській поезії ХХ сторіччя: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Острог, 2016. 327 с.

Олеся Урсаки

Науковий керівник – проф. Бунчук Б. І.

**ТЕМАТИКА ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ
БОГДАНА МЕЛЬНИЧУКА (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ
ВИБРАНОГО «НА РІКАХ ОЛЕШКІВСЬКИХ»)**

Б. Мельничук – важлива постать у сучасному українському літературно-науковому просторі. Він є відомим ученим-філологом та письменником, а також – перекладачем, педагогом, журналістом, редактором, видавцем, літературним критиком.

Богдан Іванович – автор поетичних збірок «Журавлиний міст» (1981, Ужгород), «Олешківський меридіан» (1989, Ужгород), «Пегасові копита» (2001, Чернівці), «На ріках олешківських» (2007, Київ), «Люблю співати про Карпати» (2011), «Не продається отча хата» (2022).

Загалом поетичний доробок Мельничука відзначається ідейно-тематичним і жанровим багатством, строфічною і ритмічною різноманітністю. За Н. Бабич, «[...] основними концептами поетичної творчості Б. Мельничука є батьки (мама і тато), батьківщина (велика – Україна і мала – Олешків, що на Івано-Франківщині) і пам'ять (включно з мовою як генетичною пам'яттю народу)» [1, с. 49-50].

Збірка «На ріках олешківських» (2007) композиційно складається із дев'яти циклів: «Витоки», «Плин», «Журавлиний міст», «З канадського зошита», «Пополудні», «Силуети», «Німчич», «Брусниця», «Надвечір'я». У ній уміщено півстолітній ліричний доробок письменника – це роздуми про долю України, про рідну мову, батьківський дім, стежки дитинства, сенс людського буття, обов'язки патріота своєї землі.

Один із провідних мотивів Мельничукових віршів – любов до України, її природи і людей («Бодай стеблиною...», «І як тебе в серцеві не тримати...» та ін.). Поет захоплюється рідною землею, оспівує її красу і незламність, пишається своїм походженням. Гордо й водночас зворушливо звучать слова: Олешків, Чорнява, Турка, Прут.

У збірці є вірші, в яких поет змальовує трагедію Другої світової війни та важкі перші повоєнні роки («Сухими плакало сльозами...», «Не біда», «Лукерія Василівна», «По матерях село нас називало», «Перші повоєнні весілля»).

Захоплення автором історією боротьби українського народу можна простежити у поезіях «Над повстанською лірою», «Буде так, брати, як має бути...».

У своїй ліриці Б. Мельничук порушує низку національно вагомих питань, зокрема питання української мови («Знаходять спільну мову...»,

«152»). Тема голодомору звучить у поезії «Не повернись...». Поезія «Де той Чорнобиль» розкриває жах Чорнобильської катастрофи.

Чимало віршів присвячено спогадам про дитинство і юність, у них піднято питання шани батьків, кохання, величної краси рідного краю, сенсу буття, важливості поетичного слова. Про батьків і рідні стіни письменник згадує у поезіях «Зелені яблуні крислагі...», «Нас проводжали сиві матері...», «Намет». У вірші «Тебе я бачив так давно...» ліричний герой повідує про першу юнацьку закоханість. Про радість бути молодим у піднесеному, романтичному настрої автор говорить у вірші «Сніжинки тихі в вишині...».

У циклі «Плин» уперше натрапляємо на вірші, сповнені ніжності, про дітей – «Над колискою доньки», «А за гожим світанням...».

У циклі «Силуети» зібрано вірші-присвяти: письменникам Т. Шевченку («Чотири поклони на Тарасовій горі»), І. Франкові («У вічному плаванні»), О. Кобилянській та Лесі Українці («Сестри»), Є. Ярошинській («Заповіт Євгенії Ярошинської»), Ю. Федьковичу («Моїх країв співучі птиці»), В. Стефанику («Стефанику»), П. Тичині («Гриптих свободи»), М. Івасюку («Пам'яті Михайла Івасюка»); літературознавцю і педагогові В. Лесину («Посивіли мої вчителі»); співаку і композитору Н. Яремчуку («Скорбота за Назарієм Яремчуком») та ін.

Цикл «Німчич» представляє пейзажну лірику. У віршах циклу поет описує красу Буковинських Карпат («Німчич не німує», «Гори мої від прадіда-діда...», «І добре знати...», «Карпати»), мальовниче містечко Вижницю («Перечитуючи Лесю Українку»), буковинських людей. Дуже цікавою є, наприклад, поезія про майстриню художньої вишивки Ксенію Колотило.

Отже, тематика віршованих творів Б. Мельничука є вельми різноманітною. Поет майстерно володіє словом і переконливо звучить у своїй громадянській, філософській, інтимній, пейзажній ліриці. Збірка «На ріках олешківських» – вагомий внесок Богдана Івановича у розвиток сучасної української поезії.

Список використаної літератури:

1. Бабич Н. «Що я люблю – люблю вже навіки» (Основні концепти поетичної творчості Б. Мельничука). *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр.* Чернівці: ЧНУ, 2008. Вип. 394/398: Слов'янська філологія. С. 71-75.
2. Герман К. «Стань, Україно, Україною». Слово про збірку поезій Богдана Мельничука «На ріках олешківських». *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр.* Чернівці: ЧНУ, 2008. Вип. 394/398: Слов'янська філологія. С. 71-75.
3. Мельничук Б. І. На ріках олешківських: поезії. К.: Академвидав, 2007. 208 с.

ФОЛЬКЛОРНІ ДЖЕРЕЛА ТВОРЧОСТІ ПАРАСКИ ПЛИТКИ-ГОРИЦВІТ

Питання взаємозв'язку фольклору й художньої літератури, співвідношення літературної та уснопоетичної традицій становить науковий інтерес як у минулому, так і у новому столітті. Оскільки взаємодія літератури й фольклору має неоднозначний характер, то встановлення їхніх системотворчих зв'язків – головна мета нашого дослідження.

В одних випадках письменники запозичують із народної поезії її символіку й словесно-образні засоби, а в інших – роблять спроби використати цілі сюжети й образи, звертаючись до літературної обробки. Яскравим прикладом впливу усної народної творчості на художню літературу є творчість Параски Плитки-Горицвіт (1927 – 1998) – української письменниці, художниці, етнографа, фольклориста та казкарки, яка залишила після себе 46 великих рукописних книжок, об'єднаних під загальною назвою «Подарунок рідному краю».

Порушення проблеми зумовлене відсутністю наукових розвідок, у яких було б визначено фольклорні джерела творчості П. Плитки-Горицвіт. Крім того, у загальному існує лише декілька праць (В. Качкана, М. Ільницького, І. Зеленчука, Ю. Ямаша, та ін.) щодо розгляду письменницької спадщини авторки. Оскільки сама П. Плитка-Горицвіт – це представниця Гуцульщини, а її творчість – малодосліджена, то потреба ґрунтовного осмислення фольклорних впливів на її талант є нині актуальною.

Український літературознавець Микола Ільницький зазначає, що *«скільки б не з'явилося ще наукових праць та художніх творів [...] – цінність того доробку, що залишила нам у спадок Параска Плитка-Горицвіт, ніщо не може замінити. Тому, що це голос з середини того середовища, з якого вона вийшла, голос автентичний, слово, вимовлене самим народом»* [1, с. 3]. П. Плитка-Горицвіт була чудовим знавцем поетичного і пісенного гуцульського фольклору, синтезувала у своїй творчості дві галузі – поезію та музику (збірка «Співанке Гуцулсков говірко», книга-

альбом «Доля гуцулки»). Пісенним образам її лірики властива виняткова багатогранність та особлива сила впливу на слухача.

Значна кількість творів поетеси написана на мелодії давніх пісень рідного народу. Вона широко використовує особливості звукової інструментовки народних творів – багатство асонансів та алітерацій. Старанно продумана інструментовка текстів дозволяє П. Плитці-Горицвіт не тільки повніше розкрити їхній зміст і зробити наочнішими художні образи, а й демонструє надзвичайну звучність та мелодійність мови. Фольклорні універсалії переважно виражені словесно-образними одиницями, що позначають астрономічний світ, флору, фауну та топоніми Гуцульщини. Наскрізними для мовотворчості П. Плитки-Горицвіт є образні етнознаки: *вітер, доля, гори, пісня, дорога, вода, річка, сонце, місяць* (поезії «Все це славило гуцулів», «Мелодична ріко», «Родились ми си в горах»).

Спостерігаємо, що гуцульський ритм, який наявний у співанках та замовляннях, природне відчуття розміру, рими та гармонії є характерними рисами для авторського стилю майстрині слова (поезії «Співаночки – ви дзвіночки», «Роде наш гуцульський», «Моя сторононько» та ін.).

Аналіз художніх особливостей поетичних текстів авторки свідчить про те, що традиції народної і класичної поезії справили величезний вплив на розвиток її стилю. Художнє мислення поетеси сформоване на ґрунті і словесного, й невербального фольклору і пов'язане органічно з давнім народним менталітетом.

Завдяки цьому П. Плитка-Горицвіт змогла відобразити цінності, якими наділені гуцули, особливості їхнього характеру і побуту, драматичну долю рідного народу, а її поетичне слово створило своєрідну розвідку про гуцулів.

Отже, фольклор став безцінним джерелом для Параски Плитки-Горицвіт, адже він охопив історичні й культурні аспекти життя свого етносу.

Список використаної літератури:

1. Ільницький М. Співець краси самородної. Плитка-Горицвіт П. Старовіцькі повісторьке. Косів : Писаний Камінь. 2008. С. 3-10.
2. Наливайко Д.С. Міфологія і сучасна література. *Всесвіт*. 1980. №3. С. 170-182.

**ТЕТРАЛОГІЯ КОРНЕЛІЯ ІРОДА «СВЯТО»:
МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Корнелій Ірод – визначний український письменник Румунії, автор поетичних, прозових і публіцистичних творів, літературно-критичних статей і перекладів. Уже першою своєю книжкою – поетичною збіркою «Вечірня молитва» (1972) – він заявив про себе як про самобутнього автора, що підтвердили й видання його прози: «Світлотінь» (1974), «Білий рояль» (1990), «Від учора до завтра» (2014), «Chixuri» (2015), а особливо романи «Передодень» (1975, друга редакція 2020), «Ранок» (1984, друга редакція 2020), «Сонце в очах» (1988, друга редакція 2021) і «Ворог мого ворога» (2022), які склали тетралогію «Свято». У них письменник порушує гострі морально-етичні та соціально-психологічні проблеми своєї сучасності, інтерпретує їх з позицій загальнолюдських духовних цінностей.

Однак наукове осмислення прози К. Ірода лише розпочинається. Ґрунтовною статтею про неї відізналася Т. Носенко, розкривши її тематично-жанрову різноманітність і значення для розвитку українського письменства Румунії [2]. З погляду проблемно-тематичних і жанрово-стильових особливостей прозу К. Ірода аналізував В. Антофійчук, приділивши основну увагу тетралогії «Свято» [1], у якій крізь призму загальноприйнятих морально-етичних норм відтворено суспільно-політичні, побутові та звичаєво-обрядові події з життя села Південної Буковини середини ХХ ст. Герої твору часто-густо опиняються перед вибором: між добром і злом, вірністю і зрадою, милосердям і жорстокістю, чуйністю і байдужістю тощо.

Основну сюжетну лінію тетралогії К. Ірода складає історія родини Дорінів. Саме крізь призму дій глави сімейства Ілаша, його дружини Івони, а згодом і їхніх дітей будуються основні сюжетні лінії тетралогії, внаслідок чого розкриваються картини з життя буковинського села і всієї країни перед початком, під час і після Другої світової війни. Зображені події, вчинки персонажів письменник оцінює відповідно до християнських морально-

етичних цінностей, стверджуючи, що за сподіяне зло неодмінно прийде розплата. Отже, проблема гріха і карі – одна із центральних у тетралогії «Свято». Це добре видно на прикладі вчинку Ілаша Доріна – працюючого, заможного й авторитетного серед односельчан, але дещо самовпевненого господаря, який одружився з дівчиною Івною проти її волі, чим зруйнував мрію на родинний затишок двох закоханих. Через свій необачний вчинок Ілаш не дочекався щасливого подружнього життя, радості від взаємного кохання. Дружина прийняла його доброту й дбайливість про сім'ю, але лише з поваги.

У великому господарстві, якого добився працелюбний Ілаш, Івона завзято працює. Але заможне життя зробило жінку надмірно скупюю, егоїстичною, зверхньою у ставленні до односельчан і навіть рідних людей. Головна мета її життя – не сім'я, а гроші. Проте скористатися ними Івона не змогла. Через інфляцію вони знецінилися, а їхня власниця втратила кращі риси своєї вдачі. Не принесло Івоні щастя і позашлюбне кохання. Дитина, народжена гріховним зв'язком, померла, завдавши їй тяжких душевних мук і забравши пам'ять про чоловіка, якого вона по-справжньому покохала.

Схожої життєвої долі зазнала й невістка Івони, дружина сина Віктора. Покинувши сім'ю, вона не зазнала щастя з іншим чоловіком, легковажним і розпусним. Решту свого молодого життя вона провела в самотності й щоденних побутових клопотах, втішаючи себе все частішими згадками про щасливе подружнє життя з Віктором.

Тетралогія «Свято», як і вся прозова творчість К. Ірода, має не тільки пізнавальне й естетичне, а й виховне значення. Письменник апелює до людського сумління, закликає бути вірним найвищим морально-етичним принципам і в щирій відданості їм знаходити справжній смисл життя. Водночас проза К. Ірода виявляє свою художню вартість і мистецьку оригінальність у контексті кращих здобутків української літератури другої половини ХХ – перших десятиліть ХХІ ст.

Список використаної літератури:

1. Антофійчук В. Корнелій Ірод як прозаїк. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Філологія. 2022. Вип. 26-27. С. 11-19.
2. Носенко Т. Корнелій Ірод – український письменник Румунії (феномен творчості). *Слово і Час*. 2019. № 10. С. 90-100.

МОВНА КАРТИНА СВІТУ МАРІЇ МАТІОС: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Як відомо, мовна картина світу – це сукупність знань про світ, які відображені в мові, а також способи одержання та інтерпретації нових знань. Саме поняття «мовна картина світу» ґрунтується на ідеях В. фон Гумбольдта, Л. Вайсгербера, І. Штерна, Л. Лисиченко тощо.

Марія Матіос – одна із популярних та яскравих сучасних письменниць, творами якої захоплюється чимало читачів, а мовна картина творів авторки є цікавою для наукових розвідок. Художні твори письменниці вирізняються тонким відчуттям слова, легким у прочитанні стилем, поєднанням елементів християнства з міфологічно-ритуальними виявами, використанням різноманітних образів, символів, діалектів, авторських фразеологізмів, оригінальних тверджень та ідентифікацій. Так, аналізуючи тексти художніх творів, спостерігаємо зображення подій через сильні жіночі образи. Письменниця часто обирає для своїх героїнь імена, в яких є чоловічі відповідники: *Корнелія, Петруня, Юр'яна, Іванка*.

Невід'ємним компонентом у художніх творах письменниці є широке використання фразеологічних одиниць. Так, у творі «Армагедон уже відбувся» спостерігаємо ряд фразеологізмів, які розкривають буття людини, її щоденний побут та устрій життя, наприклад: «*Що так – то так... чоловік ситий життям ніколи не буде*» [1, с. 34] (*ситий життям* – «набути досвід, загартуватися в чомусь»); або «*Там якось усе прояснено: сорок років блуду – а далі берить судьбу свою в руки і живить, як люди*» [1, с. 74] (*брати судьбу у руки* – це «підкоряти кого-небудь своїй волі»).

Однією з особливостей мовної картини світу Марії Матіос є також яскраве використання діалектів. Наприклад у творі «Майже ніколи не навпаки»: «*Двадцять третього копня* (копінь – стара назва вересня, асоціація з копами кукурудзи)... *за день до Введення. Третього просинця* (просинець – стара назва грудня, асоціація з морозом, що запрошує в гості)» [2, с. 62], «*Не мий мене так файно, як до шлюбу*» [2, с. 24], або приклад з твору «Солодка Даруся»: «*Але, дивіться, вони собі файно любляться,*

ніби вчора побралися» [3, с. 46]. Діалектизми *файно, файний* виражають здатність глибоко сприймати красу не тільки зором, а й душею, серцем.

Цікавим для наукових розвідок є використання символів з їхнім особливим етнічно-регіональним значенням. Відомо, що вода є символом чистоти. Спостерігаємо любов до криничної води головного персонажа твору «Армагедон уже відбувся» Івана Олексюка, який *«в каламутній воді кринички любив колись погамовувати біль хворих своїх ніг»* [1, с. 31]. З твору ми можемо зрозуміти, що каламутна вода означає зраду, хворобу чи гріх. Іван мав гріх, тому вода не була прозорою. Важливим у творах письменниці є міфообраз землі, що відображає свою амбівалентну природу: цей світотворчий першоелемент зображений як у міфологічно позитивному (*матір, чиє лоно є життєдайним*), так і в міфологічно негативному (*домовина, могила, джерело розбрату, причина смерті*) ракурсах. Наприклад: *«Земля витягує біль і дає їй соки. Вони піднімаються тілом до самого тім'я, як по стовбуру дерева, і Даруся знову чує в собі силу...»* [3, с. 17]. Як бачимо, земля – це найцінніше, що має людина, вона надає цілющої сили.

Особливого значення у художніх текстах авторка надає рослинній символіці. У творі «Солодка Даруся» квітка уособлює життя: *«Життя – то трояка ружа, казала колись моя свекруха, дай їй царство небесне... То чорне тобі покажеться, то жовте, а там, дивися, загориться червоним»* [3, с. 198]. За народним віруванням *чорний* колір – це символ страху, смерті, гріха та пустоти; *жовтий* – вважається кольором зради; *червоний* символізує кров, вогонь та мужність, крім того, червоний – колір життя. Образ ружі є багатозначним, адже уособлює в собі і кохання, і страждання.

Отже, мовна картина світу творчості Марії Матіос характеризується широким використанням символів, діалектів, фразеологізмів, які розкривають колорит народного мовлення, тим самим відтворюючи зовнішній і внутрішній світ персонажів.

Список використаної літератури:

1. Матіос М. Армагедон уже відбувся. Львів : ЛА «Піраміда», 2011. 109 с.
2. Матіос М. Майже ніколи не навпаки. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2020. 192 с.
3. Матіос М. Солодка Даруся. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2020. 207 с.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ

В сучасних умовах трансформації економіки України, а саме адаптації її до сучасного глобального середовища, питання забезпечення сталого розвитку постає все гостріше. Ще з часів здобуття Україною незалежності обговорювалась ця проблема, позаяк забезпечення сталого розвитку економіки країни має сприяти підвищенню економічної ефективності українських підприємств, вирішити соціальні питання, покращити якість життя населення. У такому випадку зрозуміло, що зміна факторів середовища функціонування підприємств змушує втілити у їхню діяльність нові концепції управління. Вагомий вплив на розвиток соціальної відповідальності бізнесу складає наростання соціальних, екологічних, економічних проблем глобального масштабу, що в свою чергу підвищує суспільні очікування і вимоги до соціально відповідальної діяльності компаній.

Загалом поняття соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) досить молоде і досі вирують суперечки щодо визначення певних теоретичних засад але прийнято вважати, що теоретичне підґрунтя заклалось у 18-му ст., на тлі індустріальної революції. В Україні, як вище зазначено, СВБ лиш на стадії становлення, якщо розглядати ту її форму, яка існує за кордоном. Якщо заглибитись в історичний аспект, то: «Витоки соціальної відповідальності українського бізнесу сягають корінням у минуле та мають форму добродійності. Поява феномену добродійності у Київській Русі була обумовлена безліччю чинників, головним з яких було становлення християнства, яке мало гуманістичні початки і закликала до безкорисливості і людинолюбства, допомоги, співчуття, підтримки ближнього у скрутну хвилину» [1].

Одну з ключових ролей у становленні державної системи добродійності зіграли такі відомі громадські діячі, як: митрополит А. Шептицький, письменник А. Крушельницький, художник Я. Матейко та ін., своїм фінансовим вкладом та прагненням розвивати культуру та соціальну сферу. Нажаль,

такий прогресивний розвиток було призупинено - з приходом до влади більшовиків займатися добродійністю було не просто не можливо (через відсутність панівних станів), але й небезпечно, так як це означало втручання в прерогативи держави. Як стверджує О. Мишковська, «...у той час, коли у США та Західній Європі ідеї соціальної відповідальності бізнесу народжувалися, набували популярності та поширювалися, в Україні дане явище було відсутнє понад сімдесят років через перебування України у складі Радянського Союзу до 1991 р.» [1].

Соціальна відповідальність бізнесу тісно переплітається з науками: етикою, філософією, соціологією і в своїй основі СВБ сформувала принципи допомоги та розвитку суспільства, її головним завданням є: забезпечення ефективної діяльності підприємства, спрямованої на забезпечення зайнятості, сплату податків, розвиток супутніх галузей та інфраструктури. Також це «Відповідальність перед персоналом: гарантування безпечних умов праці та комфорт робочого середовища, виплата достойної зарплатні. Ефективне ресурсовикористання, безвідходність, впровадження екологічних програм» [1]. А також дотримання корпоративної, виробничої та суспільної відповідальності.

Отже, можна зробити висновок, що соціальна відповідальність бізнесу включає в себе багато аспектів та в своїй ідеології зачіпає багато суспільно-важливих сфер життя. Традиційне підприємництво в ході розвитку суспільства вимушене зазнавати змін і, вважається, що впровадження соціально відповідального бізнесу в Україні піде на користь нашій економіці а також забезпечить покращення життя населення.

Список використаної літератури:

1. Мишковська О.П. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, тенденції та проблеми розвитку в Україні: дис. ... канд. соц. наук: 22.00.04 / Укр. акад. друкарства, Львів. нац. ун-т імені І.Франка. Львів, 2017. URL: <https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/dis-myshkovska.pdf>

ДВАНАДЕСЯТІ СВЯТА: КАЛЕНДАРНА ПРОБЛЕМА «СТИЛЮ»

Проблема календарю є досить популярним предметом для дискусій, особливо у наш час. Зважаючи на події в Україні, питання щодо переходу на новий стиль дуже загострилось, бо Україна як і росія святкують свої церковні свята за Юліанським календарем. І люди дуже сильно хочуть відійти від росіян й у цьому аспекті (святкувати свої свята не в один день із росіянами), але цей процес є довготривалим, маючи низку перешкод які не дають так швидко перейти на новий стиль.

Церковні свята поділяються на великі, середні і малі. Великі свята поділяються на дванадцять та недванадцять свята.

Дванадцять свята – це дванадцять найважливіших (окрім Пасхи) річних церковних свят пов'язаних з євангельськими оповідями та історією церкви в цілому. Вони поділяються на дві групи – Богородичні і Господські, також між ними вирізняють рухомі та нерухомі. Святкування рухомих свят залежать від дати святкування Пасхи.

На сьогоднішній день помісні православні церкви послуговуються трьома календарями: юліанським, григоріанським, новоюліанським.

Православна Церква України використовує для богослужбового вжитку юліанський календар. Різниця між юліанським і григоріанським становить поки що 13 днів. Новоюліанський календар (або новостильний календар) дає змогу святкувати нерухомі свята згідно григоріанського, а Воскресіння Христове за олександрійським пасхалообчисленням юліанського календаря. Зумовлено це тим, що в 325 році на нікейському соборі прийняли 4 головні принципи визначення дати святкування Пасхи:

1. Після весняного рівнодення (21 березня);
2. Після першого після рівнодення повного місяця;
3. У наступну після повного місяця неділю;
4. Після юдейського свята Песаху, оскільки згідно євангельського передання Ісус Христос воскрес на другий день після цього свята.

На основі юліанського календаря була складена так звана вічна пасхалія, тобто цикл тривалістю 532 роки який наперед визначає усі наступні дати святкування Великодня і має циклічний характер. Однак після введення григоріанської реформи календаря ця вічна пасхалія перестала функціонувати.

З цієї причини деякі помісні православні церкви затвердили новий, новоюліанський календар. Однак, його недоліком є те, що піст перед святкуванням пам'яті апостолів Петра і Павла (30 червня) завжди скорочується, а коли дата святкування Христового Воскресіння припадає на період з 20 квітня по 25 включно, то він і зовсім скасовується.

Також не треба забувати про страхи людей, щодо перемін, та культурних патріотів які стануть категорично проти святкування за новим стилем. [1, 424 с.]

Перехід церкви на новий стиль має як погані, так добрі сторони. Однозначною перевагою є те, що святкуючи християнські свята в один день з практично усім світом ми ще дужче віддалились культурно і релігійно від сусіда-агресора. Однак, все таки залишиться контингент людей, які будуть упереджено проти календарної реформи, беручи до уваги вищеописані проблеми григоріанського та новоюліанського календарів.

Список використаної літератури:

1. Сапеляк О. Двокалендарність в Україні: витоки і сьогодення. Сучасна українська нація: мова, історія, культура : матеріали науково-практ. конф. з міжнар. участю 16 берез. 2016 р. з нагоди 15-річчя каф. українознавства, м. Львів. Львів, 2016. С. 424–426. URL:https://new.meduniv.lviv.ua/uploads/repository/kaf/kaf_ukrlang/07.Наукова_та_міжнародна_діяльність/zbirnyk_suchasna_ukr_natsiya.pdf (дата звернення: 28.02.2023).

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ

У сучасному суспільстві особливої ваги набуває формування ключових і предметних компетентностей учнів, що забезпечує ефективне використання досвіду спілкування в різноманітних сферах діяльності.

Шкільний курс української мови в загальноосвітньому навчальному закладі є комунікативно спрямованим, зорієнтованим на формування в учнів мовної компетентності, умінь і навичок вільно, комунікативно, виправдано користуватися засобами мови в усіх видах мовленнєвої діяльності. Мовна компетентність стає потужним фактором у підготовці учнів, які мають стати носіями зріпцевої мови в обох формах функціонування її.

«Компетентність, як властивість індивіда, існує в різних формах: як високий рівень умілості, як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення); як деякий підсумок саморозвитку індивіда, форма вияву здібностей тощо» [140, с. 11].

Із огляду на це доцільно виділити три власне предметних компетентності, кожна з яких має свої різновиди: мовна, мовленнєва, комунікативна. Об'єктом нашого дослідження стала саме мовна компетентність, яка передбачає: знання базових мовознавчих понять, основних відомостей із різних розділів мовознавства, передбачених шкільною програмою з української мови; базові лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, правописні вміння; внутрішня потреба вивчати українську мову (як рідну, державну); розуміння зображувально-виражальних можливостей рідної (української) мови; умінь внутрішньо проникати в смисл дидактичного тексту; умінь здійснювати різні види мовного розбору; лінгвосоціокультурні компетенції (інтеграція знань лінгвістичної і соціокультурної змістової ліній шкільного курсу української мови, серед них знання правил мовленнєвого етикету українців, висловів народної мудрості);

досвід самостійної предметної діяльності – навчально-пізнавальної, аналітичної, синтетичної та ін.

Мовну компетенцію формують знання одиниць мови всіх рівнів (фонетичного, лексичного, словотворчого, морфологічного, синтаксичного).

У нашому розумінні мовна компетенція – це глибоке опанування знаннями з фонетики й правопису, лексикології, словотвору, граматики (морфології і синтаксису) та формування на їх основі фонетичних, лексичних, словотвірних, орфографічних, пунктуаційних, граматичних (морфологічних та синтаксичних) умінь і навичок, пов'язаних із будовою слова, частинами мови, конструюванням текстів.

Мовна компетентність передбачає знання одиниць мови, правил побудови їх, поєднання й функціонування, різнорівневі зв'язки між ними.

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти виділено шість елементів, що становлять мовну компетентність, а саме:

- лексичну компетентність;
- граматичну компетентність (традиційно граматичні ресурси розділяються на морфологію і синтаксис);
- семантичну компетентність (семантична компетенція охоплює лексичну (питання значення слова), граматичну (знання граматичних елементів, категорій, структур) і прагматичну (логічні зв'язки) компетенції);
- фонологічну компетентність;
- орфографічну компетентність;
- орфоепічну компетентність.

Отже, формування мовної компетентності учнів у процесі вивчення синтаксису – складний внутрішній, поступовий процес, який об'єднує в собі сприйняття, розуміння, осмислення, узагальнення, закріплення, відтворення, редагування, конструювання тощо.

Список використаної літератури:

1. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. *Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи*: Монографія. К. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. С.10–18.

Альона Цвіра

Науковий керівник – доц. Гринівський Т. С.

ТРЕНДИ ХУДОЖНЬОГО ОФОРМЛЕННЯ КНИЖКОВИХ ВИДАНЬ В УКРАЇНІ

2022 – рік викликів для видавничої справи в Україні. Повномасштабна агресія росії поставила під загрозу роботу видавництва та друкарень, з яких лише 85,9 %, за даними дослідження «Читомо», все ще продовжують активно працювати [2]. Водночас увага, яка прикута до нашої країни зумовила збільшення попиту на українські видання та спонукала до пошуку нових форм в їхньому оформленні.

Художнє оформлення видань – це «сукупність образотворчих оригіналів і макетів зовнішнього та внутрішнього оформлення видання (обкладинки, палітурки, суперобкладинки, титульного аркуша, макетів сторінок складання, розвороту, композиційного оформлення заголовків, ілюстрацій, заставок та інших елементів)» [1, с. 77].

Аналізуючи світові тенденції розвитку в оформленні видань за 2022 рік, виділяємо такі особливості: використання 3D-елементів, барвистий мінімалізм, використання у дизайні елементів оптичних ілюзій, перпендикулярних написів, контрастності кольорів та текстур, патернів, прямих ліній, природних мотивів. Також трендовим поєднанням були шрифти без засічок жирного накреслення для обкладинок та класичні шрифти з засічками для основного тексту, які активно використовувалися світовими видавництвами (Colleen Hoover, *It Ends with Us* (видавничий дім «Atria»), Taylor Jenkins Reid, *The Seven Husbands of Evelyn Hugo* (видавничий дім «Washington Square», тощо).

Українські книговидавці у 2022 році не відставали від світових. До прикладу, бестселер Тамари Горіха Зерня «Доця» має тематичну мозаїчну обкладинку з символічним елементом (постріл у вікні). Серед художніх видань частіше почали з'являтися книги з кольоровим внутрішнім оформленням. Особливо це стосується фентезі та фантастики. Наприклад, «Нові Темні Віки. Колонія» Макса Кідрука, окрім чорно-білих ілюстрацій та спеціальної символіки розділів, містить також кольорову вкладку 3D-

ілюстрацій – карти світу роману. Популярними були мемуарні, журналістські видання, хроніки війни: Reporters, упорядниці Марічка Паплаускайте «77 днів лютого. Україна між двома символічними датами російської ідеології», Вахтанг Кіпіані «Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР». Для цих видань характерне відповідне художнє оформлення: фотографії, поділ тексту на «дні», скановані документи, коментарі очевидців. Упродовж 2022 року практикувалось оформлення книг відповідно до їхнього оригіналу, тобто точного відтворення обкладинок та внутрішнього дизайну.

У 2023 році передбачається використання ілюстрацій, створених за допомогою AI (Artificial Intelligence), які додаватимуться до 3D-елементів як на обкладинках, так і у внутрішньому оформленні книг. Продовжиться тенденція на мінімалістичні векторні ілюстрації, зокрема на обкладинках нон-фікшну та любовних романів.

Загалом виділяємо такі тренди художнього оформлення книжкових видань: мінімалістичні об'єкти обкладинки з символічними значеннями, детальні декоративні візерунки з багатьма елементами, барвисті векторні ілюстрації, реалістичні 3D-ілюстрації, монохромні обкладинки, квіткові та ботанічні мотиви, яскраві та контрастні поєднання, виразна та читабельна типографія, AI-зображення [1].

Художнє оформлення книжкових видань в Україні продовжує розвиватись, видавництва шукають нові форми, орієнтуючись на західні зразки, тому вони мають подібні особливості. Водночас популярність українських авторів та літератури воєнного часу у світі спонукає вдосконалювати дизайн книг задля їхньої конкурентоспроможності на світовому ринку.

Список використаної літератури:

1. 9 Book Cover Design Trends that Await Us in 2023. [Електронний ресурс]. URL: <https://miblart.com/blog/book-cover-trends-2023/>
2. Пушкар О.І., Грабовський Є.М., Оленич М.М. Технології поліграфічного виробництва : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 195 с.
3. Як працюють українські видавці в умовах війни – опитування [Електронний ресурс]. URL: <https://chytomo.com/iak-pratsiuut-ukrainski-vydavtsi-v-umovakh-vijny-opytuvannia/>

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Система надання соціальних послуг і соціальної роботи в Україні потребує суттєвих змін, насамперед спрямованих на забезпечення використання відповідних сервісів на базовому рівні. Проте ресурсна спроможність, кадровий потенціал, неспроможність забезпечення адресного підходу до надання соціальних послуг поки є не достатніми. «Для запровадження цифрових технологій у практику соціальної сфери 28.10.2020 р. Кабінетом Міністрів України була затверджена Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери» [2]. Забезпечення європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту, фінансової стабільності соціальної сфери, надання послуг соціального характеру, підвищення її прозорості, – мета цифрової трансформації. Згідно мети було визначено такі важливі завдання Стратегії: «підвищення ефективності соціального захисту громадян; удосконалення системи управління фінансовими ресурсами соціальної сфери; автоматизація системи управління та контролю в соціальній сфері; технологічний розвиток інформаційних ресурсів соціальної сфери з використанням інноваційних технологій» [2].

Серед основних завдань впровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС): впровадження реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, допомога особам та дітям, які мають інвалідність, виплати допомоги на проживання ВПО, централізоване призначення допомоги при усиновленні дитини, допомога малозабезпеченим сім'ям, допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, допомога самотнім матерям, які мають дітей, допомога особам, які здійснюють догляд за хворою дитиною та ін. Кожен громадянин, який потребує соціальної підтримки, матиме можливість у швидкий спосіб отримати будь-який вид допомоги та підтримки, скориставшись послугами ЦНАП у територіальних громадах, або використавши електронні сервіси порталу «Дія».

Окрім того, серед пріоритетних напрямків розвитку порталу «Дія» на 2023 рік – завершити оцифровування всіх послуг, соціальних зокрема. Серед головних завдань також розвиток інновацій людського капіталу та military-tech, цифрова стійкість та кібербезпека.

Дослідники питання процесу цифровізації в Україні стверджують, що існує два шляхи розвитку для неї: еволюційний та форсований. За першим сценарієм Україна залишиться поза цивілізаційним розвитком, а за другим, до 2030 року – стане європейським лідером у галузі нових технологій та інновацій, тобто вона повинна взяти на себе роль популяризатора та експериментатора.

Початок повномасштабного вторгнення російських військ на територію України призвів до нових викликів для цифрової трансформації соціальної сфери (евакуація мільйонів людей, блекаути, перебої зі зв'язком, кібератаки), проте процес не зупинився. Отримання соціальних послуг, особливо у воєнний час, стало критично важливою справою, адже державний сервіс повинен бути доступним та зручним для людей [1]. Цій меті у складний для нас час сприяє процес цифровізації соціальної сфери, яка триває в масштабах країни, підтримуючи життєві сили наших громадян та пришвидшуючи нашу перемогу над ворогом.

Список використаної літератури:

1. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації»: із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 1065 від 04.12.2019, № 826 від 09.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
2. Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери. Затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1353-р. Урядовий кур'єр. 31.10.2020. Ст. 13.

Тетяна Чижевська
Науковий керівник – проф. Ткач Л. О.

**МОВНО-ДИДАКТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
«БУКВАРЯ, НОВИМ СПОСОБОМ УЛОЖЕНОГО
ДЛЯ ДОМАШНЬОЇ НАУКИ» ЙОСАФАТА
КОБРИНСЬКОГО (1842 Р.)**

28 вересня 2023 р. виповниться 205 років від дня народження Йосафата Кобринського – греко-католицького священика, просвітителя, краєзнавця, ініціатора і мецената побудови Народного Дому в Коломиї та початкової школи в селі Мишині (на Коломийщині). Його ім'ям названо вулиці у Коломиї, Івано-Франківську, Львові, а також Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття (на фасаді 1990 р. встановлено меморіальну дошку, скульптор В. Вільшук) [3]. Ім'я о. Й. Кобринського належно пошановане: про нього є згадки в сучасних енциклопедіях [3]; 10 грудня 2013 р. у селі Мишин на Івано-Франківщині відбулася регіональна науково-практична конференція «Отець Йосафат Кобринський у суспільно-політичному і культурно-просвітницькому житті українців Галичини ХІХ – початку ХХ ст.» [4, с. 86]. Свого часу біографічні відомості про цього видатного культурного діяча опублікував П. Арсенич [1]. З цієї публікації можна дізнатися, що 2 роки навчання Й. Кобринського були пов'язані з гімназією в Чернівцях [1, с. 346]. Вищу освіту він здобув у Львівському університеті, закінчивши в 1844 р. богословський факультет.

За спогадами сучасників та за багатьма збереженими документами, що їх досліджують сучасні історики [4], Й. Кобринський постає як людина діяльна, жертвна, як справжній душпастир свого народу, що передусім дбав про його освіту: на початку 1860-х рр. отець Й. Кобринський був серед тих священиків, які заклали в Коломиї першу в Галичині бурсу для бідної шкільної молоді. Для цього закладу за власні кошти о. Й. Кобринський закупив столи, ліжка. Збирав пожертви для учнів; возив для них спечений у Мишині хліб. При цьому говорив: «щоб їли мало, а багато вчилися, то будуть з них люди» [4, с. 89]. За ініціативою о. Й. Кобринського у селі Мишин в 1866 р. спорудили школу, в якій він згодом учителював та був єдиним вчителем, який усі записи в класних журналах вів українською мовою.

«Букварь...», що його уклав о. Й. Кобринський [2], для свого часу був новаторським підручником, адже вже в першій половині XIX ст. у ньому літери традиційної абетки (згідно з етимологічним принципом правопису) виступають паралельно з т. зв. гражданським шрифтом. Порядок літер та перелік складів, у яких вони виступають у написаних словах, сприяв кращому засвоєнню літер та навичок читання, напр.: **па ва, вы ма, пи во, во да; дай те дѣ до ви во ды, и де мо; во зи, зи ма, ве зу, за ба ва, зу бы; ще бе та ты** тощо. Літери подані одна після одної так, щоб діти зрозуміли відмінність у вимові (артикуляційних характеристиках) тих звуків, цими літерами позначають, напр.: **П–Б; Ф–В; Д–Т** (дзвінкі та глухі приголосні звуки); **Л–Р** (плавний сонорний звук і сонорний-вібрант) і подібн. Дидактичний зміст підручника закладений у вправах для закріплення навичок читання слів, що мають склади різного типу: 1) для таких, що починаються або закінчуються на один приголосний звук, подані приповідки (напр., **Ве ли кій ротъ у вола а го во ри ти не мо же**); 2) для таких, що починаються на два приголосні, – байки; 3) для таких, що мають три приголосних перед голосним, – загадки; 4) для приголосних у кінці складу поданий текст про те, як зберегти здоров'я (напр., **Не одѣвайса вузко, як кажуть въ натажку, вѣтъ того походитъ не одна недуга. Стравы употреблай самои престои, а дла пита чистои воды або доброго квасу**).

Матеріали «Букваря...» Й. Кобринського засвідчують глибоке знання українського фольклору та вміння автора застосувати його для закріплення навичок читання й реалізації виховної завдань учителя.

Список використаної літератури:

1. Арсенич П. Однодумець «Руської Трійці». *Шашкевичіана / Shashkevychiana*. Вінніпег. 1971. Ч. 15–16. С. 346–348.
2. Букварь, новымъ способомъ оуложеный для домашной науки. Въ Львовѣ. 1842.
3. Кобринський Йосафат Миколайович. *П. І. Арсенич // Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-8898>
4. Королько А. Вклад отца Йосафата Кобринського у будівництво Руського (Українського) народного дому в Коломиї. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2015. Вип. 27. С. 83–98.

**PERSPECTIVE TRADIȚIONALE ȘI MODERNE
ÎN DEFINIREA ȘI CLASIFICAREA PROPOZIȚIEI
SUBORDONATE SUBIECTIVE**

Propoziția subordonată subiectivă reprezintă una dintre temele controversate ale sintaxei limbii române. Deși în gramatica tradițională definiția acestei propoziții este clar formulată – subiectiva este „propoziția subordonată care îndeplinește funcția de subiect al propoziției regente” [1, p. 422], totuși, în gramatica modernă, opiniile specialiștilor sunt împărțite. Astfel, Corneliu Dimitriu propune următoarea definiție: „subiectiva este o propoziție secundară/ subordonată care, corespunzând (principal) semantic subiectului (fără a reprezenta, gramatical, subiectul în frază) – determină predicatul unei propoziții monomembre insuficiente, cu care predicat determinat contractează raportul sintactic de subordonare” [2, p. 1280]. De asemenea, în ediția nouă a Gramaticii Academiei, subiectul este definit ca un „complement special, un complement privilegiat al verbului” [3, p. 335]. De aceea și propoziția subiectivă este definită și caracterizată în termeni asemănători propozițiilor complete [3, p. 334, 344-345].

Dincolo de aceste probleme controversate ale definirii, este necesară stabilirea unor criterii clare de identificare a acestei propoziții subordonate, astfel încât, în activitatea didactică, atât profesorul, cât și elevii să aibă la îndemână instrumente clare de lucru în analiza gramaticală. Pentru a identifica în mod precis propoziția secundară subordonată subiectivă, se recomandă folosirea definiției din gramatica tradițională, reflectată în conținuturile didactice din manualele școlare. Astfel, dacă această propoziție îndeplinește funcția de subiect în propoziția regentă, atunci în regenta unei subordonate subiective nu va putea fi identificat un subiect gramatical (nu numai că nu este exprimat – subînțeles sau inclus, ci este nedeterminat). Așadar, pentru a verifica dacă o propoziție este într-adevăr subiectivă, este necesar să căutăm predicatul și subiectul propoziției regente. Totuși, trebuie să reținem că neexprimarea subiectului în regentă ar putea fi considerată numai un prim indiciu că propoziția respectivă este o subordonată subiectivă, și nu o dovadă sigură.

Un alt indiciu care ajută la identificarea subordonatei subiective este predicatul din propoziția regentă. Astfel, propoziția subiectivă se subordonează unei regente, în care predicatul (fără subiect) este exprimat prin:

a) verb personal, cu valoare predicativă sau copulativă, la persoana a III-a singular sau plural: ***Ce e val ca valul trece.***

b) verbe și construcții impersonale: verbe la diateza activă, unipersonale prin formă și impersonale prin conținut (***Trebuie să citesc această carte***); verbe la persoana a III-a singular, diateza reflexivă cu valoare impersonală (***Nu se cade să nu-i respecti pe cei în vârstă.***); expresii verbale impersonale alcătuite din verbul copulativ *a fi* + adverb, locuțiune adverbială sau verb la supin (***E de prisos să-ți explic***); forme impersonale ale unor verbe personale, singure sau precedate de pronume personale în dativ sau acuzativ (***Îmi place să citesc***); verbe la diateza pasivă folosite ca impersonale (***Este demonstrat că sportul este benefic sănătății***); locuțiuni verbale impersonale (***I-a venit la socoteală să plece mai devreme***).

c) adverbe și locuțiuni adverbiale predicative, precum *firește, desigur, probabil, pesemne, cu siguranță, fără îndoială* ș.a. (***Desigur că ne vom vedea***)

Aplicarea acestor criterii de analiză pot să contribuie la realizarea confuziilor dintre propoziția subiectivă și propoziția completivă directă, în condițiile în care aceste două tipuri de subordonate au aceleași elemente joncționale și răspund la aceleași întrebări.

1) ***Se știe că vor veni sâmbătă dimineață:*** predicatul propoziției regente este exprimat printr-un verb reflexiv, impersonal și intransitiv; nu are un subiect gramatical în propoziție, deci a doua propoziție este subordonată subiectivă.

2) ***Știe că vor veni sâmbătă dimineață:*** predicatul propoziției regente este exprimat printr-un verb personal, tranzitiv, care are un subiect gramatical în propoziție (subînțeles – *el/ea* ș.a.), deci a doua propoziție este subordonată completivă directă.

Список використаної літератури:

1. Avram M. Gramatica pentru toți. București: Humanitas, 2001. 598 p.
2. Dimitriu C. Tratat de gramatică a limbii române. Sintaxa. Iași: Institutul European, 2000. 1608 p.
3. Gramatica limbii române. Vol. II. Enunțul. București: Editura Academiei Române, 2008. 1090 p.

**ГУМАНІСТИЧНІ ТА САКРАЛЬНІ МОТИВИ
У ЗБІРЦІ ПАВЛА ВИШЕБАБИ
«ТІЛЬКИ НЕ ПИШИ МЕНІ ПРО ВІЙНУ»**

Останнім часом слова «війна», «ракети», «смерть» та «біль» зайняли чільні позиції в українському медіапросторі та літературі. Невід'ємним складником лірики війни став і мотив віри.

Війна у збірці поета, командира відділення 68-ої окремої егерської бригади імені Олекси Довбуша Павла Вишебаби «Тільки не пиши мені про війну» займає особливе місце, але «вона постійно міняє форму» [2]. Війна постає як рушійна сила, яка несе біль і смерть і, водночас, інструмент самопізнання ліричного персонажа.

У вірші «Пробудження» в роздумах ліричного персонажа натрапляємо на нотки пацифізму, коли важко *«було збагнути, що і я частина / тієї сили, що несе насилля / вбиває і калічить задарма, / нікого не вбачає, окрім себе»* [1, с. 73].

Пошук прекрасного та жорстокого в спостереженні за війною та природою в поезії «Хокку» закінчується жорсткою антитезою: *«ось життя – з головою у літі, / ось людина – по лікті в крові»* [1, с. 87].

У вірші «Ерл Грей» ліричний персонаж демонструє страх відчуття себе чужим після війни, адже війна настільки ввійшла у життя бійців, що відчуваємо у ній певну естетику, якусь аристократичну «справжність»: *«ерл грей з багаття між боями / не те, що ці помії в порцеляні»* [1, с. 79].

Коли автор пише у вірші «Фантомні болі» про міста на Донбасі, які більше *«...не прокинуться від сирени, / їх покинули люди, як кров залишає вени»* [1, с. 21], про перехід ночі у світанок, який неодмінно принесе чергову втрату, він підкреслює трансформацію людини на прикладі бійця, *«що жив, як простий чоловік, а помре, як воїн»* [1, с. 21].

Важливою частиною поетичної мови Павла Вишебаби є «постійні звертання до Бога та віри» [2]. У вірші «Моє покоління» звучать думки не однієї людини, а цілої нації, стираються межі між

земним та небесним – «*За мить як піти в атаку, ми молимося про спасіння, / якщо Бог і є, він носить форму мого покоління*» [1, с. 13].

Вірш «Молитва» постає як канал одновекторної комунікації між ліричним персонажем та Богом «*Надішли трохи спокою кожному зі створинь, / дай їм, Боже, цю крихту з «навіки віків». / Амінь*» [1, с. 19].

Деякі вірші написані у вигляді сповіді, але не тієї сповіді, яка повна каяття й жалю за щось скоєне, а тієї, що сповнена надії, що не дивлячись на минуле, автор заслуговує на майбутнє. Про це говорять слова ліричного персонажа «*Дай мені благословіння на любов, / обіцяй, що ми ще зможемо кохати*» [1, с. 39] у вірші «Замість сповіді».

Християнські мотиви у творчості Павла Вишебаби зустрічаються не тільки в формі молитви чи сповіді. Як приклад, вірш «Зірка», де автор у стилі колядки через численні обстріли та ракети «*із кров'ю, сльозами, у муках*» [1, с. 27] вітає народження українського народу «*Народ ся рождає, славімо його*» [1, с. 27].

Отже, аналізуючи поетичну збірку Павла Вишебаби «Тільки не пиши мені про війну», помічаємо, що чимало поезій мають біблійну основу, звернення до Бога, сповідь, адже, «при ясному світлі смерті, що гуляє вздовж лінії фронту, кожне слово наповнюється додатковим змістом» [1, с. 10] і вірою у прихильність Бога.

Список використаних літератури:

1. Вишебаба П. Тільки не пиши мені про війну. Київ: Видавництво Однієї Книги, 2022. 112 с.
2. Якибук. Тільки не пиши мені про війну. Павло Вишебаба @Vyshebababa. Детальний аналіз збірки. Якибук, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gIx37nMohbU> (дата звернення: 01.03.2023).

Юлія Школяр
Науковий керівник – проф. Шабат-Савка С. Т.

МІЖСОБИСТІСНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ РОМАНУ «ТИГРОЛОВИ» ІВАНА БАГРЯНОГО

Комунікативна парадигма української лінгвістики ХХІ ст. увиразнює спектр досліджень у сфері міжособистісного спілкування, у контексті гендерних та соціально-рольових параметрів комунікації, які визначають перебіг мовленнєвих процесів і динаміку поведінки мовців не тільки в безпосередньому уснорозмовному середовищі, а й у художньому дискурсі. На думку Ф. Бацевича, інтерперсональне спілкування ґрунтується на особистісно сформованих засадах і спирається на психологічний і когнітивний зв'язок між комунікантами [2, с. 42].

Міжособистісна комунікація як важливий компонент соціальної взаємодії між людьми пов'язана з низкою екстралінгвальних чинників – зі статусом комунікантів, їхньою роллю у суспільстві, зі статтю, віком тощо. У рольовому спілкуванні кожен з учасників демонструє свою модель поведінки. У художньому дискурсі всі соціально-рольові моделі поведінки детерміновані автором художнього тексту.

У контексті роману «Тигролови» Івана Багряного – художнього твору, що відображає долю Григорія Многогрішного, національно свідомої молоді людини, та долю всього українського народу в тоталітарному суспільстві, міжособистісна комунікація представлена низкою соціально-рольових моделей. З найпоширеніших виокремлюємо комунікативну модель, що її репрезентують різні за соціальним статусом комуніканти. Така комунікація вирізняється повною залежністю одного партнера (нижчого за статусом) від іншого (вищого за соціальною роллю, типом поведінки). Зокрема йдеться про рольову модель «наглядач концтабору – ув'язнений». Напр.: – *Мовчать!.. Слухайте, коли приказують! Ви заарештовані!* [1, с. 39]. Варто зауважити, що в разі невиконання наказів, вимог, заборон міжособистісна комунікація набуває конфліктного характеру, очевидною є агресія та ненависть комунікантів, пор.: – *Слухай-но... Ти... Чи я п'яний, чи ти п'яний? Чи я осел, чи ти... Ану – ваші документи!!!*

– раптом випалив він до обох зразу. – Ордер на арешт?.. Будь ласка, ордер на арешт!?! – Прошу... [1, с.40]. Ситуативний конфлікт створює і комунікативне мовчання (небажання ув'язнених відповідати на поставлені в категорійній формі запитання), пор.: – *Хто допомагав?! Мовчанка. – Тридцять другий вагон!.. Згною!.. Роздавлю!.. Хто допомагав?! Тихо* [1, с. 14]. Як зауважує С. Шабат-Савка, «незакінченість дискурсивних висловлень забезпечує авторові роману «Тигролови» реальне відтворення тоталітарно-репресивної сталінської системи, страшною за своєю суттю, тридцятих років, які стали чорною сторінкою для українського народу» [3, с. 29].

Водночас міжособистісна комунікація набуває виразної толерантності, ввічливого та поважливого ставлення до комуніканта, вищого за соціальною роль чи віком. Йдеться про соціально-рольову модель на зразок «батько / мати – син / донька», напр.: – *Тату, тату! Ужже!.. Дивиться вже!.. Боже мій! Живий! – От і добре, [1, с. 64]; – Їж на здоров'я, синку! – Спасибі, мамо... [1, с. 81];* або ж модель «хлопець – дівчина», що ґрунтуються на принципах рівноправності, демократії, взаємоповаги, пор.: – *Ходім, Грицьку, пошукаєм. Або стрільни, лишень, тож твій дружок, ти ж із ним так гомонів сьогодні... – Та ти ж послала Заливая! Він знайде його і приведе, як арештанта [1, с. 119].*

Отже, у романі «Тигролови» Івана Багряного виразно експлікуються різні моделі людської комунікації, які, з одного боку, увиразнюють перебіг толерантної комунікації, найтипівішої моделі спілкування в уснорозмовному дискурсі, а з іншого – передають соціально детерміновану, статусно регламентовану атолерантну комунікацію, що не тільки демонструє агресивні стосунки між комунікантами, а й відображає авторське сприйняття тієї соціальної ідеології, яка нищила національно свідомих людей і руйнувала українськість.

Список використаної літератури:

1. Багрянний І. Тигролови. Морітурі. К. : Знання, 2014. 304 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. К. : Академія, 2004. 344 с.
3. Шабат-Савка С. Незакінчене висловлення як синтаксичний засіб реалізації комунікативних інтенцій (за романом «Тигролови» Івана Багряного). *Дивослово*. 2012. № 1 (658). С.28–32.

ДІАЛЕКТИЗМИ В ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ
ОСИПА МАКОВЕЯ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ
«ПУСТЕЛЬНИК З ПУТНИ Й ІНШІ ОПОВІДАННЯ»)

Аналіз вживання у художньому мовленні Осипа Маковея автентичних буковинських говірок є важливим для вивчення й детального дослідження з огляду на те, що в них відображено особливості мовленнєвої традиції в буковинського регіону ХІХ–ХХ століть.

В оповіданнях «Пустельник з Путни» та «Як брат сестру продав туркам» ми зафіксували лише два власне буковинських діалектних слова (відповідно до «Словника буковинських говірок» [2]): *половік* – яструб. *Десь далеко каркали ледве чутно ворони, два **половики** крутилися над лісом, мовби здоганяли себе...* (1, с.29) і *кўсінь (кўсинь)* – надкушений шматок (хліба, сала) [2, с. 224], шматок. *Вбігли до світлиці, вхопили тіло небіжки, викинули через сіни на подвір'я, повиймали шаблі і порубали на **кусні*** (1, с.53).

Серед лексем, які влучно використовує О. Маковей, як одну з ознак авторського стилю, є такі діалектні дієслова: *крі́шати* – те саме, що й міцнішати. *Усе те, звісно, ніщо інше, тільки видумки людські, бо мури від тіні не ставали **кріпші*** (1, с. 39); *стеря́тися* – те саме, що й *роззубитися*. *Почувши се, Манолі зовсім **стерявся*** (1, с.44); *стремі́ти* – перебувати де-небудь. *Стремить стріла у яворі ще й тепер* (1, с.40).

У процесі лексичного аналізу мови оповідань Осипа Маковея ми зафіксували низку діалектизмів, перелік яких пропонуємо із викладом їх сучасного значення: *Гру́да*, -и, жін., рідко. Велика кількість предметів, нагромаджених безладно один на другий; купа. *Коло свити лежали паляниці і ціла **груда** солі...* (1, с.35); *Дозі́р*, -зору, чол., діал. Дія за значенням *дозира́ти* – наглядати, доглядати. *Під его **дозором** були всі сіножаті і він сюди, на своє обійстя, звозив сіно* (1, с.45); *Зарі́бок*, -бку, чол., діал. Те саме, що *заробіток*. *Коли хочете купити собі в нас коні, продамо вам по три гривні без **зарібку**, але щоб вози трясти і перекидати, на те,*

вибачайте, ми не згодимося (1, с.21); **Зарінок**, -нку, чол., діал. Пологий берег річки, вкритий рінню. *Вози з товаром стали на зарінку* (1, с.21); **Кир'єя**, -ї, жін., заст. Верхній довгий суконний одяг із відлогою. *І мужчини, і жінки мали довгі по саму землю кир'єї із широкими рукавами* (1, с.13-14); **Клев'єць**, -вця, чол., діал. *У клунку він приніс уже з собою долота та клевиці – видко, вже наперед мав гадку робити десь печеру* (1, с.28); **Кобі-то**, діал., спол. *Якби-то. Коби-то ті люди могли встати з могил і подивитися, які тепер Чернівці по п'ятсот роках!* (1, с.25); **Коніюший**, -шого, чол., заст. Стайничий. *...Він тепер став конюшим на місці Яна – і дав приказ, вигонити коней на полонини* (1, с.47); **Крив'єчка**, -и, жін., розм. Те саме, що **захисток**; **схованка**. *Аж уночі зважилися слуги вийти з крив'єчок та позбирати тіло небіжки...* (1, с. 54); **Крив'єшати**, -аю, -аєш, недок., розм., рідко. Те саме, що й **міцнішати**. *Усе те, звісно, ніщо інше, тільки видумки людські, бо мури від тіні не ставали крив'єші...* (1, с. 39); **Повістка**, -и, жін., рідко. Те саме, що й **звістка**. *Послухайте і ви сеї повістки!* (1, с.39); **Половік**, -а, чол., діал. Різновид яструба. *Десь далеко каркали ледве чутно ворони, два половики крутилися над лісом, мовби здоганяли себе* (1, с.29); **Сесе**, займ., вказ., діал. Це. *Шовк, сесе, торгувати, радцями, торговлями – і багато такого іншого, по чім ми кажемо, що се письмо дуже зручене* (1, с.26) та ін.

Отже, для авторської художньої мови О. Маковей характерна чимала кількість автентичних буковинських діалектизмів, а також рідковживаних та застарілих слів, що цілісно відображає українську мовленнєву культуру періоду кінця ХІХ – початку ХХ ст., слугує унікальним надбанням для сучасної української літературної мови.

Список використаної літератури:

1. Маковей О. Пустельник з Путни й інші оповідання; упорядкув., приміт., вступ. стаття В. Антофійчука. Чернівці: Букрек, 2019. 56 с. : іл.
2. Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В. Гуйванюк. Чернівці: Рута, 2005. 688 с.

SEMANTICA RITMULUI ÎN OPERA LUI NICHITA STĂNESCU

Nichita Stănescu este unul dintre cei mai importanți poeți din a doua jumătate a sec. XX, care prin operele sale s-a ridicat la un nivel superior în literatura română, cultivând un nou model de poezie. Critica literară l-a numit „poet de o amplitudine, profunzime și intensitate remarcabilă, făcând parte din categoria foarte rară a inovatorilor lingvistici și poetici” [4]. Într-adevăr, N. Stănescu a fost foarte atent la formă, conținut și mai ales la ritmica poeziilor sale, adică la acea unitate semantico-muzicală care definește valoarea operei poetice. Pentru poet armonia versului este furnizorul ideii poetice, de aceea sentimentele eroului liric se află în strânsă comuniune cu ritmica versurilor.

Semnificativă în acest sens este poezia *Leoaică tânără, iubirea*, o meditație pe tema iubirii, compusă din trei secvențe lirice, corespunzătoare celor trei strofe. Titlul operei este o metaforă, iubirea fiind comparată cu o leoaică puternică, frumoasă, dar agresivă.

Structura asimetrică a poeziei prezintă trei etape ale iubirii: prima vizualizează sentimentul de iubire, sub forma unei tinere leoaice, care îi sare în față eroului liric, iubirea manifestându-se prin spontaneitate și surprindere. În a doua etapă este caracterizată revelația erotică la nivelul psihologic, la nivelul simțurilor și la nivelul sentimentelor. A treia etapă relevă momentul revenirii la starea inițială, „leoaica arămie/ cu mișcările viclene” fiind metafora iubirii, devoratoare pentru eroul liric.

În prima strofă este definit sentimentul de iubire care apare „mușcând de față”. Eroul liric este conștient de apariția iubirii, dar este surprins de puterea ei. Aceste experiențe pot fi urmărite și în ritmul acestui fragment, care este o alcătuire strofică neregulată în care alternează versuri trohaice de o mărime diferită: Tr3, Tr4, Tr2, Tr5. Astfel de forme se numesc libere, adică construcții strofice alcătuite din ritmuri trohaice regulate, dar cu un număr arbitrar, foarte neregulat de metri în vers [1, p. 45]. Dimensiunile libere ale primei strofe sunt create după principiul contrastului. Astfel succesiunea neregulată a

versurilor, reflectă starea sufletească a eroului liric, surprins de agitațiile dragostei.

În a doua strofă este prezentată metamorfoza eroului liric. Versurile „Și deodată-n jurul meu, natura/ se făcu un cerc, de-a-dura” desfășoară sentimentul devorator al iubirii. În comparație cu prima strofă, a doua secvență are o schemă uniformă și ritmul este mai domol. Strofa este izometrică și e alcătuită din tetrametru trohaic, doar primul vers având ritmul pentametru trohaic. Structura ascendentă de la primul vers și izometria următoarelor versuri prezintă hipersensibilitatea sentimentelor eroului liric.

În ultima strofă autorul evocă urmările metamorfozei eului liric, adică revenirea la starea sa fizică, dar într-un alt aspect, eroul liric devenind el însuși centrul atenției. Ritmica acestei strofe este specifică sentimentelor eului liric care revine la starea inițială. Prin îmbinarea ritmurilor trohaice ale versificației clasice cu ritmurile versificației tonice, adică nonclasice, autorul relevă momentul devenirii eului liric în o altă ipostază a iubirii. Pe lângă tetrametrul trohaic care este dominant în strofa a treia, în ultimele două versuri apare dimetrul trohaic, care are menirea de a evidenția acel moment al revendicării eului liric. Astfel, prin îmbinarea ritmului clasic cu ritmul nonclasic, poetul evidențiază consecințele metamorfozei eului liric care se reordonează sub puternica forță a iubirii. În opoziție cu prima strofă, strofa a treia este mai calmă, respectând ritmul trohaic – Tr4 (60%).

Poezia *Leoaică tânără, iubirea* este o confesiune lirică a lui Nichita Stănescu, o artă poetică, în care eroul liric este puternic marcat de forța și intensitatea sentimentului erotic. Semantica versurilor și voluptatea sentimentelor sunt interpretate de impulsul muzical al versurilor. Ritmul neregulat, alcătuirea strofică inegală și rima imperfectă sunt acele elemente prozodice care evidențiază momentul metamorfozei eului liric prin iubire.

Bibliografie:

1. Paladian C. Versificația lui Lucian Blaga: „Poemele luminii”. Glasul Bucovinei. București: Institutul Cultural Român, 2018. An.XXV, Nr. 98, 2/2018. P. 43-51.
2. Stănescu N. *Integrala poeziei*. Iași: Vasiliana '98, 2013. 798 p.
3. Stănescu N.: https://ro.wikipedia.org/wiki/Nichita_St%C4%83nescu

СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ У ЖУРНАЛІСТСЬКИХ МАТЕРІАЛАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Повномасштабна війна, яку росія веде проти України, загострила економічну ситуацію в нашій країні, залишивши українців без роботи, а державу – без податків. До прикладу, лише знищені окупантами підприємства «Азовсталь» та Маріупольський меткомбінат ім. Ілліча забезпечували роботою майже 35 тис українців [1].

За даними Державної служби зайнятості, статус безробітних у 2022 році отримали 867 тис 636 українців, що на 72,8% менше, ніж у 2021 [1]. Журналісти «Економічної правди» стверджують, що у 2022 році не змінився і рівень середньої зарплати, були лише незначні коливання [3]. Математичний парадокс зменшення кількості безробітних можна пояснити декількома причинами. Зокрема, з'ясувавши, чому не всі категорії громадян підпадають під визначення «безробітний».

Людина, яка не готова і не шукає працевлаштування, безробітною не вважається. Цю деталь важливо враховувати, коли мова йде про аналіз статистики.

Ще одним фактором, що спотворює дані Держслужби зайнятості, є виїзд закордон людей, що рятувалися від війни. Позитивна динаміка працевлаштування українців за кордоном, про яку йдеться у матеріалі «Громадського», не впливає на ситуацію на ринку праці в Україні [4]. До того ж, за дослідженням ВВС, фахова адаптація українців закордоном ставить під загрозу повернення наших громадян додому [6].

Проблематику ринку праці під час воєнного часу відслідковують авторитетні медіа, серед яких «Економічна правда», «Слово і Діло», «Громадське», LB.ua, BBC News Україна [2,4,6]. Їхні матеріали містять зокрема коментарі експертів.

Український ринок праці, як прогнозують медіа, постане перед багатьма викликами. Як-от, щодо працевлаштування людей з інвалідністю через каліцтва і поранення, завдані великою війною цивільним і воїнам-захисникам. Постануть питання щодо

роботи служби зайнятості, у ефективності якої ми сумнівалися і до повномасштабного вторгнення. ЗМІ активно аналізують перспективи ринку праці, ґрунтуючись на цифрах статистичних даних і оминаючи вже згадані у цьому абзаці соціальні аспекти теми. У межах мого творчого проекту я зосереджуся на детальному аналізі соціальних складових ринку.

Список використаної літератури:

1. Тарасовський Ю. Із 35 000 мариупольських працівників «Метінвесту» половина вийшла на зв'язок із компанією – CEO. Forbes, 2022. URL: <https://forbes.ua/news/iz-35-000-mariupolskikh-pratsivnikov-metinvestu-polovina-viyshli-na-zvyazok-iz-kompaniyu-ceo-16092022-8414> (дата звернення: 22.02.2023).
2. Статистика Державної служби зайнятості «Ситуація на зареєстрованому ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості (за 2022 рік)».
3. Дячкіна А. Ринок праці 2023: де зараз найбільші зарплати та яких спеціалістів шукають. «Економічна правда», 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/25/696322/> (дата звернення: 24.02.2023).
4. Про зайнятість населення: Закон України від 01.01.2013. Відомості Верховної Ради. 2013, № 24, 243с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 22.02.2023).
5. Трубенкова А. Чи відібрали українські біженці роботу у поляків і як на мільйони нових працівників відреагував польський ринок праці. «Громадське», 2022 рік. URL: <https://hromadske.ua/posts/chi-vidibrali-ukrayinski-bizhenci-robotu-u-polyakiv-i-yak-na-miljoni-novih-pracivnikov-vidreaguvav-polskij-rinok-praci> (дата звернення: 22.02.2023).
6. Зануда А. Чи повернуться українці додому. BBC News Україна, 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62249591> (дата звернення: 22.02.2023).

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ П'ЯТИКЛАСНИКАМИ НУШ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ

Синтаксичний складник української граматики – один із найскладніших розділів мовознавства, оскільки постійно перебуває в стані еволюції: з'являються нові концепції, теорії, ідеї, що докорінно змінюють уявлення про одиниці синтаксичного рівня мовної системи. У цьому аспекті набуває *актуальності* проблема вербалізації чужого мовлення в мовознавчому та лінгводидактичному планах.

Основними ознаками термінів є системність, наявність дефініції, тенденція до однозначності в межах свого термінологічного поля, стилістична нейтральність, точність семантики, висока інформативність. Проте аналіз численних лінгвістичних праць дає змогу констатувати відсутність консолідованої позиції щодо витлумачення термінопоняття «чуже мовлення» як маркера комунікації та позиції мовця [2]. На цьому ґрунті постає необхідність узагальнити досвід провідних українських науковців і вчителів-філологів, а також апробувати власне бачення методичного інструментарію на різнотипних уроках української мови. У цьому вбачаємо *новизну дослідження*.

Нині вивчення чужого мовлення, що охоплює два способи передавання інформації комунікантами: 1) *прямий* (пряма мова, діалог, полілог, цитата); 2) *непрямий* (непряма мова), посідає чільне місце в сучасному мовознавстві, особливо в контексті різних мовленнєвих актів і прагматики. *Предметом* наших наукових зацікавлень є діалог, його лінгвальні особливості й ефективні методи навчання п'ятикласників вправно структурувати діалогічне мовлення, уникати конфліктності під час комунікації, виформовувати «м'які» навички для соціалізації в сучасному глобалізованому світі. За нашими спостереженнями, розвиток інформаційних технологій та зростання інтересу до спілкування у віртуальному просторі також посилили значущість дослідження діалогу, а отже, для нас важливо адаптувати традиційні навчальні методи під нові тенденції, віднайти новітні технології,

адже комунікація є процесом обміну інформацією між людьми, у якому передаються не лише слова, а й емоції, інтенції впливу та ін. невербальні сигнали. У наш час як ніколи важливо **говорити**.

Навчити здобувачів середньої освіти не тільки опанувати теоретичні знання щодо побудови діалогу, його пунктуаційного оформлення на письмі, а й мистецтву висловлювати свою думку з опорою на норми літературної мови – важливий аспект у процесі навчання сучасного учня / учениці. Для того щоб коректно схарактеризувати методику вивчення п'ятикласниками НУШ засобів вираження чужого мовлення, ми проаналізували зміст декількох підручників, що їх видано в 2022 році згідно з новою концепцією навчання в ЗЗСО. У нашому дослідницькому полі перебувала модельна програма О. Заболотного і три підручники «Українська мова. 5 кл.», укладені на її ґрунті. Олександр Авраменко серед основних тем програми пропонує п'ятикласникам тему: «Види мовленнєвої діяльності», але в ній, на жаль, не подає пояснення, що ж таке чуже мовлення загалом, яка його роль. Автор відразу характеризує пряму мову, діалог та ін. [1]. Подібні неточності спостережено й в іншому підручнику за авторства Світлани Свінтковської [4]. Зокрема теми структура тексту, пряма і непряма мова подано до того, як учням буде викладено матеріал щодо мовлення загалом. Найбільш вдалу методику (і близьку до розв'язання окресленого вище проблемного питання), на нашу думку, обрала Оксана Петрук [3], поставивши за мету спочатку пояснити учням відмінність між мовою та мовленням, а далі сформувати уявлення про чуже мовлення як комунікативне явище та способи його репрезентації в тексті.

Отже, подальше дослідження термінопоняття «чуже мовлення» вважаємо актуальним і перспективним.

Список використаної літератури:

1. Авраменко О. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1643-ukrainska-mova-avramenko-5-klas-2022.html>
2. Герета Н. Термінологічне мікрополе на позначення чужого мовлення. URL: <http://elar.khmnmu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2120>
3. Петрук О. М. URL: <https://uchebniki-online.net/1294-ukrainska-mova-5-klas-petruk-2022.html>
4. Свінтковська С. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1732-ukrainska-mova-svintkovska-5-klas.html>

ЗМІСТ

Бабина Т.	Контент акаунтів у соціальних мережах як фактор вірусності SMM	3
Бабюк П.	Підмет з кількісним значенням в українській мові (на матеріалі творів Михайла Коцюбинського)	5
Бабюк Ю.	Синтаксичні особливості організації поетичного тексту (на матеріалі поезій Ольги Криштопи)	7
Баланюк А.	Лексико-синтаксичні особливості поетичного мовлення Іванни Стеф'юк	9
Балахтарь І.	Нарис Лесі Українки «Купала на Волині»	11
Балицька С.	О. Потєбня про вплив білінгвізму на формування розумового розвитку дитини раннього віку	13
Баран А.	Дозвілля як сфера соціально-культурної діяльності	15
Барасій О.	From Ukraine to the World: подкаст «Explaining Ukraine» як засіб інформування зарубіжної аудиторії	17
Барбюк Н.	Функційні параметри вторинних ад'єктивних предикатів (на матеріалі творчості М. Матіос)	19
Беженар А.	Аспекти адвокаційної журналістики в умовах війни	21
Безиль А.	Невербальні патерни української комунікативної поведінки та особливості їх омовлення (на матеріалі твору В. Винниченка «Записки Кирпатого Мефістофеля»)	23
Берник М.	Стан сучасного українського документального кіно та його світове визнання	25
Біла І.	Символічне втілення образу війни у збірці Бориса Гуменюка «100 новел про війну»	27
Бобилков В.	Інклюзивні терміни в сакральному спектрі	29
Боднар Ю.	Державний гімн України в контексті мовного жанру	31
Боднарюк А.	Фольклор українців, виселених до Німеччини під час Другої світової війни	33

Васігинська А.	Функції біблійних цитат у публіцистиці Романа Іваничука	35
Величко О.	Функціонально-стилістичні особливості порівняльних конструкцій зі сполучником як (на матеріалі роману Марії Матиос «Солодка Даруся»)	37
Веренчанська О.	Символи-дендроніми в поетичних творах Василя Стуса	39
Вікован Н.	Aspecte ale metodologiei evaluării elevilor la lecțiile de limba română	41
Вікованюк А.-Д.	Фразеологізми з невербальними компонентами як засоби вираження негативного емоційного стану мовця	43
Вільчак В.	Studierea cronotopului la orele de literatură în școală (în baza operei lui Mircea Streinul)	45
Волюца В.	Правове регулювання роботи журналістів на війні	47
Гавадзин М. Е.	Гайдлайн як засіб уніфікації корпоративних онлайн-ових продуктів	49
Гарасим Н.	Невербальний складник буковинських народних пісень	51
Гебеш А.	Стан та перспективи вивчення чернівецької годонімії	53
Гоєк Н.	Особові імена роману в новелах Марії Матиос «Майже ніколи не навпаки»	55
Горбатюк Л.	Змістовий та емоційний діапазон фразеологічних одиниць з флористичним компонтом у буковинських говірках	57
Горбатюк М.	Традиційне і новаторське у вивченні взаємин ідеології та мови	59
Гордаш А.	Особливості мотивації прізвиськ школярів	61
Гордейцяк П.	Колір як один із ключових засобів характеротворення персонажів у художніх творах (на матеріалі роману Наталії Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону»)	63
Горобець І.	Самоздійснення у свободі: художнє увиразнення в п'єсі Ж.-П. Сартра «Мухи»	65
Грабна Т.	Волонтерство як медіатема у регіональних ЗМІ (на прикладі онлайн-видань м. Коломиї за 2023 р.)	67

Григорійчук Д.	Тексти газетно-публіцистичного стилю в позакласній роботі з української мови в ЗЗСО	69
Гулейчук Ю.	Поетичний синтаксис Валентини Буняк	71
Гуменюк Ю.	Політика соціального згуртування в Європейському Союзі: цілі та завдання	73
Гура К.	Роль соціальних мереж у комунікації суспільства під час повномасштабного вторгнення рф в Україну	75
Гуцуляк Х.	Проблемні питання українського синтаксису та вивчення їх у шкільному курсі «Української мови» на матеріалі творів письменників Буковини	77
Давид А.	Висвітлення теми вимушених переселенців у регіональному виданні «Молодий буковинець» (2022)	79
Данилко А.	Тематика поезії Тетяни Швець	81
Данилюк Д.	Важливість жанру фотосес в умовах повномасштабної війни	83
Данчінська В.	Діяльність Флавія Кассіодора у сфері культури та духовного життя	85
Дуплей Ю.	Лексична база антропонімів (на матеріалі прізвищ) села Горішні Шерівці колишнього Заставнівського району Чернівецької обл.)	87
Іваночко Є.	Апеляція у звертанні в українських народних казках про звиягу	89
Ілій Р.	Tema sorilăriei în opera Lilianei Corobca <i>Kinderland</i>	91
Каланча М.	Gazelul în arta poetică eminesciană	93
Капаці А.	Етикетні висловлення як маркери української етнокультури	95
Карвасарська М.	«Чорна риторика» як засіб маніпуляції	97
Каштелян Х.	Rolul noțiunilor de gramatică în formarea competențelor comunicative	99
Кирчу М.	Formarea gustului estetic al elevilor prin studierea poveștilor	101
Кифорак А.-І.	Біблійні вислови у романі Василя Шкляра «Спів Божої пташки»	103
Клейноцький М.	Документальне кіно та музична журналістика: точки дотику	105

Кузенко М.	Роль спонукальних конструкцій у текстах шкільної програми для розвитку мовлення школярів середньої школи	107
Кузик С.	Функційні особливості вставлених конструкцій у структурі простого речення (на матеріалі творів Галини Тарасюк)	109
Кучер Н.	Вивчення формул мовленнєвого етикету на уроках української мови	111
Кушнірук Х.	Тексти патріотичного характеру як дидактичний матеріал на уроках української мови у ЗЗСО (на матеріалі поезії С. Воробкевича)	113
Лерку М.	Засоби реалізації категорії інтертекстуальності в сучасному медіадискурсі	115
Лисенко О.	Ремінісценції та алюзії на творчість Пауля Целана у збірці Сергія Жадана «Псалом авіації»	117
Логош А.	Володимир Кміцикевич як перекладач і лексикограф (до 160-річчя від дня народження видатного культурного діяча Буковини)	119
Макайла В.	Релокований бізнес під час війни як медійна тема (рецепція за матеріалами чернівецьких ЗМІ)	121
Макєєва А.	Синтаксична сфера інфінітива в українській літературній мові: план-проспект дослідження	123
Маковій Я.	Риторичне запитання як маркер поетичного тексту Олександра Олеся	125
Маковійчук Л.	Імітаційне моделювання на позакласних заняттях під час вивчення синтаксису в ЗЗСО	127
Мандзюк Ю.	Використання кросенсів на уроках української мови в ЗЗСО	129
Мандрик Є.	Принципи уставного застосування священно- та церковно-богослужбових книг у межах річного кола богослужінь Православної церкви	131
Марчук К.	Висвітлення теми жінок-військовослужбовиць на сайті «Суспільного мовлення» (2021-2022)	133

Матвій Н.	Джерела дієслівних синонімів у «Російсько-українському словнику» за ред. А. Кримського та С. Єфремова	135
Мельник Я.	Бінарна опозиція «Свій-Чужий» у прозі Марії Матіос (за повістю «Черевички Божої Матері»)	137
Міжінська Т.	Способи творення системи військових звань Збройних Сил Республіки Польща	139
Мілешкін М.	Звершення евхаристії без участі мирян: духовно-етичний та богословсько-канонічний виміри	141
Молчан В.	Естетичні і наукові ідеї Альбрехта Дюрера	143
Нагірна В.	Превентивні висловлення в українських пареміях	145
Небола А.	Українська книга як засіб національної ідентифікації	147
Незвиська О.	Генітиви метафори поетичного мовлення Василя Барки як ознака його індивідуально-авторського світосприйняття	149
Николин Т.	Особливості прозової творчості Тимофія Гаврилів	151
Никіта М.-А.	Практична ефективність українського медіазаконодавства (на прикладі 2021 року)	153
Окіпняк О.	Посттравматичний стресовий розлад: як працювати з темою в ЗМІ	155
Олару В.	Metafora în opera lui Arcadie Suceveanu	157
Олексюк І.	Перспективи розвитку українського образотворчого мистецтва в XXI ст.	159
Ону Е.	Пантелеймон Ковалів про Василя Сімовича: риси портрету мовознавця	161
Очкур А.	Образи дітей війни у повістях Григора Тютюнника «Климко» та «Вогник далеко в степу»	163
Павлюк А.	Засоби формування усного діалогічного мовлення на уроках української мови	165
Павлюк М.	Народні казки Буковини у записках Миколи Зінчука	167
Палійчук Х.	Синтагматичний потенціал дієслів руху / переміщення в простому реченні (на матеріалі роману Дари Корній «Гонихмарник»)	169

Пасайлюк Є.	Висвітлення архітектурної спадщини Чернівців у місцевих ЗМІ	171
Петрів Я.	Проблеми вивчення односкладних іменних речень на уроках української мови у ЗЗСО на матеріалі творчості П. Загребельного	173
Пірожков Є.	Права дітей-сиріт під час війни в контексті матеріалів медій	175
Погребняк І.	Лексичні домінанти новостилю Сергія Жадана	177
Порощук Н.	Права жінок у ЗМІ в контексті збройної агресії проти України	179
Процюк І.	Символіка кольорів у малій прозі Михайла Коцюбинського	181
Пурич М.	Актуальні питання історії українського письменства та фольклору у наукових студіях Олександра Колесси	183
Радик В.	Граматичні особливості у класі іменних частин мови говірки села Василів Заставнівського району Чернівецької області	185
Радійчук А.	Античність у поезії Оксани Забужко (на матеріалі збірки «Друга спроба. Вибране»)	187
Райчук Н.	Риторичні та окличні речення як маркери експресивності новостилю Оксани Забужко	189
Рильчук О.	Функційний діапазон окличних речень у поетичному мовленні Ліни Костенко	191
Римик С.	Методичні аспекти навчання синтаксису в 5 класі Нової української школи	193
Романюк І.	Взаємодія мовних засобів вираження часу (на матеріалі роману Марії Матіос «Солодка Даруся»)	195
Романюк Т.	Модифіковані соматичні фразеологізми (на матеріалі твору Леся Мартовича «Забобон»)	197
Ропчак Р.	До питання технології сучасного уроку української мови в ЗЗСО	199
Руда В.	Культурно-мистецька тематика КУНШТ (2021-2023рр.)	201
Руссу Е.	Роман Андрія Кокотюхи «Чорний ліс»: художні образи та історична основа твору	203

Саблук Т.	Поетичний топос міста Володимира Вознюка	205
Сидоряк А.	Джерела іменникових синонімічних відповідників у «Російсько-українському словнику» за ред. А. Кримського та С. Єфремова	207
Синюшкович С.	Місце орфографії в навчальній програмі з української мови для учнів закладів базової середньої освіти	209
Сліпченко К.	Жанрово-тематичне розмаїття книжкових абеток української мови	211
Снігур Е.	Соціальна підтримка українських мігрантів в Італії	213
Собіль А.	Специфіка оформлення ілюстративної складової дитячої та підліткової літератури	215
Совик М.	Проблема евтаназії у романі Галини Петросаняк «Вілла Анемона»	217
Соколовська А.	Тематико-стильові особливості збірки Василя Місевича «Шипинські овиди: лірика ХХІ століття»	219
Солодовнікова А.	Літературний портрет Михайла Грушевського	221
Струсь В.	З історії літературного процесу Кременеччини (кін. ХІХ – поч. ХХІ ст.)	223
Суліковська О.	Тема ВПО в чернівецькій онлайн-журналістиці	225
Тарасенко Н.	Переваги та недоліки системи пенсійного забезпечення у державах Балтії	227
Теленько К.	Актуальність постмодерного проекту для сучасної української літератури	229
Ткач Є.	Військова сторінка біографії Івана Котляревського та її підтекст	231
Томюк О.	Мовні засоби маніпуляції у контексті компетентності НУШ	233
Тудан Д.	Сюжет роману-панорами Марії Матіос «Букова земля»	235
Унгурян Н.	Образні прикметникові деривати в мові творів Василя Барки: структура та семантика	237
Урсаки О.	Тематика віршованих творів Богдана Мельничука (на матеріалі збірки вибраного «На ріках оleshківських»)	239

Федорчук Б.	Фольклорні джерела творчості Параски Плитки-Горишів	241
Федоряк С.	Тетралогія Корнелія Ірода «Свято»: морально-етичний аспект	243
Ходан Н.	Мовна картина світу Марії Матіос: лінгвокультурний аспект	245
Хотячук А.	Соціальна відповідальність бізнесу	247
Хребтак А.	Дванадцять свят: календарна проблема «стилю»	249
Худик Т.	Формування мовної компетентності учнів основної школи під час вивчення синтаксису	251
Цвіра А.	Тренди художнього оформлення книжкових видань в Україні	253
Черкавська В.	Особливості цифрової трансформації соціальної сфери в Україні	255
Чижевська Т.	Мовно-дидактична характеристика «Букваря, новим способом уложеного для домашньої науки» Йосафата Кобринського (1842 р.)	257
Чобок В.	Perspective tradiționale și moderne în definirea și clasificarea propoziției subordonate subiective	259
Швець М.	Гуманістичні та сакральні мотиви у збірці Павла Вишебаби «Тільки не пиши мені про війну»	261
Школар Ю.	Міжособистісна комунікація в контексті роману «Тигролови» Івана Багряного	263
Щербань А.	Діалектизми в художньому мовленні Осипа Маковця (на матеріалі збірки «Пустельник з Путни й інші оповідання»)	265
Щербанюк К.	Semantica ritmului în opera lui Nichita Stănescu	267
Юхименко М.	Соціальні чинники ринку праці в Україні у журналістських матеріалах воєнного часу	269
Якимівська Р.	Методика вивчення п'ятикласниками НУШ засобів вираження чужого мовлення	271

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ
студентської наукової конференції
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
25-27 квітня 2023 року